ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİ İÇİN KAYNAŞTIRMA/BÜTÜNLEŞTİRME SÜRECİ EL KİTABI TASARIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE YÜKSEL KAYACAN

ANKARA
MART, 2023

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
1946

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİ İÇİN KAYNAŞTIRMA/BÜTÜNLEŞTİRME SÜRECİ EL KİTABI TASARIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE YÜKSEL KAYACAN

DANIŞMAN: PROF. DR. GÜRCAN GÜRGEN

ANKARA
MART, 2023

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ayşe YÜKSEL KAYACAN adlı öğrencinin hazırladığı "Sosyal Bilgiler Öğretmenleri İçin Kaynaştırma/Bütünleştirme Süreci El Kitabı Tasarımı" başlıklı bu çalışma Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı / Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı'nda jüri üyelerince oy birliği ile **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

	Jüri Üyeleri	İmza
Başkan	……	……..
Üye	……	……..
Üye	……	……..

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, jüri üyeleri tarafından …/…/20... tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulu tarafından ise …/…/20... tarihinde kabul edilmiştir.

……

Prof. Dr. İlhan YALÇIN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Ayşe YÜKSEL KAYACAN

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİ İÇİN KAYNAŞTIRMA/BÜTÜNLEŞTİRME SÜRECİ EL KİTABI TASARIMI

YÜKSEL KAYACAN, Ayşe
Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gürcan GÜRGEN
Mart, 2023, xv + 203 sayfa

Bu araştırmanın amacı, sınıfında kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi bulunan sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik, özel eğitim ve kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları hakkında ihtiyaç duyabilecekleri bilgileri edinmelerine yardımcı olacak şekilde bir el kitabının oluşturulmasıdır. Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden uygulama odaklı eylem araştırması modelinde kurgulanmıştır. Çalışma grubu, Gaziantep'te Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı 2021-2022 eğitim öğretim yılında çalışan 6'sı kadın 2'si erkek olmak üzere toplam 8 Sosyal Bilgiler öğretmeni ve bu okullarda idari sorumluluk üstlenen 6 okul yöneticisinden oluşmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenleri için kaynaştırma/bütünleştirme sürecine yönelik oluşturulan el kitabı, eylem araştırmasının ana problem durumunu oluşturmaktadır. El kitabı oluşturulurken ve oluşturulduktan sonra alanyazındaki, ilgili araştırmalardan, sosyal bilgiler öğretmenleri ve uzman görüşlerinden faydalanmıştır. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra el kitabına son hali verilmiş ve derslerinde kullanılma biçimi ve derste üstlendiği/karşıladığı işlevleri tespit edilmek için öğretmenlerin dersleri gözlemlenmiş ve uygulama sonunda öğretmenlerden el kitabına yönelik görüşleri alınmıştır. Çalışma için veriler, görüşme ve gözlem yoluyla toplanmıştır. Toplanan veriler içerik analizine tabi tutulmuş ve temalara ayrılarak özetlenip yorumlanmıştır. Araştırma sonunda geliştirilen ve uygulanan el kitabının sınıflarında kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim sürecini kolaylaştırıcı rolü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal bilgiler, özel eğitim, el kitabı

ABSRACT

SUMMARY INCLUSION/INTEGRATION PROCESS HANDBOOK FOR SOCIAL STUDIES TEACHERS

YÜKSEL KAYACAN, Ayşe

Master's Degree, Departman of Turkish and Social Studies Teaching

Supervisor: Prof. Dr. Gürcan GÜRGEN

March, 2023, xv + 203 pages

The purpose of this research is to create a handbook for social studies teachers who have inclusion/integration students to help them acquire the information they may need about special education and inclusion/integration practices. This study was designed in the application-oriented action research model, which is one of the qualitative research methods. The working group consists of 8 Social Studies teachers, 6 female and 2 male, working in Gaziantep under the Ministry of National Education in the 2021-2022 academic year, and 6 school administrators who undertake administrative responsibility in these schools. The handbook for the inclusion/integration process for social studies teachers constitutes the main problem of our action research. After the literature review was done, the handbook was started to be created as content. The opinions of the social studies teachers were also taken and the information they needed in their professional lives was added. After the handbook was created, 3 academicians from two different universities were contacted and their opinions were taken about the content of the handbook. In line with the opinions of the academicians, necessary content corrections were made. The handbook was finalized and sent to social studies teachers for review and application in class. For the reflection of the handbook on the social studies course, the lessons of the teachers were observed and at the end of the application, the opinions of the teachers on the handbook were taken. Data for the study were collected through interview and observation. The data collected for the study were divided into themes according to descriptive content analysis and summarized and interpreted. As the main result of the research, it was concluded that the developed and implemented handbook

has a facilitating role in the teaching process of social studies teachers who have inclusion/integration students in their classrooms.

Key Words: Social studies, special education, handbook

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük emekleri olan, tez çalışmamın her aşamasında yardımlarını hissettiğim tez danışmanım saygıdeğer hocam Prof. Dr. Gürcan Gürgen'e, derslerde önerdiği okumalarla çalışmam için gerekli olan bilgi düzeyine ulaşmamda katkısı olan Prof. Dr. İsmail Güven'e, çalışmamın söz konusu ana problemi olan el kitabını oluşturduktan sonra sosyal bilgiler alanı içerik düzenlemesinde değerli görüşlerini benimle paylaşan Doç. Dr. Serkan Keleşoğlu'na, veri toplama araçlarını oluşturmamda yardımları dokunan Doç. Dr. Hamide Deniz Gülleroğlu'na, çalışmamda bana yol gösterip kıymetli zamanını ayırarak her an yanımda olan ve varlığını her zaman hissettiğim saygıdeğer hocam Arş. Gör. Tolgahan Ayantaş'a, lisans döneminden bugüne her anlamda desteğini sunan ve içimdeki güçlü kadını ortaya çıkaran Doç. Dr. Yasemin Esen'e, el kitabının özel eğitim alanı içerik düzenlemesinde değerli görüşlerini benimle paylaşan Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Ceylan'a, yoğun çalışma programlarına rağmen çalışmamı verimli bir şekilde uygulayan sosyal bilgiler öğretmenleri ve okul yöneticilerine sonsuz teşekkürü ve saygıyı bir borç bilirim.

Beni bugünlere getiren, her zorlukta yanımda olan sevgili aileme, süreç boyunca her zaman yanımda olan manevi kardeşim Bayram Koca'ya ve çalışmamdan dolayı zaman zaman ihmal ettiğim fakat her zaman beni cesaretlendirip yanımda olan sevgili eşim Ahmet Mesut Kayacan'a sonsuz teşekkür ederim.

Sonsuz ışığım eşim

ve

Güçlü kızım Doğa'ya…

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ ... iii
ÖZET ... iv
ABSRACT ... v
ÖNSÖZ ... vii
İÇİNDEKİLER ... ix
TABLOLAR DİZİNİ ... xii
ŞEKİLLER DİZİNİ ... xiii
KISALTMALAR/SİMGELER ... xiv
BÖLÜM 1 ... 1
GİRİŞ ... 1
Problem ... 1
Özel Eğitim ... 2
Özel Eğitimin Temel İlkeleri ve Amaçları ... 3
Özel Eğitim Tanı Grupları ... 3
Zihinsel Yetersizlik ... 3
İşitme Yetersizliği ... 4
Görme Yetersizliği ... 5
Dil ve Konuşma Bozuklukları ... 5
Özgül Öğrenme Güçlüğü ... 6
Otizm ve Spektrum Bozukluğu (OSB). ... 7
Üstün/Özel Yetenekli Çocuklar ... 7
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu ... 8
Özel Eğitimde Tanılama ve Yerleştirme ... 9
Özel Eğitim Hizmetleri ... 9
Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları ... 10
Kaynaştırmanın/Bütünleştirmenin Yararları ... 13
Kaynaştırma/Bütünleştirme Tipleri ... 14
Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Özel Eğitim Uygulamaları ... 15
Sosyal Bilgiler ... 15
Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Özel Eğitim Perspektifinden Değerlendirilmesi. ... 16
Özel Eğitime Gereksinim Duyan Öğrencilerle Sosyal Bilgiler ... 18
Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencileriyle Sosyal Bilgiler ... 19
El Kitabı ... 26
Amaç ... 27
Önem ... 27
Sayıltılar ... 28
Sınırlılıklar ... 28
Tanımlar ... 28

BÖLÜM 2 31
YÖNTEM 31
Araştırmanın Modeli 31
Katılımcılar 35
Veri Toplama Araçları 37
Sosyal Bilgiler Öğretmenleriyle Yapılan Görüşmeler 37
Okul Yöneticileri ile Yapılan Görüşmeler 38
Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Gözlemleri 39
Eylem Araştırması Süreci 40
Problemin Tanımlanması 41
Veri Toplama 42
Verilerin Analiz Edilmesi 43
Eylem Planının Hazırlanması ve Uygulanması 43
Uygulama Sonuçların Değerlendirilmesi 44
Sonraki Eylem Planının Hazırlanması 45
Araştırmacının Rolü 45
Verilerin Analizi 45
Geçerlilik ve Güvenirlik 46
BÖLÜM 3 49
BULGULAR VE YORUMLAR 49
Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulama Sürecinde Yaşadıkları Sorunların Tespiti ve Bu Sorunların Çözümlerine Yönelik Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar 49
Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma/Bütünleştirme Süreciyle İlgili Görüşmelerde Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar 50
Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma/Bütünleştirme Süreciyle İlgili Odak Grup Görüşmesinde Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar 60
Okul Yöneticilerinin Özel Eğitim ve Kaynaştırma/Bütünleştirme Sürecine Yaklaşımları ve Süreçte Yaşanan Problemlere Yönelik Çözüm Önerilerine Yönelik Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar 68
Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çalışmakta Oldukları Okullarda Okul İdaresi Sorumluluğunu Üstelenen Okul Yöneticileri ile Gerçekleştirilen Görüşmelerde Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar 69
Sosyal Bilgiler Öğretmenleri İçin Oluşturulan Kaynaştırma/Bütünleştirme Süreci El Kitabının Öğrenme ve Öğretme Sürecine Etkisine Dair Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar 75
Serkan'ın Ders Gözlemi 76
Yaren'in Ders Gözlemi 77
Defne'nin Ders Gözlemi 79
Cemre'nin Ders Gözlemi 80
Rüya'nın Ders Gözlemi 81
Yaprak'ın Ders Gözlemi 83
Çiçek'in Ders Gözlemi 84
Batu'nun Ders Gözlemi 86

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma/Bütünleştirme Süreci El Kitabı Uygulamasına Yönelik Görüşmelerde Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar 87
Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin El Kitabı ve Uygulama Süreci Hakkındaki Görüşlerine Dair Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar 90
BÖLÜM 4 97
SONUÇLAR VE ÖNERİLER 97
Sonuçlar 97
Öneriler 100
KAYNAKLAR 101
EKLER 109
EK 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Görüşme Formu 110
EK 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Odak Görüşme Formu 111
EK 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri El Kitabı/Süreç Değerlendirme Formu 112
EK 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Ders Gözlem Formu-1 113
EK 5. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Ders Gözlem Formu-2 114
EK 6. Okul Yöneticileri Görüşme Formu 115
EK 7. Sosyal Bilgiler Alanı Uzman Görüşü 116
EK 8. Özel Eğitim Alanı Uzman Görüşü 117
EK 9. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni 118
EK 10. Etik Kurul İzni 119
EK 11. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri için Kaynaştırma/Bütünleştirme Süreci El Kitabı 120
BENZERLİK BİLDİRİMİ 201
ÖZGEÇMİŞ 202

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo **Sayfa**

Tablo 1. Katılımcı Öğretmenlere Dair Bilgiler 36
Tablo 2. Katılımcı Okul Yöneticilerine Dair Bilgiler.....36
Tablo 3. Serkan'ın Yapılandırılmış Ders Gözlemi 76
Tablo 4. Yaren'in Yapılandırılmış Ders Gözlemi.....77
Tablo 5. Defne'nin Yapılandırılmış Ders Gözlemi.....79
Tablo 6. Cemre'nin Yapılandırılmış Ders Gözlemi.....80
Tablo 7. Rüya'nın Yapılandırılmış Ders Gözlemi 81
Tablo 8. Yaprak'ın Yapılandırılmış Ders Gözlemi.....83
Tablo 9. Çiçek'in Yapılandırılmış Ders Gözlemi 84
Tablo 10. Batu'nun Yapılandırılmış Ders Gözlemi 86

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 1. Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları 11
Şekil 2. Eğitimine Devam Eden Özel Gereksinimli Öğrenci Sayıları 13
Şekil 3. Sosyal Bilgiler Dersinin Özel Eğitimde Kazandırdığı Beceriler 19
Şekil 4. Eylem Araştırmasının Aşamaları 41

KISALTMALAR/SİMGELER

BİLSEM	Bilim ve Sanat Merkezleri
BEP	Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı
IDEA	Individuals with Disabilities Education Act
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MEM	Millî Eğitim Müdürlüğü
OSB	Otizm Spektrum Bozukluğu
ÖBA	Öğretmen Bilişim Ağı
RAM	Rehberlik ve Araştırma Merkezi
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde çalışmanın problem durumu tartışılacak, problem durumu, çalışmanın amaç ve önemi, sayıltılar ve sınırlılıklar ele alınacaktır.

Problem

Özel gereksinimli birey, akranlarından farklı özellik gösteren bireyler olarak tanımlanmaktadır. Birçok ülkede özel gereksinimli bireylerin toplumda yer bulamaması ve eğitimde fırsat eşitliğinden faydalanamamalarındaki en büyük iki etken toplumun önyargı ve tutumudur. Toplumun özel gereksinimli bireylere karşı önyargılı tutumları ise uygarlığın gelişimi ile gelişim göstermeye başlamıştır. Tarihin çeşitli dönemlerinde özel gereksinimli bireyler, Tanrı tarafından ebeveynlere gönderilen ceza olarak algılanmıştır. Bu yüzden özel gereksinimli bireylere yardım edilmemiş ve yardım etmeninde büyük bir günah olduğu varsayılmıştır. Geçmiş tarihte bu bireyler onlardan kurtulmak için ya ölüme terk edilmişler ya da çeşitli deneyler için kullanılmışlardır. Ayrıca özel gereksinimli bireylerin toplumda acı çektiklerine inanılmamış bu yüzden toplumda iş bölümü olarak en ağır işler yaptırılmıştır. Dinlerin yeryüzüne inişi ile toplumun büyük bir kesiminde özel gereksinimli bireylere karşı olan önyargı ve tutumlarda da olumlu değişimler başlamıştır (Sucuoğlu, 2010).

"Toplumda yer alan bireyler fiziksel, zihinsel, dilsel, sosyal-duygusal ve öğrenme özellikleri açısından birbirinden farklılıklar göstermektedir (Diken ve Bakkaloğlu, 2016)." Bireylerdeki bu özelliklerin farklılıkları ise onlarda büyüme ve gelişmenin de farklılaşmasına neden olmaktadır. Toplumda yer alan bu bireyler önemli düzeyde bireysel farklılıklar yaşadıklarında ise genel eğitim ortamlarından yararlanırken özel bir takım destek ve uyarlamalara da ihtiyaç duymaktadırlar. Millî Eğitim Bakanlığı, özel gereksinimli bireyler için alana göre yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve öğretim yöntemleri ile engel türleri ve özelliklerine göre uyarlanmış uygun ortamlarda eğitim ihtiyaçlarının karşılanması için düzenleme yapmaktadır (Diken ve Bakkaloğlu, 2016).

Sucuoğlu'na (2010) göre; günümüz toplumunda bireyin yeri ve önemi, eğitim hakkı, demokratik değerler ve eşitlik gibi kavramların da etkisi ile toplumda özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlar da pozitif yönde değişmiştir.

Özel Eğitim

Toplumda diğer bireylerden farklı olmak kolay olan bir durum değildir. Farklılığı olan bireyler kendilerini topluma ait hissedemez. Farklı olan birey kendisine gönderilen her türlü uyaranı anlamayan ve karşılık veremeyendir. Farklı olan bireyler kendini ifade etmekte çok zorlanırlar. Bu yüzden farklı gelişim gösteren bireylerin eğitiminde öğretim uyarlamalarının yapılması gerekmektedir. 2022 tarihinde güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde;

> Özel eğitim; özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile özel eğitim gerektiren bireylerin bireysel yeterliliklerine dayalı, gelişim özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitimdir (MEB, 2023).

2022 tarihinde güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde, özel gereksinimli birey, "çeşitli nedenlerle bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarına göre beklenilen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey" olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2023).

Özel gereksinimli bir çocuğun normal gelişim gösteren çocuklardan farklılıkları ise;

a) Zihinsel özellikleri,
b) Duyusal becerileri,
c) İletişim becerileri,
d) Davranışsal ve duygusal gelişim özellikleri, şeklindedir (Diken, 2020).

Bu farklılıklara sahip bireylerin ihtiyaç duydukları eğitim için özel eğitim süreci başlatılır. Bu eğitim süreci en az kısıtlayıcı ortamdan en fazla kısıtlayıcı ortama doğru planlanır.

Özel Eğitimin Temel İlkeleri ve Amaçları

2022 tarihinde güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde özel eğitimin temel ilkeleri şunlardır:

a) Özel gereksinimli öğrencilerin bireysel farklılıkları, gelişim özellikleri ve eğitim ihtiyaçları göz önünde bulundurularak eğitim hizmeti sunulması,
b) Özel eğitim hizmetlerine olabildiğince erken başlanması,
c) Özel eğitim hizmetlerinin öğrenciler açısından en az kısıtlayıcı ortamda gerçekleştirilmesi,
d) Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin diğer bireylerle aynı ortamda eğitim alabilmesi için öğretimde uyarlamaların yapılması,
e) Özel eğitimde her türlü kurum ve kişilerle iş birliğinin sağlanması,
f) Ailelerin aktif katılımının sağlanması,
g) Özel eğitim politikaların geliştirilebilmesi için üniversitelerin özel eğitim bölümleri ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği halinde çalışılması esastır (MEB, 2023).

Özel eğitimin amacı, özel gereksinimli çocukların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak hazırlanan Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı ile en az kısıtlayıcı ortamda eğitim vererek onları bağımsızlaştırmak, üst öğretime ve meslek hayatlarına hazırlamak veya kendilerine yetecek seviyeye getirmektir (Cavkaytar, 2018).

Özel Eğitim Tanı Grupları

Özel gereksinimli bireyler kendi içerisinde tanı gruplarına ayrılmakta ve bu tanı gruplarına göre sınıf yerleştirmeleri Rehberlik ve Araştırma Merkezi tarafından yapılmaktadır. Aşağıda, en sık karşılaşılan tanı grupları açıklanmıştır.

Zihinsel Yetersizlik. Zihinsel yetersizlik herkes için farklı anlamlar taşıyan bir kavramdır. Zihinsel yetersizlik genellikle insanlara olumsuz özellikler çağrıştırmaktadır. Bu yüzden alanyazında zihinsel yetersizliği olan bireylerin olumsuz etkilenmemesi için olabildiğince kavram seçimlerine de dikkat edilmiştir. Amerikan Zekâ Yetersizlik Birliğinin (AAMR) tanımına göre (2010); "zihinsel işlevlerde ve uyumsal davranışlarda gözlenen önemli düzeyde sınırlılıkların karakterize ettiği bilişsel, sosyal ve uyumsal

becerilerde kendini gösteren bir yetersizlik türüdür.” Bu yetersizlik türü genellikle 18 yaş altında ortaya çıkmaktadır (akt. Cavkaytar, Melekoğlu ve Yıldız, 2014).

2022 tarihinde güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde, zihin yetersizliği olan bireyler hafif, orta, ağır ve çok ağır düzeyde olmak üzere dört grupta toplanmaktadır (MEB, 2023).

> **Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Birey:** Hafif düzeydeki zihinsel yetersizlikleri sebebiyle, özel eğitim ve destek eğitim hizmetlerine sınırlı düzeyde ihtiyaç duyan bireylerdir. Bu bireylerde zihinsel işlevler ile kavramsal becerilerde hafif düzeyde yetersizlik görülmektedir.
> **Orta Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Birey:** Bu grupta olan bireyler; akademik, günlük yaşam ve iş becerilerinin kazanılmasında; özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine yoğun bir şekilde ihtiyaç duyarlar ve zihinsel işlevler ile kavramsal becerilerinde sınırlılık biraz daha ileri düzeydedir.
> **Ağır Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Birey:** Zihinsel ve kavramsal becerilerindeki eksiklikler daha fazladır. Öz bakım becerileri ve öğretimin yaşam boyu sürmesi ve yaşamının her alanında yoğun özel eğitim ve destek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyan bireyler bu gruba girmektedir.
> **Çok Ağır Düzeyde Zihin Yetersizliği Olan Birey:** Bireyin yalnızca zihinsel yetersizliği değil bunun yanı sıra birden fazla yetersizliklerinin de bulunması nedeniyle de öz bakım, günlük yaşam ve temel akademik becerileri kazanamaması ve yaşam boyu bakıma ihtiyaç duyan ve buna göre okullara yerleştirilen bireylerdir.

İşitme Yetersizliği. İşitme sistemi karmaşık bir süreçtir. Bu süreçte herhangi bir sorun işitme kaybına sebep olabilmektedir. Türkiye’de işitme kaybı yasa ve yönetmeliklerle tanımlanmıştır. 2022 tarihinde güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’ne göre, “İşitme yetersizliği; işitme faaliyetinin kısmen veya tamamen kaybından dolayı konuşmayı kazanma, dili kullanma ve iletişimde yaşadığı güçlükler sebebiyle, bireyin eğitim performansının ve sosyal uyumun olumsuz olarak etkilenmesi” olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2023). İşitme yetersizliğinde öğrencilerin özel eğitim veya destek eğitim hizmetlerinden en az birine ihtiyacı olmaktadır. İşitme yetersizliği tanılaması olan çocukların erken yaşta işitme cihazları, koklear implant ve Frekans Modülasyonu (FM) sistemlerinden oluşan ve iletişim kurmaya yardımcı olan teknolojik aletleri kullanmaya başlaması büyük önem taşımaktadır. İşitme yetersizliği olan bireylerin eğitiminde bireyin sözel dili ya da işaret dili aracılığıyla iletişim veya ve okuryazarlık becerilerinin etkin bir biçimde edindirilmesi temel amaçtır (Bildiren ve Akyol, 2020). İşitme kaybı kaybın ve yetersizliğin derecesine göre, çok hafif derecede (16-25 dB-HL), hafif (26-40 dB-HL), orta derecede (41-56 dB-HL), orta-ileri derecede

(56-70 dB-HL), ileri derecede (71-90 dB-HL) çok ileri derecede (91<dB-HL) işitme kaybı olarak sınıflandırılmaktadır (Bildiren ve Akyol, 2020).

Görme Yetersizliği. Bireyler birçok sebepten dolayı gözün yapısında bozulmalara bağlı olarak görme kaybı yaşanmaktadır. "Gözün yapısında ve gözün işlevlerinde meydana gelen problemler, gözde meydana gelen hastalıklar ya da hasarlar sonucunda **görme yetersizliği** ortaya çıkmaktadır." (Diken, 2016). Görme yetersizliğine sahip bazı öğrenciler, renkleri görsel olarak ayırt edememektedir. Sınırlı görme gücü olan öğrenciler ise renkleri ayırt edebilmektedir. Görme yetersizliği tanılamasına sahip olan bireylerin bazıları doğum öncesinde bazıları ise doğum sonrasında erken yaş veya ileri yaşlarda görme engelli olmuş olabilirler. Bazı öğrenciler görme engel düzeyine göre bağımsız yaşayabilirken bazıları ise bir bireye bağlı bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmektedir. Görme yetersizliği tanılaması yetersizliğin düzeyine göre kör veya az gören olarak tanımlanmaktadır. Görme yetersizliğinin nedenleri ise; gözün yapısı ve işleyişindeki bozukluklar, göz kası problemleri, kornea ile ilgili zedelenme veya hastalıklar, alt tabaka ve göz siniri gibi problemlerden kaynaklı olarak ortaya çıkabilmektedir. Görme yetersizliğine sahip olan öğrenciler bilişsel, akademik, duygusal, davranışsal, dil ve sosyal gelişim alanlarından bazıları veya tamamı olumsuz etkilenebilmektedir (Bildiren ve Akyol, 2020). Toplumda görme yetersizliği olan çocuklarında akranları gibi günlük yaşantılarını sürdürebilmeleri için diğer bireylere sağlanan tüm hak ve olanaklardan yararlanmaları gerekmektedir.

Dil ve Konuşma Bozuklukları. İletişim günlük yaşantımızın önemli bir parçasıdır. Çocuklar dil ve konuşma becerilerini özel bir çabaya gerek kalmadan doğal olarak kazanabilmektedir. Fakat bazı çocuklar iletişim becerilerinde zorlanmakta veya kazanamamaktadır. Bu becerilerin kazandırılması için daha fazla çaba veya eğitim gerekebilmektedir. Dil ve konuşma bozuklukları; "çocuğun akademik performansını olumsuz yönde etkileyecek ses, akıcılık ve artikülasyon problemleri ile alıcı ve ifade edici dildeki problemleri içeren iletişim bozuklukları" olarak tanımlanmaktadır (IDEA, 2004).

Dil bozuklukları sözel, yazılı veya diğer sembollerin kullanımında ortaya çıkan bozukluklardır. Dil bozuklukları bir veya daha fazla biçim, içerik veya kullanım işlevlerinden kaynaklı olarak görülebilmektedir. Dil bozukluklarında bireyde bu bileşenlerden birinde ve birkaçında yetersizlik olarak ortaya çıkmaktadır. Dili oluşturan

bileşenlerdeki bu yetersizlik durumu gerilik ve aksaklık olarak ortaya çıkabilmektedir. Dil bozuklukları; ses bilgisi, biçim bilgisi, söz dizimi, anlam bilgisi, edim bilgisi, özgül dil bozukluğu ve gecikmiş dil bilgisi olarak karşımıza çıkabilmektedir. **Konuşma bozuklukları** ise konuşma becerileri içerisinde yer alan akıcılık, sesletim veya ses bozukluklarından biri veya birkaçında meydana gelen gerilik veya aksamadır (Aksoy, 2016).

Özgül Öğrenme Güçlüğü. Özgül öğrenme güçlüğü 1960'lı yıllara kadar özel eğitim kategorisinde tanımlanmıştır. Özgül öğrenme güçlüğü olan bireyler genellikle matematik ya da okumada yetersizlikler yaşamaktadırlar (Cavkaytar, 2018). Özgül öğrenme güçlüğünün tanımları çeşitlilik göstermektedir. Öğrenme Öğrenme Güçlüğü (ÖÖG), "yazılı ve sözlü dili anlama ve kullanmada temel olan bir veya daha fazla psikolojik sürecin etkilenmesiyle ortaya çıkan dinleme, düşünme, konuşma, okuma, yazma ve matematiksel hesaplamalar yapmadaki güçlüklerdir" (Etlan ve Acarlar, 2021).

Özgül Öğrenme Güçlüğü yaşayan çocuklarda beklenmeyen bir şekilde akademik başarısızlık gözlemlenebilir. Özgül Öğrenme Güçlüğü nöro-gelişimsel rahatsızlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Özgül Öğrenme Güçlüğünün %80ini Disleksinin oluşturduğu bilinmektedir (Ürper, 2021).

Özgül Öğrenme Güçlüğünün Yaygın Tipleri:

Disleksi (Okuma Güçlüğü): ÖÖG'nde en yaygın tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrenci, ses ve harfler arasında ilişki kuramamaktadır. Harfleri karıştırma, hece veya harf atlama, cümle/kelime sonuna ekleme yapma, yavaş okuma görülen en sık görülen okuma sorunlarıdır.

Disgrafi (Yazma Güçlüğü): Yazma güçlüğü anlamına gelmektedir. Öğrenci; düzensiz, yanlış, yavaş veya yazım kurallarına uymadan yazmaktadır.

Diskalkuli (Matematik Güçlüğü): Matematik/Aritmetik işlem güçlüğü anlamına gelir. Bu tipte, öğrenciler; matematik sembollerini öğrenmede güçlük yaşamaktadır. Çocuklar yetişkin oldukları zaman bile matematik işlemlerini parmaklarıyla yapmaktadırlar (Asfuroğlu ve Fidan, 2016).

Otizm ve Spektrum Bozukluğu (OSB). Otizm Spektrum Bozukluğu özellikle sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinin gelişiminde kendini gösteren yaygın gelişimsel bir bozukluk olarak karşımıza çıkmaktadır (Cavkaytar, 2018).

> Otizm Spektrum Bozukluğu*;* yaşamın ilk dönemlerinde ortaya çıkan; iletişim ve duygusal karşılıklılık gibi bireyler arası ilişkileri içeren, yapısal sorunlar nedeni ile insanlara özgü sosyal etkileşim, fikir ve duygu paylaşımı, ortak hayat kurma, başkaları ile ilişki içerisinde olma gibi davranışları etkileyen bir durum; sosyal etkileşim, iletişim, dil gelişim ve davranış alanlarını temel fonksiyonların gelişmesinde gecikmeleri de içeren ileri düzeyde ve karmaşık bir bozukluk olarak değerlendirilmektedir (Diken ve Bakkaloğlu, 2016).

Otizm Spektrum Bozukluğunun belirti alanları:

a) Sosyal etkileşim becerilerinde yetersizlikler,
b) İletişim becerilerinde yetersizlikler,
c) Sınırlı, tekrarlayıcı, ilgi ve etkinlik örüntüsü.

Otizm Spektrum Bozukluğunun alt kategorileri

a) Otizm,
b) Asperger sendromu,
c) Rett sendromu,
d) Çocukluk dezentegratif bozukluğu,
e) Atipik otizm.

Otizm Spektrum Bozukluğu, oldukça sık görülen ve son yıllarda da görülme sıklığı artan yetersizlik türüdür. Etkili ve sistematik bir şekilde OSB tanısı olan bireylere sunulacak özel eğitim hizmetleri ile olumlu gelişmeler görülebilmektedir (Diken ve Bakkaloğlu, 2016).

Üstün/Özel Yetenekli Çocuklar. Üstün/Özel yetenekli çocuklar zekâ ya da belli yetenek alanlarında akranlarından daha ileri düzeydedir. Akranlarına göre farklılık gösterip zekâ puanları daha yüksek ya da belirli bir alanda üstün yeteneği olan bireylerdir. Özel yetenekli öğrenciler, bilişsel açıdan akranlarına göre daha ileride oldukları için diğer öğrencilere göre akademik düzeyleri ve ilgi alanları farklılaşabilmektedir. Özel yetenekli öğrenciler akranlarına göre daha erken bir gelişim sergileyebilmektedir. Bu yüzden özel yetenekli çocuklar erken çocukluk döneminde daha erken konuşma, erken yürüme, okumaya erken ilgi gibi bazı özellikleri de gösterebilmektedir (Bildiren ve Akyol, 2020).

Üstün yetenekli öğrencilerin zihinsel açıdan güçlü olması dil becerilerinin de gelişmesine, akranlarına göre daha gelişmiş dil ve konuşma becerilerine sahip olduğu görülebilmektedir. Üstün yetenekli öğrenciler genellikle aşırı hassas, duyarlı ve empati yetenekleri gelişmiş öğrencilerdir. Erken yaşta ahlaki değerlere ilgi duyarlar ve adalet duyguları gelişmiştir. Bu öğrencilerde sık sık rekabet, liderlik yarışı ve çatışma gibi bazı durumlar ortaya çıkabilmektedir. Tanılama sonucu, etiketlenen bireyler BİLSEM'de eğitim desteği alır (Bildiren ve Akyol, 2020).

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu. Dikkat eksikliği olan çocuklarda, bir işi bitirmeden yarım bırakma veya görevlerini tamamlamadan bulundukları yeri veya etkinliği erken terk etme şeklinde görülmektedir. Dikkat eksikliği yaşayan çocuklarda motivasyon eksikliği, dikkatlerini toplamakta güçlük gibi problemler görülmektedir. Destek alarak toplasalar bile, dikkatleri çok çabuk dağılabilmektedir. Dikkat eksiliği yaşayan çocuklarda ayrıca, düzensizlik, unutkanlık sürekli olarak eşya kaybetme gibi özellikler yoğun olarak görülebilmektedir (Doğangün ve Yavuz, 2011)).

Aşırı hareketlilik (hiperaktivite) olan çocuklarda ise, sürekli hareketlilik (ellerini ve ayaklarını sallama, yerinde oturmama), sürekli veya belli aralıklarla yerinden kalkma, ayakta dolanma, çok konuşma, bazen hiçbir etkinliğe katılmama, sürekli sağa sola bakarak her an koşacakmış gibi hareket halinde olma gibi davranışlar görülür (Yıldırım-Doğru, 2012). Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite kavramları ayrı ayrı anlam ve özellik taşımakla beraber, çocuklarda beraber görülen bir durum da olabilmektedir. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğunun genel olarak üç tipi bulunmaktadır.

Dikkat Eksikliğinin Baskın Olduğu Tip: Çocuklar genellikle tembel ve isteksizdir. Vücutlarında herhangi bir hiperaktivite görülmezken, içe dönük ve kafaları sürekli bir düşünce ile meşguldür.

Hiperaktivite ve Dürtüsel Davranışların Baskın Olduğu Tip: Çocuk hiç yerinde duramaz, sürekli hareket eder ve çok konuşur. Çocuk bir yere oturtulduğunda dahi elleri ve ayakları sürekli hareket halindedir. Sorulara genellikle düşünmeden yanıt verirler. Sosyal iletişim anlamında da kurallara uymayan, sorumsuz davranışlar sergilerler.

Birleşik Tip: Bu gruptaki bireylerde hem dikkat eksikliği görülürken hem de hiperaktivite özellikleri görülür. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu olan çocukların % 85'i genellikle bu grup içerisinde yer almaktadır (Doğangün ve Yavuz, 2011).

Özel Eğitimde Tanılama ve Yerleştirme

Okul çağına gelmiş her öğrenci gibi özel eğitim öğrencilerinin de tanılanması ve uygun bir eğitim ortamına yerleştirilmesi kritik öneme sahiptir. Bu yüzden bireylerin yetersizliklerine göre bir eğitim kurumuna yerleştirilebilmesi için tanılama sürecinin de doğru bir şekilde yapılması gerekmektedir. Bireylerin eğitsel değerlendirmesi Özel Eğitin ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı olarak Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu tarafından yapılmaktadır. Ayrıca yetersizlik türlerine göre değerlendirme yapılabilmesi için ise sağlık kuruluşlarından tıbbi tanılama raporu alınması gerekmektedir (MEB, 2023).

2022 tarihinde güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre; velinin yazılı dilekçesi ile başlatılan eğitsel değerlendirme bireyin her türlü sınıf düzeyi ve eğitim kademesinde yapılabilmektedir. Ayrıca öğrencinin her kademe sonundan tekrar değerlendirilmesi için RAM'a gerekli yönlendirmede yapılır. Öğrencinin eğitimine hangi ortam veya sınıfta devam edeceği kararı özel eğitim hizmetleri kurulunca verilir (MEB, 2023).

Özel Eğitim Hizmetleri

Özel eğitim ihtiyacı olan bireyler hakkında yerleştirme kararı verilirken, kendilerini gerçekleştirebilecekleri en az kısıtlayıcı ortamda olmamalarına özen gösterilmektedir. 2022 tarihinde güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre, özel eğitim hizmet modelleri ve kurum türleri şu şekildedir:

- Erken çocukluk dönemi özel eğitim hizmetleri (0-36 ay),
- Zorunlu okul öncesi özel eğitim hizmetleri (36 ay ve üstü),
- Kaynaştırma/Bütünleştirme uygulamaları,
- Destek eğitim odası özel eğitim hizmetleri,
- Özel eğitim sınıfları,
- Özel Eğitim okulları,
- Tamamlayıcı eğitim faaliyetleri
- Yaygın eğitim kapsamında açılan kurslar,

- Özel yetenekli öğrenciler için BİLSEM'lerde destek eğitimi verilmektedir (MEB, 2023).

Araştırma konusu çerçevesinde, burada listelenen özel eğitim hizmet tür ve modellerinden olan kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları kapsamlı bir şekilde ele alınacaktır.

Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları

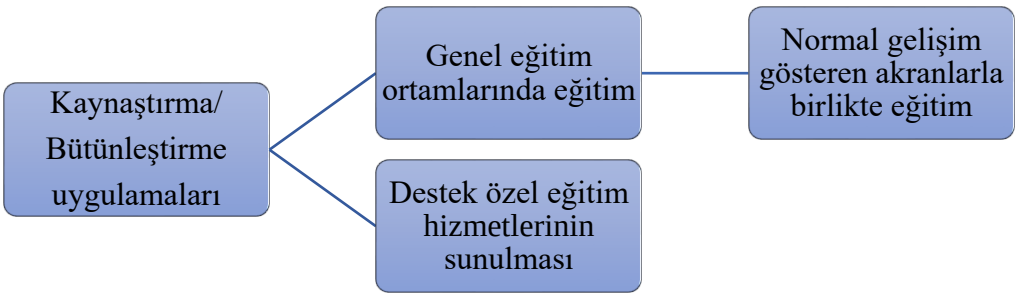
Öğretmenler, eğitim sisteminin genel amaçlar ve özel amaçlara ulaşmadaki etkili ana elemanlardır (Fidan, 2022). Öğretmenler geleneksel yaklaşımlarda eğitim sürecinin merkezinde yer alırken, modern yaklaşımlarda ise sürece rehberlik eden rolleri üstlenmişlerdir. Eğitimde içerik ve hedefler her ne kadar iyi planlanıp iyi organize edilmiş olsa da eğitimin etkili olabilmesi öğretmen yeterliliğine bağlıdır (Arslan ve Özpınar, 2008). Özel eğitim hizmetlerinde de öğretmen en az genel eğitim hizmetlerindeki öğretmen kadar önem taşımaktadır. Özel eğitim hizmetleri sunulurken öğretmenden sahip olduğu becerilerden daha fazlası olan yaratıcılık, sabır ve özveriye ihtiyaç duyulmaktadır. Özel eğitimin içerisinde barındırdığı farklı tanılama grupları ile de öğrenci grupları farklılaşmış ve bu durumda beraberinde hangi becerilerin nasıl elde edileceği ülkeler adına önemli araştırma konuları arasında da yerini almış bulunmaktadır (Fidan, 2022).

Kaynaştırma/Bütünleştirmenin eğitiminin temel felsefesi, sınıfta yer alan tüm öğrencilerin öğrenmelerine yardımcı olmak ve aynı zamanda her çocuğun seviyesi doğrultusunda sınıf ortamında gerçekleşen eğitim-öğretim ortamından faydalanmasını sağlamak olarak ele alınmaktadır. Her bireyin kendine göre farklı bir öğrenme şekli vardır ve hiçbir birey birbiriyle aynı değildir. Kaynaştırma eğitiminde de bu farklılıklar devam etmektedir. Her çocuk hem sosyal becerilerini hem de toplumsal ilişkilerini okulda öğrenmektedir. Bu yüzden bir çocuğun engeli ne olursa olsun veya herhangi bir engeli olmasın; bireyler sosyal becerileri ve arkadaşlık ilişkilerini okulda birbirlerine destek vererek kazanabilmektedir. Özel eğitim öğrencileri ve normal gelişim gösteren öğrenciler, birbirini olumlu yönde etkilemekte, topluma uyum sağlamaları bütünleştirme yoluyla daha hızlı gerçekleşmektedir. Ayrıca özel gereksinimli öğrencilerin normal gelişim gösteren akranları ile aynı okulda veya aynı sınıfta bulunmaları sosyal ve manevi yönden de önem taşımaktadır (Diken, 2016).

Eğitim, her bireyin hakkıdır ve bireylerdeki farklılıklara bakılmadan eğitim hizmetlerinin yerine getirilmesi gerekmektedir. Engel türlerine bakılmaksızın okul çağı gelen her birey yasal hakkı olan eğitim hakkını kullanabilir. Bu hak T.C. Anayasasında "Kimse, eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır" (Madde 42) ifadelerine yer verilmiştir. Kaynaştırma/bütünleştirme eğitimi bu anayasal hak temel alınarak 573 Sayılı kanun Hükmünde Kararname (1997) ile düzenlenmiştir. 2022 tarihinde güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde

> Kaynaştırma/bütünleştirme, özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademede diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla bu bireylere destek eğitim hizmetleri de sunularak akranlarıyla birlikte tam zamanlı ya da özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak verilen eğitim" olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2023).

Kaynaştırma/Bütünleştirme uygulamaları, genel eğitim ortamlarında normal gelişim gösteren akranlarla verilen birlikte eğitim ile destek özel eğitim hizmetlerinin en az birinin sunulması şeklinde yürütülmektedir.

Şekil 1. Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları

Kaynaştırma/Bütünleştirme eğitimi, 2022 tarihinde güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde "özel destek eğitim gereksinimi olan kişiler için erken çocukluktan başlayarak eğitim kademelerinin tamamını kapsayan eğitsel tanılama ve değerlendirme süreçlerini de içeren iyileştirici ve kolaylaştırıcı bir hizmet modeli" olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2023). Kaynaştırmanın gereği olarak, eğitsel tanı almış bir öğrencinin akranları ile aynı sınıfta yer alması gerekir ancak öğretim programının içeriğinde uyarlama yapılmazsa özel öğrenme güçlüğü olan öğrencinin programdan

yararlanması beklenemez. Sınıfın programına ek olarak, öğrenciye hazırlanacak Bireyselleştirilmiş Eğitim Programında ise öğrenciye kazandırılacak davranışları, nerede, nasıl, kimler tarafından hangi yöntemlerle ne kadar sürede kazandırılacağı yer alır (Sucuoğlu ve Kargın, 2012).

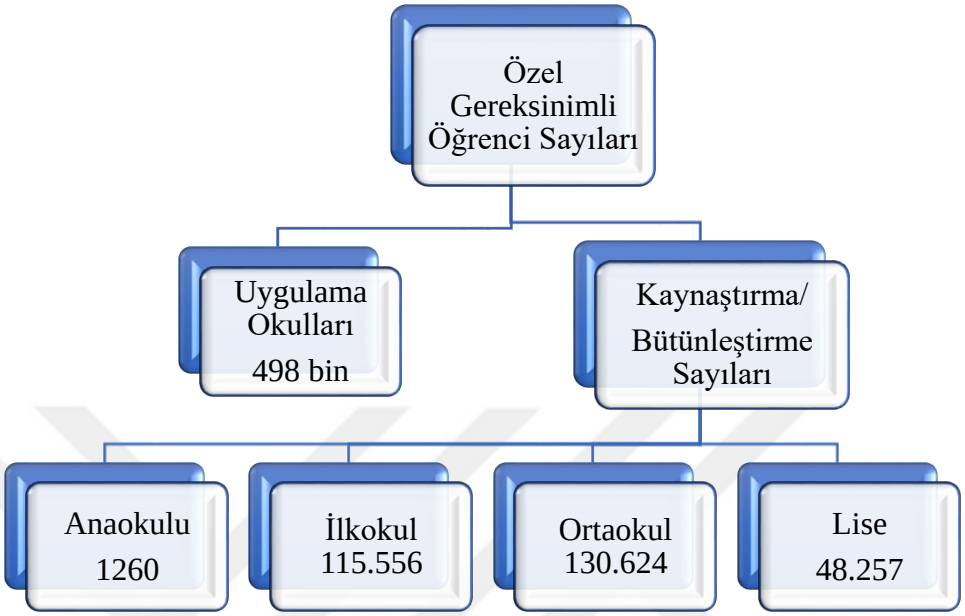
2022 tarihinde güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının temelini oluşturan ilkeler:

1. ***Farklılık/Çeşitlilik:*** Etkili bir kaynaştırma/bütünleştirme süreci için uygulamanın dâhil olduğu okullardaki tüm öğrencilere hitap edecek şekilde aynı eğitim sistemini geliştirmektir. Bütünleştirici uygulamalardaki amaç, akran kabulünün sağlanması, farklılıklara saygı, anlayış, hoşgörü ve iş birliğinin pekişmesidir.
2. ***Bireysel Gereksinimler:*** Kaynaştırma/bütünleştirme sınıfında yer alan tüm öğrenciler öğrenme becerisi olan ve topluma katkısı olabilecek bireyler olarak görülmelidir. Öğrencilerin ihtiyaçlarına göre uyarlamaları yapılmalı ve diğer öğrencilere de bireysel farklılıklar öğretilmelidir.
3. ***Yansıtıcı Öğretim:*** Kaynaştırma/bütünleştirme sınıflarında öğretmenler, öğrencinin gereksinimlerine cevap verecek şekilde esnek davranmalı ve programda uyarlamalar yapmalıdır.
4. ***İşbirliği:*** Aileler, toplum kuruluşları, eğitimciler ve öğrenciler arasında iyi bir işbirliği etkili bir kaynaştırma bütünleştirme sürecinin de en önemli parçalarından biridir (MEB, 2023).

Young (2016), özel eğitime gereksinim duyan bireylerin yararlanacağı eğitim ortamlarını şöyle sınıflandırılmaktadır: Normal gelişim gösteren akranları ile aynı sınıfı paylaştıkları genel eğitim sınıfı, sınıf öğretmenine sunulan danışmanlık ve yönlendirme hizmetlerini barındıran danışmanlık hizmetleri olan genel eğitim sınıfı, sınıf içi yardım ve uyarlamalar ile desteklenmiş genel eğitim sınıfı, destek eğitim odasının kullanıldığı genel eğitim sınıfı, özel eğitime gereksinim duyan bireylerin normal gelişim sergileyen akranları ile aynı okulda fakat farklı sınıfta eğitim aldıkları tam zamanlı özel eğitim sınıfı, özel eğitime gereksinim duyan bireyler için destek ve eğitim faaliyetlerini sürdürdüğü özel eğitim okulları olarak en az kısıtlayıcı ortamdan en fazla kısıtlayıcı ortama doğru bireyin eğitim almasını destekleyecek ortamlar olarak açıklamaktadır.

Kaynaştırma/Bütünleştirme yaklaşımına göre; tüm okullar aynı zamanda kaynaştırma ortamı olarak ifade edilmektedir. Bu okullarda, özel gereksinimi olan öğrenciler, akranları ile eşit eğitim alarak, içinde yaşadıkları topluma da etkin katılım

göstermeleri sağlanabilmektedir. Ülkemizde kaynaştırma/bütünleştirme sürecine dâhil edilen öğrencilerin sayıları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Şekil 2. Eğitimine Devam Eden Özel Gereksinimli Öğrenci Sayıları (MEB,2021)

Kaynaştırma/Bütünleştirmede; birlikte eğitim ve destek eğitim büyük öneme sahiptir. Özel gereksinimi olan öğrencilerin, akranları ile aynı okula gitmeleri ve aynı sınıfta eğitimlerine devam etmeleri, birlikte eğitim; öğrenci ve öğretmene de özel eğitim hizmetlerinin ve desteklerinin sağlanması da destek özel eğitim hizmetlerini ifade etmektedir. Bu nedenle, hem özel gereksinimi olan öğrencinin genel eğitim sınıfına yerleştirilmesi hem de özel eğitim desteği alması kaynaştırma için zorunludur (Sucuoğlu ve Kargın, 2006).

Kaynaştırmanın/Bütünleştirmenin Yararları. Özel eğitime gereksinim duyan bireyin, ihtiyaçlarına en iyi cevap veren ortam; normal gelişim gösteren akranları ile en fazla etkileşim halinde bulundukları ortam düzenlemeleridir. Özel gereksinimli bireylerin bir kısmı, özel eğitim okullarında, bir diğer bölümü özel eğitim sınıflarında, bir diğer grup da kaynaştırma/bütünleştirme ortamından daha fazla yararlanabilmektedir. Özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler için en az sınırlayıcı model olarak karşımıza kaynaştırma/bütünleştirme uygulaması çıkmaktadır. Gelişim süreci her bireyin kendisi

için ayrı bir önem taşırken toplumsal boyutta da büyük önem taşımaktadır. Gelişim, bireylerin fiziksel, duygusal ve bilişsel açıdan düzenli bir biçimde ilerlemesi, bireyden beklenen toplumsal rollere ulaşabilmesi olarak açıklanmaktadır. Gelişim özellikle özel eğitim ihtiyacı olan bireyler için büyük önem taşımaktadır. Kaynaştırma/Bütünleştirme uygulamalarının temelinde de özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin gelişimi yer almaktadır (Fidan, 2022).

Tüm bu bilgilere ek olarak ayrıca, kaynaştırma/bütünleştirmenin öğrenciler açısından yararları şu şekilde sıralanmaktadır:

a) Süreç doğru uygulandığında, özel gereksinimli bireyler potansiyellerini en üst seviyede göstermektedirler.
b) Özel gereksinimli öğrencilerin, iletişim ve sosyal becerileri çok hızlı bir şekilde gelişir ve topluma uyum sağlamaları kolaylaşır.
c) Normal gelişim gösteren öğrenciler, ileriki yaşamlarında toplumda özel gereksinimli olma durumuyla ilgili tecrübe elde ederler. Bu bireylere karşı empati kurma, iletişim kurabilme gibi becerileri edinirler. Kendilerini daha gerçekçi değerlendirirken, başkalarının ihtiyaçlarını da dikkate almayı öğrenirler.

Öğretmenler açısından yararları ise şu şekilde verilmektedir:

a) Her öğrencinin bireysel farklılığını öğrenir ve bundan sonraki eğitim ortamı ve programına göre bireyselleştirmeyi deneyimler.
b) Mesleki performansta artış sağlanır.
c) Her bir öğrencinin ihtiyacına göre eğitim vermesi gerektiği konusunda deneyim kazanmış olur (Bildiren ve Akyol, 2020).

Kaynaştırma/Bütünleştirme Tipleri. Kaynaştırma/Bütünleştirme süreci özel gereksinimli öğrencinin genel eğitim sınıfında yer aldığı zamana göre çeşitli türlere ayrılmaktadır.

Tam Zamanlı Kaynaştırma/Bütünleştirme: Genel eğitimin verildiği okullarda, özel gereksinimli öğrencilerin genel eğitim sınıfında tam zamanlı (bütün dersleri beraber almaları) olarak eğitim almalarıdır.

Tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme uygulama ilkeleri:

1. Özel gereksinimli öğrenciler kendi akranları ile eğitim almalıdır.
2. Kaynaştırma/Bütünleştirme süreciyle ilgili verilen hizmetler okul merkezlidir.
3. Tanılama, değerlendirme, izleme gibi süreçler ekip çalışmasıdır.
4. Bütün öğrenciler öğrenebilir ve öğretilebilir.
5. Kaynaştırma/Bütünleştirmenin bir program dâhilinde verilen bir özel eğitim uygulaması şeklindedir.

Yarı Zamanlı Kaynaştırma/Bütünleştirme: Birden çok yetersizlik türü olan öğrencilerin, yalnızca bazı derslerde genel eğitim sınıfında bulunmalarıdır. Buna göre özel gereksinimli öğrencinin ihtiyacına göre, destek eğitim hizmetlerinden yararlanmasına ve bireysel özelliklerine göre kaynaştırma/bütünleştirme sınıfındaki eğitim hizmetlerinden yararlanmasına fırsat verilmektedir. Bu dersler genellikle resim, beden eğitimi, müzik gibi dersleri içermektedir (Diken, 2016).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Özel Eğitim Uygulamaları

Bireyin toplumsallaşması, eğitim yoluyla gerçekleştirilmektedir. Eğitim yoluyla gerçekleşmesi öngörülen toplumsallaşmanın temelinde ise eğitim ve öğretim programları yer almaktadır. Eğitim programları ve hedefler değerlendirildiğinde toplumsallaşmaya katkı sağlayan derslerin başında hayat bilgisi ve devamında sosyal bilgiler dersi olduğu görülmektedir.

Sosyal Bilgiler. Sosyal bilgiler etkili vatandaş yetiştirme boyutu ön plan olan ve bunun sosyal ve beşerî bilimlerin kaynaştırılarak gerçekleştirildiği bir alandır. Bununla birlikte etkili vatandaşın, değişen ülke ve dünya koşullarına uygun yetiştirilmesi gerekliliği de açıktır. Sosyal bilgiler dersinin temel amacı, öğrencilerin içinde yaşadıkları çevreyle uyumlu, sorun çözebilen, üretken, vatandaşlık bilincine sahip birey olarak yetişmelerini sağlamaktır.

> Sosyal bilgiler, hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşerî bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programı" olarak ifade edilebilir (Öztürk, 2006).
> Sosyal bilgiler öğretim programı 7 öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır. Bu öğrenme alanları; Birey ve Toplum, Kültür ve Miras; İnsanlar, Yerler ve

> Çevreler; Bilim, Teknoloji ve Toplum; Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık, Küresel Bağlantılardır. Sosyal bilgiler öğretim programı 4-7. sınıflar arasını kapsamakta ve toplamda 131 kazanımdan oluşmaktadır. Sosyal bilgiler öğretim programında 27 temel beceri ve 18 değer eğitimi yer almaktadır (TTKB, 2018).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Özel Eğitim Perspektifinden Değerlendirilmesi. Sosyal bilgiler, bireylerin doğal ve sosyal çevresini tanımasını ve sosyalleşmesini amaçlayan bir derstir. Sosyal bilgiler; kültürel mirasa duyarlı, sosyal ve doğal çevresini tanıyan, vatandaşlık aidiyetine ve problem çözme becerisine sahip, sorgulayan, üreten ve etkin katılım sağlayan bireyler yetiştirmeyi hedefler (MEB, 2018). Sosyal bilgiler öğretim programında yedi öğrenme alanı bulunmaktadır. Bu öğrenme alanları; bilgi, beceri ve değerlerin bir bütün olarak görüldüğü birbiriyle ilişkili bir yapıdadır. Sosyal bilgiler öğretim programında; öğrenme alanları, kazanımlar, beceri ve değerler bir bütün olarak organize edilmiştir. Öğrencilerden bu öğrenme alanlarından her birine yönelik bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor öğrenme çıktıları beklenmektedir (Çavuş, 2019). Öğrenciler öğrenme alanlarındaki kazanımları öğrenirken; bilişsel, sosyal ve duygusal yönden de ilerleme göstererek; dil ve iletişim becerilerini de destekleyebilmektedirler. 7 Öğrenme alanı içerisinde 131 kazanım yer almaktadır.

> Bilim ve teknolojide yaşanan ani ve hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır. Bu nitelik dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır (MEB, 2018).

Sosyal bilgiler öğretim programı öğrencilere 27 temel beceriyi kazandırmayı hedeflemektedir. Sosyal bilgiler dersi bu beceriler aracılığıyla özel gereksinimli bireylerin, kendine güvenen ve topluma karışan bireyler olarak bağımsızlaşmasını sağlayabilmektedir.

Bir toplumun geleceğini inşa edilebilmesi için birtakım değerlere sahip bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal bilgiler öğretim programında 18 kök değer yer almaktadır. Okulda kazandırılan değerlerin, toplumsal olduğu kadar bireysel yönü de bulunmaktadır ve bu değerler bireyin davranışlarını yönlendirme de büyük etkiye sahip olabilmektedir.

Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisinin toplum içerisinde kültürünü ve değerlerini öğrenmesi aktif katılımını da kolaylaştırır. Örneğin; sorumluluk değeri, bireyin görevlerini yerine getirirken daha bilinçli olmasında, olaylar arasında neden sonuç-ilişkisi kurmasında, kişiliğini geliştirmektedir. Doğru öğretimle özel gereksinimli birey, hayatındaki sorumluluklarını öğrenerek buna göre davranışlar sergileyebilir. Sorumluluklarının farkında olması veya sorumluluk alabilmesi; bireyin ev, okul ve iş yaşamını da kolaylaştırabilir.

Toplum içerisinde her insan bir bireydir. Bireyler bir araya gelerek grupları oluştururlar. Bu bağlamda Birey ve Toplum öğrenme alanı ve bu alanda yer alan kazanımlar, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin grup katılımı ve bir grup oluşturma becerisinin kazandırılmasına olanak sağlayabilir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin toplum içerisinde yaşamını sürdürmesi, toplum kurallarını kazanması bu öğrenme alanındaki kazanımlar aracılığıyla verilebilir. Ayrıca bu öğrenme alanı ile kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin kendini tanıması toplum içerisinde iletişimi başlatması ve sürdürmesi için de büyük önem taşımaktadır.

Toplum içinde yer alan her bireyden Türk kültürünün özelliklerini tanıması beklenmektedir. Bireylerin kültürünü tanıması ve koruması, sosyal bilgiler dersi Kültür ve Miras öğrenme alanı kazanımları aracılığıyla kazandırılmaktadır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri de ait oldukları grup ve toplum içerisindeki kültürleri öğrenerek toplumsal kültüre dâhil olmaktadırlar. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine, kültürünü koruması ve geliştirmesi, toplumda bir arada yaşayacak milli bir bilincin oluşması bu öğrenme alanında yer alan kazanımlar aracılığıyla verilebilir. Bireylere, ortak geçmişin aktarılması, onların gelişimine ve topluma ilişkin aidiyet duygularına katkı sağladığından kültür ve miras öğrenme alanı önemlidir.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı kazanımları ile öğrencilere, mekânsal temel bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılması amaçlanmaktadır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri de bu becerileri kazanarak, günlük yaşamlarını kolaylaştırmakta ve yaşadıkları çevreyi daha iyi anlayabilmektedirler. Karmaşık bir çevre de yaşayan birçok kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi, bu öğrenme alanının kazanımları günlük yaşam akışlarını bağımsız bir şekilde devam ettirebilmelerini sağlayabilmektedir.

Değişen dünya ile teknoloji de çok değişmiş ve günlük hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı kazanımları ile kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine, teknolojiyi kullanma becerisi, bilgiye teknoloji

aracılığıyla erişme becerileri kazandırılabilir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri de günlük hayatlarında teknolojiyi doğru kullanarak yaşamlarını kolaylaştırabilirler.

Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri de toplum içerisinde yaşamını sürdürmek zorunda olan bireylerdir. Toplumdaki her birey gibi, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri de meslek edinebilen, üreten ve tüketen bireylerdir. Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı kazanımları ile kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri, meslekleri tanıyarak bir meslek seçimi yapabilirler. Kendini tanıyan birey, kendisine en uygun iş ve mesleği seçebilir veya yönlendirilebilir. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri bu öğrenme alanında, ülkesinin ekonomik faaliyet ve çeşitliliklerini kavrar, istek ve ihtiyaçlarını belirler, tüketim kavramlarını öğrenerek yaşamlarını kolaylaştırabilirler.

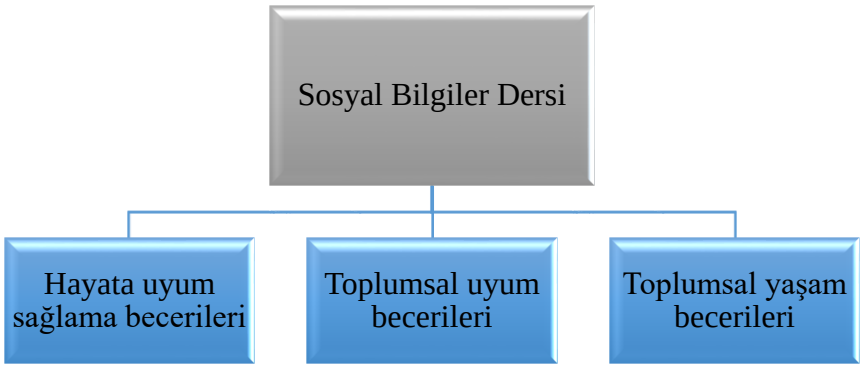
Özel gereksinimli bireyler de toplum içerisinde diğer bireyler gibi bazı haklara sahiptir ve toplum içerisinde sorumlulukları ve ödevleri bulunmaktadır. Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı kazanımları ile kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine sahip olduğu haklar, ödevler ve sorumluluklarının neler olduğu öğretilebilir. Bu öğrenme alanı kazanımları ile kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine toplumun bir parçası olarak sosyal katılım ve toplumu ilgilendiren konularda karar verme becerisi kazandırılabilir.

Değişen dünya ile ülkeler arasındaki etkileşimler çok fazla artmıştır. Ülkeler arasındaki ilişkiler küresel boyutta ve dinamik bir haldedir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri de aileleri ile haberleri izlemekte, dünya gündemini takip etmektedirler. Küresel Bağlantılar öğrenme alanı kazanımları aracılığıyla kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri, ülkeler arası ilişkiler ve bunların ülke ve topluma etkileri hakkında bir değerlendirme yapabilmektedirler. Diğer öğrenciler gibi kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri de komşu ülkeleri, farklı kültürleri kavrayabilir.

Özel Eğitime Gereksinim Duyan Öğrencilerle Sosyal Bilgiler. Özel eğitim programı, özel gereksinimli çocukların eğitim ihtiyaçlarını karşılamak ve öğretim düzenlemelerini geliştirmek için bazı araç, teknik ve araştırma çabalarını içeren değiştirilmiş, bir programdır (Sarılarhamamı, 2020). Özel gereksinimli bireyler için hazırlanan özel eğitim programlarının temel hedefi; özel gereksinimli bireylere bağımsız yaşam becerilerinin kazandırılması, toplumsal yaşama uyum sağlamalarının kolaylaştırılmasıdır (MEB, 2023). Özel Eğitim programları içerisinde sosyal bilgiler dersi doğrudan yer almamaktadır. Sosyal bilgiler dersi ile ilişkili kazanımlar, özel eğitim programları içerisinde dolaylı olarak, özel eğitim uygulama okullarında, *toplumsal yaşam*

becerileri ve *hayat bilgisi* dersi içerisinde verilmektedir. Görme Engelliler Eğitim Programında, *sosyal hayat dersi* ve *hayat bilgisi* dersi; mesleki gelişim programlarında ise *toplumsal yaşam modülü*, sosyal bilgiler dersi ile ilişkili kazanımlara yer verilmektedir (Kartal ve Korkmaz, 2017). Özel gereksinimli bireyler ihtiyaçlarına göre, rehabilitasyon merkezlerinde de destek eğitim almaktadırlar. Rehabilitasyon merkezlerinde, sosyal bilgiler dersine yer verilmemektedir. Rehabilitasyon merkezlerinde öğrenciler, toplumsallaşma ve toplumsal hayata uyum için sosyal becerilere yönelik eğitim almaktadırlar. Genel eğitim okulları bünyesinde açılan özel eğitim sınıflarında ise, kademe derecesine göre 4, 5, 6 ve 7. sınıfta sosyal bilgiler dersi verilmektedir (MEB, 2023).

Özel Eğitim programlarının temel amaçları ve sosyal bilgiler dersi öğretim programının amaçları karşılaştırıldığında, pek çok ortak amaca sahip oldukları anlaşılmaktadır. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı kazanımları; özel gereksinimli öğrencinin, toplum içerisinde yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyacağı; iletişim, gözlem, empati, sosyal katılım, yaratıcılık, karar verme, gibi temel pratik becerileri; basılı görsel kaynakları kullanma, tablo, grafik okuma, yazılı anlatım vb. gibi akademik becerileri; özel gereksinimli öğrencileri merkeze alarak, tüm bu becerileri edinmelerini sağlayacak program yeterliliğine sahip bir programdır (Yaylacı ve Aksoy, 2016).

Şekil 3. Sosyal Bilgiler Dersinin Özel Eğitimde Kazandırdığı Beceriler (Sarılarhamamı, 2020).

Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencileriyle Sosyal Bilgiler. Sosyal bilgiler dersi, toplumsallaşma ve iyi vatandaş yetiştirmede çekirdek ders olarak ele alınmaktadır. Özel eğitim programları ve kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları da bu noktada ortak

bir amacı paylaşmaktadır. Özel gereksinimli bir öğrencinin toplumsallaşması, kendi kimlik ve rolünü bilmesi ve bağımsız bir birey olabilmesi için, sosyal bilgiler dersi büyük önem kazanmaktadır. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri, devam ettikleri okullarda; akranları ile aynı dersleri ve aynı öğretim programlarını takip ederler. Takip ettikleri bu derslerden biri de sosyal bilgiler dersidir. Kaynaştırma/bütünleştirme eğitiminde öğrencilerin ihtiyaç duydukları eğitimin amaçları ile sosyal bilgiler dersinin amaçları arasında büyük benzerlik bulunmaktadır. Kaynaştırma/bütünleştirme eğitiminin temel amacı, özel eğitim hizmetlerinden faydalanan bireylerin temel ve toplumsal yaşam becerilerinin kazanmasının yanı sıra üretken ve toplumda mutlu bir vatandaş olarak, içinde yaşadığı topluma uyum sağlaması ve sosyal kabullerin de sağlanmasıdır. Bu bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması, sosyal ve duyusal yönden toplumla bütünleşmesi ise diğer amaçlar arasında yer almaktadır (Yıldırım, 2019). Bu bağlamda, sosyal bilgiler dersinin alanyazında yer alan tanımları incelendiği zaman, kaynaştırma/bütünleştirme eğitiminin amaç ve hedeflerinin örtüştüğü görülmektedir. Erden (1998)'e göre sosyal bilgiler dersi, etkin vatandaş yetiştirmek için öğrencilere toplumsal yaşama yönelik ilgili temel kavram, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir ders olarak tanımlanmaktadır.

Doğanay (2008), sosyal bilgileri insanın toplumsal ve yaşadığı çevresiyle etkileşiminin zaman içinde ele alarak demokratik sürece aktif katılım odaklı bir vatandaşlık anlayışının temel amaç olarak hedefleyen ve bireylerin toplumsallaşması için önemli katkılar yapan bir ders olarak tanımlamaktadır. Barth ve Demirtaş (1997) ise sosyal bilgiler dersini, vatandaşlık eğitim programı olarak görmekte ve tanımlamaktadır (akt. Yıldırım, 2019). Özel eğitimde olduğu gibi kaynaştırma eğitiminde de bu derslerin temel amacı; temel yaşam becerilerini edindirmek ve bireylerin toplumsal kişiliklerini ve ilişkilerini geliştirmektir. Sosyal bilgiler dersinin özelliklerine bakıldığında, kaynaştırma öğrencileri için diğer derslere kıyasla daha fazla öneme sahip olduğu söylenebilir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri sosyal bilgiler dersi ile öğrenme alanlarını genişletirken aynı zamanda da eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini kazanmaktadır. Bununla birlikte aynı sınıf içerisindeki bütün öğrencilerin uyum içerisinde öğrenmelerini sağlanmaktadır. Sosyal bilgiler dersi aracılığıyla kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri okul içerisinde dayanışma kazanımlarını edinirler. Sosyal bilgiler dersi ile kazanılan bilgiler, kavramlar, değerler, davranışlar, sosyal ve akademik beceriler; kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin bağımsızlaşmasında ve topluma katılımında önemli bir etkiye sahip özelliktedir.

Eğitim kurumları bireylere temel yaşam becerilerini kazandırırken etkili vatandaşlık eğitimi ile toplumsallaşmaya da büyük katkı sağlamaktadır. Eğitim kurumlarında uygulanan özellikle sosyal bilgiler derslerinin programları ise toplumsal uzlaşmanın genel çerçevesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda özellikle ilk ve ortaöğretimde yer alan ders programlarının incelediğimiz zaman toplumsallaşmaya önemli vurgu yapan derslerin başında hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinin geldiği görülmektedir (Yıldırım, 2019). Öğrencileri, toplumsallaşma hedefine ulaştırabilmek için ilkokulda hayat bilgisinin, ortaokulda ise sosyal bilgiler dersinin ana amacı öğrencilerin etkin ve üreten vatandaşlar olarak yetiştirilmesi, kişilik kazanmaları, iyi bir yurttaş olmaları, kendine ve çevresine karşı sorumluluklarını yerine getiren özellikle de içerisinde bulundukları topluma uyum sağlayabilen bireylerin yetiştirilmesi temel hedefleridir. Sosyal bilgiler aynı zamanda kaynaştırma/bütünleştirme eğitiminin temel amaçlarına katkılar sağlayacak bir ders olarak da karşımıza çıkmaktadır (Yıldırım, 2019).

Genel eğitim sınıflarında, kaynaştırma/bütünleştirme uygulaması tüm kademelerde planlı bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Kaynaştırma/Bütünleştirme süreci, öğrencilerin karşılıklı bireysel farklılıklarını öğrenme, birbirlerine saygı göstermeleri ve kişisel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik eğitim sürecini planlama ve uygulanma sürecini kapsamaktadır (Aihie ve Uwaoluetan, 2022; akt. Batu, 2012). Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri ile normal gelişim gösteren öğrencileri aynı sınıflara yerleştirmek ve aynı ortamda bulunmalarını sağlamak, diğer öğrencilerin olumsuz tutumlarını da önemli ölçüde etkilemektedir. Normal gelişim gösteren öğrencilerin özel gereksinimli bireyleri tanıyarak etkili iletişim kurmaları da söz konusudur. Özel gereksinimli öğrencilerin normal gelişim gösteren öğrencilerle aynı sınıfta kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde eğitimlerine devam etmeleri, sosyal uyum kurallarına uyma, hayatlarında gerekli olanları öğrenmeleri, diğer öğrencilerden model alarak öğrenme açısından da son derece önem taşımaktadır.

Kaynaştırma/bütünleştirme sürecine dâhil olan öğrencilerin öğrenmeleri aynı hız, şekil ve yöntemle gerçekleştirilememektedir. Ayrıca bu öğrenciler aynı düzeyde hazır bulunuşluklara da sahip değildir (Sucuoğlu, 2006). Bu yüzden kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde öğrencilerin farklılıklarını göz ardı ederek tek bir eğitim ve öğretim model, yöntem ve teknik uygulamak bu süreçte başarıyı düşürmektedir. Sosyal bilgiler dersi, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin seviyelerine göre uyarlanmış öğretim stratejileri, yöntem ve tekniklerin kullanılmasıyla kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin de ilgisini çekebilecek ve her öğrencinin kendi

seviyesine göre fırsatlar sunabilecek bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal bilgiler, disiplinlerarası yapısıyla da kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine ihtiyaçları olan temel yaşam becerileri ve sosyal yaşama yönelik kazanımları farklı disiplinlerden öğrenmek yerine tek bir disiplin altında öğrenebilecekleri bir ders olarak da karşımıza çıkmaktadır (Yıldırım, 2019).

Kaynaştırma sınıflarında da öğretmen tüm sınıf, küçük grup, işbirlikçi öğrenme ortamları, akran eğitimi şeklinde öğretim gruplarını ayarlayabilir (Güzel-Özmen, 2003). İşbirlikli öğrenme yöntemi, akran kaynaşmasını ve akademik başarıyı arttırdığı için ve ilişkileri olumlu etkilediği için tercih edilen bir öğretim stratejisidir. İşbirlikli öğrenme stratejisi sınıfta öğrenci farklılıklarını destekleyerek öğrencilere uygun sınıf iklimi oluşturmak için kullanılmalıdır (Slavica, 2010). İşbirliğine dayalı öğrenme modellerinden en yaygın olarak kullanılan ve en etkili olan yöntem akran öğretimidir. Öğrencilerin bireysel özelliklerine göre öğretimin düzenlenmesinde çalışma grupları, yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Akran öğretimi öğrenmeyi geliştirirken akranlar arasındaki iletişimi olumlu etkilediğinden okula yönelik olumlu tutum oluşturmada da etkili bir yöntemdir (Sucuoğlu ve Kargın, 2012).

Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin performans, ilgi ve gereksinimlerini belirleyerek uygun materyaller geliştirilerek öğretim yöntemine karar verilir. Öğretimsel içerikte uyarlamaların yapılması kaynaştırma sürecinin başarısını etkileyen faktörlerdendir. Kaynaştırma/bütünleştirme sürecinin daha başarılı ilerlemesi için öğretmenlerin hizmet içi eğitim alması da büyük önem taşımaktadır. Kaynaştırma uygulamaları, özel gereksinimli öğrencilerin eğitim ve öğretime ilişkin motivasyonlarını artırırken öz saygılarını ve sosyal becerilerini de geliştirmektedir. Uygulamalarda yapılan hatalar, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin yalnız kalmasına ve sürecin başarısız geçmesine sebep olabilmektedir. Uyarlama ve uygulamalarda öğretmenin öncelikli hedefi kaynaştırma bütünleştirme öğrencisinin ders sürecine aktif katılımını sağlamaktır. Bu şekilde kaynaştırma bütünleştirme öğrencileri sosyal bilgiler dersine aktif katılım sağlayabilir. Kaynaştırma bütünleştirme öğrenciler için uyarlama yapılırken öğrencilerin gelişimi merkezi alınarak yapılmalıdır.

Öğretmenler sosyal bilgiler öğretiminde:

1. Hem normal gelişim gösteren hem de kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde olan çocukların etkinlikler içerisinde birbirlerinden en iyi şekilde faydalanmalarına olanak sağlamalı ve gelişimlerine destek olmalıdır.

2. Normal gelişim gösteren öğrencilerle kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin her koşulda iletişim kurabilecekleri ortamları hazırlamalıdır.
3. Öğretmen, sosyal bilgiler dersi aracılığıyla kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerin benlik gelişimine yardımcı olmalı, toplum içerisinde bağımsız ve üreten bireyler olarak hayatlarını devam ettirmelerini kolaylaştırmalıdır (Aydın ve Sapasağlam, 2019).

Kaynaştırma/Bütünleştirme süreciyle ilgili alanyazın incelendiğinde aşağıdaki araştırma ve sonuçlara ulaşılmıştır.

Yaylacı ve Aksoy (2016), "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimindeki yeterlilikleri" adlı çalışmalarında, sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme süreci konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olma durumlarını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Evren Ankara ili, örneklem ise Ankara merkez ilçelerinden oluşan 102 sosyal bilgiler öğretmeni araştırmaya dâhil olmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin %19.6sı kaynaştırma eğitimi konusunda kendilerini yeterli görmekte iken %80.4'ünün ise kendilerini kaynaştırma eğitimi konusunda yeterli görmedikleri ortaya çıkmıştır.

İlk ve Açıkalın (2018), "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına yönelik görüşlerinin ve deneyimlerinin incelenmesi" adlı çalışmalarında; sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine yönelik bakış açılarını ve ders uygulama biçimlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma, İstanbul ilinin 13 ilçesinde sınıflarında kaynaştırma öğrencisi bulunan 100 sosyal bilgiler öğretmenleri ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, araştırmaya dâhil olan öğretmenlerinin %94'ünün derslerine girdiklerinde sınıflarında kaynaştırma öğrencilerinin bulunduğu, sosyal bilgiler öğretmenlerinin %78'inin kaynaştırma süreci hakkında hizmet öncesinde eğitim almadıkları ve %79'unun mesleğe başladıktan sonra hizmet içi eğitim almadıkları ortaya çıkmıştır. Bu durum öğretmenler için eğitim ve öğretmen yetiştirme politikalarının tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Araştırmanın devamında sosyal bilgiler öğretmenlerinin %89'unun, öğrencinin ilgili ders veya alanla ilgili yapabildikleri veya yapamadıklarının tespiti için eğitsel performans alımı yapmadığı, yalnızca %7'sinin BEP hazırladığı ortaya çıkmıştır. Bu oranlar karşılaştırıldığında performans alımı yapılmadan BEP hazırlanamayacağı göz önünde bulundurulursa öğretmenlerin işlevsiz BEP hazırladıkları da ortaya çıkmaktadır. Araştırmaya dâhil olan öğretmenlerin büyük bir kısmı sosyal bilgiler dersinde

uyarladıkları kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının yetersiz buldukları ve uygulama hakkında da olumsuz görüşe sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldırım (2019), "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin yeterlilikleri: Samsun ili örneği" adlı çalışmasında, sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme sürecindeki mesleki yeterlilik düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma karma modelde kurgulanmış ve 167 sosyal bilgiler öğretmeni ile nicel, 5 sosyal bilgiler öğretmeni ile nitel çalışılmıştır. Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme sürecini destekledikleri fakat mesleki olarak kendilerini bu süreçte yeterli görmedikleri sonucuna ulaşmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenleri süreci planlama ve düzenlemede, öğrenme-öğretme, izleme ve değerlendirme sürecinde, kaynaştırma/bütünleştirme eğitiminde iş birliği yapmada kısmen yeterli oldukları sonuçları da ortaya çıkmıştır.

Fidan (2022), "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ve bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanmasına yönelik öz-yeterliliklerinin incelenmesi" adlı çalışmasında, sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme sürecine ve BEP hazırlamalarına yönelik öz-yeterlilik düzeylerinin belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırma Zonguldak ilinde 201 Sosyal bilgiler öğretmeni ile yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarına yönelik öz-yeterlilik inanç düzeyleri öğretmenin mesleki tecrübesi ve lisans döneminde özel eğitimle ilgili aldıkları eğitime göre farklılık göstermektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin BEP'E yönelik öz-yeterlilik ölçek puanları ise, hizmet içi eğitim alma ve üniversitede BEP ile ilgili eğitim alma açısından anlamlı farklılık ortaya çıkmıştır.

Fidan'a (2022) göre, özel eğitim öğrencilerinin eğitiminde karşılaşılan temel sorun öğrencilerinin performanslarının belirlenme sürecidir. Özel eğitim hizmetlerinden faydalandırılmak istenen öğrencilerin var olan performanslarını belirlemek, yeterliliklerini saptamak ve öğrencilerin ihtiyaçlarını belirlemek öğretmen açısından ekstra çaba ve yeterlilikte gerektirmektedir. Bayar'a (2015) göre kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarında başarılı sonuçlar elde edilmesi için öğretmen yeterliliklerinin beklenen düzeyde olmadığı, sınıflarında özel eğitim ve kaynaştırma sürecinde bulunan öğrenciler hakkında yeterli beceri ve bilgiye sahip olmadıkları ortaya çıkmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde birtakım yeterliliklere sahip olması gerekmektedir. Bu bağlamda YÖK, 2018 yılında sosyal

bilgiler öğretmenliği lisans programlarında, "özel eğitim" dersinin adını "özel eğitim ve kaynaştırma" olarak yenilemiştir. YÖK, sosyal bilgiler öğretmenliği programında özel eğitim dersinde yalnızca isim değişikliğine değil aynı zamanda içerik değişikliğine de gitmiştir. Bu değişim kaynaştırma/bütünleştirmenin de öneminin arttığını göstermektedir.

Ayrıca bazı üniversitelerin sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programlarının alan yeterlilikleri incelendiğinde bu yeterlilikler de özel eğitime dikkat çekmektedir.

> Özel gereksinim duyan öğrencileri dikkate alan uygulamalar yapabilme (Anadolu Üniversitesi, 2022). İnsan hak ve özgürlükleri çerçevesinde kadın, çocuk ve özel gereksinimli bireylerin haklarını kapsamak ve eşit vatandaşlık ilkesine uygun hareket etmek, Öğrencilerin gelişim özelliklerine ve hazırbulunuşluk düzeylerine uygun, bireysel farklılıkları dikkate alan sağlıklı ve güvenli öğretim ortamları oluşturmak (Ankara Üniversitesi, 2022).

Bu yeterliliklerle öğretmenlerden; kaynaştırma/bütünleştirme eğitiminin ilkelerini bilme ve bu ilkeleri uygulayabilme, özel eğitim gerektiren bireylerin fark edilmesi, kaynaştırma/bütünleştirme eğitiminde kullanılan yöntem ve teknikleri bilme ve bu teknikleri uygulayabilme, ölçme ve değerlendirmenin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmesi beklenmektedir. Bu yeterlilikleri geliştirmek için öğretmenlerden, alanında uzman kişilerin kaynaklarını okumaları, aldıkları eğitimlerle beraber bu konuyla ilgili akademik bir eğitim almaları ve özel eğitimle ilgili hizmet içi özel eğitim seminerlerine katılmış olmaları beklenmektedir (Kartallıoğlu, 2021).

Kaynaştırma/Bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamalarının yapıldığı okullardaki öğrencilerin, öğretmenlerin ve ailelerin artan ihtiyaçları ve çeşitlenen taleplerinin karşılanması amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı tarafından da pek çok çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmaların sonucunda Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Uygulamaları Ulusal Eylem Planı (2022-2026) ile kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde öğrenim gören özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilere, ülke genelinde sunulan eğitim hizmetlerinin niteliğinin artırılması, izlenebilmesi ve denetlenebilmesi üzerine bir sistem oluşturulması hedeflenmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı Kaynaştırma//Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Uygulamaları Ulusal Eylem Planını 4 politika alanı çerçevesinde oluşturulmuştur: Eğitim-öğretime erişim, eğitim-öğretimde kalitenin arttırılması, farkındalık ve tutum arttırma, yasal düzenlemeler (MEB, 2023).

Sosyal bilgiler öğretmenlerine kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde üniversitede verilen derslere ek olarak, hizmet öncesi eğitim, hizmet içi eğitim, okullarda görev yapan psikolojik danışmanların desteğiyle öğrenci-öğretmen- veli görüşme toplantıları,

MEB'nın kullanıma açmış olduğu ÖBA'na (Öğretmen Bilişim Ağı) konu ile ilgili videolar yüklenerek öğretmenlere gerekli destekler verilmektedir. Tüm bunlara ek olarak Özel Eğitim Hizmetleri ve Rehberlik Genel Müdürlüğü tarafından Sak ve Toraman'ın (2020) editörlüğünü yaptığı Türkiye'de Özel Eğitim Hizmetleri modülü de bulunmaktadır. Bu modül, özel eğitim ve özel eğitim kavramlarını, kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarını, özel eğitim sürecinin yasal boyutlarını içeren ve geniş bilgiler sunmaktadır.

El Kitabı

El kitabı, bir konu hakkında bilgilerin toplanması veya bir iş/işlerin yerine getirilebilmesi için yazılan pratik kitaplardır. El kitabı bir konu hakkında hızlıca bilgi edinebilmek amacıyla yazılır. El kitapları taşıma kolaylığı, yazıldığı alanla ilgili açık ve net bilgiler içermesi, kılavuz niteliği taşıması sebebiyle kullanımı oldukça pratik kitaplardır. İyi yazılmış bir el kitabı okuyucunun konu hakkında net bir bilgisi olmasını sağlar. El kitapları okuyucularına pusula görevi görerek rehberlik ederler.

TDK'nın (2022) el kitabı tanımı şu şekildedir*: "*Herkesin kolaylıkla yararlanması için herhangi bir konuda, pratik amaçlarla hazırlanan kitaptır." El kitabı, bir konuya yönelik bilgilerin toplanması veya belirli işlerin yerine getirilebilmesi için yapılması gerekenlerin, uygulanabilecek yöntemlerin anlatıldığı kitaplardır. Hızlı bilgi akışı sağladığı için, herkesin kolayca anlayıp yararlanabileceği şekilde oluşturulmaktadır.

Yurtdışında özellikle iş dünyasında sıklıkla tercih edilen el kitapları hemen her alanda kullanılırken ülkemizde ise yeni yaygınlaşmaya başlamıştır. El kitapları eğitim alanında ise öğrenci ve öğretmenlere süreç boyunca kılavuzluk etmektedir. Literatür incelendiğinde el kitapları ülkemizde sıklıkla tıp, mühendislik, işletme ve eğitim alanlarında tercih edilmektedir. El kitabı yalnızca basılı materyallerden, ciltlenmiş kitaplardan oluşmamaktadır. El kitabına ihtiyaç duyanlar kolayca erişebiliyorsa, çevrimiçi saklanan ve elektronik olarak da paylaşılan dosyalarda olabilir. El kitaplarının avantajları kadar dezavantajları da bulunmaktadır. Bunlar, özellikle elektronik ortamda hazırlanmışsa düzenli olarak içerikte güncelleme gereklidir. Hazırlaması zor bir süreci içerir ve bilgileri oluşturma, organize etmede büyük özen gereklidir. Uygulayıcıların el kitabını tutarlı bir şekilde uygulaması gerekmektedir.

Alanyazın incelendiğinde, kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde öğretmenlere el kitabı desteği de mevcuttur. El kitabı kullanımı pratik ve basit olduğu için her öğretmenin tercih edebileceği kaynaklardandır. El kitapları her öğretmenin rahatlıkla ulaşabilmesi için hem basılı hem de e-kitap olarak hazırlanarak yaygınlaştırılabilir. Tüm bu bilgiler ışığında, sosyal bilgiler öğretmenlerinin el kitabına ihtiyaç duydukları ihtiyaç analizi yapılarak belirlenmiştir. Ülkemizde kaynaştırma/bütünleştirmenin önemi ortaya çıkmakta ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel eğitim ve kaynaştırma/bütünleştirme süreci hakkında yönlendirilmeye ihtiyaç duyuldukları görülmektedir. Bu eksikler ve gereklilikten yola çıkarak "Sosyal Bilgiler öğretmenleri için kaynaştırma /bütünleştirme süreci el kitabı" geliştirilmesi ve bu el kitabının uygulanması araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi bulunan sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik, özel eğitim ve kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları hakkında ihtiyaç duyabilecekleri bilgileri edinmelerine yardımcı olacak şekilde bir el kitabının oluşturulmasıdır.

Araştırmanın alt problemleri ise şunlardır:

a) Sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel eğitim ve kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri nelerdir?
b) Okul yöneticilerinin özel eğitim ve kaynaştırma/bütünleştirme sürecine yaklaşımları ve süreçte yaşanan problemlere yönelik çözüm önerileri nelerdir?
c) Sosyal bilgiler öğretmenleri için oluşturulan kaynaştırma/bütünleştirme süreci el kitabının öğrenme ve öğretme sürecine etkisi nasıldır?
d) Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme süreci el kitabının uygulanabilirlik ve içeriğine yönelik görüşleri nelerdir?

Önem

Alanyazın incelendiğinde kaynaştırma/ bütünleştirme sürecinde, öğretmenlerin süreç hakkında yeterli bilgi ve deneyime sahip olmadığı için kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde de istenilen verim alınamamaktadır. Öğretmenler çoğunlukla

kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri ile karşılaştıklarında izleyecekleri basamaklar hakkında eksik bilgiye sahip olduğu yapılan araştırmalarla ortaya koyulmuştur. Çalışmada yer alan el kitabında sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde; özel eğitimle ilgili temel kavramlar, özel eğitime ihtiyacı olduğu düşünülen öğrenci/ler için eğitsel tanımlama sürecinde öğretmenin sorumlulukları, BEP'in nasıl oluşturulduğu ve sosyal bilgiler dersi ile ilgili uyarlamalar hakkında bazı temel kavramlar ve öneriler sunulmaktadır. Bu el kitabı oluşturulurken, öğretmenlerin özel eğitimle ilgili ihtiyaç duyabileceği mesleki bilgiler göz önünde bulundurulmuştur.

Bu bağlamda, sosyal bilgiler öğretmenleri için kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde öğrencilere yönelik oluşturulacak olan el kitabının içerisinde yer alacak olan uyarlama ve uygulama örneklerinin öğretmenler için önemli bir kılavuz olacağı düşünülmektedir.

Sayıltılar

1. Çalışma grubundaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin, idarecilerin, akademisyenlerin, görüşmeler esnasında sorulan sorulara objektif bir biçimde yanıtlar verdikleri,
2. Çalışmanın konusu olan el kitabının öğretmenler tarafından anlaşıldığı, öğretim süreci için gerekli görüldüğü ve kendilerine sunulduğu biçimde uyguladıkları var sayılmıştır.

Sınırlılıklar

Çalışmanın, Gaziantep'te taşımalı eğitim yapılan ve kırsal bölgede yer alan devlet okullarında yapılması araştırmayı sınırlamaktadır.

Tanımlar

Bilim ve Sanat Eğitim Merkezleri: İlkokul düzeyinde sınavla belirlenen özel yetenekli öğrencilerin, devam ettikleri eğitim kurumlarını aksatmadan yeteneklerine göre eğitim aldıkları devlete bağlı özel eğitim kurumlarıdır.

Öğretmen Bilişim Ağı: Öğretmenlerin mesleki gelişimlerine katkı sağlamak amacıyla, çeşitli eğitimlerin yer aldığı elektronik sistemdir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından dönemsel eğitim ve videolar yüklenmektedir. Öğretmenler mesleki sertifikaları da bu sistem üzerinden almaktadır.

Rehberlik ve Araştırma Merkezi: Millî Eğitim Bakanlığına bağlı, bireylerin özel eğitim, rehberlik ve psikolojik danışmanlık gibi yardıma ihtiyaç duyulduğunda başvurulan kurumdur. Özel Eğitim Hizmetleri ve Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Sosyal Bilgiler: Eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerine sahip, toplum içerisinde aktif vatandaşlar yetiştirebilmek için sosyal ve beşerî bilimlerden alınan bilgi ve yöntemlerin değer ve beceri öğretimi odağında kaynaştırılarak kullanıldığı, Türk eğitim sisteminde ilköğretim 4, 5, 6, 7. Sınıf düzeylerinde okutulan temel derslerden biridir (Ayantaş, 2019).

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, katılımcılar, veri toplama araçları, eylem araştırması süreci, araştırmacının rolü, verilerin analizi, geçerlilik ve güvenirlilik başlıkları yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden uygulama odaklı eylem araştırması modelinde kurgulanmıştır.

Lewin, *eylem araştırması* terimini ilk defa 1930'lu yıllarda ortaya atmıştır. Lewin, 1940'lı yıllarda yaşanan İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan sorunların giderilmesinde, grup tartışmalarının bu sürece çözüm geliştirebileceğini fark etmiştir. Lewin, bu grup süreçlerini dört basamağa ayırarak planlama, eyleme geçme, gözlemleme ve yansıtma olarak tanımlamıştır. Lewin (1947) bireysel problem çözme yerine işbirlikli problem çözmenin geliştirilmesine odaklanarak grup çalışmalarının eylem araştırması sürecinin ayrılmaz bir parçası olduğunu ileri sürmektedir (Kemmis, 1991).

> O'Brien'e (2001) göre eylem araştırması; katılımcı eylem araştırması (participatory research), işbirlikli araştırma (collaborative inquiry), özgürlükçü araştırma (emancipatory research), eylem öğrenme (action learning), bağlamsal eylem araştırması (contextual action research) gibi isimlerle de bilinmektedir (akt. Beyhan, 2013).

O'Brien'e (2001) göre eylem araştırması, yaparak öğrenme olarak tanımlanmakta ve bir grup insanın problemi tanımlaması, problemi çözmek için bir şeyler yapması ve yaptıklarının ne derece etkili olduğuna bakarak yeterli olmaması durumunda tekrar sorunu çözmeye çalışması olarak tanımlanmaktadır. Eylem araştırmasının amacı, bir kuramı test etmek veya var olan bir bilgiyi geliştirebilmektir (Beyhan, 2013).

Eylem araştırmacıları araştırmalarına sıklıkla eş katılımcılar dâhil etmektedirler. Diğer araştırmacılarla iş birliği içerisinde olurlar (Schmuck, 2009). Bu katılımcılar, okul içerisinden veya üniversite içerisinden seçilmiş eğitimciler veya farklı kurumlardan

seçilmiş araştırmacılardır. Eylem araştırma süreci pek çok yönüyle iş birliğine açık bir şekilde ilerlemektedir. Eylem araştırması sürecinde katılımcılar kendilerine ait problemleri tanımlama, çözme ve problem durumunu geliştirmeyi amaçlayarak araştırmayı diğer çalışanlarla birlikte yürütürler (Beyhan, 2013).

Kemmis'e (1994) göre eylem araştırmacıları uygulamalarını deneye tabi tutarlar, gözlem yaparlar ve ardından gelecekteki eylemlerinin dayanağı olarak geriye dönük eyleme dair düşüncelerini yeniden yapılandırırlar. Eylem araştırmacıları problemlere yönelik farklı çözüm yollarını düşünürken test ettikleri görüşlerden de bilgi edinmektedirler. Bu durum eylem araştırmasının öz düşünüm döngüsünü oluşturmaktadır.

Eylem araştırmacıları araştırma faaliyetlerini yineleme gereği duyabilirler ve bu yüzden eylem araştırması dinamik bir sürece sahiptir. Creswell'e (2017) göre "araştırmacının bir problem, veri toplama ve eylemle ilgili düşünümler arasında ileri geri döngüler çizmesi" eylem araştırmasının dinamik bir süreci olarak tanımlanmaktadır. Cummings ve Worley'e (1997) göre, eylem araştırması tanılama-değişim-araştırma şeklinde devamlılık gösteren döngüsel süreç olarak da tanımlanmaktadır (akt. Beyhan, 2013).

Eylem araştırmasının önemli özelliklerinden bir diğeri eylem planı olarak tanımlanmaktadır. Eylem araştırmacısının bir eylem planı planlaması gerekmektedir. Bu planda veriler paydaşlara basit bir şekilde sunulur, bir pilot program oluşturulur ve araştırma uygulamaya koyulur (Stringer, 2007). Eylem araştırmacıları araştırma sürecini tamamladıktan sonra sonuçlarını raporlayarak araştırmayı yapmış oldukları kuruma rapor paylaşımında bulunurlar (Creswell, 2017). Eylem araştırması birçok sebeple yapılmaktadır ve bu araştırma türü hemen hemen tüm alanlarda da kullanılabilmektedir.

Creswell'e (2017) göre eylem araştırmasının gelişmesine 3 aşama damga vurmuştur. "İlk aşama, toplumsal sorunları ele almak için bir sürecin tanımlanmasından oluşur. İkinci aşama, uygulamaya ve öğretmenler gibi uygulamaların kendi sorunlarının çözümüne dâhil olma ihtiyacına yöneltilmiştir. Üçüncü ve son günlerde ortaya çıkan aşama ise kendi özgürleşmelerinin ve değişimlerin sorumluluğunu üstlenen gruplarda görülen katılımcı özgürleştirici ve toplumsal eylem araştırması yaklaşımını resmeder."

Eğitim alanında çalışanların kendi içerisinde bulundukları problem ve durumlara özgü çözüm bulmak ve mesleki gelişimlerini tamamlamak için kullanabilecekleri araştırma yöntemlerinden biri de eylem araştırmasıdır. Eylem araştırmaları günlük yaşamda karşılaşılan problemlerin çözümüne odaklanması, araştırmanın küçük gruplar

üzerinde uygulanabilmesi ve problemi yaşayanın araştırmacı olabilmesi gibi sebeplerden dolayı öğretmenler ve eğitim çalışanlarının kullanabileceği bir araştırma yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Beyhan, 2013). Mills'e (2011) göre eylem araştırma desenleri, öğretmenler tarafından eğitim ortamının nasıl işlediği, kendi öğretimleri ve öğretim yaptıkları öğrencilerinin öğrenmeleri hakkında bilgi edinerek bu bilgilere dayalı olarak iyileştirme yapma amacıyla kullanılan sistematik yöntemlerdendir. Creswell'e (2017) göre eğitimde spesifik bir probleminiz olduğunda eylem araştırmasını kullanabilirsiniz. Eylem araştırması öğretmenlerin kendi eğitim uygulamaları hakkında derinlemesine düşünme fırsatı sunmaktadır. Okul bağlamında eylem araştırması ele alındığında ise personelin gelişimi, öğretmenlerin profesyonel gelişimlerini desteklemek ve okul içerisinde yer alan problemleri ele almak için iyi bir araç olarak kabul edilmektedir (Allen ve Calhoun, 1998).

Eğitimde eylem araştırması;

1. Okulları değişimi ve yenilenmeyi teşvik eder
2. Eğitime yönelik pek çok bireyin dâhil edilmesiyle demokratik bir yaklaşımı destekler.
3. Projelerde iş birlikçi uygulamalar bireyleri güçlendirir.
4. Eğitimcileri kendi uygulamaları üzerinde derinlemesine düşünmeye teşvik eder.
5. Yeni fikirleri test etme sürecini destekler (Mills, 2011).

Eylem araştırması üç grupta toplanmaktadır.

1. Teknik/bilimsel/işbirlikçi eylem araştırması

Bu yaklaşım uygulama sürecini betimlemeye çalışır. Bu yaklaşım ile önceden belirlenmiş olan kuramsal bir çerçeve içinde bir uygulamanın test edilmesi veya değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Uygulama sürecinde uygulayıcı ve araştırmacı arasında sıkı bir etkileşim söz konusudur. Uygulama sırasında sorun/sorunlar çıkarsa bunlar araştırmacıya iletilerek araştırmacının uzmanlığı dâhilinde yeni çözüm yolları uygulayıcıya aktarılır. Uygulayıcı da gelen öneriler doğrultusunda uygulamaya devam eder (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 53; akt. Beyhan, 2013). Teknik/bilimsel/işbirlikçi eylem araştırması bilginin edilmesinde pozitivist bir yaklaşımı benimsemektedir (Norton, 2009, 53; akt. Beyhan, 2013).

2. Özgürleştirici/geliştirici/eleştirel eylem araştırması

Bu yaklaşım eleştirel bir bakış açısına sahiptir. Bu yaklaşım ile uygulayıcıya yeni bilgi, beceri ve deneyimler kazandırılması ve uygulayıcının da kendi uygulamalarına karşı eleştirel bir bakış açısı kazanması amaçlanmaktadır. Bu şekilde uygulayıcının

uygulamalarını bir problem çözme süreci olarak görmekte ve sürekli o olarak bu süreç içinde de kendi rolünü sorgulaması beklenmektedir. Ayrıca uygulayıcının uygulamalarına eleştirel bir gözle bakabilme anlayışını geliştirebilmesi ve uygulamada sık sık karşılaşılan problemlere ilişkin rasyonel açıklamalar getirebilmesi de beklenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 297; akt. Beyhan, 2013).

3. Karşılıklı iş birliği/uygulama/tartışma odaklı eylem araştırması

Bu yaklaşım yorumcu bir bakış açısına sahiptir. Araştırmacı ve uygulayıcı bir araya gelerek uygulama sürecinde ortaya çıkabilecek sorunları ve bu sorunlara neden olan sebepler ve olası çözüm yollarını belirlemeye çalışırlar. Bu yaklaşım daha çok uygulamayı geliştirmeye özgü olduğu için "uygulama odaklı eylem araştırması" olarak da bilinmektedir. Bu yaklaşım teknik bilimsel iş birliği yaklaşıma göre daha esnek bir yapıdadır. Bu yaklaşımda dikkat edilmesi gereken nokta araştırmacı ile uygulamacı arasındaki etkileşim, araştırmanın seyrini değiştirebilmektedir. Bu yüzden de bu seyir değişikliği veri toplanmasını zaman zaman zorlaştırabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 296 297; akt. Beyhan, 2013).

Eylem araştırmasının amacı var olan bir problemi ele almaktır. Araştırmacılar bilgi birikimini arttırmaktan ziyade acil ve uygulamalı bir problemi çözmek için uygulama odaklı araştırma yöntemini kullanmaktadırlar (Creswell, 2017). Creswell'e (2017) göre eylem araştırması uygulama odaklı olup eylem araştırmalarında hem nicel hem nitel yöntemlerden herhangi birine veya her ikisine dayalı olarak veri toplanabilmektedir.

Schmuck'a (1997) göre uygulama odaklı eylem araştırması, küçük araştırma projelerini içerir ve spesifik bir probleme veya konuya dar anlamda odaklanarak tek bir araştırmacı veya araştırma grubu tarafından yürütülür. Creswell'e (2017) göre uygulama odaklı eylem araştırmasının özellikleri; pratikler üzerine çalışır, bireysel veya takım temelli araştırmalar içerir, gelişim ve öğrenmeye odaklanır, bir eylem planı içermektedir.

Mills'e (2011) göre tarafından eğitimde uygulama odaklı eylem araştırmasının ilkelerini şu şekilde açıklamaktadır. (Bu ilkeleri açıklarken öğretmenlerin öğrenenler, kendi eğitim pratikleri üzerine düşünen uygulamacılar ve küçük ölçekli araştırma projesi yürütücüleri olma rolüyle ilgili varsayımları odağına almıştır.)

1. Öğretmenler araştırmacı olarak eğitimsel bir uygulamayı incelemek üzere karar verme yetkisine sahiptirler.

2. Uygulama odaklı eylem araştırması yapmaya karar veren her öğretmen, kendilerini, okulunu geliştirmeyi ve profesyonel mesleki gelişimlerini devam ettirmeye kendilerini adamışlardır.
3. Eğitimci araştırmacılar, kendi uygulamaları üzerine derinlemesine düşünürken uygulama pratiklerinde geliştireceklerini düşünürler. Bunu yaparken ya bireysel ya da okul temelli takımlar halinde yaparlar.
4. Öğretmen araştırmacılar uygulama pratikleri üzerine düşünürlerken sistematik bir yaklaşım kullanırlar.
5. Öğretmen araştırmacılar odaklanacak bir alan seçer, veri toplama tekniklerini belirler, verileri analiz eder-yorumlar ve eylem planlarını geliştirirler.

Katılımcılar

Nitel araştırmada amaç, geçerli bilgiye erişmektir bilgiyi genellemek değildir. Bu yüzden ideal katılımcı sayısını arttırılmaya çalışılması yerine çalışmada istatistiksel formüller ve genellemeler olmadığı için ideal doygunluğa ulaşıldıktan sonra diğer aşamalara geçilir. İdeal doygunluğu rağmen katılımcı sayılarının arttırılması elde edilmek istenen verilerin tekrar edilmesine sebep olabilmektedir. Nitel araştırmada örneklem seçimi titizlikle yapılması gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca katılımcılar da ölçütler arandığı için ölçüt örnekleme göre seçim yapılmıştır. Fakat kolay ulaşılabilirlik ilkesi de dikkate alınmıştır. Çalışmanın yapıldığı bölgede yer alan okul, öğretmen ve kaynaştırma/bütünleştirme öğrenci sayıları katılımcı sayılarının belirlenmesini etkileyen faktörler arasında yer almıştır. Çalışmada yarı-yapılandırılmış görüşme, odak grup görüşmesi, yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış gözlem araçlarının kullanılması araştırma için gerekli olan verilerin toplanması ve bu verilerin yazıya aktarılıp analiz edilmesi zaman, emek ve maliyet açısından zaman alacağı için örneklemede ideal katılımcı sayısı 8 olarak belirlenmiştir.

Benzer yöntemlerin kullanıldığı araştırmalar incelendiği zaman, Ayantaş (2019) "Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının meslek bilgisi yeterliklerinin geliştirilmesinde ders imecesi uygulaması" adlı çalışmasında 8 katılımcı; Yıldırım (2019) "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin yeterlilikleri: Samsun ili örneği" adlı çalışmasında 5 katılımcı ve Çavuş (2019) "Özel eğitim öğrencilerinin sosyal bilgiler

dersinde harita okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesi" adlı çalışmasında ise 8 katılımcının yer aldığı görülmektedir.

Çalışma grubu, Gaziantep'te Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı 2021-2022 eğitim öğretim yılında çalışan 6'sı kadın 2'si erkek olmak üzere toplamda 8 Sosyal Bilgiler öğretmeni ve bu okullarda idari sorumluluğu üstlenen 6 okul yöneticisinden oluşmaktadır. Bu katılımcılara ek olarak, el kitabının içeriği ile ilgili iki farklı üniversiteden 3 akademisyene ulaşılarak görüşleri alınmıştır. Akademisyenlerin görüşleri doğrultusunda gerekli görülen içerik düzenlemeleri yapılmıştır. Çalışma öncesi katılımcılarla kabul formları karşılıklı olarak imzalanmış ve İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden çalışma izni alınmıştır. Çalışmada katılımcıların istekleri doğrultusunda gerçek kimlikleri yerine takma isimler kullanılmıştır.

Tablo 1

Katılımcı Öğretmenlere Dair Bilgiler

Katılımcı	Deneyim Yılı	Sınıf Mevcudu	Kaynaştırma Öğrenci Sayısı	Uygulama Okulu
Serkan	25	30	1	A
Defne	2	23	2	B
Cemre	2	23	1	B
Rüya	2	26	1	C
Yaren	4	22	1	C
Çiçek	5	22	1	D
Batu	9	27	1	E
Yaprak	10	22	2	F

Tablo 2

Katılımcı Okul Yöneticilerine Dair Bilgiler

Katılımcı	Uygulama Okulu
Ali	A
Mesut	B
Halil	C
Sinan	D
Begüm	E
Taner	F

Tablo 1 ve tablo 2'de de yer alan bilgilere göre çalışma 6 farklı ortaokulda 2'si erkek, 6'sı kadın olmak üzere 8 Sosyal Bilgiler öğretmeni ve 6 okul yöneticisi ile yürütülmüştür. Sosyal bilgiler öğretmenlerinden Serkan, sosyal bilgiler öğretmenliğine

tarih öğretmenliği alanından geçiş yapmıştır. Yaren ise sosyal bilgiler alan öğretmeni olup ücretli öğretmen olarak görev yapmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinden Serkan 25; Defne, Cemre ve Rüya 2; Yaren 4; Çiçek 5, Batu 9 ve Yaprak'ın 10 yıllık öğretmen oldukları görülmektedir. Sınıf mevcutlarını incelediğimiz zaman, Serkan, Batu ve Rüya'nın sınıflarının kalabalık olduğu görülmektedir. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencilerinin sayısına baktığımız zaman ise ideal sayıya göre yerleştirildikleri görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Çalışma için yarı-yapılandırılmış görüşme, odak grup görüşmesi ve gözlem yoluyla veriler toplanmıştır. Çalışma için araştırmacı tarafından yapılan alan yazın taraması ile sosyal bilgiler öğretmenleri için EK-1, EK-2 ve EK-3'te yer alan 2 farklı görüşme formları ve bir odak grup görüşme formu, okul idareleri görevi sorumluluğunu üstelenen yöneticiler için EK-6'da yer alan görüşme formları, uygulama sürecinde araştırmaya dâhil olan öğretmenlerin ders gözlemleri için EK-4 ve EK-5'te yer alan gözlem formları hazırlanmıştır. Ayrıca akademisyenlerden araştırmaya konu olan *Sosyal Bilgiler Öğretmenleri İçin Kaynaştırma/Bütünleştirme Süreci El Kitabı'nın* içeriği hakkında uzman görüşü almak için EK-7 ve EK-8'de yer alan görüşme formları hazırlanmıştır. Veri toplama araçları oluşturulduktan sonra özel eğitim, sosyal bilgiler ve ölçme ve değerlendirme alanından uzman görüşü alınarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Ayrıca katılımcılarla yapılan görüşmeler esnasında ses kayıtları alınmıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretmenleriyle Yapılan Görüşmeler

Sosyal bilgiler öğretmenlerinden kaynaştırma/bütünleştirme süreciyle ilgili mevcut durumları hakkında görüşleri alınmak için yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşme ile öğretmenlerden;

1. Özel eğitimle ilgili kendilerini ne kadar yeterli hissettikleri ve özel eğitimle ilgili almış oldukları eğitimler,
2. Özel eğitimle ilgili akademik kaynak takibi,
3. Türkiye'deki kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları,

4. Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecinde yer alan öğrencileri derse dâhil etmek için neler yaptıklarına yönelik görüşleri alınmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinden sorumlu oldukları kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin öğretim süreçlerinde yaşadıkları sorunların tespiti ve bu sorunların çözümlerine yönelik görüşlerini almak için odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmede:

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıflarına kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi geldiği takdirde eğitim sürecinde izlemeleri gereken basamaklar hakkında neler bildikleri,
2. Kaynaştırma/Bütünleştirme süreciyle ilgili temel kavramlar,
3. BEP ve BEP'i sosyal bilgiler öğretim programına nasıl uyarladıkları,
4. Bu süreçte karşılaştıkları sorunlar ve çözümleri,
5. Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecinin kolaylaştırılması için nasıl bir çözüm yolu veya yolları beklediklerine dair odak grup görüşmesi yapılmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile uygulama süreci ve el kitabının etkililiğine yönelik veri elde edilmek için yapılan görüşmede:

1. El kitabının mesleki açıdan katkıları,
2. El kitabında eksik olduğunu düşündükleri konular,
3. El kitabına eklemek istedikleri içerikler,
4. El kitabını kullanarak öğrenme ortamlarında sağladıkları değişiklikler,
5. Tez çalışmasının uygulama aşamasında eksik gördükleri ya da değinmek istedikleri hususlar,
6. El kitabının sosyal bilgiler dersi kapsamında uygulanabilirliği hakkında görüşleri alınmıştır.

Okul Yöneticileri ile Yapılan Görüşmeler

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çalışmakta oldukları okullarda okul idaresi sorumluluğunu üstelenen yöneticilerle görüşmeler yapılmış ve kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları süreciyle ilgili görüşleri alınmıştır. Bu görüşmelerle:

1. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri için sahip oldukları bilgiler,

2. Yönetmelikleri ve güncel bilgileri takipleri,
3. Okula kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi yerleştirildiği zaman süreç hakkında öğretmenlerle iletişimleri,
4. Bu süreçte öğretmenlere verdikleri destekler,
5. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri ile diğer öğrencilerin iletişimleri, okul iklimi,
6. Sosyal bilgilerin öğretmenlerin hizmet içi eğitimlere katılım durumları,
7. Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecini kolaylaştıracak çözüm önerileri hakkında görüşleri alınmıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Gözlemleri

Sosyal bilgiler öğretmenlerine el kitabı gönderildikten sonra, 4 hafta süre verilerek kitabı incelemeleri ve uygulamaya başlamaları istenmiştir. Yapılan gözlemlerle sosyal bilgiler öğretmenlerinin el kitabını derslerine nasıl entegre ettikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Uygulama aşamasında öğretmenlerin derslerini gözlemlemek amacıyla yapılandırılmış ve yarı-yapılandırılmış gözlem formları oluşturularak öğretmenlerle planlanan gün ve saatte gözlemler yapılmıştır. Yapılandırılmış ders gözleminde yer alan maddeler aşağıdaki gibidir:

1. BEP Sosyal Bilgiler Öğretim Programının kazanımlarına uygun hazırlanmıştır.
2. Sosyal bilgiler dersi BEP'e uygun planlanmıştır.
3. Planlanan dersten önce öğrenciler haberdar edilmiştir.
4. Kaynaştırma/Bütünleştirme süreci için Sosyal bilgiler dersine uygun öğrenme ve öğretme ortamı uyarlanmıştır.
5. Kazanımınlar kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin seviyelerine göre uyarlanmıştır.
6. Etkinlik bütünleştirilmiş bir şekilde uygulanmıştır.
7. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri derste ve etkinliklerde aktif rol almıştır.
8. Dersin öğretmeni sınıf yönetimine hâkim olmuştur.
9. Dersin öğretmeni sınıf yönetiminde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine olumlu yaklaşım göstermiştir.
10. Dersin sonunda değerlendirme yapılmıştır.

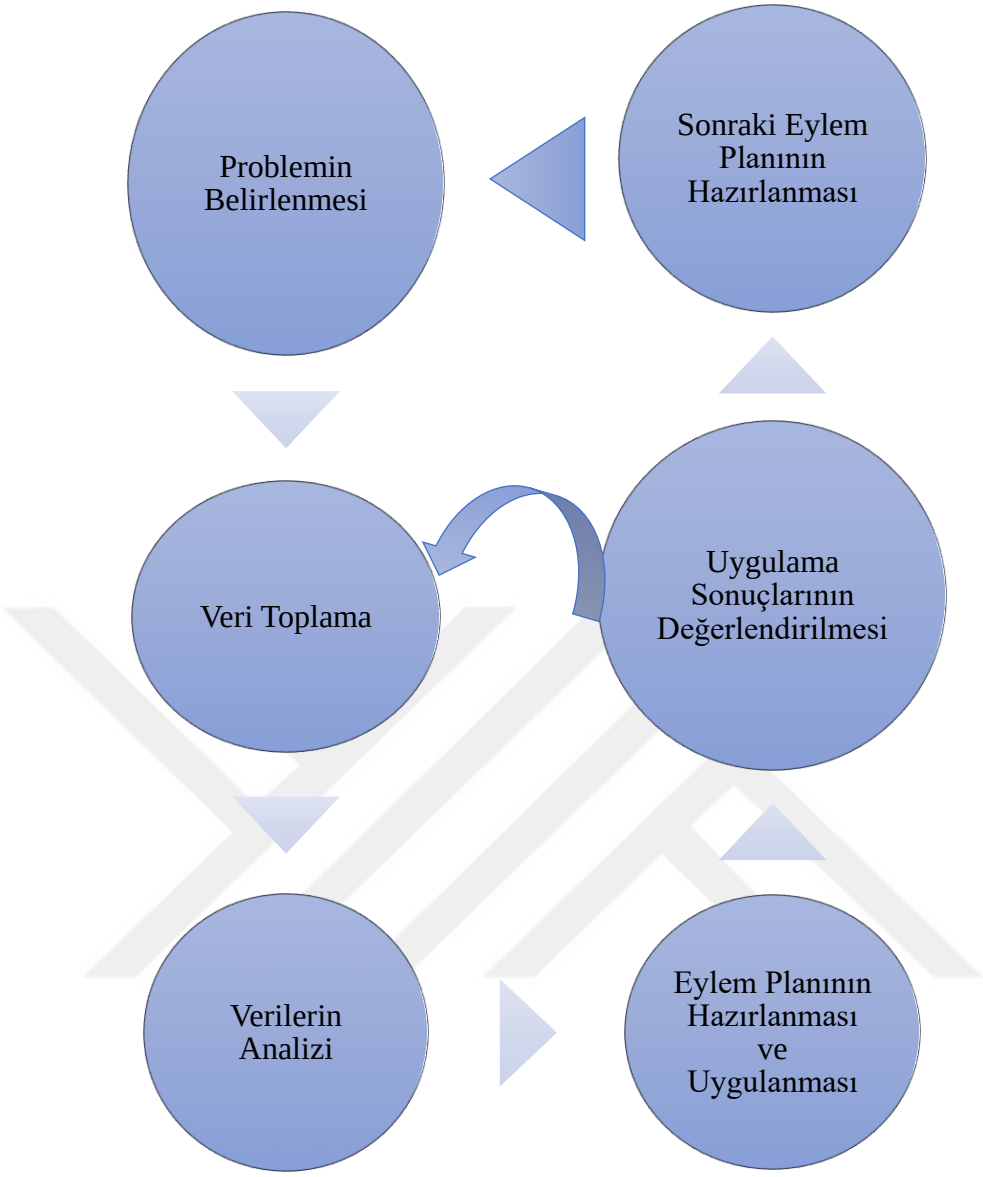
Yarı-yapılandırılmış gözlem formunda yer alan gözlem başlıkları ise şu şekildedir:

1. Sınıfla ilgili gözlemler: Sınıfın fiziksel düzeninin kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları için uygunluğuna yönelik yapılan gözlem.
2. Dersin işlenişi (BEP uygulama, yöntem-teknik, değerlendirme vb.) ile ilgili gözlemler: Ders işlenişinde hangi yöntem ve tekniklerin kullanıldığı, ders planının nasıl yapıldığına dair yapılan gözlemler.
3. Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları ile ilgili gözlemler: Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencilerine yönelik uyarlamalar hakkında yapılan gözlem.

Eylem Araştırması Süreci

Eylem araştırmalarının oluşturulmasında alanyazında farklılıkların olduğu görülmektedir.

Ferrance'e (2000) göre eylem araştırmasının aşamaları şu şekildedir (akt. Beyhan, 2013):

Şekil 4. Eylem Araştırmasının Aşamaları

Problemin Tanımlanması

Araştırma problemini belirleme, çalışmaya başlanabilmesi için gerekli ilk adımdır. Karşılaştığınız bir problemi çözme ihtiyacınız, araştırma problemi olabilmektedir. Problem derinlemesine düşünüldükten sonra problem yazılır veya bu problem cevaplandırılacak bir soru olarak da ifade edilebilir (Kemmis ve Wilkson, 1998). Mills'e (2011) göre eylem araştırmacıları çalışmaya odaklanacakları alanı tanımlayarak, veri toplayarak, topladıkları verileri analiz ederek veya uygulama süreci için bir plan geliştirerek başlayabilirler. Bu aşamada çalışmaya ilişkin araştırma soruları belirlenir. Bu

aşamada araştırma sorularının çalışmayla ilgili, anlamlı ve uygulanabilir bir soruya indirgenmesi çok önemlidir. Planlanması en önemli aşamadır.

Çalışma problemi için ilk olarak alanyazın incelenmiştir. Alanyazın taramasından sonra çalışmayla ilgili kavramsal çerçeve oluşturulmuş ve veri toplama araçları oluşturulmaya başlanmıştır. Alanyazın taraması sonrasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme süreciyle ilgili yaşamış olduğu pek çok problemin varlığı ortaya çıkmıştır. İkinci aşamada bu çalışmanın problem durumunu belirleyebilmek için sosyal bilgiler alanında çalışmakta olan öğretmenlerinin görüşlerinin alınması için oluşturulan Ek-1 ve Ek-2'deki, okul yöneticilerine ise Ek-6'da yer alan görüşme soruları sorulmuştur. Hem öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda hem de eğitim yöneticileriyle yapılan görüşmeler sonucunda eğitimin bir parçası olan kaynaştırma/bütünleştirme süreciyle ilgili bir problem durumu belirlenmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinden bu problemlere yönelik çözüm önerilerinde bulunmaları da istenmiştir. Yapılan alanyazın incelemeleri ve öğretmenlerin görüşmelerde belirttikleri problem ve çözüm önerileri doğrultusunda araştırma problemi oluşturulmuştur.

Veri Toplama

Araştırma için veri toplama araçları ile problemin daha ayrıntılı tanımlanması ve problemin çözümüne yönelik çözümler elde etmek için bu araçlar aracılığıyla verilerin toplanmasıdır (Beyhan, 2013). Araştırma birçok bilgi kaynağının bir araya getirilerek veri toplanmasını içeriyorsa araştırmayı tamamlamak zaman alır. Araştırma sürecine katılan katılımcılarla görüşmeler veya onlara doldurtmak üzere hazırlamış olduğunuz ölçme araçları için katılımcıların kısıtlı zamanları olabilir. Ayrıca toplanan verilerin kaydını tutmak, verileri sayısal olarak ifade etmek, elde edilen bilgilerin kalitesini incelemek önemli veri toplama adımları arasındadır (Creswell, 2017). Veri toplamada nitel veya nicel veri toplama teknikleri kullanılmaktadır.

Bu çalışma için, sosyal bilgiler öğretmenleri ile Ek-1, Ek-2 ve Ek-3'te; okul yöneticileri ile Ek-6'da yer alan görüşme formları aracılığıyla veriler toplanmıştır. Ayrıca araştırmaya dâhil olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin dersleri gözlemlenerek Ek-4 ve Ek-5'te yer alan gözlem formları aracılığıyla veriler toplanmıştır. Yapılan görüşmelerde ses kayıtları da alınmıştır.

Verilerin Analiz Edilmesi

Bu aşamada toplanan verilerin analizi için bir yöntem seçilir. Bu aşamada veriler düzenlenir ve araştırma soruları dâhilinde tanımlama ve yorumlama yapılır. Eylem araştırmalarında verilerin analiz edilmesinde en fazla betimsel analiz, içerik çözümlemesi ve tümevarımsal teknikler tercih edilmektedir (Beyhan, 2013).

Çalışma için toplanan veriler, araştırmacı tarafından analiz edilmiş ve gerekli durumlarda diğer eğitimcilerden/veri analistlerinden yardım alınmıştır. Diğer kişi veya araştırmacıların bulgulara bakış açısı veya yorumlarını öğrenmek için sonuçlar onlarla paylaşılmıştır. Veri analizinde betimleyici istatistikler eylem araştırmamızın veri analizi için yeterli olmuştur.

Eylem Planının Hazırlanması ve Uygulanması

Bu adım araştırmanıza veya probleminize yönelik geliştirmiş olduğunuz bir çözümün denenmesini ve bu çözümün etkisinin olup olmadığının kontrol edilmesi anlamına gelmektedir. Bu aşamada yapılacaklar, süre ve zaman belirlenerek planlama yapılır. Hazırlanan plana göre işlem basamakları uygulamaya konur. Uygulama süreci üzerinde paydaşlarınızla yapacağınız fikir alışverişi de bir sonraki çalışmanız için size öncülük edebilir (Creswell, 2017).

Araştırma için RAM ve İlçe Millî Eğitim Müdürlüklerinden konuya dâhil olan kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin devam ettikleri okullar belirlenmiştir. Okullarla iletişime geçilerek araştırmaya dâhil olan katılımcılar belirlenmiş ve katılımcılarla kabul formları imzalanmıştır. İl Millî Eğitim Müdürlüğünden izin alındıktan sonra belirlenen okullarda sosyal bilgiler öğretmenleri ve okul idarecilerinden uygun oldukları gün ve saat doğrultusunda araştırma sürecine başlanmıştır. Öncelikle sosyal bilgiler öğretmenlerine araştırma hakkında gerekli bilgilendirme yapılarak, araştırmanın sınırları çizilmiştir. Araştırmanın aşamaları şu şekilde planlanarak uygulanmıştır:

1. Aşama: Sosyal bilgiler öğretmenlerinden kaynaştırma/bütünleştirme süreciyle ilgili mevcut durumları hakkında görüşleri alınmak için yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.
2. Aşama: Sosyal bilgiler öğretmenlerinden sorumlu oldukları kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin öğretim süreçlerinde yaşadıkları

sorunların tespiti ve bu sorunların çözümlerine yönelik beklentiler hakkında görüşlerini almak için odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir.

3. Aşama: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çalışmakta oldukları okullarda okul idaresi sorumluluğunu üstelenen okul idarecileri ile görüşmeler yapılmış ve kaynaştırma/bütünleştirme uygulama süreciyle ilgili görüşleri alınmıştır.

Çalışmada katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkan bulgular temel alınarak "Sosyal Bilgiler Öğretmenleri için Kaynaştırma/Bütünleştirme Sürecine Yönelik El Kitabı" oluşturulmuştur.

4. Aşama: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme sürecine yönelik el kitabının içeriği oluşturulduktan sonra alanında uzman özel eğitim ve sosyal bilgiler alanında çalışmakta olan 3 akademisyenden kitapla ilgili görüşleri alınarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır.
5. Aşama: Sosyal bilgiler öğretmenlerine el kitabı gönderildikten sonra, 4 hafta süre verilerek kitabı incelemeleri ve uygulamaya başlamaları istenmiştir. Yapılan gözlemlerle sosyal bilgiler öğretmenlerinin el kitabını derslerine nasıl entegre ettikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Uygulama aşamasında öğretmenlerin derslerini gözlemlemek amacıyla yapılandırılmış ve yarı-yapılandırılmış gözlem formları oluşturularak öğretmenlerle planlanan gün ve saatte gözlemler yapılmıştır.
6. Aşama: Sosyal bilgiler öğretmenleri ile araştırma uygulama sürecine ve el kitabının etkililiğine yönelik veri elde edilmek için görüşmeler yapılmıştır.

Uygulama Sonuçların Değerlendirilmesi

Çalışmada uygulama sonrasında istenen sonuçlara ulaşılıp ulaşılmadığının değerlendirildiği basamaktır (Beyhan, 2013). Çalışma için toplanan verilerle istenen sonuca ulaşılamamışsa araştırmacı tekrar ilk basamağa dönerek problemi yeniden tanımlayabilir. Bu aşamada sosyal bilgiler öğretmenleri ile uygulama aşamasına yönelik görüşmeler yapılmış ve araştırma notlarından ve gözlemlerinden faydalanılmıştır.

Sonraki Eylem Planının Hazırlanması

Yeniden problem tanımlanmışsa bu duruma göre yeni eylem planı geliştirme, bu planı uygulamaya koyma veya alternatif bir plan hazırlama aşamasıdır. Çalışmada alternatif bir plan geliştirilmiştir. Doğum izninde olan ve tayin istemeye hazırlık yapan öğretmenlerin uygulama sürecinden zorunlu ayrılık yaşaması durumu gelişmiştir. Bu yüzden alternatif olarak süreç için 4 sosyal bilgiler öğretmeni de araştırmaya yedek olarak seçilmiştir.

Araştırmacının Rolü

Gözlem yapmak bir gözlemci olarak belirli bir role bürünmeyi de gerektirir. Araştırma sürecinde her duruma uygun bir rol bulunmamakta ve araştırmacının kendisi için en uygun role bürünmesi gerekir. Gözlem rolü araştırma alanına, katılımcılarla kurulan ilişkilere ve verilere en iyi nasıl veri toplayabileceğinize göre çeşitlilik gösterebilmektedir (Creswell, 2017). Araştırmada araştırmacı gözlem yaparken katılımcı gözlem rolüne bürünmüştür. Katılımcı gözlemci ile problem durumunu daha yakından gözlemlemek için sürece dâhil olunmuştur. Araştırmanın gözlemci faaliyetleri araştırma sürecine dâhil olan herkes tarafından bilinir. Bu yöntemle birçok kişi ve veriye ulaşılabilir (Merriam, 2018; çev. Turan, 2018). Gözlemci özel eğitim ve sosyal bilgiler lisans mezunu olup; gözlem yapılırken geçerlilik ve güvenirliliğin sağlanabilmesi için araştırmacı aynı zamanda hem özel eğitim öğretmeni hem de sosyal bilgiler öğretmeni kimliğini kullanmıştır. Bu durum gözlemin daha doğru yapılmasını sağlamıştır. Gözlemde veriler eş zamanlı olarak kaydedilmiştir. Bu rol için gerekli olan izinler alınmıştır.

Verilerin Analizi

Veri analizi, verilerin anlamının dışarıya aktarılma sürecidir. Bu süreç anlamlandırma süreci olarak geçmektedir. İnsanların söyledikleri, araştırmacıların gördükleri, yorumlama ve birleştirmeyi kapsayan bir süreçtir. Bulgular; betimleyici açıklamalar, temalar ya da kategoriler olabilir (Merriam, 2018; çev. Turan, 2018). Çalışma için toplanan veriler betimsel içerik analizi yoluyla gerçekleştirilmiştir.

Betimsel içerik analizinde bulgular düzenlenerek ve yorumlanarak okuyucuya sunma amaçlanır. Bu amaçla elde edilen veriler öncelikle sistemli ve net bir şekilde betimlenir. Sonra bu betimlemeler açıklanarak yorumlanır. Veriler arasındaki neden-sonuç ilişkileri incelenir ve çeşitli sonuçlara ulaşılır (Kartallıoğlu, 2021). Betimsel içerik analizinde elde edilen veriler temalara göre yorumlanır. Bu yöntem de birebir alıntılardan yararlanılır. Betimsel içerik analizinde amaç, sistematik ve açık bir şekilde betimlenen verilerin açıklanarak yorumlanması ve bulguların düzenlenerek yorumlanabilir şekilde sunulmasıdır. Betimsel içerik analizi belli aşamalardan oluşur: 1- Elde edilen verilerin hangi temalar altında düzenlenip sunulacağına karar verilen çerçeve oluşturma aşaması, 2- Verilerin mantıklı ve anlamlı bir şekilde bir araya getirilmesi, 3- Elde edilen verilerin düzenlenerek alıntılarla da desteklenmesi, 4- Elde edilen verilerin anlamlı hale getirilerek yorumlanmasıdır (Yıldırım, Şimşek, 2013).

Araştırma için görüşme ve gözlem yoluyla elde edilen veriler 3 temaya ayrılarak yorumlanmıştır. Çalışmaya dâhil olan katılımcılarla yapılan görüşmeler de ses kayıtları alınmış ve bu kayıtlar yazıya aktarılarak katılımcıların görüşleri doğrudan yansıtılmaya çalışılmıştır. Yazıya aktarmada herhangi bir program kullanılmamıştır. Araştırmacı kayıtları dinleyerek elle yazıya aktarmıştır. Verilerin analizinde doğrudan alıntılara, tema ve diyaloglara ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.

Geçerlilik ve Güvenirlik

Araştırma için toplanan verilerin analiz süreci boyunca bulgu ve yorumlarının doğruluğundan emin olunması gerekmektedir. Bulguların geçerliliğini teyit etme, araştırmacının katılımcı teyidi veya doğruluğunu belirlemesi anlamına gelir (Creswell, 2017). Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenirlik için 3 temel yöntem kullanılmaktadır. Bunlar veri çeşitlemesi, katılımcı teyidi ve uzman incelemesidir. Veri çeşitlemesi; araştırmanın geçerliliğinin arttırılabilmesi için farklı veri kaynakları arasında çeşitleme yapılmasıdır.

“Veri çeşitlemesi ile araştırmadaki tema ve betimlemeler farklı bireylerden farklı veri türlerinden veya farklı veri toplama yöntemlerinden elde edilen bulgularla destekleme sürecidir. Araştırmacı her bilgi kaynağını inceler ve bir temayı destekleyerek kanıtlar bulur.” (Creswell, 2017).

Katılımcı teyidi; araştırmacıların çalışma için elde edilen bulguların doğruluğunu tespit etmek için araştırmaya dâhil olan katılımcılarla birlikte araştırma bulgularını kontrol etmesidir. Araştırmacı bu aşamada araştırmaya katılan katılımcılarla yapılan görüşmelerde anlatılanların doğruluğunu teyit eder. Ayrıca, araştırmacı katılımcılara betimlemelerin tam ve gerçekçi olup olmadığını, temaların, yorumların adil ve temsil edici olup olmadığına yönelik sorular sorar. *Uzman incelemesi;* araştırmacılar projede yer almayan bir kişiden çalışmasını ayrıntılı bir şekilde incelemesini, projenin güçlü ve zayıf yönleriyle ilgili geri bildirimde bulunmasını isteyebilir. Uzman incelemesiyle araştırmacının araştırması farklı açılardan incelenirken aynı zamanda dışarıdan da birinin bakış açısından faydalanmış olur. Uzman incelemesi yalnızca araştırma sonunda değil araştırma sürecinde de yapılabilir (Creswell, 2017).

Araştırmaya söz konusu olan el kitabının içeriği ve ölçme araçları için öncelikle özel eğitim ve sosyal bilgiler alanında görev yapan 3 akademisyene ulaşılarak uzman görüşü alınmış ve bu görüşler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılarak geçerlilik ve güvenirlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışmada geçerlilik ve güvenilirliğinin sağlanabilmesi için öncelikle veri toplama araçları çeşitlendirilmiştir. Çeşitlendiren veri toplama araçları ölçme ve değerlendirme alanında çalışan bir akademisyenden uzman görüşü alınarak geliştirilmiştir. Çalışma için toplanan veriler, analiz edildikten sonra elde edilen araştırma bulguları, temalara ayrılmıştır. Çalışmaya dâhil olan katılımcılarla ayrılan temalar üzerine bir gözden geçirme toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıda ayrıca katılımcılarla beraber araştırma bulguları da gözden geçirilmiştir. Toplantıda katılımcılar ifadelerini gözden geçirerek kendi görüşlerini yansıtıp yansıtmadıklarını ifade etmişlerdir. Çalışma için elde edilen veriler yazıya aktarıldıktan sonra yanlı değerlendirmeyi en aza indirmek için görüşmeler ses kayıtlarıyla beraber 2 akademisyenin görüşüne sunulmuştur. 2 akademisyenin ulaştığı kodlarla çalışmada ulaşılan kodlar örtüşmektedir. Araştırmanın teyit edilebilirliği için araştırma bulgularının raporlanmasında katılımcıların ifadeleri doğrudan alıntı şeklinde kullanılmıştır. Araştırmada yöntem ve eylem araştırması süreci olabildiğince açık bir şekilde ifade edilerek araştırmanın aktarılabilirliği güçlendirilmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM 3

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde okul idaresi sorumluluğunu üstlenen okul yöneticileri ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarına yönelik hazırlanan el kitabına yönelik görüşlerinin ortaya konulması amacıyla hazırlanan yarı-yapılandırılmış görüşme soruları, yarı-yapılandırılmış odak grup görüşmesi ve yapılandırılmış ve yarı-yapılandırılmış ders gözlemi aracılığıyla elde edilen veriler tematik yaklaşım ve betimsel içerik analiz sonucunda elde edilen bulgu ve yorumlara yer verilmiştir. Bulgularda, görüşme soruları temalara ayrılarak yorumlanmıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulama Sürecinde Yaşadıkları Sorunların Tespiti ve Bu Sorunların Çözümlerine Yönelik Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılan görüşmelerde verilen yanıtlar incelendiğinde şu cevaplar ön plana çıkmıştır:

1. Özel eğitimle ilgili kendimizi yeterli hissetmiyorum,
2. Özel eğitimle ilgili hem lisans eğitiminde almış olduğumuz hem de hizmet içi eğitimler yetersiz buluyorum,
3. Özel eğitimle ilgili herhangi bir kaynak takip etmiyorum,
4. Kaynaştırma/Bütünleştirme süreciyle ilgili kendimi yeterli hissetmiyorum,
5. Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecinde sorumlu olduğum öğrencilere yönelik özel etkinlik yapmıyorum,
6. Özel gereksinimli öğrenciler için drama yöntemini kullanarak, sözel ipucu, seçenek ve ek süre vererek özel gereksinimli öğrencilerin derse ilgisini arttırmaya çalışıyorum,
7. Kaynaştırma/Bütünleştirme süreciyle ilgili temel kavram ve işlemlere hâkim değilim,
8. Kaynaştırma/bütünleştirme süreciyle ilgili yönetmeliği takip etmiyorum,

9. Sosyal bilgiler dersini rehber öğretmen veya özel eğitim öğretmenlerinin desteğiyle uyarlıyorum,
10. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileriyle ilgili çeşitli sorunlarla karşılaşmaktayım ve sorunların temelinde velilerin bilgilendirilmemesi olduğu düşünüyorum,
11. Sorunların çözümü için bireysel çabalarımın olduğu kadar kurumsal desteklerde yer almaktadır,
12. Süreci kolaylaştırmak için broşür, el kitabı veya kılavuz kitapçıklar oluşturulabilir,

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma/Bütünleştirme Süreciyle İlgili Görüşmelerde Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile uygulama öncesinde bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu görüşmede sorulan sorular, sorulara verilen yanıtlar aracılığıyla elde edilen bulgular ve yorumlar şu şekildedir:

"Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerle ilgili kendinizi yeterli hissediyor musunuz?"

Serkan: *Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerle ilgili kendimi yeterli hissetmiyorum.*

Defne*: Kendimi yeterli hissediyorum.*

Cemre: *Kendimi kısmen yeterli hissediyorum.*

Rüya: *Kendimi yeterli hissetmiyorum.*

Yaren: *Kendimi özel eğitimle ilgili yeterli hissetmiyorum.*

Yaprak: *Özel eğitim öğrencileriyle ilgili kendimi yeterli hissediyorum.*

Çiçek: *Özel eğitimle ilgili genel teorik bilgi ve kavramlara sahibim ancak tam olarak yeterli değilim.*

Batu: *Kendimi yeterli hissediyorum.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Yeterli hissetmiyorum"*
- *"Yeterli hissediyorum"*

Verilen yanıtlar incelendiğinde ortaya, 4 sosyal bilgiler öğretmeninin kendilerini özel eğitimle ilgili yeterli hissettikleri, 3 öğretmenin kendilerini yeterli hissetmedikleri ve bir öğretmenin ise kendini kısmen yeterli hissettiği ortaya çıkmaktadır.

"Lisans eğitiminizde özel eğitim dersi aldınız mı? Aldıysanız sizce bu dersler yeterli miydi? Size ne gibi katkıları olduğunu düşünüyorsunuz?"

Serkan: *Lisans eğitimimde herhangi bir özel eğitimle ilgili ders almadım. Benim dönemimde özel eğitimle ilgili herhangi bir ders yoktu. Ben zaten tarih bölümü mezunuyum, alan değişikliği ile branş değiştirdim.*

Defne: *Lisans eğitimimde özel eğitimle ilgili dersler aldım fakat yeterli değildi. Lisans döneminde kendi isteğimle özel eğitim seminer ve konferanslarına katıldım. Bana katkıları, özel gereksinimli öğrencilere yaklaşım ve izlenmesi gereken yasal süreç hakkında bilgi sahibi oldum.*

Cemre: *Lisans eğitimimde özel eğitim dersi aldım fakat aldığım ders şu anki deneyimlerime göre yeterli değildi. Çok fazla kaynaştırma öğrencisiyle karşılaşmaktayız.*

Rüya: *Lisans eğitiminde özel eğitim dersi aldım fakat yeterli değildi. Sadece özel eğitim kavramını yüzeysel öğrendim.*

Yaren: *Lisans eğitiminde aldığım özel eğitim ile ilgili derslerin özel eğitim konusunda yeterli olduğunu düşünmüyorum, özel eğitim dersi aldım fakat bana herhangi bir katkısı olmadı.*

Yaprak: *Lisans eğitimim döneminde aldığım özel eğitim dersleri benim için yeterliydi. Özellikle bu öğrencilerle ilgili izlenmesi gereken basamaklar ve yaklaşımlar konusunda katkıları oldu.*

Çiçek: *Lisans eğitimini özel eğitim dersi aldım yeterli olduğunu düşünüyorum. Lisans döneminde almış olduğum özel eğitim derslerimin, özel eğitim tanı gruplarını tanımam ve nasıl yaklaşmam gerektiği konusunda bana katkısı oldu.*

Batu: *Lisans eğitiminde aldığım özel eğitim dersi bana çok şey kattı. Özel gereksinimli özel gereksinimli bireyleri tanımlama ve gruplamada çok katkısı oldu. BEP hazırlama, davranış bozukluklarıyla ilgili önemli katkıları oldu.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Özel eğitimle ilgili lisans döneminde ders almadım"*
- *"Özel eğitimle ilgili ders aldım fakat yetersizdi"*
- *"Özel eğitimle ilgili ders aldım yeterliydi"*

- *"Eğitimlerin davranış bozukluğu, tanılama ve yasal süreç hakkında katkıları olmuştur"*

Verilen yanıtlar incelendiğinde ortaya, YÖK özel eğitim dersini üniversitelerin ders planlarına dâhil etmiştir (YÖK, 2018). Fakat öğretmenler, lisans döneminde alınan özel eğitim dersinin istenilen verimlilikte geçmediğini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin, lisans döneminde özel eğitim dersini bir dönem almaları, derse ait kavramların yoğun olması gibi sebeplerden dolayı öğretmenlerin derse karşı ilgilerinin azalması derste beklenen verimin düşmesine sebep olabilir.

"Hizmet içi eğitim aldınız mı? Yeterli miydi? Ne gibi katkıları oldu?"

Serkan: *Hizmet içi eğitim aldım fakat yeterli değildi. Eğitimler çok kısa süreli seminerler şeklinde yapıldı.*

Defne: *Hizmet içi eğitim almadım.*

Cemre: *Özel gereksinimli öğrenciler için hizmet içi eğitim aldım fakat aldığım eğitim yeterli değildi. Hizmet içi eğitimin bana katkısı öğrencilere ders sürecine dikkatlerini çekmeyi öğrendim. Genel olarak eğitimlerle saha arasında fark var.*

Rüya: *Hizmet içi herhangi bir eğitim almadım.*

Yaren: *Hizmet içi herhangi bir eğitim almadım.*

Yaprak: *Hizmet içi eğitim almadım.*

Çiçek: *Hizmet içi eğitim almadım.*

Batu: *Meslek hayatıma 2013 yılında başladım ve herhangi bir hizmet içi eğitim almadım.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Hizmet içi eğitim almadım"*
- *"Hizmet içi eğitim aldım, yeterli değildi"*
- *"Eğitimlerle saha arasında büyük fark var"*
- *"Özel eğitimle ilgili sadece teorik bilgim var"*

Verilen yanıtlar incelendiğinde ortaya, hizmet içi eğitim, mesleki gelişim sağlayan bir dizi faaliyetleri tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Hizmet içi eğitimin temel amacı, öğretmenlerin mesleki gelişimlerini olumlu yönde etkileyerek geliştirmek ve öğretmenlerin mesleki gelişimine olumlu yönde katkıda bulunmaktır (Saiti ve Saitis, 2006; akt. MEB, 2023). Yıl içerisinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından çeşitli zamanlarda ve Öğretmenlik Bilişim Ağı postalı üzerinden öğretmenlere özel eğitimle

ilgili eğitimlere yer verilmektedir. Fakat araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenleri hizmet içi eğitim almadıklarını veya aldıkları eğitimlerin yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Bu duruma, öğretmenlerin mesleğe yeni başladıkları için bu eğitimlerle henüz karşılaşmamış olmaları, hizmet içi eğitimlerin genellikle mesai bitimine koyulması ve bazen eğitime katılan öğretmen sayılarının fazla olması gibi sebepler gösterilebilir. Ayrıca öğretmenlerin deneyim yıllarının az oluşu da araştırmayı sınırlayan faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Özel gereksinimli öğrenciler için herhangi bir akademik kaynaktan yararlanıyor musunuz?"

Serkan: *Özel gereksinimli öğrenciler için herhangi bir kaynak ya da akademik kaynaktan yararlanmıyorum. Rehberlik servisinden faydalanıyorum.*

Defne: *Yararlanmıyorum. İhtiyaç duyarsam özel eğitim alanından mezun arkadaşlarıma ulaşıyorum.*

Cemre: *Derste aktif olarak kullandığım herhangi bir kaynak bulunmamaktadır fakat bazı dönemlerde yararlandığım web siteleri bulunmaktadır. Özel eğitimle ilgili aklıma takılan bir soru olduğunda bu alanda yayınlanan bildirileri veya makaleleri okuyarak eksik gördüm noktaları tamamlamaya çalışıyorum.*

Rüya: *Akademik bir kaynak veya yayın takip etmiyorum ve yararlanmıyorum. Herhangi bir durum olursa araştırıyorum veya rehber öğretmenimize soruyorum.*

Yaren: *Herhangi bir yayın veya kaynak takip etmiyorum.*

Yaprak: *Öğrenciler için herhangi bir kaynak veya akademik yayın takip etmiyorum, genellikle sosyal medya platformlarına bakarak oradaki önerileri temel alıyorum. Facebook gruplarına yazıyorum, instagram üzerinden gruplara mesaj atıyorum. Çoğunlukla da özel eğitim öğretmenlerinden destek alıyorum.*

Çiçek: *Herhangi bir kaynak veya akademik yayın takip etmiyorum, özel eğitimle ilgili sosyal medya sayfalarından faydalanmaktayım. Ayrıca okulun özel eğitim öğretmenlerinden ve rehber öğretmeninden destek almaktayım.*

Batu: *Herhangi bir yayın veya kaynak takip etmiyorum.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Kaynaklardan yararlanmıyorum"*
- *"Rehber öğretmeninden yardım alıyorum"*
- *"Özel eğitim öğretmenlerine soruyorum"*

- *"Sosyal medyadan faydalanıyorum (instagram veya facebook)"*
- *"Makale veya bildirilerden faydalanıyorum"*

Verilen yanıtlardan, sosyal bilgiler öğretmenlerinin düzenli kaynak takip etmedikleri ortaya çıkmaktadır. Süreçle ilgili farklı alanlarda görev yapan öğretmenlerden ve sosyal medya gruplarından alınan desteklerin bu durumun temel sebebi olduğu söylenebilir.

"Türkiye'deki kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?"

Serkan: *Yalnızca yasal boyutu hakkında bilgi sahibiyim.*

Defne: *Yeterli bilgiye sahip olduğumu düşünmüyorum. Özellikle resmî akışta eksiklerim çok fazla.*

Cemre: *Yeterli bilgiye sahip olduğumu düşünmüyorum.*

Rüya: *Yeterli bilgiye sahip olduğumu düşünmüyorum.*

Yaren: *Yeterli bilgiye sahip olduğumu düşünmüyorum.*

Yaprak: *Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları hakkında yeterli bilgiye sahip olduğumu düşünüyorum. Bununla ilgili Millî Eğitim Bakanlığı gerekli yönergeleri göndermektedir.*

Çiçek: *Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları hakkında yeterli bilgiye sahip olduğumu düşünüyorum.*

Batu: *Yeterli bilgiye sahip olduğumu düşünüyorum.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Yeterli hissetmiyorum"*
- *"Yeterli hissediyorum"*

Verilen yanıtlar incelendiğinde, araştırmaya dâhil olan 3 sosyal bilgiler öğretmeninin kaynaştırma/bütünleştirme süreciyle ilgili kendisini yeterli hissettiği, 4 sosyal bilgiler öğretmeninin kendilerini yeterli hissetmedikleri ve bir öğretmenin ise kendisinin kısmen yeterli hissettiği ortaya çıkmıştır. Bunun sebepleri arasında, MEB'nın gönderdiği veya yayınladığı yönetmelikleri, akademik yayınları veya kaynaştırma/bütünleştirme süreciyle ilgili değişen, güncellenen bilgileri takip etmemeleri gösterilebilir.

"Kaynaştırma/Bütünleştirme uygulamaları sizce gerekli/önemli mi? Gerekçelendiriniz."

Serkan: *Kaynaştırma/Bütünleştirme uygulamaları öğretmenin mesleki tecrübesi, öğrencilerin empati becerisi ve toplumsal katılım için gerekli ve önemlidir.*

Defne: *Kaynaştırma/Bütünleştirme uygulamalarının önemli olduğunu düşünüyorum, özel gereksinimli öğrencilerin iletişim ve konuşma becerisinin gelişmesini sağladığı gibi kaynaştırma öğrencisinin içinde bulunduğu sınıftaki diğer öğrencilerin de farkındalığının arttığını düşünüyorum.*

Cemre: *Bu uygulamalar kesinlikle çok büyük önem taşımaktadır. Hem toplumda hem çalıştığım okulda hem de sınıfımda çok fazla kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi bulunmaktadır. Çocukların toplumsal kaynaşma sağlaması için çok önemli bir süreçtir.*

Rüya: *Kaynaştırma uygulamaları büyük önem taşımakta çünkü öğrenci aidiyet duygusu geliştirmek istiyor. Bir yere ait olma duygusunu hissediyorlar. Bir arkadaş grubu, sınıf, okul gibi.*

Yaren: *Öğrencinin öğrenme konusunda ilerleyebilmesi için ve kendisine bir çevre oluşturabilmesi için kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının önemli olduğunu düşünüyorum.*

Yaprak: *Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları gerekli ve önemlidir çünkü bu öğrenciler akranlarından çok fazla bilgi öğrenmektedir. Onlara ulaşmanın yolu akranlarından geçmektedir.*

Çiçek: *Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları büyük önem taşımaktadır çünkü bu öğrencilerin topluma kazandırabilmesi, diğer öğrencilerle kaynaşması, normal gelişim gösteren öğrencilerin empati kurabilmesi için büyük önem taşımaktadır.*

Batu: *Bu uygulamalar çok önem taşımaktadır. Bu öğrencileri toplumdan dışlayamayız. Fakat Türkiye şartlarında geliştirilmesi gereken bir konu olduğunu da düşünmekteyim.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Kaynaştırma/Bütünleştirme gerekli ve önemlidir"*

Gerekçeler:

- *"Toplumsal kaynaşma",*
- *"Toplumsal katılım"*
- *"Farkındalık"*

- *“Aidiyet duygusu”*
- *“Akran öğretimi”*
- *“Empati becerilerinin gelişimi”*
- *“Kaynaştırma öğrencilerinin gelişimi”*
- *“Öğretmenin mesleki gelişimi için”* şeklinde yanıtlar verilmiştir.

Verilen yanıtlar incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmenleri kaynaştırma/bütünleştirme sürecinin öneminden bahsetmişlerdir. Diken’e (2020) göre, kaynaştırma uygulamalarının, akranlarla iletişim, dil gelişimi, akademik başarıda artış, kendine güven duygusu, toplumun bir üyesi olarak ait olma duygusunun gelişmesi, empati becerilerinin gelişimi, iş birliği yapma, yardımlaşma, sosyalleşme gibi yararları bulunmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenleri de kaynaştırma/bütünleştirme sürecinin gereklilik ve öneminden bahsederken literatürde yer alan faydalara değinerek sürecin önemine dikkat çekmişlerdir.

“Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecinde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerini derse dâhil edebilmek için farklı etkinlikler yapıyor musunuz? Yapıyorsanız bu etkinliklere örnekler veriniz.”

Serkan: *Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecinde bu öğrencilerin sürece dâhil edebilmek için herhangi bir etkinlik yapmıyorum.*

Defne: *Akran öğretimine yönelik grup çalışması yaptırıyorum, son yaptığım etkinlik, “Türkiye'de bulunan illerin hangi bölgede olduğuyla ilgili harita çalışmasıdır.” Güzel geçti ve verim aldım.*

Cemre: *Sosyal bilgiler öğretim programı kazanımını yetiştirmemiz gerektiği için her ne kadar BEP kapsamında kaynaştırma öğrencileri için bir içerik oluşturulsa da farklı etkinlikleri yapamıyorum.*

Rüya: *Farklı etkinlikler yapamıyorum. Ders çok yoğun geçiyor.*

Yaren: *Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencilerine onların cevaplayabileceği düzeyde sorular sorarak derse dâhil etmeye çalışıyorum. Onlara özel etkinlik planlayamıyorum.*

Yaprak: *Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencilerini derse dâhil edebilmek için farklı etkinlikler yapmıyorum fakat onların seviyesine uygun sorular sorarak sözel ipucu veya seçenek veriyorum.*

Çiçek: *Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencilerini derse dâhil edebilmek için onların seviyesine uygun çalışma kâğıdı, oyun gibi etkinliklerle derse dâhil ediyorum.*

Batu: *Farklı etkinlikler yapıyorum ve bu öğrencileri de sürece dâhil etmekteyim.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Etkinlik yapıyorum (çalışma kâğıdı, soru-cevap, akran öğretimi, proje, oyun, sıra sende)"*
- *"Sözel ipucu veya seçenek veriyorum"*
- *"Grup çalışmalarında sözcü olarak seçiyoruz"*
- *"Etkinlik yapmıyorum"*

"Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için, akran öğrenmelerine yönelik grup çalışmaları yapıyor musunuz? Yapıyorsanız örnek veriniz."

Serkan: *Küçük grup çalışmalarına sıklıkla yer vererek akran öğretimine önem veriyorum.*

Defne: *Akran öğretimine gereken önemi özellikle oturma planında yer vererek sağlıyorum.*

Cemre: *Okulumuzda eğitimine devam eden kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerini kendi yakın çevrelerinde yer alan arkadaşları ile eşleştirerek aktif bir şekilde akran öğretimi kullanmaktayız.*

Rüya: *Akran öğretimine yönelik grup çalışmasından çok fazla faydalanıyorum.*

Yaren: *Akran öğretiminden sıklıkla faydalanıyorum.*

Yaprak: *Akran öğrenmelerine sıklıkla yer veriyorum grup çalışmaları içerisinde yer almalarını sağlıyorum.*

Çiçek: *Akranlarının yardımı ile tüm etkinliklere çok rahat bir şekilde uyum sağlamaktadırlar. Akran etkinliklerinden faydalanıyorum özellikle sosyal bilgiler kitabında yer alan sıra sizde bölümlerinde sürece dâhil ediyorum. Öğrencilerde özgüven problemi olduğu için dâhil olduğu her grupta sonucu ona paylaştırıyoruz.*

Batu: *Proje, akran öğretimi, seviyelerine uygun çalışma ve etkinlik kâğıtlarına sıklıkla yer vermekteyim.*

"Drama etkinliği yapıyor musunuz? Drama etkinliği öncesinde ısındırma çalışmaları var mı? Yanıtınız evet ise örnekler veriniz."

Serkan: *Drama etkinliklerine yer vermiyorum.*

Defne: *Sosyal bilgiler dersinin konu yoğunluğundan kaynaklı olarak drama etkinliği yaptıramıyorum.*

Cemre: Drama etkinliği yaptırmıyoruz.

Rüya: *Drama etkinliği planlayamıyoruz, zamanımız olmuyor.*

Yaren: *Drama etkinliği yalnızca bir kere yapabildim. Drama etkinliği öncesinde ısınma çalışmaları yaptık.*

Yaprak: *Okulumuzun fiziki imkânları uygun olduğu için drama etkinliği yapıyoruz. Drama etkinliği öncesinde ısınma çalışmalarına kesinlikle yer veriyoruz.*

Çiçek: *Drama etkinliğini özellikle kültür ve miras öğrenme alanı içerisinde soyut kavramların somutlaştırılması için sıklıkla kullanıyorum. Isınma çalışması yaptırmıyorum. Biraz kısa tutmak için bu bölümü atlıyorum.*

Batu: *Sosyal bilgiler dersi yoğunluğundan dolayı drama etkinliklerine yer vermiyorum.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Drama etkinliği yaptırmıyorum*"
- *"Drama etkinliği yaptırıyorum"*

Verilen yanıtlar incelendiğinde, başarılı kaynaştırma/bütünleştirme süreci için bazı ön koşulların sağlanması gerekmektedir. Bunlar, destek eğitim hizmetleri, uyarlama ve düzenlemelerin doğru yapılması ve iş birliğine dayalı çalışmaların yapılması gibi ön koşulları içermektedir (Diken, 2020). Verilen yanıtlar incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde sorumlu oldukları öğrencilere yönelik etkinlik yapamadıkları fakat derse dâhil edebilmek için çeşitli strateji ve yöntemleri izledikleri ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler ders saatinin az, sınıfların kalabalık, öğrencilerin ders ile ilgili hazırbulunuşluklarının düşük olması ve öğretmenlerin konu yetiştirme kaygısı gibi sebeplerden dolayı ders içinde etkinlik yapamamaktadırlar. Alanyazın incelendiğinde, özel gereksinimli öğrenciler için drama yönteminin kullanımı, soru cevap yönteminde sözel ipucu verme, seçenek vererek doğru yanıtı buldurma ve ek süre vermenin büyük önem taşıdığı görülmektedir (Cavkaytar, 2018). Sosyal bilgiler ders kapsamında araştırmaya dâhil olan öğretmenlerden drama etkinliği yapabilen kadar çeşitli sebepleri öne sürerek yapamayan öğretmende bulunmaktadır. Öğrencilerin durumu, öğretmenin tecrübesi veya lisans eğitimi gibi faktörlerin bu durumu etkilediği düşünülmektedir.

"Sosyal bilgiler ders kapsamında, müzelere ya da okul dışı öğrenme ortamlarındaki etkinliklere söz konusu öğrencilerin katılım durumları nelerdir? Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için kişisel ya da kurum olarak özel yönergeler geliştiriliyor mu?"

Serkan: *Sınıfça yapılan gezilerde ve etkinliklerde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri yer almakta fakat onlara özel yönergeler geliştirmiyoruz.*

Defne: *Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri de dâhil edilerek öğrencilerin geçmişe olan duyarlılığını arttırmak ve kültürel öğrenme ortamlarının zenginleştirilmesi kapsamında çeşitli müzelere götürmekteyiz. Geziye kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri de gerekli katılım sağlıyor ve kaynaştırma öğrencileri için herhangi bir özel yönerge geliştirilmemektedir.*

Cemre: *Müze ve okul dışı etkinliklere kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri de eksiksiz katılım göstermektedirler. Bu öğrenciler için psikolojik danışman her dönem özel yönerge geliştirmekte ve bizi detaylı olarak bilgilendirmektedir.*

Rüya: *Ders kapsamında müze ve okul dışı etkinlikler düzenleniyor ve kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri de katılmaktadır. Özel yönergeleri rehberlik servisi düzenlemektedir.*

Yaren: *Okul dışı öğrenme ve müzeleri kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine dâhil edilmekte ve gerekli hazırlıkları psikolojik danışman ve idare yapmaktadır.*

Yaprak: *Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin en fazla sevdikleri etkinlik müze ve okul dışı etkinlikleri olmakta ve her zaman katılım göstermektedirler. Yönergeleri özel eğitim öğretmenleri ve rehberlik servisi hazırlıyor.*

Çiçek: *Gezilerde herhangi bir özel yönerge hazırlanmıyor fakat tüm kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri okul dışı etkinliklere katılım gösteriyor.*

Batu: *Okul dışı etkinlikler yapmıyoruz. Yönergeler geliştirmiyoruz.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Okul dışı etkinliklere katılım sağlanıyor"*
- *"Okul dışı etkinlik planlamıyorum"*
- *"Gezilerde özel yönergeler geliştirmiyoruz"*
- *"Gezilerde özel yönergeler geliştiriyoruz"*

Verilen yanıtlar incelendiğinde, araştırmada kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin okul dışı etkinliklere katılımının yüksek olduğu ortaya çıkmıştır fakat bu etkinlikler için özel yönergeler geliştirilmediği de ortaya çıkmıştır. Okul dışı etkinlikler

için kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin seviyelerine uygun yönergeler geliştirilmemesi, okul dışı etkinliklerde öğrencilerin öğrenmelerini zorlaştırabilmektedir. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri akranları ile aynı hızda anlama ve öğrenme becerisine sahip değildir. Bu yüzden daha basit ve özel yönergelerle öğrenmeleri desteklenmelidir (Bildiren ve Akyol, 2020).

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma/Bütünleştirme Süreciyle İlgili Odak Grup Görüşmesinde Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile uygulama öncesinde odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiş ve bu görüşmede sorulan sorular, sorulara verilen yanıtlar aracılığıyla elde edilen bulgular ve yorumlar şu şekildedir:

"Sınıfınıza kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi geldiği takdirde eğitim sürecinde izlemeniz gereken basamaklar hakkında neler biliyorsunuz?

Serkan: *Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisiyle ilgili eğitim süreci olarak izlemem gereken basamaklar hakkında Millî Eğitim Bakanlığı'nın göndermiş olduğu yönetmeliği takip ediyorum.*

Defne: *Eğitim süreciyle ilgili, öğrencinin öğrenme düzeyini ya da performansının, uzun ve kısa dönemli amaçların belirlenmesi ve bu amaçları gerçekleştirmek için uygun öğrenme ortamının hazırlanması ve uygun araç-gereçlerle eğitim faaliyetlerinin desteklenmesi gibi basamakları biliyorum.*

Cemre: *Eğitim süreci olarak izlemem gereken basamaklar hakkında yalnızca BEP hazırlamam gerektiğini, öğrenciye göre uyarlamalar yapmam gerektiğini biliyorum.*

Rüya: *Diğer öğretmen arkadaşlar kadar bilgim yok. Serkan öğretmen gibi yönetmeliği de takip etmiyorum. Öncelikli olarak sınıfa uyum sağlamaları için etkinlikler yapıyorum.*

Yaren: *Eğitim süreci olarak izlemem gereken resmi basamaklar hakkında tam olarak bilgim yok. Süreçte uygulanması gereken resmî basamaklar olduğunu da bilmiyordum.*

Yaprak: *Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisi geldiğinde öncelikle, sınıf atmosferine ve sınıf arkadaşlarına alışması için kaynaştırma etkinlikleri planlıyorum. Bunlar çeşitli oyunlar oluyor.*

Çiçek: *Kaynaştırma/Bütünleştirme eğitim-öğretim süreci olarak izlemem gereken basamaklar hakkında, öğrencinin seviyesinin belirlenmesi gerektiğini, öğrenciyi tanıma, uygun yere oturtma, BEP hazırlama gibi basamaklar hakkında bilgim var. Diğer öğretmenler gibi bende sıralı olarak bilmiyorum.*

Batu: *Ben de Serkan gibi konuyla ilgili yönetmeliği takip ediyorum. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisi için, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri yönetmeliğinin ilgili maddelerini uyguluyorum. Anlamadığım noktalarda rehberlik servisinden veya özel eğitim öğretmenlerinden destek alıyorum.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Millî Eğitim Bakanlığının gönderdiği yönetmeliği takip ediyorum"*
- *"Ram ve Özel Eğitim Hizmetleri Genel yönetmeliğini okuyorum"*
- *"Uzun ve kısa dönemli amaçları belirliyorum"*
- *"Materyal ve sınıf ortamını uyarlıyorum"*
- *"BEP hazırlıyorum"*
- *"Sınıfa uyum sağlamaları için etkinlikler planlıyorum"*
- *"Resmi basamaklar hakkında herhangi bir bilgim yok"*
- *"Öğrencinin seviyesini belirliyorum"*
- *"Resmi basamaklar hakkında herhangi bir bilgim yok"*

Verilen yanıtlar incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıflarına kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi yerleştirildiği zaman, süreci doğru basamak ve sırada yapamadıkları, süreçle ilgili temel kavram ve işlemlere de hâkim olmadıkları ortaya çıkmaktadır. 2022 tarihinde güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde süreçle ilgili izlenmesi gereken basamaklar açıkça ifade edilmiştir. Öğretmenler tarafından kaynaştırma/bütünleştirme süreciyle ilgili yönetmelik gereken özende takip edilmemektedir.

"Kaba değerlendirme ve performans alımı nedir? BEP hazırlama süreci hakkında neler biliyorsunuz?"

Serkan: *Kaba değerlendirme ve performans alımının "öğrencinin bir konu, kazanım veya davranışı hakkında bilgi sahip olmamızı sağlayan ölçme aracı" olduğunu biliyorum. BEP, RAM'ın okula göndermiş olduğu rapora göre, öğrencinin durumunu yıllık olarak planlanmadır.*

Defne: *Kaba değerlendirme ve performans alımını bilmiyorum. BEP hazırlama süreci hakkında, BEP birimi oluşturulması gerektiğini, öğrencinin ilgi ve isteklerinin dikkate alınarak hazırlanması gereken yasal bir belge olduğunu biliyorum*

Cemre: *Kaba değerlendirme ve performans alımı kavramlarını bilmiyorum.*

Rüya: *Kaba değerlendirme, öğretmen tarafından yapılan değerlendirme; performans alımı öğrencinin belirlenen becerilerin ne kadarını yaptığının ölçülmesi. BEP hazırlama sürecinde, öğrencinin düzeyine uygun uzun ve kısa dönemli amaçların belirlenmesi gerekmektedir.*

Yaren: *Kaba değerlendirme ve performans alımı gibi kavramları bilmiyorum fakat arkadaşlar bahsedince kafamda şimdi biraz oturdu.*

Yaprak: *Kaba değerlendirme ve performans alımı yapmıyorum ve ne olduğu hakkında bilgim yok.*

Çiçek: *"Kaba değerlendirme ve performans alımı, öğrencilerin hangi davranışları yapıp yapamadığı ile ilgilidir". Bu formlar doldurulurken yapabildiğine "+" yapamadıklarına "-" koyulmaktadır.*

Batu: *Kaba değerlendirme ve performans alımı hakkında herhangi bir bilgim yok. Arkadaşların yaptıkları tanımlar bana biraz karışık geldi.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Kaba değerlendirme ve performans alımı kavramlarını bilmiyorum"*
- *"BEP için rehber öğretmeni ve özel eğitim öğretmenlerinden yardım alıyorum"*
- *"BEP yasal bir belgedir"*
- *"BEP'te öğrencinin ilgi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır"*
- *"BEP için uzun dönemli ve kısa dönemli amaçlar belirlenmektedir"*
- *"BEP yıllık olarak planlanmaktadır"*

Verilen yanıtlar incelendiğinde, kaynaştırma/Bütünleştirme sürecinin başarısını etkileyen en önemli unsurlardan biri BEP hazırlama sürecidir. BEP hazırlama sürecinin doğru yönetilmemesi, MEB'nın tanımladığı iş akışının doğru sırada yapılması öğretmen ve öğrencinin başarılı bir eğitim süreci geçirmesinde büyük önem taşımaktadır Cavkaytar, 2018). Sosyal bilgiler öğretmenleri özel eğitimle ilgili temel kavramları ve özellikle BEP ile ilgili bilinmesi gerekenleri tam ifade edememektedirler.

"BEP hazırlama sürecinde, BEP'e sosyal bilgiler öğretim programını uyarlıyor musunuz? Uyarlamayı nasıl yapıyorsunuz? Kısaca anlatır mısınız? Bu uyarlamayı yaparken dikkate aldığınız ölçütler nelerdir?"

Serkan: *Sosyal bilgiler öğretim programını uyarlamıyorum, kazanımların içerisinden yapabileceklerini seçiyorum.*

Defne: *BEP hazırlama sürecinde sosyal bilgiler öğretim programını uyarlamayı bilmiyorum, doğrudan kazanımları yazıyorum.*

Cemre: *Sosyal bilgiler öğretim programını uyarlamıyorum. Doğrudan kazanımları amaç olarak yazıyorum. BEP'i hazırlarken Sosyal bilgiler dersinde öğrencinin seviyesine uygun ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alarak kazanımları seçiyorum. Hedefler koyarak kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisini eğitim öğretim sürecine dâhil etmeye çalışıyorum.*

Rüya: *BEP'i hazırlama sürecinde sosyal bilgiler öğretim programını uyarlamıyorum. Doğrudan kazanımı BEP içerisine alıyorum.*

Yaren: *BEP hazırlama sürecinde sosyal bilgiler öğretim programını uyarlayıp buna göre uzun ve kısa dönemli amaçları belirliyorum. BEP hazırlarken rehberlik servisinden yardım alıyorum.*

Yaprak: *BEP hazırlama süreci hakkında yeterli bilgim bulunmadığı için bende Yaren gibi rehber öğretmeninden veya özel eğitim öğretmenlerinden yardım alıyorum. Özel eğitim öğretmenleri ile BEP kazanımlarını sosyal bilgiler öğretim programından uyarlıyoruz, uyarlamayı yaparken öğrencinin seviyesini dikkate alıyoruz.*

Çiçek: *BEP hazırlama sürecinde, sosyal bilgiler öğretim programının uyarlıyorum ve bu uyarlamayı yaparken öğrencinin durumunu göz önüne alıyorum. Öğrencinin öğrenebileceği kazanımları seçiyorum.*

Batu: *BEP hazırlarken öğrencinin genel durumu, akademik yeterliliği ve gözlem yapıldıktan sonra konu ve kazanımları öğrenciye uygun olarak BEP'e işleyerek planlıyorum. Sosyal bilgiler öğretim programını uyarlamıyorum, kazanımları doğrudan ekliyorum.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Sosyal bilgiler öğretim programını uyarlamıyorum"*

Verilen yanıtlar incelendiğinde, öğretmenler BEP'i, sosyal bilgiler dersini rehber öğretmen veya özel eğitim öğretmenlerinin desteğiyle uyarladıklarını ifade etmektedirler.

"Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecinde karşılaştığınız başlıca sorunlar nelerdir? Sizce bu sorunların temelinde hangi sebepler yatmaktadır? Bu sorunların çözümleri için neler yapıyorsunuz?"

Serkan: *Bu süreçte karşılaştığım başlıca sorunlar; velilerin çocuklarının tanılamasını kabul etmemesi, sosyal bilgiler dersi konu yoğunluğu ve soyut kavramların yoğun olduğu bir ders olduğu için öğrencilerin anlamakta zorlanması. Bu sorunların giderilmesi için, akran öğretimine önem verip destek eğitim sınıfında konuları tekrar ediyorum. Velilerle gerekli görüşmeleri ve bilgilendirmeleri rehber öğretmenlerimiz yapmaktadır.*

Rüya: *Ben de zaman zaman Serkan'ın karşılaştığı problemlerle karşılaşmaktayım. Kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde karşılaştığımız başlıca sorunlar, sosyal bilgiler dersi konu bakımından çok yoğun olduğu için kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine yeterli vakti ayıramamdır. Bu öğrencilere karşı diğer öğrenciler tarafından da çok fazla olumsuz tutum bulunmaktadır. Bu sorunların temelinde öncelikle yanlış tanılama (tıbbi raporlar ve Ram kararları çoğu zaman öğrencilerle uyuşmamaktadır) yer almakta ve diğer öğrenci ve ailelere gerekli bilgilendirilmenin eksik kalması yatmaktadır.*

Defne: *Bende Rüya'nın karşılaştığı sorunlarla karşılaşıyorum fakat kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde karşılaştığım başlıca sorun, sınıf yönetimi problemidir.*

Cemre: *Kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde karşılaştığımız başlıca sorun; öğrencinin devamsızlığıdır. Bu sorunun temelinde ailenin ilgisizliği, akranları tarafından dışlanması ve özgüven eksikliği yer almaktadır.*

Yaren: *Sınıf içerisinde normal gelişim gösteren öğrenciler kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisini kabul etmekte zorlanmaktadır. Ayrıca Serkan'ın da söylediği gibi aileler çocuğunun durumunu kabullenmemektedir.*

Yaprak: *Bu süreçte karşılaşılan başlıca sorunlar; kaynaştırma öğrencilerinin agresif davranışları, eksik öğrenme veya yanlış öğrenmedir. Akranlarının kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine karşı zaman zaman akran zorbalığı da karşılaştığımız bir diğer problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Çiçek'in yaşadığı problemi bende yaşıyorum.*

Çiçek: *En fazla karşılaştığım sorun akran zorbalığıdır. Diğer öğrenciler kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine karşı akran zorbalığı uygulamaktadır. Bu sorunların temelinde öğrencilerin aile ve öğretmenler tarafından yeterince bilgilendirilmemiş olmalarıdır.*

Batu: *Karşılaştığım en önemli sorun kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine çok fazla zaman ayıramamam. Öğrenmesi için daha fazla ilgi ve zaman gerekmektedir. Hem konu yetiştirme hem de öğrenciye görelik çok zorlamaktadır.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecinde karşılaşılan başlıca sorunlar:

- *"Velilerin öğrencinin durumunu kabul etmemesi"*
- *"Sosyal bilgiler dersinin yapısı itibariyle soyut kavramların yoğun olması"*
- *"Sınıf yönetimi problemi"*
- *"Öğrencinin dışlanması"*
- *"Öğrencinin özgüven problemi"*
- *"Eksik veya yanlış öğrenme"*
- *"Akran zorbalığı"*

Bu sorunların temelinde yatan sebepler:

- *"Yeterli zaman ayıramamak"*
- *"Yanlış tanılama"*
- *"Velilerin yeterince bilgilendirilmemesi"*

Akran zorbalığı günümüzde, okullarda gittikçe yaygınlaşan ve ciddiye alınması gereken bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri akranlarına göre akademik başarısı ve iletişimleri daha düşüktür. Sosyal becerilerdeki sınırlılıklar sebebiyle de sürece dâhil olan özel gereksinimli öğrenciler, akranları tarafından çeşitli zorbalıklara maruz kalmaktadırlar. Dalga geçme, dışlama, kötü muamele, fiziksel veya psikolojik şiddetin her türlüsü bu duruma örnek verilebilir (Diken, 2020). Öğretmenlerin kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde akran zorbalığına çok dikkat etmesi gerekmektedir. Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecine dâhil edilen tüm öğrenciler ve öğrencilerin aileleriyle gerekli bilgilendirme toplantıları rehber öğretmenleri ile yapılmalıdır. Verilen yanıtlara göre, sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileriyle ilgili karşılaştıkları, orunların temelinde yatan başlıca diğer sebepler ise her iki grup öğrenci velilerinin bilgilendirilmemesi, yanlış RAM kararı ve yeterli zaman ayrılmaması olduğu ortaya çıkmıştır. Bildiren ve Akyol (2020), ailelerle iş birliği yapmanın, ailelerin kaynaştırma sürecine dâhil edilmesinin eğitim ve öğretim sürecinin daha başarılı geçmesinde önemli bir etken olduğuna vurgu yapmaktadırlar.

"Bir sorunla karşılaştığınızda nasıl bir çözüm yolu izliyorsunuz? Bireysel çabalarınız mı öne geçiyor, kurumsal destekler mi alıyorsunuz? Destek alıyorsanız boyutları nelerdir?"

Serkan: *Hem bireysel çabalarımla hem de kurumsal desteklerle sorunlarımızı çözmeye çalışıyoruz.*

Defne: *Sınıf yönetiminde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için yeterli zaman ayıramıyorum bu yüzden destek eğitim açarak kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine konuyu burada daha sağlıklı bir şekilde aktarabiliyorum. Destek eğitim hizmeti hem bireysel çabamla hem de kurumsal destekle açılmaktadır.*

Cemre: *Hem bireysel çabalarımla hem de kurumdan destek alarak aile ve öğrenci ile gerekli görüşmeleri yapıyoruz.*

Rüya: *Bireysel çabam öne geçiyor fakat özel eğitim sınıfı öğretmenlerinden de destek alıyorum.*

Yaren: *Bu sorunlar için okulun rehberlik servisinden yardım alıyorum.*

Yaprak: *Sorunların çözümü için, öncelikle rehber öğretmeniyle iş birliği yapıp öğrencilerle konuşmaya ve anlaşmaya çalışıyoruz. Velileri bilgilendirip velilerden destek almaktayız.*

Çiçek: *Bu sorunların çözümleri için rehber öğretmenlerimizle bilgilendirme toplantıları yapıyoruz ve kurumsal olarak destek alıyoruz.*

Batu: *Bu sorun için bireysel çaba göstermek zorunda kalıyorum.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- "*Akran öğretimine önem veriyorum"*
- *"Velilerle görüşmeler düzenliyoruz"*
- *"Destek eğitim açıyorum"*
- *"Öğrencilerle görüşme yapıyoruz"*
- *"Rehber öğretmenlerden yardım alıyorum"*
- *"Bireysel çabam öne geçiyor"*
- *"Kurumsal destek öne geçiyor"*

Verilen yanıtlar incelendiğinde, sorunların çözümü için bireysel çabaların olduğu kadar kurumsal desteklerinde yer aldığı görülmektedir. Okul yöneticileri bu noktada üstlerine düşen görevlerini yerine getirmekte ve öğretmenlere gerekli destekleri sağlamaktadırlar.

"Kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde destek alamadığınız sorunlarınız var mı? Varsa nelerdir?"

Serkan: *Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecinde destek alamadığımız herhangi bir sorunumuz olmadı.*

Defne: *Şu ana kadar destek alamadığım herhangi bir sorun veya problemle karşılaşmadım.*

Cemre: Destek alamadığım bir sorunumuz olmadı.

Rüya: Genel olarak her zaman problemlerin çözümünde okuldan destek aldım.

Yaren: *Kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde destek alamadığım herhangi bir sorunum olmadı.*

Yaprak: *Şu ana kadar çözemediğimiz herhangi bir sorun olmadı.*

Çiçek: *Bu süreçte destek alamadığım herhangi bir sorunum olmadı.*

Batu: *Kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde destek alamadığım herhangi bir sorun olmadı.*

Verilen yanıtlara göre, araştırmaya dâhil olan sosyal bilgiler öğretmenleri karşılaştıkları sorunların çözümünde okul yöneticilerinden ihtiyaç duydukları desteği aldıklarını ifade etmektedirler.

"Ne yapılsa sizin için kaynaştırma/bütünleştirme süreci kolaylaşırdı? Nasıl bir çözüm yolu ya da yolları hem sizin hem de öğrenciler için sürecin daha rahat yaşanmasını sağlardı? (Bu soruyu gerekçelendirerek yanıtlamanızı özellikle istiyoruz. Yanıtlarken öğrencileri süreç dışına çıkarma vb. öneriler kabul edilmemektedir.)"

Serkan: *Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için öğretmen kılavuz kitabı hazırlanmalıdır. Derslere göre kaynak kitaplar gönderilmeli ve örnek etkinlikler sunulmalıdır. Süreç hakkında daha bilgilendirici bilgi kitapçıkları veya broşürler hazırlanabilir.*

Defne: *Bu sürecin daha rahat yaşanması için, çeşitli dikkat çekici materyaller hazırlanmalı hem diğer öğrencilere hem de öğretmenlere süreç hakkında gerekli bilgilendirmeler yapılmalıdır.*

Cemre: *RAM veya MEM tarafından görevlendirilmiş, alanında uzman bir öğretmenin danışmanlık yapması bu süreci daha rahat geçirmemizi sağlar.*

Rüya: *Serkan'ın da söylediği gibi bence de aile, öğretmen ve öğrencilere kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri hakkında kitapçıklar yapılması çok faydalı olacaktır.*

Yaren: *Süreçle ilgili gerekli bilgilendirilme ve sürece dâhil olan herkese yönlendirme yapılmalıdır.*

Yaprak: *Velileri, okul-aile iş birliğine daha çok dâhil ederek süreç kolaylaştırılabilir.*

Çiçek: *Cemre'ye katılıyorum. Cemre'nin söylediklerine ek olarak; her okul bünyesinde mutlaka özel eğitim öğretmeni bulundurmalı ve bu öğrencilerle ilgili daha sağlıklı bilgilendirme yapmalıdır.*

Batu: *Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri uygulamaları için ders saatleri arttırılabilir veya bu öğrenciler için kazanımlar azaltılabilir.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- "*Öğretmen kılavuz kitabı hazırlanması"*
- *"Öğretmenlere kaynak kitapları hazırlanması"*
- *"Alanında uzman öğretmenlerin danışmanlık yapması"*
- *"Kaynaştırma bütünleştirme öğrencileri hakkında kitapçıklar yapılması"*
- *"Süreç hakkında bilgilendirme ve yönlendirilme yapılması"*
- *"Ders saatlerinin arttırılması veya kazanımların azaltılması"*
- *"Velilerin sürece dâhil edilmesi"*
- *"Her okulun bünyesinde özel eğitim öğretmenlerinin bulunması"*

Verilen yanıtlar incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmenleri kendileri için yardımcı olacağını düşündükleri çeşitli çözüm önerileri sunmuşlardır. Sunulan çözüm önerileri arasında çalışmanın ana problemi olan el kitabı isteği bu noktada ortaya çıkmıştır.

Okul Yöneticilerinin Özel Eğitim ve Kaynaştırma/Bütünleştirme Sürecine Yaklaşımları ve Süreçte Yaşanan Problemlere Yönelik Çözüm Önerilerine Yönelik Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Okul yöneticileriyle yapılan görüşmelerde verilen yanıtlar incelendiğinde şu cevaplar ön plana çıkmıştır:

1. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencilerine, normal gelişim gösteren akranları tarafından olumsuz davranışlar sergilenmemektedir,
2. Millî Eğitim Bakanlığı'nca sağlanan hizmet içi eğitim kurslarına öğretmenler genel olarak katılım göstermemektedirler,

3. Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecinin daha verimli bir şekilde ilerlemesi için; veliler sürece dâhil edilmeli, öğrencinin yerleştirilmesi sınıf mevcudu az olan sınıflara yapılmalı, BEP hazırlanırken öğrenci iyi tanınmalı, alanla ilgili spesifik kılavuz kitapçıkları veya broşürler hazırlanmalı.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çalışmakta Oldukları Okullarda Okul İdaresi Sorumluluğunu Üstelenen Okul Yöneticileri ile Gerçekleştirilen Görüşmelerde Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Okul yöneticileri ile uygulama öncesinde bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu görüşmede sorulan sorular, sorulara verilen yanıtlar aracılığıyla elde edilen bulgular ve yorumlar şu şekildedir:

"Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için gerekli yasal bilgiye sahip misiniz? Yönetmelikleri ve özel eğitim hakkında güncel bilgileri takip ediyor musunuz?"

Ali: Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri için gerekli bilgiye sahibim. İş ve işlemlerin aksamasına mahal vermeyecek şekilde ilerlemesi ve öğrencilerin özel durumlarının getirmiş olduğu olumsuz etkileri tolere edebilmek için yönetmelikleri ve özel eğitim hakkındaki güncel bilgileri takip ediyorum.

Mesut: Yönetmelik ve özel eğitim hakkında yapılan her değişiklikler ve yenilikler resmi olarak tarafımıza gönderildiği için takip ediyorum ve öğretmenlere de bu konuda bilgi akışı sağlamaktayız.

Halil: Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri için gerekli bilgiye kısmen sahibim. Yönetmelik ve özel eğitim hakkındaki değişiklikleri takip ediyorum fakat özel eğitim hakkındaki güncel bilgileri takip etmiyorum.

Sinan: Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri için gerekli bilgiye sahibim. Hem yönetmelikleri hem de özel eğitimle ilgili bilimsel yapılan çalışmaları takip etmekteyim.

Begüm: Gerekli bilgiye sahip olduğumu düşünüyorum. Yönetmelikleri ve özel eğitim hakkındaki güncel bilgileri takip ediyorum ve yakın zamanda bu alanla ilgili inceleme ve okuma yaptım.

Taner: Yeterli olduğumu düşünüyorum. Yönetmelik ve özel eğitim hakkındaki güncel bilgileri takip ediyorum. Millî Eğitim Bakanlığı'nın göndermiş olduğu değişiklikler resmi olarak tarafımıza tebliğ edilmektedir. Bunlar öğretmenlere iletilmektedir.

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Kaynaştırma/Bütünleştirme hakkında gerekli bilgiye sahibim"*
- *"Kaynaştırma/Bütünleştirme hakkında gerekli bilgiye kısmen sahibim"*
- *"Yönetmelikleri takip ediyorum"*

Verilen yanıtlar incelendiğinde okul yöneticilerinin kaynaştırma/bütünleştirme süreci hakkında gerekli bilgiye sahip oldukları ve yönetmelikleri takip ettikleri ortaya çıkmaktadır. Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecinin başarıyla devam edebilmesi için güncel bilgi ve yeniliklerin takip edilmesi son derece önem taşımaktadır. Ayrıca okul yöneticileri sosyal bilgiler öğretmenleri de dâhil olmak üzere gerekli bilgi akışını da sağladıklarını ifade etmişlerdir. Okul yönetiminin öğretmenlere gerekli desteği vermesi hem öğrenci gelişimini hem de öğretmenin süreci başarıyla götürmesinde büyük önem taşımaktadır.

"Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi okulunuza yerleştirildiği zaman, süreç hakkında öğretmenleri nasıl bilgilendiriyorsunuz? Kurum olarak neler yapıyorsunuz? Özel eğitim süreciyle ilgili herhangi bir hizmet içi eğitim desteği sağlanıyor mu? Kimlerden ya da hangi kurumlardan özel eğitim hakkında destek alıyorsunuz?"

Ali: *Öğretmenlere, öncelikle özel eğitim ihtiyacı olan öğrenci ve tanısı hakkında bilgi veriyoruz. Öğrencinin ihtiyacı olan eğitim ihtiyacına göre planlamalarda hazırbulunuşluğuna göre BEP hazırlamada rehberlik servisinden yardım alıyoruz. Hizmet içi eğitim planlamıyoruz.*

Mesut: *Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisi okulumuza yerleştirildiği zaman sınıf kademesine göre sınıf öğretmen ve diğer öğretmenler bilgilendirmektedir. Öğretmenlerden de öğrencinin sınıf arkadaşlarını bilgilendirilmesi istenmektedir. Hizmet içi herhangi bir eğitim desteği sağlanmamakla beraber rehberlik ve araştırma merkezlerinden yardım almaktayız.*

Halil: *Öğretmenleri yeni öğrenci ve süreç hakkında toplantı veya whatsapp gruplarından bilgilendirmekteyiz. Kurum olarak hizmet içi eğitim desteği sağlamaktayız fakat rehberlik servisi aracılığıyla işlemlerimiz yürütülmektedir.*

Sinan: *Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisi okulumuza yerleştirildiği zaman okula uyum sağlaması için rehber öğretmen kılavuzluk etmektedir. Okulumuzun da fiziki durumuna göre öğrenciye uyarlamalar yapılmaktadır. Kurum olarak herhangi bir özel eğitim, destek eğitim veya hizmet içi eğitim sağlayamıyoruz.*

Begüm: *Sınıf rehber öğretmenleri bilgilendiriliyor. Öğrencilere, öğretmenler aracılığıyla iş ve işlemler hakkında bilgilendirme yapılmaktadır. Genel kurul toplantısında kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri ele alınarak konuşuluyor ve gerekli bilgilendirme yapılmaktadır.*

Taner*: Kurum olarak herhangi bir hizmet içi eğitim düzenlenmemektedir. Güncellenen bir mevzuat veya yönetmelik olduğunda öğretmenlerle toplantı yapılarak taraflarına yazılı olarak bilgilendirme yapılmaktadır. Okulumuza kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi yerleştirildiğinde, yerleştirildiği sınıfın sınıf öğretmeni; rehber öğretmen tarafından bilgilendirmekte ve öğrenci okula başlamadan önce sınıf arkadaşları da öğrenci hakkında bilgilendirilmektedir.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Öğrenci hakkında bilgilendirme yapılıyor"*
- *"Rehber öğretmenimiz kılavuzluk etmektedir"*
- *"Öğrenciye göre okulumuzda uyarlamalar yapılmaktadır"*
- *"Genel kurul toplantısında konuşuluyor"*
- *"Hizmet içi eğitim sağlanmıyor"*

Verilen yanıtlara göre, okul yöneticileri tarafından okula kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi yerleştirildiğinde öğretmenlere bilgilendirmenin yapıldığı görülmektedir. Sürecin istenilen başarıya ulaşabilmesi için gerekli olan bilgilendirmelerin yapılması ve öğretmenin bu duruma göre hazırlık yapması büyük önem taşımaktadır. Özel gereksinimli öğrencilerin tanınması, hakkında gerekli olan bilgilere hakîm olunması öğretmenin kuracağı iletişimin de yönünü belirlemektedir. Kurum tarafından öğretmenlerin kendini geliştirebilmesi için herhangi bir hizmet içi eğitim desteği sağlanmamaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme süreciyle ilgili eğitimlerle desteklenmeleri yalnızca öğretmenler için değil sürece dâhil olan öğrencilerin gelişimi için de büyük önem taşımaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu alanda eksik bilgilerini tamamlaması ile her iki grupta yer alan öğrencilere de doğru yaklaşım göstererek olumlu dönütler alınabilir.

"Okulunuzda diğer öğrenciler tarafından kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine karşı olumsuz davranışlar var mı? Olumsuz davranışları gözlemlediğiniz zaman bunun için neler yapıyorsunuz? Öğretmen ve öğrenciler için nasıl bir yol izliyorsunuz? Velilerle bu konuda iş birliği yapıp destek alıyor musunuz?"

Ali: *Bazen farklılıkların getirdiği olumsuzluklar olmaktadır. Bu konuda diğer öğrencilerle kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin çocuğun tanısını söylemeden biraz farklı ve hassas olduğu üzerinde durularak konuşmalar yapılıyor. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisiyle bireysel görüşmeler yapılıyor.*

Mesut: *Okulumuzda kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine karşı olumsuz davranış sergilenmemektedir. Sosyal yönden diğer arkadaşlarıyla iyi iletişim kurabilmekteler fakat akademik olarak çok geride kalabilmektedirler.*

Halil: *Okulumuzda diğer öğrenciler tarafından kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine karşı herhangi bir olumsuz davranış yoktur. Olumsuz davranışın oluşmaması için de öğretmenler kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin üzerine daha fazla düşmektedirler.*

Sinan: *Okulumuzda diğer öğrenciler tarafından kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine karşı herhangi bir olumsuz davranış sergilenmemektedir. Olumsuz davranış sergilenmesi durumunda da öğrenciler arasında empati çalışmaları yapmaktayız.*

Begüm: *Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine karşı olumsuz davranışlar zaman zaman gözlenebilmektedir. Bu olumsuz davranışlara karşı, öğrencilere öğretmenler tarafından eğitim verilmektedir. Özellikle davranışları sergileyen öğrencilerle bireysel görüşülmektedir.*

Taner: *Okulda şu ana kadar herhangi bir olumsuz durumla karşılaşılmamıştır. Öğrenciler yakın çevreden olduğu için birbirlerini tanımaktadırlar. Bu yüzden olumsuz tutumların aksine iyi bir arkadaşlık ilişkisi kurulabilmektedir.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Olumsuz davranış yok"*
- *"Bireysel görüşmeler yapılıyor"*
- *"Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine karşı daha hassas davranılmaktadır"*
- *"Empati çalışmaları yapılmaktadır"*

Verilen yanıtlara göre okul yöneticileri, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine, normal gelişim gösteren akranları tarafından olumsuz davranışların olmadığını ifade etmişlerdir. Odak grup görüşmesinde sosyal bilgiler öğretmenleri ise aksine, akran zorbalığının varlığından söz etmişlerdir. Bu soruya verilen iki farklı yanıt okul yöneticilerinin, öğretmenlerin sınıf içi durumlarını bilmemesinden kaynaklı olabilir.

"Millî Eğitim Bakanlığınca sağlanan, özel eğitimle ilgili verilen hizmet içi eğitimlere öğretmenler katılım gösteriyor mu? Bu eğitimlere katılım oranı nedir? Katılım gösterilmiyorsa, bunun nedenleri nelerdir?"

Ali: *Hizmet içi eğitimlere daha çok rehberlik servisi katılmaktadır. Daha sonra diğer öğretmenlerle toplantı yapılarak rehber öğretmenler tarafından gerekli paylaşımlar sağlanmaktadır. Hizmet içi eğitimlere çok fazla katılım gösterilmemektedir. Bunun sebebi rehber öğretmenimizden istedikleri tüm sorulara yanıtlar bulmalarından kaynaklanmaktadır.*

Mesut: *Hizmet içi eğitimlere katılım sağlanmıyor. Öğretmenler hizmet içi eğitimi yeterli görmemekte ve ihtiyaç duymamaktadırlar.*

Halil: *Özel eğitimle ilgili verilen hizmet içi eğitimlere öğretmenlerin katılımı çok düşüktür. Bunun sebebinin öğretmenlerin maddi odaklı kaygılarının olmasından kaynaklıdır. Bu eğitimlerin maddi anlamda herhangi bir şey getirmeyeceğini düşünüyorlar.*

Sinan: Okulumuzda hizmet içi eğitimlere katılım oranı % 90dır.

Begüm: *Katılım oranı çok düşük. Zorunluluk olmadığı için hizmet içi eğitimlere genel olarak katılım gösterilmemektedir.*

Taner*: Öğretmenler hizmet içi eğitimin faydalı olduğunu düşünmedikleri için hizmet içi eğitime katılım oranı çok düşüktür.*

Verilen yanıtlara göre, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından verilen hizmet içi eğitim kursları açılmakta fakat öğretmenler genel olarak katılım göstermedikleri ortaya çıkmıştır. MEB tarafından verilen hizmeti içi eğitimlere katılımın zorunlu olmaması, istedikleri zaman rehber öğretmenlerinden yardım almaları, eğitimlerin maddi anlamda getirisinin olmaması da eğitimlere katılım gösterilmemesine sebep olmaktadır. Bu noktada öğretmenlerin öğrenciler ve kendileri için maddi sebeplerden çok mesleki gelişimlerine öncelik vermeleri büyük önem taşımaktadır.

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Hizmet içi eğitimlere katılım var"*
- *"Hizmet içi eğitimlere katılım yok"*

Okul yöneticilerinin hizmet içi eğitimlere katılımın olmamasının nedenlerini şöyle sıralamışlardır:

- *"Rehber öğretmenlerinden gerekli yardımı almaları"*
- *"Hizmet içi eğitimi yeterli görmemeleri"*

- *"Maddi anlamda bir şey getirmeyeceğini düşünmeleri"*
- *"Zorunluluğun olmaması"*

"Sizce kaynaştırma/bütünleştirme sürecini kolaylaştıracak çözüm önerileri nelerdir?"

Ali: *Öncelikli olarak veliler sürece dâhil edilmelidir. BEP' in amaca hizmet edebilmesi için tanılama türü iyi bilinmelidir. Sınıf mevcudu az olan sınıflara yerleştirme yapılmalı. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri ile akademik çalışmalardan ziyade sosyal çalışmalar üzerinde durulması gerekilmektedir.*

Mesut: *Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi, sınıfın diğer paydaşlarından ayrı tutulmamalı, BEP hazırlanırken öğrenci iyi tanınmalıdır.*

Halil: *Özel eğitimde alanında uzmanlar tarafından okul ortamında yapılabilecek çalışmalar veya öğretmenlere gönderilebilecek spesifik kitapçıklar bu süreci kolaylaştırabilir.*

Sinan: *Eğitimde bireye bakış açısının değişmesi ve sürece gereken özenin gösterilmesi gerekmektedir.*

Begüm: *Sosyal bilgiler dersi özelinde, özel eğitim ve kaynaştırma öğrencilerine özgü içerik ve etkinlikler hazırlanarak öğretmenlerin kullanımına sunulabilir.*

Taner: *Hizmet içi eğitimlerde özel eğitimle ilgili öğrenilenlerin kalıcı olması için broşürler veya kılavuz kitapçıkları dağıtılabilir.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Veliler sürece dâhil edilmeli"*
- *"Öğrencinin yerleştirilmesi sınıf mevcudu az olan sınıflara yapılmalı"*
- "*BEP hazırlanırken öğrenci iyi tanınmalı"*
- *"Spesifik kitapçıklar hazırlanmalı"*
- "*Bakış açısı değiştirilmeli"*
- *"Kılavuz kitapçıkları veya broşürler hazırlanmalı"*

Alanyazın incelendiğinde, özel eğitim sürecinin temel taşlarından birinin de ailenin sürece dâhil edilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Bildiren ve Akyol, 2020). Okul yöneticileri de velilerin sürece dâhil edilmesini çözüm önerisi olarak sunmaktadırlar. Ayrıca bunlara ek olarak öğretmenleri yönlendirmede spesifik olarak hazırlanacak kitapçıkların veya broşürlerin etkisi olabileceğini düşünmektedirler.

Sosyal Bilgiler Öğretmenleri İçin Oluşturulan Kaynaştırma/Bütünleştirme Süreci El Kitabının Öğrenme ve Öğretme Sürecine Etkisine Dair Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar

Sosyal bilgiler öğretmenlerine el kitabı dağıtıldıktan sonra 4 haftalık süre verilmiştir. Bu süre de el kitabını inceleyerek öğrenme ve öğretme ortamına etkisine dair dersler gözlemlenmiştir. Elde edilen bulgular şu şekildedir:

1) Sosyal bilgiler öğretmenleri BEP'i sosyal bilgiler öğretim programının kazanımlarına uygun hazırlamışlardır.
2) Sosyal bilgiler dersi BEP'e uygun planlanmıştır.
3) Kaynaştırma/Bütünleştirme süreci için sınıf, uygun öğrenme ve öğretme ortamı olarak uyarlanmıştır.
4) Sosyal bilgiler dersi kazanımları kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin seviyelerine göre uyarlanmıştır.
5) Sınıfta yapılan etkinlikler bütünleştirilmiş bir şekilde uygulanmıştır.
6) Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri derste ve etkinliklerde aktif rol almıştır.
7) Dersin öğretmeni sınıf yönetimine hâkim olmuştur.
8) Dersin sonunda değerlendirme yapılmıştır.
9) Sınıf içerisinde akran kabulü sağlanmıştır.
10) Sosyal bilgiler öğretmenleri kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerini derse katılım için cesaretlendirmiştir.
11) Sosyal bilgiler öğretmenleri ders anlatımında çeşitli yöntem ve tekniklere yer vermiştir.
12) Kaynaştırma/bütünleştirme süreci için hazırlanan el kitabının sosyal bilgiler öğretmenlerini yıllık hedeflerine ulaştırdığı, ihtiyaç duydukları bilgilendirmeyi süreç boyunca sağlanmıştır.
13) El kitabının sosyal bilgiler öğretmenlerini kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde resmi işlemler hakkında gerekli bilgilendirmeleri sağlamıştır.
14) Sosyal bilgiler dersinde uyarlamalar gibi konularda mesleki olarak katkılar sağlamıştır.
15) Öğretmenlerin uygulama öncesi görüşmelerde belirtmiş oldukları problemler el kitabı kullanılarak çözülmüştür.

Serkan'ın Ders Gözlemi

Tablo 3

Serkan'ın Yapılandırılmış Ders Gözlemi

Gözlenen Öğretmen Davranışı	Evet	Hayır
1. BEP sosyal bilgiler öğretim programının kazanımlarına uygun hazırlanmıştır.	X	
2. Sosyal bilgiler dersi BEP'e uygun planlanmıştır.	X	
3. Planlanan dersten önce öğrenciler haberdar edilmiştir.	X	
4. Kaynaştırma/Bütünleştirme süreci için Sosyal bilgiler dersine uygun öğrenme ve öğretme ortamı uyarlanmıştır.	X	
5. Kazanımınlar kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin seviyelerine göre uyarlanmıştır.	X	
6. Etkinlik bütünleştirilmiş bir şekilde uygulanmıştır.	X	
7. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri derste ve etkinliklerde aktif rol almıştır.	X	
8. Dersin öğretmeni sınıf yönetimine hâkim olmuştur.	X	
9. Dersin öğretmeni sınıf yönetiminde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine olumlu yaklaşım göstermiştir.	X	
10. Dersin sonunda değerlendirme yapılmıştır.		X

Sınıf Ortamıyla İlgili Gözlemler

Serkan'ın sınıf mevcudu 30 öğrenciden oluşmaktadır ve kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi, özel eğitim yönetmeliğine uygun olarak yerleştirilmiştir. Sınıf içerisinde oturma düzeni ise geleneksel düzendedir.

Dersin İşlenişi (BEP Uygulama, Yöntem-Teknik, Değerlendirme Vb.) İle İlgili Gözlemler

Serkan derse başlamadan önce konuya dikkat çekmiştir. Derste, anlatım ve soru-cevap yöntemi kullanılmıştır. Serkan'ın konu anlatımında sorduğu soruları öğrencinin gündelik hayatından seçtiği gözlemlenmiştir. Konular yakından uzağa ilkesi ile ilişkilendirilerek güncellik ilkesine göre anlatılmıştır. Serkan'ın dersini anlatırken sıklıkla akıllı tahtadan öğrencilerin seviyelerine uygun görsellere yer verdiği gözlemlenmiştir. Konu anlatılırken örnekler yakın çevreden sunulmuştur. Serkan, ders sonunda değerlendirme yapmamış fakat ödevlendirme yapmıştır.

Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları ile İlgili Gözlemler

Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisinin tanılaması Celebral Palsi'dir. Sınıf içerisinde öğrencinin dikkatinin dağılmaması için panolarda yer alan görsellerin öğrencinin dikkatini dağıtmayacak şekilde uyarlandığı gözlemlenmiştir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin sınıf içerisinde orta sıralara oturtulduğu gözlemlenmiştir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin derste 8 defa öğretmeninin sözünü kestiği ve dikkatinin çok çabuk dağıldığı gözlemlenmiştir. Serkan'ın bu durumda öğrencinin dikkatini toplamak için soru yönelttiği gözlemlenmiştir.

Yaren'in Ders Gözlemi

Tablo 4

Yaren'in Yapılandırılmış Ders Gözlemi

Gözlenen Öğretmen Davranışı	Evet	Hayır
1. BEP sosyal bilgiler öğretim programının kazanımlarına uygun hazırlanmıştır.	X	
2. Sosyal bilgiler dersi BEP'e uygun planlanmıştır.	X	
3. Planlanan dersten önce öğrenciler haberdar edilmiştir.		X
4. Kaynaştırma/Bütünleştirme süreci için sosyal bilgiler dersine uygun öğrenme ve öğretme ortamı uyarlanmıştır.	X	
5. Kazanımınlar kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin seviyelerine göre uyarlanmıştır.	X	
6. Etkinlik bütünleştirilmiş bir şekilde uygulanmıştır.	X	
7. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri derste ve etkinliklerde aktif rol almıştır.	X	
8. Dersin öğretmeni sınıf yönetimine hâkim olmuştur.	X	
9. Dersin öğretmeni sınıf yönetiminde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine olumlu yaklaşım göstermiştir.	X	
10. Dersin sonunda değerlendirme yapılmıştır.	X	

Sınıf Ortamıyla İlgili Gözlemler

Sınıf mevcudu 22 öğrenciden oluşmaktadır ve kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi yönetmeliğe uygun yerleştirilmiştir. Sınıf oturma düzeni ise geleneksel düzendedir.

Dersin İşlenişi (BEP Uygulama, Yöntem-Teknik, Değerlendirme Vb.) İle İlgili Gözlemler

Yaren derste, anlatım ve soru-cevap yöntemini kullanmıştır. Yarenin konu anlatımını şablonlar çizerek yaptığı gözlemlenmiştir. Konu anlatımında kavram haritasına yer vermiştir. Yaren güncel bilgilere yer vererek, yakından uzağa ilkesini temel almıştır. Örneğin, yerel yönetimlerde vali ve kaymakamın kim olduğunu sormak için *"dönem başında kar tatilimizi kim vermişti?"* sorusunu sormuştur. Konuyu bu soru üzerinden derinleştirdiği gözlemlenmiştir. Ders sonunda eşleme sorularıyla değerlendirme yapmıştır. Ders sonunda değerlendirmede kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin sorulan sorulara doğru yanıt verdiği gözlemlenmiştir.

Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları ile İlgili Gözlemler

Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisi 5. Sınıf düzeyindedir. Öğrencide dil, konuşma bozukluğu ve yaygın gelişimsel bozukluk tanılaması bulunmaktadır. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisinin öğretmen masasının önüne oturtulduğu, öğrencinin uygun bir konuma yerleştirildiği gözlemlenmiştir. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisi iyi anlaştığı ve rol model alacağı bir akranıyla eşleştirilmiştir. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisi soru-cevap yöntemiyle derse dâhil edilmekte ve gerekli durumlarda sözel ipucu vererek öğrenciyi doğru yanıta götürmüştür. Öğrencinin konuyu somutlaştırabilmesi için günlük hayattan örnekler sunulmuştur. Yaren'in sosyal bilgiler öğretim programını uyarladığı, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine sorduğu soruları yanıtlaması için ek süre verdiği gözlemlenmiştir. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisine sınıf defterini getirme sorumluluğu verilmiş ve sorumluluğunun denetlendiği, öğrencinin akran kabulünün de sağlandığı gözlemlenmiştir.

Defne’nin Ders Gözlemi

Tablo 5

Defne'nin Yapılandırılmış Ders Gözlemi

Gözlenen Öğretmen Davranışı	Evet	Hayır
1. BEP sosyal bilgiler öğretim programının kazanımlarına uygun hazırlanmıştır.	X	
2. Sosyal bilgiler dersi BEP’e uygun planlanmıştır.	X	
3. Planlanan dersten önce öğrenciler haberdar edilmiştir.		X
4. Kaynaştırma/Bütünleştirme süreci için sosyal bilgiler dersine uygun öğrenme ve öğretme ortamı uyarlanmıştır.	X	
5. Kazanımınlar kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin seviyelerine göre uyarlanmıştır.	X	
6. Etkinlik bütünleştirilmiş bir şekilde uygulanmıştır.	X	
7. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri derste ve etkinliklerde aktif rol almıştır.	X	
8. Dersin öğretmeni sınıf yönetimine hâkim olmuştur.	X	
9. Dersin öğretmeni sınıf yönetiminde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine olumlu yaklaşım göstermiştir.	X	
10. Dersin sonunda değerlendirme yapılmıştır.	X	

Sınıf Ortamıyla İlgili Gözlemler

Defne’nin sınıf mevcudu 25 öğrenciden oluşmaktadır. Yönetmeliğe göre kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine uygun yerleştirilme yapılmıştır. Sınıfın fiziksel anlamda büyük ve geniş olduğu, öğrencilerin oturma düzeninin geleneksel düzende olduğu gözlemlenmiştir. Sınıf içerisinde çok sayıda konuya yönelik görsel uyaranlar bulunmaktadır. Uyaranlar incelendiği zaman tüm öğrenciler için dikkat dağıtmayacak yerlere yerleştirilmiştir.

Dersin İşlenişi (BEP Uygulama, Yöntem-Teknik, Değerlendirme Vb.) İle İlgili Gözlemler

Defne’nin sosyal bilgiler dersini; anlatım ve soru-cevap yöntemini kullanarak anlattığı gözlemlenmiştir. Ders anlatımında görsel örneklere, harita ve grafiklere sıklıkla yer verdiği gözlemlenmiştir. Defne derste konu anlatımından sonra video analizi yaptırmıştır. Defne konu örneklerini güncel konulardan seçerek ve öğrencinin günlük yaşamı üzerinden sorular sorarak derse dâhil etmeye çalıştığı gözlemlenmiştir.

Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları ile İlgili Gözlemler

Defne'nin kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin özgül öğrenme güçlüğü tanılaması vardır. Öğrencisi için sosyal bilgiler dersinin kazanımlarını uyarladığı ve öğrenciye göreliği esas aldığı gözlemlenmiştir. Defne, derste kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisini konuşmaya cesaretlendirebilmek için olumlu cümleler kullanmaktadır. Defne, öğrenciyi öğretmene yakın bir konuma, rol model alacağı akranıyla oturttuğu gözlemlenmiştir. Dersin değerlendirme aşamasında doğru-yanlış soruları sorulmuş, öğrenciye sözel ipucu ve ek süre vererek yanıtlamasını sağlamıştır.

Cemre'nin Ders Gözlemi

Tablo 6

Cemre'nin Yapılandırılmış Ders Gözlemi

Gözlenen Öğretmen Davranışı	Evet	Hayır
1. BEP sosyal bilgiler öğretim programının kazanımlarına uygun hazırlanmıştır.	X	
2. Sosyal bilgiler dersi BEP'e uygun planlanmıştır.	X	
3. Planlanan dersten önce öğrenciler haberdar edilmiştir.	X	
4. Kaynaştırma/Bütünleştirme süreci için sosyal bilgiler dersine uygun öğrenme ve öğretme ortamı uyarlanmıştır.	X	
5. Kazanımınlar kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin seviyelerine göre uyarlanmıştır.	X	
6. Etkinlik bütünleştirilmiş bir şekilde uygulanmıştır.	X	
7. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri derste ve etkinliklerde aktif rol almıştır.	X	
8. Dersin öğretmeni sınıf yönetimine hâkim olmuştur.	X	
9. Dersin öğretmeni sınıf yönetiminde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine olumlu yaklaşım göstermiştir.	X	
10. Dersin sonunda değerlendirme yapılmıştır.		X

Sınıf Ortamıyla İlgili Gözlemler

Cemre'nin sınıf mevcudu 16 öğrenciden oluşmakta ve sınıfta 2 kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi bulunmaktadır. Yönetmeliğe göre kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine uygun yerleştirilme yapılmıştır.

Dersin İşlenişi (BEP Uygulama, Yöntem-Teknik, Değerlendirme vb.) İle İlgili Gözlemler

Cemre dersi; anlatım, soru-cevap yöntemi ve güncel haberler üzerinden örneklemeler yaparak anlatmıştır. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencilerinin seviyesine göre somut örneklerin sunulduğu ve sorulan sorularda ek süre verildiği gözlemlenmiştir. Cemre ders sonu değerlendirmede öğrencilere 1 dakika süre vererek hızlı yazma tekniğini uygulamıştır. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencilerinin, soruyu anlayıp anlamadığından emin olduktan sonra 3 dk. süre verilerek değerlendirmesini yapmıştır.

Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları ile İlgili Gözlemler

Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencilerinin tanılaması özgül öğrenme güçlüğüdür. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencilerinin derste söz alması için öğretmen tarafından cesaretlendirilmiştir. Sosyal bilgiler ders kazanımı öğrencilerin seviyesine göre uyarlanmıştır. Sorulan soruları yanıtlaması için ek süre verilmektedir. Defne kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerini akademik seviyesi yüksek arkadaşlarının yanına oturtmuş ve akademik anlamda akran öğretimini sağlamaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Öğrencilerin dışa dönük ve grup çalışmasına yatkın olduğu gözlemlenmiştir. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri okulun yatılı bölümünde kalmaktadır. Öğrenciler konu takibini dikkatli bir şekilde yaptıkları ve ders örneklerini kendi hayatlarından verebildikleri gözlemlenmiştir.

Rüya'nın Ders Gözlemi

Tablo 7

Rüya'nın Yapılandırılmış Ders Gözlemi

Gözlenen Öğretmen Davranışı	Evet	Hayır
1. BEP sosyal bilgiler öğretim programının kazanımlarına uygun hazırlanmıştır.	X	
2. Sosyal bilgiler dersi BEP'e uygun planlanmıştır.	X	
3. Planlanan dersten önce öğrenciler haberdar edilmiştir.	X	
4. Kaynaştırma/Bütünleştirme süreci için sosyal bilgiler dersine uygun öğrenme ve öğretme ortamı uyarlanmıştır.	X	
5. Kazanımınlar kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin seviyelerine göre uyarlanmıştır.	X	

(Devam ediyor)

Tablo 7 (Devam)

Rüya'nın Yapılandırılmış Ders Gözlemi

Gözlenen Öğretmen Davranışı	Evet	Hayır
6. Etkinlik bütünleştirilmiş bir şekilde uygulanmıştır.	X	
7. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri derste ve etkinliklerde aktif rol almıştır.	X	
8. Dersin öğretmeni sınıf yönetimine hâkim olmuştur.	X	
9. Dersin öğretmeni sınıf yönetiminde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine olumlu yaklaşım göstermiştir.	X	
10. Dersin sonunda değerlendirme yapılmıştır.	X	

Sınıf Ortamıyla İlgili Gözlemler

Rüyanın sınıfının fiziksel büyüklüğünün geniş olduğu, sıraların U düzeninde uyarlandığı gözlemlenmiştir. Sınıf mevcudu 26 öğrenciden oluşmaktadır.

Dersin İşlenişi (BEP Uygulama, Yöntem-Teknik, Değerlendirme vb.) İle İlgili Gözlemler

Rüyanın dersi anlatım, soru-cevap, istasyon yöntemi ve oyun yöntemiyle yaptığı gözlemlenmiştir. Rüya derste ilk olarak haberlerden örnekler vererek öğrencilerin dikkatini çekmiştir. Dersi anlattıktan sonra istasyon yöntemine uygun etkinlik yaptırmış ve son olarak akıllı tahtada bulmaca açarak değerlendirmesini yapmıştır.

Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları ile İlgili Gözlemler

Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisinin Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite bozukluğu tanılaması bulunmaktadır. Rüya'nın bu yüzden öğrenciyi kendine yakın bir konuma oturtmuştur. Sınıf içerisinde ders ile ilgili materyallerin öğrencilerin ilgisini çekebilecekleri konumlara yerleştirildiği gözlemlenmiştir. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisi öğretmen masasına yakın ve akademik başarısı yüksek sınıf arkadaşıyla oturtulmuştur. Rüya'nın derste dikkati dağıldıkça öğrenciye sorular yönelttiği, soruları cevaplaması için sohbet ederek sözel ipucu verdiği gözlemlenmiştir. Öğrenci, etkinlik yapılırken Rüya'nın görevlendirdiği bir akranı tarafından yönlendirildiği gözlemlenmiştir. Rüya etkinlik içerisinde akran öğretimine de yer vermiştir. Etkinlik sonunda bir istasyon ürününü okuma görevi kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine

verilmiştir. Rüya, ders sonu değerlendirmesi yaparken öğrencinin dikkati dağıldıkça toplamak için soruyu kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine sormuştur.

Yaprak'ın Ders Gözlemi

Tablo 1

Yaprak'ın Yapılandırılmış Ders Gözlemi

Gözlenen Öğretmen Davranışı	Evet	Hayır
1. BEP sosyal bilgiler öğretim programının kazanımlarına uygun hazırlanmıştır.	X	
2. Sosyal bilgiler dersi BEP'e uygun planlanmıştır.	X	
3. Planlanan dersten önce öğrenciler haberdar edilmiştir.	X	
4. Kaynaştırma/Bütünleştirme süreci için sosyal bilgiler dersine uygun öğrenme ve öğretme ortamı uyarlanmıştır.		X
5. Kazanımınlar kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin seviyelerine göre uyarlanmıştır.	X	
6. Etkinlik bütünleştirilmiş bir şekilde uygulanmıştır.	X	
7. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri derste ve etkinliklerde aktif rol almıştır.	X	
8. Dersin öğretmeni sınıf yönetimine hâkim olmuştur.	X	
9. Dersin öğretmeni sınıf yönetiminde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine olumlu yaklaşım göstermiştir.	X	
10. Dersin sonunda değerlendirme yapılmıştır.		X

Sınıf Ortamıyla İlgili Gözlemler

Yaprak'ın sınıf mevcudu 22 kişiden oluşmaktadır. Yönetmeliğe göre, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin yerleştirilmesinin uygun olduğu gözlemlenmiştir. Sınıf oturma düzeni geleneksel düzende olduğu ve kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin tek başına arka sıralarda oturtulduğu gözlemlenmiştir. Sınıf içerisinde öğrencinin dikkatini dağıtacak herhangi bir uyaran bulunmamaktadır.

Dersin İşlenişi (BEP Uygulama, Yöntem-Teknik, Değerlendirme vb.) İle İlgili Gözlemler

Yaprak konuyu video izleterek işlemiştir. Video izlemeye başlamadan önce 3 soru hazırlamış ve öğrencilere dağıtmıştır. Öğrenciler bu soruların cevaplarını düşünerek video izlemişlerdir. Video bittikten sonra öğrenciler cevaplarını sınıfta okuyarak

yanlışları öğretmen tarafından düzeltilmiştir. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisi için ise video bir gün önceden ödev olarak verilmiş ve sınıfta ikinci kez izlettirilmiştir. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisinin de sorulara yazmış olduğu cevapların sınıfta okutturulduğu gözlemlenmiştir.

Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları ile İlgili Gözlemler

Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisinin tanılaması özgül öğrenme güçlüğüdür. Derste öğrencinin derse katılması için akranları tarafından cesaretlendirildiği gözlemlenmiştir. Video analizinde bir gün önceden video öğrenciye ev ödevi olarak verilmiş ve ikinci kez izlediğinde daha iyi anladığı gözlemlenmiştir. Öğretmeni tarafından verilen soruların yanıtlarını doğru cevaplamıştır. Sınıfta oturma düzeninde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi için istenilen uyarlamanın yapılmadığı gözlemlenmiştir.

Çiçek'in Ders Gözlemi

Tablo 2

Çiçek'in Yapılandırılmış Ders Gözlemi

Gözlenen Öğretmen Davranışı	Evet	Hayır
1. BEP sosyal bilgiler öğretim programının kazanımlarına uygun hazırlanmıştır.	X	
2. Sosyal bilgiler dersi BEP'e uygun planlanmıştır.	X	
3. Planlanan dersten önce öğrenciler haberdar edilmiştir.	X	
4. Kaynaştırma/Bütünleştirme süreci için sosyal bilgiler dersine uygun öğrenme ve öğretme ortamı uyarlanmıştır.	X	
5. Kazanımınlar kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin seviyelerine göre uyarlanmıştır.	X	
6. Etkinlik bütünleştirilmiş bir şekilde uygulanmıştır.	X	
7. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri derste ve etkinliklerde aktif rol almıştır.	X	
8. Dersin öğretmeni sınıf yönetimine hâkim olmuştur.	X	
9. Dersin öğretmeni sınıf yönetiminde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine olumlu yaklaşım göstermiştir.	X	
10. Dersin sonunda değerlendirme yapılmıştır.	X	

Sınıf Ortamıyla İlgili Gözlemler

Çiçek'in sınıf mevcudu 22 öğrenciden oluşmaktadır. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisine rol model olabilecek akranlarıyla öğretmen masasının önüne oturtulmuştur. Sınıfın oturma planı geleneksel düzendir. Hem kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi hem de akranlarının akademik başarısı yüksektir.

Dersin İşlenişi (BEP Uygulama, Yöntem-Teknik, Değerlendirme vb.) İle İlgili Gözlemler

Çiçek konu anlatımını, beyin fırtınası yöntemi ve teknoloji destekli eğitimle anlatmıştır. Çiçek'in BEP'i takip ettiği gözlemlenmiştir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencinin seviyesine uygun kavramlarda basitleştirme ve somutlaştırma yapılmıştır. Derste konuya uygun görseller sunulmuş, şema ve harita kullanılmıştır. Derste öğretmenin tablo üzerinden ihracat ve ithalat yapılan ülkeleri göstererek somutlaştırdığı gözlemlenmiştir. Beyin fırtınası tekniğini uygulayarak kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin de fikirlerine önem vermiş ve desteklemiştir. Ders sonunda doğru-yanlış yanıtlı sorular kullanılarak değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca ders sonunda bir sonraki konu ve kazanıma giriş yapılmıştır.

Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları ile İlgili Gözlemler

Çiçek'in kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin tanılaması atipik otizmdir. Çiçek derse başlamadan önce kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisiyle ders hakkında sohbet başlatıp sohbeti devam ettirdiği gözlemlenmiştir. Çiçek derste sözel ipucu ve seçenekler vererek basit düzeyde sorular sormuştur. Okul bünyesinde özel eğitim öğretmenlerinin varlığının süreci kolaylaştırdığı gözlemlenmiştir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi için görsel eşleme yapılmış, TİKA'nın simgesi gösterilip *"bu hangi kuruluştur?"* gibi sorular sorularak öğrenci derse dâhil edilmiştir. Ayrıca normal gelişim gösteren öğrenciler kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerini destekleyerek derste geçen ana kavramlarla ilgili kodlama yapmasına da yardımcı oldukları gözlemlenmiştir. Kodlanan kavram: ihracat ve ithalat kelimesidir. İhracat kavramında, "at" hecesinden satmak; ithalat kavramında ise "al" hecesinden almak anlamlarını kodlamada yardımcı olmuşlardır.

Batu'nun Ders Gözlemi

Tablo 3

Batu'nun Yapılandırılmış Ders Gözlemi

Gözlenen Öğretmen Davranışı	Evet	Hayır
1. BEP sosyal bilgiler öğretim programının kazanımlarına uygun hazırlanmıştır.	X	
2. Sosyal bilgiler dersi BEP'e uygun planlanmıştır.	X	
3. Planlanan dersten önce öğrenciler haberdar edilmiştir.	X	
4. Kaynaştırma/Bütünleştirme süreci için sosyal bilgiler dersine uygun öğrenme ve öğretme ortamı uyarlanmıştır.	X	
5. Kazanımınlar kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin seviyelerine göre uyarlanmıştır.	X	
6. Etkinlik bütünleştirilmiş bir şekilde uygulanmıştır.	X	
7. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri derste ve etkinliklerde aktif rol almıştır.	X	
8. Dersin öğretmeni sınıf yönetimine hâkim olmuştur.	X	
9. Dersin öğretmeni sınıf yönetiminde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine olumlu yaklaşım göstermiştir.	X	
10. Dersin sonunda değerlendirme yapılmıştır.	X	

Sınıf Ortamıyla İlgili Gözlemler

Batu'nun sınıf mevcudu 27 öğrenciden oluşmaktadır. Yönetmeliğe göre Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisi için öğrenci sayısının uygun olduğu gözlemlenmiştir. Oturma planı geleneksel düzende yapılmıştır. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisi ön sıralarda ve akademik başarısı yüksek akranıyla oturtulmuştur. Sınıfın genel akademik seviyesi düşüktür.

Dersin İşlenişi (BEP Uygulama, Yöntem-Teknik, Değerlendirme vb.) İle İlgili Gözlemler

Batu dersi akıllı tahta yardımıyla anlatım yöntemi üzerinden görsel örnekler sunarak anlatmıştır. Derste öğretmen konuyla ilgili oyun hazırlamış ve tüm öğrencileri sürece dâhil edecek şekilde oyun oynatmıştır. Ders sonunda *"bugün ne öğrendik?"* sorusunu sorarak her öğrenciden birer cümlelik yanıt almıştır. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisine sözel ipucu verilerek ilk onun yanıtlaması istenmiştir. Yanlış cevap vermesi durumunda öğrenciye ek süre ve sözel ipucu verilerek doğru yanıt vermesi sağlanmıştır.

Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları ile İlgili Gözlemler

Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisinin tanılaması özgül öğrenme güçlüğüdür. Öğrencinin derse katılım gösterdiği, Batu'nun BEP'i uyguladığı hem sosyal bilgiler öğretim programını hem de dersi uyarladığı gözlemlenmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma/Bütünleştirme Süreci El Kitabı Uygulamasına Yönelik Görüşmelerde Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile uygulama sonrası, araştırmaya söz konusu olan el kitabı uygulamasına yönelik bireysel görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde sorulan sorular ve bu sorulara verilen yanıtlardan elde edilen bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

"El kitabının size mesleki açıdan katkı/lar sağladığını düşünüyor musunuz? Yanıtınız evet ise hangi konuda ya da konularda yardımcı olduğunu ve katkı sağladığını düşünüyorsunuz? El kitabından faydalanarak sosyal bilgiler dersinin hedeflerine ulaşabildiniz mi? El kitabı süreç boyunca istediğiniz veya ihtiyacınız olan bilgilendirmeyi sağlayabildi mi?"

Serkan: *El kitabının kısmen katkı sağladığını düşünüyorum. Daha önce idarecilik yaptığım için ve destek eğitim odasında görev aldığım için kitapta yer alan içerikler hakkında kısmen bilgi sahibiydim fakat kitabın vermiş olduğu örnekler benim için ufuk açıcı oldu. Öğrencilere etkinlik olarak uygulayabildim ve alanla ilgili güzel örnekler yer almış olup benim için faydalı olmuştur.*

Defne: *Evet. El kitabı istediğim ve ihtiyacım olan her türlü bilgilendirmeyi sağladı. Bu kitaptan faydalanarak istediğim hedeflere ulaşabildim. Ayrıca kaynaştırma öğrencileriyle diğer öğrencilerin nasıl daha iyi iletişim kurmalarını sağlayabileceğim, sosyal bilgiler dersini kaynaştırma öğrencisi için nasıl daha verimli hale getirebileceğim ve BEP uyarlamaları hakkında çok büyük katkı sağladı.*

Cemre: *Hazırlanmış olan el kitabında özellikle problem davranışı ve tanımı ile özel eğitim tanı grupları bölümü bana çok fazla katkı sağladı. Bu konularda problem yaşamaktaydım. Bu dönemin hedeflerine ulaşabildim. Sosyal bilgiler öğretim programı uyarlamaları bölümünde dersime nasıl uyarlamalar yapabileceğimi görmüş oldum. Özenle hazırlanmış olan kitapta ihtiyaç duyduğum tüm bilgilere kolaylıkla ulaşabildim.*

Rüya: *Kitap mesleki olarak çok fazla katkı sağladı ve özellikle resmi prosedür hakkında bilgi sahibi oldum. Sosyal bilgiler dersinin hedeflerine ulaştım ve alan hakkında istediğim tüm bilgilendirmeyi sağladı.*

Yaren: *Özellikle BEP hazırlama hakkında çok katkı sağladı. Yarım dönem olduğu için yıllık hedeflere ulaşamadım fakat önemli hedeflerime ulaşabildim. İhtiyacım olan tüm bilgilendirmeyi sağladı.*

Yaprak: *BEP hazırlarken rehber öğretmeninden yardım alıyordum fakat bu kitaptan sonra artık kendim hazırlayacağım. Hem özel eğitim hem de sosyal bilgiler alanına özgü olması çok yardımcı oldu.*

Çiçek: *Bu kitap bana farklı mesleki katkılar sağladı. Özellikle lisans eğitimimden sonra bu konudaki bilgilerimi tekrar hatırlamama ve bilgilerimin tazelenmesine büyük katkısı oldu. Bu el kitabı ile kaynaştırma öğrencilerine uygulayabileceğim faaliyetler çeşitlendi, kafamdaki şablonlar arttı ve uyguladıkça öğretimimin kalitesi arttı. El kitabının açık ve net anlaşılır olması ihtiyacım olan tüm bilgilendirmeyi yeterince sağladı.*

Batu: *Hazırlanan kitap kısa, öz ve yararlı oldu. Özellikle uyarlama konusunda oldukça katkı sağladı. Dönem sonunda derste istediğim hedeflere ulaşabildim ve ihtiyacım olan her türlü bilgilendirmeyi sağladı.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Mesleki katkılar sağladı"*
- *"Mesleki katkıları kısmen sağladı"*
- *"Örneklerden faydalandım"*
- *"BEP uyarlamaları hakkında katkı sağladı"*
- *"Öğrenciler arası iletişim kurmada katkı sağladı"*
- *"Özel eğitim tanı gruplarını öğrenmeme katkı sağladı"*
- *"Problem davranışları konusunda yardımcı oldu"*
- *"Sosyal Bilgiler öğretim programı uyarlamaları konusunda yardımcı oldu"*
- *"Resmi işleyiş hakkında yardımcı oldu"*
- *"Özel eğitimle ilgili bilgilerimi hatırlattı"*
- *"Uygulayacağım etkinlikler çeşitlendi"*
- *"Derste istediğim hedeflere ulaşabildim"*
- *"Öğretim kalitem arttı"*

Verilen yanıtlara göre kaynaştırma/bütünleştirme süreci için hazırlanan el kitabının sosyal bilgiler öğretmenlerini yıllık hedeflerine ulaştırdığı, ihtiyaç duydukları

bilgilendirmeyi süreç boyunca sağladığı, resmi süreç hakkında gerekli bilgilendirmeleri sağladığı ve özellikle uyarlamalar gibi konularda mesleki olarak katkılar sağladığı ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin uygulama öncesi görüşmelerde belirtmiş oldukları problemleri el kitabını kullanarak çözdükleri uygulama sırasında da gözlemlenmiştir. Bu durum sosyal bilgilerin öğretmenlerinin de söylediği gibi el kitabından fayda sağladıklarını göstermektedir.

"El kitabından faydalanarak öğrenme ve öğretme ortamlarında nasıl bir değişiklik sağladınız? Bu değişikliklerin sizin ve öğrencileriniz açısından neler olduğunu düşünüyorsunuz?"

Serkan: *Alan dışı öğretmenlerle iş birliğine gittim. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencilerine yönelik görsel örneklerle dersi daha somut hale getirdim.*

Defne: *Öğretme yöntemlerini güçlendirmek için Google araç uygulamalarını, dokümanları, sanal müze uygulamasından yararlanabileceğimi ve akran öğretiminin kaynaştırma öğrencisi açısından önemini ve işbirlikli öğrenmelere ağırlık vermem gerektiğinin farkına vardım.*

Cemre: *Kitaptan faydalanarak kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin eğitim öğretim sürecine daha aktif bir şekilde katılabildim. Bu dönemde sınıf ortamında kitaptan yararlanarak yaptığım değişiklikler ile kaynaştırma öğrencimin de yetersizlik duygusundan biraz uzaklaştığını fark ettim.*

Rüya: *Öğrencilerin durumuna göre kitapta bulunan etkinlikleri kullandım ve bu etkinliklere benzer yeni etkinlikler de oluşturdum. Bu sene öğrencilerin dersten daha fazla keyif aldığını gözlemledim. Özellikle BEP hazırlama hakkında daha fazla bilgi edindim.*

Yaren: *Öğrenme ve öğretim ortamlarında kaynaştırma öğrencisinin diğer arkadaşlarıyla iletişiminin güçlendiğini gözlemledim.*

Yaprak: *Artık sosyal bilgiler dersinde materyal çalışmaları ve öğretici gezilerle daha fazla katılım sağlamaları konusunda ısrarcı olabilirim. Özellikle materyaller konusunda, online materyaller hakkında bilgi sahibi oldum.*

Çiçek: *El kitabından önce öğrencime daha çok bireysel uygulamalarla katkı sağlamaya çalışırken el kitabından sonra öğrencinin öz güven eksikliğinin ortadan kaldırmak için özellikle grup çalışmasına daha çok ağırlık vermeye başladım. Öğrencimin hem akademik hem sosyal gelişimi bu dönem daha fazla arttı.*

Batu: *Ders planımda değişiklik yaptım. Kaynaştırma öğrencimin bulunduğu sınıfta planda yer alan kazanımı işlerken kitapta örnek olarak verilen etkinliklerden ve*

uyarlamalarından faydalandım. Bana yol gösterirken öğrencimin de öğrenmesini sağladı.

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Alan dışı öğretmenlerle iş birliği yaptım"*
- *"Google araç uygulamalarından, dokümanlardan ve sanal müze uygulamasından yararlandım"*
- *"İşbirlikçi öğrenmelerin öneminin farkına vardım"*
- *"Kaynaştırma öğrencilerim yetersizlik duygusundan biraz uzaklaştı"*
- *"Öğrencilerim dersten daha fazla keyif aldığını gözlemledim"*
- *"BEP hazırlamada daha fazla bilgi edindim"*
- *"Öğrenciler arası iletişim güçlendi"*
- *"Öğrencilerin derse katılımında ısrarcı olabildim"*
- *"Online materyaller konusunda bilgi sahibi oldum"*
- *"Grup çalışmasına ağırlık vermeye başladım"*
- *"Ders planlarında değişiklik yaptım"*
- *"Kitaptaki uygulama ve uyarlamaları değiştirerek kullandım"* yanıtlarının verildiği görülmektedir.

Verilen yanıtlar incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmenleri el kitabını öğrenme ve öğretme ortamına uyarlayabildiklerini ifade etmişler ve bu durum uygulama aşamasında da ortaya çıkmıştır. El kitabından faydalanarak kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine yaklaşımlarını değiştirdiklerini veya geliştirdiklerini de ifade etmişlerdir. El kitabında özellikle sosyal bilgiler öğretmenleri için çevrimiçi ve çevrimdışı materyallere ve bunların linklerine yer verilmiştir. Öğretmenler bu materyalleri de derslerinde kullandıklarını da gözlemlenmiştir. Özellikle sanal müze gibi uygulamalar ağır düzeyde olan ve farklı sınırlılıklar yaşayan öğrenciler için son derece kullanışlı materyaller olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin El Kitabı ve Uygulama Süreci Hakkındaki Görüşlerine Dair Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Sosyal bilgiler öğretmeni ile uygulama sonrası yapılan görüşmelerde başlıca aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

1) İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük disiplinine yer verilmemesi bir eksikliktir,

2) El kitabı sosyal bilgiler alanına özgü bir kitap oluşundan dolayı uygulanabilirliği yüksektir,
3) El kitabı diğer branşlara da faydalı olabilir,
4) El kitabı ekonomik, pratik ve uygulamaya dönüktür,

"El kitabında eksik olduğunu düşündüğünüz bir konu var mı? Varsa belirtiniz. El kitabının içeriğine eklemek ya da çıkarmak istediğiniz konu/lar var mı? Varsa önerileriniz nelerdir?"

Serkan: *Kaynaştırma öğrencilerinin yapabilecekleri görsel resimlerle çizilerek zenginleştirilebilir. Sosyal hayattan örnek kazanımlar ilave edilebilir.*

Defne*: Herhangi bir eksik olduğunu düşünmüyorum.*

Cemre: *Eksik olduğunu düşündüğüm bir konu yok fakat kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için daha fazla uyarlama örnekleri eklenebilir. Çeşitlilik artar.*

Rüya: *Eksik olduğunu düşündüğüm bir konu yok.*

Yaren: *Eksik olduğunu düşündüğüm bir konu yok.*

Yaprak: *Eksik olduğunu düşündüğüm bir nokta yok.*

Çiçek: *El kitabının içeriği genel anlamda açık, net ve anlaşılır. Bilgiler yeterli düzeyde ve öz bir şekilde anlatılmış. Kitabın sonunda öğrenme alanlarına göre sınıf düzeyinde kazanım uyarlama örneklerinin olması, uygulama anlamında örnek oluşturması çok iyi. Fakat ağır düzeydeki öğrenciler için daha fazla örnek koyabilirdi.*

Batu: *Kitap ile ilgili eksik gördüğüm tek nokta, İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük disiplinine de yer verilebilirdi.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"El kitabının eksikleri var"*
- *"El kitabında eksik yok"*

El kitabına yönelik öneriler:

- *"Görseller arttırılabilir"*
- *"Sosyal hayattan örnek kazanımlar eklenebilir"*
- *"Uyarlama sayısı arttırılabilir",*
- *"Ağır düzeydeki öğrenciler için daha fazla örnek koyulabilir"*
- *"İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük disiplinlere yer verilebilir"*

Verilen yanıtlara göre, sosyal bilgiler öğretmenlerinden Defne, Rüya, Yaren ve Yaprak el kitabında herhangi bir eksiğin olmadığını ifade etmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin daha önce herhangi bir el kitabını incelememiş, kullanmamış olmaları veya tez çalışması için yanlı yanıtlar vermiş olmaları gibi olası sebeplerden dolayı el kitabı hakkında herhangi bir eksiğin olmadığını ifade etmiş olabilirler. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük disiplinine yer verilmemesi bir eksik olarak değerlendirilmiş fakat tezin çalışma alanı sosyal bilgiler dersi ve bu dersin öğretim programı kazanımlarına yönelik planlanmıştır.

"Tez çalışmasının uygulama aşamasında eksik gördüğünüz ya da değinmek istediğiniz bir husus var mı? El kitabının Sosyal Bilgiler dersi kapsamında uygulanabilirliğini nasıl değerlendirirsiniz?"

Serkan: *Sosyal Bilgiler dersi kapsamında kitap uygulanabilir. Eksik gördüğüm bir konu yok.*

Defne: *Herhangi bir eksik gördüğüm konu olmadı. Öğretim programı, materyal, öğretim yöntemi uyarlama ile ilgili verilmiş olan kazanımlara uygun beceriler, değerler ve yapılan etkinlikleri çok beğendim. Kazanımlar doğrultusunda etkinlikleri uyguladım ve öğrencilere özellikle yaparak ve yaşayarak öğrenme ağırlıklı bir eğitim öğretim süreci geçirmesini sağladım.*

Cemre: *Tez çalışmasının uygulama aşamasında eksik gördüğüm herhangi bir konu yok. El kitabından bir dönem de olsa çok fazla faydalandım. Sosyal bilgiler dersi için uygulanabilirliği yeterli sadece uygulama örneklerinin sayısı daha arttırılabilir.*

Rüya: *Çalışmada eksik gördüğüm herhangi bir konu olmadı. Süreç boyunca ihtiyacımız olan tüm yönlendirmeler açık ve net yapıldı. Kitabın spesifik özelliğinden dolayı alanda iyi bir örnek olarak uygulanabileceğini düşünüyorum.*

Yaren: *Çalışmada eksik gördüğüm bir konu yok. Kitap sosyal bilgiler dersi kapsamında her anlamda uygulanabilirliği yüksek bir kitap. Özellikle alana özgülük olması yönünden.*

Yaprak: *Eksik gördüğüm herhangi bir konu yok. Üniversiteden sonra, teorik bilgilerin tekrar güncel bir şekilde önümüze bu şekilde sunulması mesleki açıdan çok faydalı oldu. Bu kitabın sosyal bilgiler dersi kapsamında uygulanabilirliği çok iyi olmakla beraber bundan sonraki meslek hayatımda da kitabı aktif bir şekilde kullanmayı düşünüyorum.*

Çiçek: *Uygulanabilirliği yüksek bir kitap. Özellikle kitabın ilk bölümünde özel eğitimle ilgili ihtiyacınız olan bilgilerin az ve öz yer alması sonra ise bu bilgilerin branşımıza nasıl uyarlayacağımızla ilgili somutlaştırma bizim için çok iyi oldu.*

Batu: *Eksik gördüğüm herhangi bir konu olmadı. Sosyal bilgiler dersi kapsamında da uygulanabilecek bir kitap ve her öğretmene fayda sağlayacak çok güzel etkinliklere yer verilmiştir.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"Tez çalışması uygulama sürecinde eksik gördüğüm bir konu yok"*
- *"El kitabı uygulanabilir"*
- *"Etkinlikler çok güzel"*
- *"Özel eğitim ve sosyal bilgilerin öz anlatılması somutlaştırma için çok iyi oldu"*
- *"Meslek hayatında aktif bir şekilde kullanmayı düşünüyorum"*
- *"Uygulama örnek sayısı arttırılabilir"*
- "*Alana özgülüğü yüksek bir kitap"*
- "*Her öğretmene fayda sağlayacak çok güzel etkinliklere yer verilmiştir"*

Verilen yanıtlara göre, araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri tez çalışması uygulama sürecinde eksik gördükleri bir konunun olmadığını ve kitabın uygulanabilir olduğunu ifade etmişlerdir. El kitabının sosyal bilgiler alanına özgü uyarlamalar içeren bir kitap oluşu ve pratik kullanımı uygulanabilirliğini de yükseltmektedir.

"El kitabının diğer branş öğretmenleri için de faydalı olacağını düşünüyor musunuz? El kitabının güçlü ve zayıf yönleri nelerdir? El kitabını, zamanda ekonomiklik ve pratik kullanım açısından nasıl değerlendirirsiniz?"

Serkan: *El kitabının diğer branş öğretmenleri için de faydalı olacağını düşünüyorum. El kitabı öğretmene rehberlik ettiği için derste ciddi anlamda zaman tasarrufu sağladım. Özellikle kazanımlarda çok fazla etkinlik düşünmeme gerek kalmadı.*

Defne: *Diğer branş öğretmenleri açısından da el kitabının yararlı olabileceğini düşünüyorum. Özellikle zamanda ekonomiklik sağlıyor. Çünkü özel gereksinimli öğrencilerle ilgili bilmemiz gereken çoğu şeyi bulmak mümkün. Samimi bir şekilde söylemem gerekirse özel gereksinimli öğrenciler için hazırlanan bu el kitabından meslek hayatım boyunca faydalanacağım.*

Cemre: *El kitabı çok detaylı bir kaynak olduğu için diğer branşların da faydalanabileceği bir kitap olduğunu düşünüyorum. El kitabında özellikle uygulama örnekleri, sosyal bilgiler programının uyarlama bölümü kitabın en güçlü bulduğum tarafı olmuştur. Çünkü teorik bilginin yanında bunu nasıl gerçekleştireceğimizi bilmek eğitim ve öğretim ortamında daha faydalı olmamızı sağladı. Kitap genel olarak hem ekonomik hem de aradığınız her bilgiyi bulmanız açısından pratiktir.*

Rüya: *Çalışma diğer branş öğretmenleri için de kesinlikle faydalı olacaktır. Kitap ihtiyacımız olan bilgileri içerdiği için çok pratiktir.*

Yaren: *Diğer branş öğretmenleri için çok fayda sağlayacaktır. Özellikle ilk bölüm her branşa hitap etmektedir.*

Yaprak: *Diğer branş öğretmenleri için de kesinlikle faydalı olacaktır. Bu kitabın en güçlü yanı, bu öğrencileri tüm özellikleriyle birlikte tanımamıza yardımcı olmasıdır. Kitap kolay ve açık anlatımıyla akılda kalıcıdır. Çok pratik bir kitap ve içerisinde gereksiz bilgilere yer verilmemiştir.*

Çiçek: *Faydalı olacağını düşünüyorum. Özel eğitimle ilgili bilgisi olmayan ya da bilgilerini tazelemek isteyen her öğretmenin rahatlıkla bu kitaptan faydalanacaklarını düşünüyorum. Özellikle zamanda ekonomiklik ve pratiklik açısından çok kullanışlı bir kitaptır.*

Batu: *Diğer branşların da kullanabileceğini düşünüyorum. Bu konu ve bu alanla ilgili yeterli çalışma ve örnek olmadığı için de kitap oldukça fayda sağlayabilecek pratik bir kitaptır.*

Ön plana çıkan yanıtlar şunlardır:

- *"El kitabının diğer branş öğretmenleri için faydalı olacağını düşünüyorum"*
- *"Özel eğitimle ilgili her şey kitapta yer almaktadır"*
- *"Sosyal bilgiler uyarlama bölümü kitabın en güçlü tarafıdır"*
- *"İlk bölüm her branşa hitap etmektedir"*
- *"Özel gereksinimli öğrencileri tüm özellikleriyle tanıtıyor"*
- *"Kolay ve açık anlatımı var"*
- "*Zamanda ekonomiklik sağladım"*
- "*Meslek hayatım boyunca kullanmayı düşünüyorum"*
- "*Kitap uygulamaya dönüktür"*
- *"El kitabı içerdiği bilgilerle pratiktir"*

Verilen yanıtlara göre araştırmaya dâhil olan sosyal bilgiler öğretmenleri, el kitabının diğer branş öğretmenlerine de faydalı olacağını düşünmektedirler. El kitabının ekonomik, pratik ve uygulamaya dönük olduğunu belirtmişlerdir. Alanyazın tarandığında, el kitaplarının pratik oluşu, zamanda ekonomiklik sağlaması ile ön plana çıktığı görülmektedir. El kitabının özellikle ilk bölümü diğer branş öğretmenlerinin de faydalanabileceği genel bilgileri içerecek şekilde hazırlanmıştır. Yapılan çalışma ile bu amaca ulaşıldığı elde edilen bulgular arasındadır. Ayrıca söz konusu çalışmanın ürünü olan el kitabına benzer çalışmaların ve el kitabının örneklerinin olmadığı ortaya çıkmıştır.

BÖLÜM 4

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu araştırma Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde yaşadıkları problemlere, yeterliliklerine ve kaynaştırma/bütünleştirme sürecine yönelik tasarlanan el kitabına yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Öğretmenlerle 2 görüşme, 1 odak grup görüşmesi yapılmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerine uygulama için el kitabı dağıtıldıktan sonra 4 hafta süre verilmiş ve süre bitimi sonrasında belirlenen gün ve saatte dersleri gözlemlenmiştir. Ayrıca Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görev yapmış oldukları okullarda idari sorumluluğu üstlenen okul yöneticilerinin de kaynaştırma/bütünleştirme sürecine yönelik görüşleri alınmıştır.

Sonuçlar

Çalışma sonunda geliştirilen ve uygulanan el kitabının sınıflarında kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim sürecini kolaylaştırıcı rolü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmanın, sosyal bilgiler öğretmenleri desteğe ihtiyaç duymaktadır, kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde el kitabı kolaylaştırıcı bir rol üstlenmektedir ve kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde el kitabının kullanımı yaygınlaştırılmalıdır gibi sonuçları da mevcuttur.

Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Desteğe İhtiyaç Duymaktadır

Sosyal bilgiler dersi, özel eğitim ve kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde önemli bir yere sahiptir. Sosyal bilgilerin, toplumda karşılaştığı sorunlara çözümler üreten ve toplumun beklentilerini yerine getiren bireyler yetiştirme bağlamında özel gereksinimli öğrenciler için ilkokul ve ortaokul düzeyinde önemli bir ders olduğunu söyleyebiliriz. Özel ihtiyaçları bulunan ve normal gelişim gösteren öğrenciler kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde aynı sınıfa yerleştirilmektedir. Diğer öğrencilerin kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri üzerindeki olumsuz tutum veya davranışlarının engellenebilmesi, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin toplumsal katılımı için sınıf içerisinde sosyal bilgiler dersinde uygulanan yaklaşımlar, yöntemler ve uyarlamalar

büyük önem taşımaktadır. Bu uyarlama ve uygulamaların kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde yanlış, eksik uygulanması sürecin başarısını olumsuz etkilemektedir. Sosyal bilgiler öğretmenleri kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde her ne kadar pozitif bir çaba içerisinde olsa da bu süreçte önemli desteklere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu sürecin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için birçok etmenin de bir araya gelmesi gerekmektedir.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde sosyal bilgiler ders uyarlamaları, özel eğitim alanı temel kavramlar, resmi akış hakkında, öğretim uygulamaları ve BEP uygulamaları hakkında yeterli bilgi ve deneyime sahip olmadıkları ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, özel eğitim ve kaynaştırma/bütünleştirme süreci hakkında teorik anlamda bilgi düzeylerinin iyi olduğu fakat uygulamada kendilerini yeterli hissetmedikleri sonuçlarına varılmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenleri kaynaştırma/bütünleştirme uygulama sürecinde çok fazla sorunlarla karşılaşmaktalar ve bu sorunlar karşısında çoğunlukla bireysel olarak çözüm bulamamaktalar. Sosyal bilgiler öğretmenleri bireysel çözemedikleri sorunlar karşısında genel olarak rehber öğretmenlerden, özel eğitim öğretmenlerinden veya okul yöneticilerinden destek almaktadırlar. Sosyal bilgiler öğretmenleri ihtiyaç duydukları destekleri okul içerisinden alamadıkları zaman gerekli çözüm ve destek için büyük sosyal medya gruplarına sordukları da ortaya çıkmaktadır. Öğretmenler sosyal medyada oluşturulan gruplarda sorunlara çözüm üretmeye çalışmaktadır. Bu durum sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterli tecrübeye sahip olmadıklarını ve yönlendirmeye ihtiyaçları olduklarını da ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda araştırma sürecinde yapılan görüşmelerde sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde ders kaynak kitapları, öğretmenler için kılavuz kitaplar veya süreç hakkında yönlendiren broşür veya kitaplara ihtiyaç duymaktadırlar.

Kaynaştırma/Bütünleştirme Sürecinde El Kitabı Kolaylaştırıcı Bir Rol Üstlenmektedir

Araştırmaya dâhil olan sosyal bilgiler öğretmenleri büyük bir çaba göstererek yapmaları beklenen ders hazırlıklarını büyük ölçüde yapmışlardır. Öğretmenler sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kazanımları BEP'e doğru bir şekilde uyarlamışlar, el kitabında yazan kaynaştırma/bütünleştirme uyarlama ve uygulamalarına gereken özeni verdikleri gözlemlenmiştir. Kaynaştırma/Bütünleştirme uygulamalarında, uyarlama ve uygulamaların önemi göz önüne alındığında verilen eğitimin de istenilen sonuca başarıyla ulaşabileceğini söyleyebiliriz. Öğretmenlerin kaynaştırma/bütünleştirme sürecine dâhil

olan öğrencileri el kitabını kullanarak daha yakından tanımaları, dersin işlenişi de kolaylaştırmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenleri el kitabı aracılığıyla kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin yetersizlik türüne göre sınıf içerisinde gerekli uyarlamaları yaptıkları görülmüştür.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde uyarlamaları nasıl yapacakları, BEP'i nasıl hazırlamaları gerektiği gibi temel işleyişleri hem özel eğitim hem de sosyal bilgiler bağlamında somutlaştırmaları öğretmenlerin de mesleki başarı elde etmesini sağlamaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenleri, BEP'i sosyal bilgiler öğretim programı kazanımlarına uygun hazırlayarak sosyal bilgiler dersini kaynaştırma bütünleştirme sürecine uygun bir şekilde planlamışlar ve gerçekleştirmişlerdir. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencilerinin derste aktif rol aldıkları ve etkinlik içerisinde yer almışlardır. Öğretmenler el kitabında yer alan öğrencileri bütünleştiren etkinlikleri derslerine başarıyla uyarlanmışlardır. Bu durum sosyal bilgiler öğretmenleri için kaynaştırma/bütünleştirme sürecine yönelik tasarlanan el kitabının verimli olduğu sonucuna varabiliriz.

Bu uyarlamaların yanı sıra el kitabından faydalanarak çevrim içi ve çevrimdışı birçok materyali de rahatlıkla kullanmışlardır. Tüm bu sonuçlar kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde kaliteyi arttırdığı ve ayrıca sosyal bilgiler dersinin kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri içinde dersin daha keyifli olduğunu da ortaya çıkarmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin uygulama öncesinde ifade ettikleri problemleri el kitabı aracılığıyla çözmüş olmaları, kitabın pozitif etkisini de ortaya koymaktadır.

Kaynaştırma/Bütünleştirme Sürecinde El Kitabının Kullanımı Yaygınlaştırılmalıdır

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin istedikleri bilgiye istedikleri zaman el kitabı aracılığıyla ulaşabilmeleri kitabın zamanda ekonomiklik ve pratiklik boyutunu ön plan çıkarmaktadır. Uygulama sonunda el kitabı sosyal bilgiler öğretmenlerini istedikleri hedeflere ulaştırmış ve ihtiyaçları olan bilgilendirmeyi sağladığı ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenleri el kitabını kullanarak branşlar arası iş birliği yaparak diğer branşlarında bu kitaptan faydalanmasını sağlamışlardır. Bu durum alana özel olarak hazırlanan el kitabının diğer branşlar içinde kolayca uyarlanabileceğini göstermektedir. Öğretmenler uygulama boyunca ihtiyaç duydukları bilgileri kitaptan kolay bir şekilde istedikleri zaman bulmuşlardır. Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecinde gerekli olan ve

mesleki olarak ihtiyaç duyulan tüm bilgilerin tek kitapta derlenmesi kitabın güçlü taraflarından birini oluşturmaktadır.

Öneriler

1. Günümüzde teknoloji hızla gelişirken çevrimiçi teknolojilerde değişmektedir. Değişen çevrimiçi teknolojilere rağmen e-öğrenme sürecinin vazgeçilmez materyallerinden biri e-kitaplar olarak karşımıza çıkmaktadır. E- kitaplar hazırlanması, erişimi ve ulaşımı en kolay materyaller arasında yer almaktadır (Gülbahar, 2019). Bu yüzden kaynaştırma/bütünleştirme sürecini kolaylaştırıcı etkisi olan el kitaplar, e-kitap olarak hazırlanarak öğretmenlerin kullanıma sunulması önerilmektedir.
2. Çalışma eylem araştırması modelinde kurgulanmıştır. Kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde el kitabını kullanan ve kullanmayan öğretmenlerin karşılaştırılması için çalışma tekrar deneysel yöntemde kurgulanarak araştırılması önerilmektedir.
3. Öğretmenler her eğitim- öğretim dönemi başında bir takım resmî zorunlu evrak hazırlıklarını yapmaktadırlar. Bu evraklar genellikle ders planları, BEP, etkinlik planları vb. Bu durum göz önüne alınarak çalışma, okulların başlangıç ayı olan eylül ayında başlatılarak yıl boyunca tekrar yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Adanır, S. (2018). *Zihinsel Engelli Çocuklarda Akran Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri (*Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Elâzığ, Türkiye.

Adresi:https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/YeniOgretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Sosyal_Bilgileri_Ogretmenligi_Lisans_Programi09042019.pdf Erişim Tarihi: 10 Aralık 2022.

Aksoy, V. (2016). *Özel Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi.

Allen, L. & Calhoun, E. F. (1998). Schoolwide action research: Findings from six years of study. *Phi Delta Kappan,* 79 (9), 706-710.

Anadolu Üniversitesi Bologna Bilgi Sistemi Program Yeterlilikleri. https://abp.anadolu.edu.tr/tr/program/programCiktilari/1989/11 Erişim Tarihi: 17 Aralık 2022.

Ankara Üniversitesi Bologna Bilgi Sistemi Program Yeterlilikleri. http://bbs.ankara.edu.tr/Program_Yeterlilikleri.aspx?bno=4532&bot=2174 Erişim Adresi: 17 Aralık 2022.

Arslan, S. ve Özpınar, İ. (2008). Öğretmen Nitelikleri: İlköğretim Programlarının Beklentileri ve Eğitim Fakültelerinin Kazandırdıkları. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, *2*(1), 38-63. https://dergipark.org.tr/tr/pub/balikesirnef/issue/3366/46484

Asfuroğlu, B. ve Fidan, S. (2016). Özgül Öğrenme Güçlüğü/Spesific Learning Disorders. *Osmangazi Tıp Dergisi*. Özel Sayı, ss. 49-54 https://Doi.Org/10.20515/Otd.17402

Ateş, R.C. (2018). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Öz Yeterlik İnançlarının İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye.

Atlan, N. (2019). *Ortaokula Devam Eden Kaynaştırma Öğrencilerinin Yaşam Doyumları, Aile İşlevleri ve Kaynaştırma Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi (*Yüksek Lisans Tezi). Ankara, Türkiye.

Ayantaş, T. (2019). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Meslek Bilgisi Yeterliliklerinin Geliştirilmesinde Ders İmecesi Uygulaması* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara, Türkiye.

Aydın, D. ve Sapsağlam, Ö. (2019). "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Kaynaştırma Uygulamalarının İncelenmesi". Ejer Congress 2019 Bildiri Kitabı, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Balcı, E. (2019). Disleksi Hakkında Öğretmen Görüşleri ve Karşılaştıkları Sorunlar. *Ege Eğitim Dergisi, 20(1*), 162-179. doi:10.12984/egeefd.453922

Bar, H. (1997). Defining Social Studies. Department of Socail Physical and Health Education, University of Waikato.

Barth, J. L. ve Demirtaş, A. (1997). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: YÖK Yayını.

Başoğlu, S. (2022*). Altıncı Sınıf Fen Bilimleri Dersinde Eleştirel Düşünme ile Desteklenen Etkinliklerin Uygulanması: Bir Eylem Araştırması* (Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa, Türkiye.

Bateman, D. F. & Bateman, C. F. (2001). A Principal's Guide To Special Education. Arlingtton, Virginia: Council for Exceptional Children. Sayı:3

Batu, S. (2012). *Kaynaştırma ve Destek Özel Eğitim Hizmetleri. Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim.* Ankara: Pegem Akademi, ss. 89-107.

Bayar, A. (2015). Kaynaştırma Uygulamalarında Öğretmen Yeterliği Ölçeğinin Türkçeye Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 71-85.

Beyhan, A. (2013). Eğitim Örgütlerinde Eylem Araştırması. *Bilgisayar ve Eğitim Araştırmaları Dergisi.* Cilt:1 Sayı:2 ss.65-89.

Bildiren, A. ve Akyol, B. (2020). *Özel Eğitimde Bütünleştirilmiş Sınıf Yönetimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (s. 21-50). Ankara: Pegem Yayınları.

Büyükalan, S. ve Yaylacı, Z. (2018). Normal Gelişim Gösteren Öğrenciler ile Kaynaştırma Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Kavramına İlişkin Metafor Algıları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(4), 679-697. doi:10.21565/ozelegitimdergisi.376764

Cabbar-Güngör, B. (2020). Bildiğin Toprak! Öğrenme Akışı Ders Tasarımı ile Toprağa Farklı Disiplinlerden Bakış. *STEM Eğitim Dergisi,* Cilt 1, 47–65. https://www.researchgate.net

Cavkaytar, A., Melekoğlu, M. ve Yıldız, G. (2014). Geçmişten Günümüze Özel Gereksinimli

Cavkaytar. A. (2018). *Özel Eğitim*. Ankara: Vize Akademi.

Creswell, J. W. (2017). *Eğitim Araştırmaları* (çev. edit. Halil Ekşi). İstanbul: Edam Yayınevi.

Cummings, T. G. & Worley, C. G. (1997). Organization Development and Change. (6.thedition). Cincinnati: South-Western College Publishing

Çavuş, E.İ. (2019). *Özel Eğitim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Okuryazarlığı Becerisinin Geliştirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Değer, Ş. (2018). *Yönetici ve Öğretmen Görüşlerine Göre Okul Öncesi Dönemde Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarına Yönelik Tutumların İncelenmesi (*Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli Üniversitesi, Kırklareli, Türkiye.

Deniz, E. (2018). *Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri: Bir Meta-Sentez Çalışması (*Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi, Diyarbakır, Türkiye.

Diken, H. İ. (2016). *Erken Çocukluk Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Diken, H. İ. (2020). *Özel Eğitim ve Kaynaştırma*. Ankara: Pegem Akademi.

Diken, H. İ. ve Bakkaloğlu, H. (2016). *Zihin Yetersizliği ve Otizm Spektrum Bozukluğu.* Ankara: Pegem Akademi.

Doğan, S. ve Özen, A. (2022). Otizmli Çocuklara Tipik Gelişen Akranlardan Oluşan Küçük Grup Öğretiminde Akademik Becerilerin Öğretimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 1 (17).* https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.896866

Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 17*(2), 77-96. Erişim adresi: http://dergipark.org.tr/cusosbil/issue/4379/60037

Doğangün, B. ve Yavuz, M. (2011). Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu. *Türk Pediatri Arşivi*, Sayı:46, Cilt:11, ss. 25-28. DOI: 10.4274/Tpa.46.27

Doğru, S.Y. (2012). *Öğrenme Güçlükleri*. Ankara: Eğiten Kitap.

Düşünür, D. (2018). *İlkokullarda Kaynaştırma Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri (*Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli, Türkiye.

Elias, A. & Brahm, N. (2010) Teachers' attitudes towards integration / inclusion: a review of the literatüre. European Journal of Special Needs Education, 17:2, 129-147.https://doi.org/10.1080/08856250210129056

Engelliler Hakkında Kanun. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5378.pdf 21Aralık 2022 Tarihinde Erişilmiştir.

Erden, M. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi.* Ankara: Alkım Yayınevi.

Eripek, S. (2012). *Zihin Yetersizliği Olan Bireyler ve Eğitimleri*. Ankara: Babil

Etlan, E. ve Acarlar, F. (2021). Öğrenme Güçlüğü Olan ve Olmayan Öğrencilerde Pragmatik Dil ile Okuduğunu Anlama Becerileri Arasındaki İlişki. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt:1, Sayı:5,* ss.66-84. https://dergipark.org.tr

Ferrance, E. (2000). *Action research: themes in education.* USA: Northeast and Islands Regional Educational Laboratory at Brown University.

Fidan, E. (2022). *Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlanmasına Yönelik Öz Yeterliklerinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak, Türkiye.

Girgin, İ. (2021). Eğitimcilerin Kaynaştırmaya Yönelik Mesleki Gelişim İhtiyaçları. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi.* Cilt 18, Sayı: Eğitim Bilimleri Özel Sayısı, 41514175. DOI: 10.26466/opus.845376

Güçlüğü Olan ve Zihinsel Yetersizlikten Etkilenmiş Öğrenciler İçin Şematik Düzenleyicilerin Oluşturulması ve Sunumu. *Millî Eğitim Dergisi,* 181, 289-301.

Gülbahar, Y. (2019*). E-öğrenme.* Ankara: Pegem Akademi.

Gür, P. (2018). *Kaynaştırma Öğrencisi Olan Sınıf Öğretmenlerinin Öğretimsel Uygulama ve Değerlendirmeye İlişkin Yaptıklarının Belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa, KKTC.

Güzel-Özmen, R. (2003). Kaynaştırma Ortamlarında Öğretimsel Düzenlemeler. A. Ataman (Ed.), Özel Eğitime Giriş (ss. 51-83), Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Hanaylı, G., Öztürk, A.A., Baysan, S. ve Akar Vural, R. (2020). Sosyal Bilgilerin Doğası, Anlamı ve Nasıl Öğretildiği Üzerine Bir Durum Çalışması: Öğretmen Görüşleri. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt:1, Sayı:11, ss. 210-238. https://dergipark.org.tr

Hornby, G. (2015). Inclusive Special Education: Development Of A New Theory For The Education Of Children With Special Educational Needs And Disabilities. *British Journal of Special Education, Sayı:42, Cilt: 3*, ss. 235. DOI: 10.1111/1467-8578.12101.

IDEA. (2004). Individuals with Disabilities Education Act Part B, Data Collection History. Kasım 12, 2012 tarihinde IDEA Web Sitesi: http://www.ideadata. org/docs/bdatahistory.pdf adresinden alındı

Işıtan, D. ve Dayı, E. (2022). Sınıfında Özel Gereksinimli Öğrenci Bulunan Genel Eğitim

İlk, G. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarına Yönelik Görüşlerinin ve Deneyimlerinin İncelenmesi (*Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

İlk, G. ve Açıkalın, M. (2018). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarına Yönelik Görüşlerinin ve Deneyimlerinin İncelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi* (219), 57-88.

Jackson, P. W. (1992). Handbook of Research on Curriculum. Macmillan Publishing Company. New York, NYlCX122.

Kanat, H. (2015). *Kaynaştırma Öğrencisi Olan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yaptıkları Eğitim-Öğretim Faaliyetlerine İlişkin Görüş ve Önerileri* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Kargın, T. (2004). Baş Makale: Kaynaştırma: Tanımı, Gelişimi ve İlkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi,* 5(2),1-13.

Kargın, T. (2007). Eğitsel Değerlendirme ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlama Süreci. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 8*(01), 1-15. Doi:10.1501/Ozlegt_0000000103

Kartallıoğlu, A. (2022). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu, Türkiye.

Kemmis, S. & McTaggart, R. (1998). *The action research Planner*. Geelong, Victoria, Australia: Deakin University Press.

Kemmis, S. & Wilkson, M. (1998). Participatory Action Research And The Study Of Practice. In B. Atweh, S. Kemmis & P. Weeks (Eds.), *Action Research in Pracrice: Partnership for social justice in education* (s.21-36). New York, NY: Routledge.

Kemmis, S. (1988). *Action Research.* In J. P. Keeves (Ed.). *Educational Research, Methodology and Measurement: An International Handbook* (p.177-190). Oxford: Pergamon. Erişim Adresi: http://www.google.com/books?hl=tr&lr=&id=OwWlv3MPnL8C&oi=fnd&pg=PA167&dq=kemmis,+1988&ots=fe0NGsbFpT&sig=1P6yY3vmZUMfxgGlUXPG4_sevk#v=onepage&q=kemmis%2C%201988&f=false

Kemmis, S. (1994). Action Research. In T. Husen & T. N. Postlethwaite (Eds.), *International encylopedia of education* (2N-nd ed., pp. 42-49). Oxford, UK: Pergamon and Elsevier Science.

Kırcaali-İftar, G. (1998). *Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Eğitim.* Özel Eğitim (s.113). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kuyumcu, Z (2011). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) Geliştirilmesi ve Uygulanması Sürecinde Öğretmenlerin Yaşadıkları Sorunlar ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Luckner, J.L. (2013). Catherine Ayantoye. Itinerant Teachers Of Students Who Are Deaf Or Hard Of Hearing: Practices And Preparation. 19. Doi:10.1093/Deafed/Ent015.

Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma*. (Çev. Ed. Selahattin Tuğran). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Miller, M. B.; Greenwood, D. & Maguire, P. (2003). *Action research*: *Sage Publication, Action Research*, 1(1), 9-28.

Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü. *Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri Kılavuzu.* *https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_08/24144420_HYZMET_YCY_EYYYM_FAALYYETLERY_KILAVUZU_Guncellendi.pdf* Erişim Tarihi: 15 Aralık 2022

Millî Eğitim Bakanlığı, *Destek Eğitim Odası.* https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_08/03045051_destek_egitim_odasi_kilavuz.pdf 29 Aralık 2022 Tarihinde Erişilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı, *Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Uygulamaları.* https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_07/24014806_kaynastirma1.sra.pdf 20 Nisan 2022 Tarihinde Erişilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı, Millî Eğitim Temel Kanunu. *https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/08144011_KANUN.pdf* Erişim Tarihi: 3 Aralık 2022.

Millî Eğitim Bakanlığı, *Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararname.pdf 21 Aralık 2022 Tarihinde Erişilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı, *Özel Eğitim Programları*. https://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-egitim-ile-ilgili-yayimlar/icerik/123 18 Aralık 2022 Tarihinde Erişilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı, *Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı*. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_09/04010347_zihinselengellibireylerdestekeitimprogram.pdf 25 Kasım 2022 Tarihinde Erişilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı, *Özel eğitim Yönetmeliği.* https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_06/24163215_ozel_eYitim_yonetmeliYi_son_hali.pdf 1 Mart 2022 Tarihinde Erişilmiştir.

Mills, G. E. (2011). *Action Research*: A Guide Fort He Teacher Researcher. Boston, MA: Pearson

Norton, L.S. (2009). *Action Research İn Teaching And Learning: A Practical Guide ToConducting Pedagogical Research İn Universities.* (1.edition). New York: Routledge

O'Brien, R. (2001). *An Overview Of The Methodological Approach Of Action Research.* R.

Olma ve Zihin Yetersizliği: Dünya'da ve Türkiye'de Kavramların Evrimi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal bilimler Dergisi* ss. 111-12. info:eu-repo/semantics/openAccess

Öğretmenlerinin Bütünleştirme Ortamlarında Sosyal Bilgiler Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:61,* Sayfa:453-484. DOI:10.21764/maeuefd.975998

Öğretmenlerinin Özel Eğitim Danışmanlığına İlişkin Görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 23*(1), 85-107. https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.790359

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2022). Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Uygulamaları Ulusal Eylem Planı (2022-2026).

Özmen, R. G. (2009). Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Öğretiminde Öğrenme

Öztürk, C. (2007). *Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Yaklaşım. Hayat*

Öztürk, C. ve Kafadar, T. (2020). 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi, 10(1),* 112-126. https://doi.org/10.24315/tred.550508

Öztürk, D. ve Akdal D. (2022). Sınıflarında Özel Gereksinimli Öğrencileri Olan Sosyal Bilgiler

Political And Social Intefration. *Sciend, 23(1-2),* p. 209-227. DOI:10.1515/Pepsi-2017-0011.

Richardson (Ed). Theory and Practice of Action Research. Erişim Tarihi: http://www.web.net/~robrien/papers/arfinal.html

Rossa, C. (2017). The History Of Special Education. Journal For Perspectives Of Economic

Sak, U. ve Toraman, S. (2020). *Türkiye'de Özel Eğitim Hizmetleri.* Ankara: Özel eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Sarılarhamamı, H. (2020). *Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitimde Sosyal Bilgiler Dersinin Yeri ve Önemi,* Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye.

Schmuck, R. A. (ed.) (2009). *Practical Action Research*: A Collection Of Articles. Thousands Oaks, CA: Corwin Press.

Slavica, P. (2010). Inclusive education: Proclamations or reality (primary school teachers' view). *Online Submission, 7*(10), 62-69. Erişim adresi: https://eric.ed.gov/?id=ED514777

Sönmez-Kartal, M. ve Toper-Korkmaz, Ö. (2017). *Özel Eğitimde Fen bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Stringer, E. T. (2007). *Action Research* (3rd ed.) Thousansd Oaks, CA: Sage.

Sucuoğlu B. ve Kargın T. (2006*). İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları: Yaklaşımlar, Yöntemler, Teknikler.* Morpa Yayınları.

Sucuoğlu, B. (2006). Etkili Kaynaştırma Uygulamaları, Yeni İlköğretim Programları ve Öğretmen Yeterlilikleri Işığında. Ekinoks Eğitim Danışmanlık Hizmetleri: Ankara

Sucuoğlu, B. (2006). *Etkili Kaynaştırma Uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Yayınevi.

Sucuoğlu, B. (2010). *Zihin Engelliler ve Eğitimleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Sucuoğlu, B. ve Kargın, T. (2012). *İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları Yaklaşımlar,Yöntemler, Teknikler.* Ankara: Kök Yayınevi.

Talim Terbiye Kurulu, *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*. https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686SOSYAL%20BİLGİLER%20ÖĞRETİM%2PROGRAMI%20.pdf 29 Aralık 2022 Tarihinde Erişilmiştir.

Tanrıkulu, M. (2010). *Kaynaştırma Ortamlarında Öğrenim Gören 9. Sınıfı Total Görme Engelli Öğrencilere Harita Bilgisinin Öğretimi (*Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Tay, B. (2017). 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Öğretim Programının Karşılaştırması. *International Journal Of Eurasia Social Sciences, Vol: 8, Issue: 27, pp.* (461487). https://www.ijoess.com

TDK. (2019). Güncel Türkçe Sözlük. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr

Tekinağaç, Y. (2015). *Özel Eğitim Sınıfında Çalışan Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programına İlişkin Görüşleri (*Yüksek Lisans Tezi). Ağrı Çeçen Üniversitesi, Ağrı, Türkiye.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982, 20 Ekim). *Resmî Gazete* (Sayı: 17844). Erişim adresi: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17863_1.pdf

Ürper, S. (2021). *Özgül Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Sözcük, Okuma, Fonolojik Farkındalık ve Sözel Dil Becerilerinin İncelenmesi (*Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

Yaylacı, Z., ve Aksoy, B. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimindeki Yeterlilikleri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,* 6, 19-40.

Yaylıca, Z. (2016). *Sosyal Bilgiler Dersinde, Zihinsel Yetersizliğe Sahip Öğrencilere Yön Bulma Becerisinin Kazandırılması* (Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Yazçayır, G. (2020). *Özel Gereksinimli Öğrencilere Yönelik Destek Eğitim Odası Uygulamalarının İncelenmesi, Karşılaştırılması* (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*: Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, S. (2019). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yeterlilikleri: Samsun İli Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). 19 Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye.

Yıldırım-Doğru, S. (2012). *Öğrenme Güçlükleri*. Ankara: Eğiten Kitap, ss. 79-103.

Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK), *Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı.* Erişim

EKLER

EK 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Görüşme Formu

ÖĞRETMENLER İÇİN GÖRÜŞME FORMU

Sayın Katılımcımız,

Bu görüşme formu; *"Sosyal Bilgiler Öğretmenleri için Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencilerine Yönelik El Kitabı Tasarımı"* adlı yüksek lisans tez çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Form kapsamında sorumlu olduğunuz kaynaştırma/bütünleştirme süreciyle ilgili mevcut durumunuz, öğretim sürecinde yaşanılan sorunların tespiti ve bu sorunların çözümlerine yönelik beklentilerinize dair görüşleriniz alınacaktır.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

Ayşe Yüksel Kayacan

Öğretmenin:
Adı ve Soyadı:
Görev Yaptığı Okul/İl:
Deneyim Yılı:
Sınıf Mevcudu:
Kaynaştırma Öğrenci Sayısı:

SORULAR

1. Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerle ilgili kendinizi yeterli hissediyor musunuz?
   a. Lisans eğitiminizde özel eğitim dersi aldınız mı? Aldıysanız sizce bu dersler yeterli miydi? Size ne gibi katkıları olduğunu düşünüyorsunuz?
   b. Hizmet içi eğitim aldınız mı? Yeterli miydi? Ne gibi katkıları oldu?
2. Özel gereksinimli öğrenciler için herhangi bir akademik kaynak veya diğer kaynaktan yararlanıyor musunuz?
3. Türkiye'deki kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? Kaynaştırma/Bütünleştirme uygulamaları sizce gerekli/önemli mi? Gerekçelendiriniz.
4. Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecinde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerini derse dâhil edebilmek için farklı etkinlikler yapıyor musunuz? Yapıyorsanız bu etkinliklere örnekler veriniz.

a) Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için, akran öğrenmelerine yönelik grup çalışmaları yapıyor musunuz? Yapıyorsanız örnek veriniz.
b) Drama etkinliği yapıyor musunuz? Drama etkinliği öncesinde ısındırma çalışmaları var mı? Yanıtınız evet ise örnekler veriniz.
c) Sosyal Bilgiler ders kapsamında, müzelere ya da okul dışı öğrenme ortamlarındaki etkinliklere söz konusu öğrencilerin katılım durumları nelerdir? Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için kişisel ya da kurum olarak özel yönergeler geliştiriliyor mu?

EK 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Odak Görüşme Formu

ÖĞRETMENLER İÇİN ODAK GÖRÜŞME FORMU

Sayın Katılımcımız,

Bu görüşme formu; *"Sosyal Bilgiler Öğretmenleri için Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencilerine Yönelik El Kitabı Tasarımı"* adlı yüksek lisans tez çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Form kapsamında öğretmenlerden sorumlu oldukları kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin öğretim süreçlerinde yaşadıkları sorunların tespiti ve bu sorunların çözümlerine yönelik görüşleri alınacaktır.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

Ayşe Yüksel Kayacan

Öğretmenin:
Adı ve Soyadı:
Görev Yaptığı Okul/İl:
Deneyim Yılı:
Sınıf Mevcudu:
Kaynaştırma Öğrenci Sayısı:

SORULAR

1. Sınıfınıza kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi geldiği takdirde eğitim sürecinde izlemeniz gereken basamaklar hakkında neler biliyorsunuz?
2. Kaba değerlendirme ve performans alımı nedir?
3. BEP hazırlama süreci hakkında neler biliyorsunuz?
4. BEP hazırlama sürecinde, BEP'e sosyal bilgiler öğretim programını uyarlıyor musunuz? Uyarlamayı nasıl yapıyorsunuz? Kısaca anlatır mısınız? Bu uyarlamayı yaparken dikkate aldığınız ölçütler nelerdir?
5. Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecinde karşılaştığınız başlıca sorunlar nelerdir? Sizce bu sorunların temelinde hangi sebepler yatmaktadır?

a) Bu sorunların çözümleri için neler yapıyorsunuz? Bir sorunla karşılaştığınızda nasıl bir çözüm yolu izliyorsunuz? Bireysel çabalarınız mı öne geçiyor, kurumsal destekler mi alıyorsunuz? Destek alıyorsanız boyutları nelerdir?

b) Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecinde destek alamadığınız sorunlarınız var mı? Varsa nelerdir?

6. Ne yapılsa sizin için kaynaştırma/bütünleştirme süreci kolaylaşırdı? Nasıl bir çözüm yolu ya da yolları hem sizin hem de öğrenciler için sürecin daha rahat yaşanmasını sağlardı? (Bu soruyu gerekçelendirerek yanıtlamanızı özellikle istiyoruz. Yanıtlarken öğrencileri süreç dışına çıkarma vb. öneriler kabul edilmemektedir.)

EK 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri El Kitabı/Süreç Değerlendirme Formu

GÖRÜŞME FORMU

Sayın Katılımcımız,

Bu görüşme formu *"Sosyal Bilgiler Öğretmenleri için Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencilerine Yönelik El Kitabı Tasarımı"* adlı yüksek lisans tez çalışmasının uygulama süreci ve sonuçlarına yönelik veri elde edilmek üzere hazırlanmış bir formdur.

Bu görüşmede sizden, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine yönelik el kitabının ve tez çalışmasının uygulama basamağını değerlendirmeniz istenmektedir.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

Ayşe Yüksel Kayacan

Öğretmenin:
Adı ve Soyadı:
Görev Yaptığı Okul/İl:
Deneyim Yılı:

Görüşme Soruları

1. El kitabının size mesleki açıdan katkı/lar sağladığını düşünüyor musunuz? Yanıtınız evet ise hangi konuda ya da konularda yardımcı olduğunu ve katkı sağladığını düşünüyorsunuz?
   a. El kitabından faydalanarak sosyal bilgiler dersinin hedeflerine ulaşabildiniz mi?
   b. El kitabı süreç boyunca istediğiniz veya ihtiyacınız olan bilgilendirmeyi sağlayabildi mi?
2. El kitabında eksik olduğunu düşündüğünüz bir konu var mı? Varsa belirtiniz.
   a. El kitabının içeriğine eklemek ya da çıkarmak istediğiniz konu/lar var mı? Varsa önerileriniz nelerdir?
3. El kitabından faydalanarak öğrenme ve öğretme ortamlarında nasıl bir değişiklik sağladınız? Bu değişikliklerin sizin ve öğrencileriniz açısından neler olduğunu düşünüyorsunuz?
4. Tez çalışmasının uygulama aşamasında eksik gördüğünüz ya da değinmek istediğiniz bir husus var mı?
   a. El kitabının sosyal bilgiler dersi kapsamında uygulanabilirliğini nasıl değerlendirirsiniz?
5. El kitabının diğer branş öğretmenleri için de faydalı olacağını düşünüyor musunuz?
   a. El kitabının güçlü ve zayıf yönleri nelerdir?
   b. El kitabını, zamanda ekonomiklik ve pratik kullanım açısından nasıl değerlendirirsiniz?

EK 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Ders Gözlem Formu-1
DERS GÖZLEM FORMU

Gözlem Yapılan Okul: **Öğretmenin;** **Adı ve Soyadı:** **Kazanım:** **Gözlem Süresi:** **Gözlem Tarihi:**				
Gözlenecek Öğretmen Davranışı	**Evet**	**Hayır**	**Gözlenemedi**	**Açıklama**
1. BEP Sosyal Bilgiler Öğretim Programının kazanımlarına uygun hazırlanmıştır.				
2. Sosyal bilgiler dersi BEP'e uygun planlanmıştır.				
3. Planlanan dersten önce öğrenciler haberdar edilmiştir.				
4. Kaynaştırma/Bütünleştirme süreci için Sosyal Bilgiler dersine uygun öğrenme ve öğretme ortamı uyarlanmıştır.				
5. Kazanımınlar kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin seviyelerine göre uyarlanmıştır.				
6. Etkinlik bütünleştirilmiş bir şekilde uygulanmıştır.				
7. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri derste ve etkinliklerde aktif rol almıştır.				
8. Dersin öğretmeni sınıf yönetimine hakîm olmuştur.				
9. Dersin öğretmeni sınıf yönetiminde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine olumlu yaklaşım göstermiştir.				
10. Dersin sonunda değerlendirme yapılmıştır.				
Gözlenen diğer noktalar:				

EK 5. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Ders Gözlem Formu-2

DERS GÖZLEM FORMU

Öğretmenin: **Adı ve Soyadı:** **Görev Yaptığı Okul/İl:** **Deneyim Yılı:** **Sınıf Mevcudu:** **Kazanım/Amaç:**
1. Sınıf Ortamıyla İlgili Gözlemler: **2. Dersin İşlenişi (BEP Uygulama, Yöntem-Teknik, Değerlendirme Vb.) İle İlgili Gözlemler:** **3. Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları ile İlgili Gözlemler:**

EK 6. Okul Yöneticileri Görüşme Formu

OKUL YÖNETİCİSİ GÖRÜŞME FORMU

Sayın Katılımcımız,

Bu görüşme formu; *"Sosyal Bilgiler Öğretmenleri için Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencilerine Yönelik El Kitabı Tasarımı"* adlı yüksek lisans tez çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Form kapsamında okul yöneticilerinden aşağıdaki sorulara yanıt vermeleri istenmektedir.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.
Ayşe Yüksel Kayacan

Katılımcı:
Adı ve Soyadı:

SORULAR

1. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri için gerekli bilgiye sahip misiniz?
   a. Yönetmelikleri ve özel eğitim hakkında güncel bilgileri takip ediyor musunuz?
2. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisi okulunuza yerleştirildiği zaman, süreç hakkında öğretmenleri nasıl bilgilendiriyorsunuz?
   a. Kurum olarak neler yapıyorsunuz? Özel eğitim süreciyle ilgili herhangi bir hizmet içi eğitim desteği sağlanıyor mu? Kimlerden ya da hangi kurumlardan özel eğitim hakkında destek alıyorsunuz?
3. Okulunuzda diğer öğrenciler tarafından kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine karşı olumsuz davranışlar var mı? Olumsuz davranışları gözlemlediğiniz zaman bunun için neler yapıyorsunuz? Öğretmen ve öğrenciler için nasıl bir yol izliyorsunuz? Velilerle bu konuda iş birliği yapıp destek alıyor musunuz?
4. Millî Eğitim Bakanlığınca sağlanan, özel eğitimle ilgili verilen hizmet içi eğitimlere öğretmenler katılım gösteriyor mu? Bu eğitimlere katılım oranı nedir?
   a. Katılım gösterilmiyorsa, bunun nedenleri nelerdir?
5. Sizce kaynaştırma/bütünleştirme sürecini kolaylaştıracak çözüm önerileri nelerdir?

EK 7. Sosyal Bilgiler Alanı Uzman Görüşü

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ UZMAN GÖRÜŞME FORMU

"*Sosyal Bilgiler Öğretmenleri için Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencilerine Yönelik El Kitabı Tasarımı"* isimli yüksek lisans tez çalışmasında kullanmak üzere hazırlayıp görüşünüze sunduğum bu görüşme formunda, tez çalışması için hazırlanan el kitabının içeriği hakkındaki görüşlerinizi ortaya koymayı hedefleyen sorular sıralanmıştır. Bu form ile amacımız, el kitabının uzman görüş çerçevesinde hazırlanmasıdır. El kitabına ekte ulaşabilirsiniz.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.
Ayşe Yüksel Kayacan

Akademisyenin:
Adı ve Soyadı

SORULAR

1. El kitabının içeriği, sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile örtüşüyor mu? Bilgi hatası varsa bu hangi başlık ya da konularda yer almaktadır?
2. El kitabında yer verilen örnek etkinlikler, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri ile kazanımlar uygun mu? Uygun değilse, eksik ya da yanlış hususlar nelerdir?
   a. Örnek etkinliklerde; materyal, öğretim yöntem ve teknikler kazanıma uygunluk gösteriyor mu?
3. El kitabı sosyal bilgiler branş öğretmeni için uygun mu? Uygun olmadığını düşünüyorsanız, gerekçelendiriniz.
4. Sizce sosyal bilgiler öğretmenleri için hazırlanan bu el kitabının kaynaştırma/bütünleştirme sürecini nasıl etkileyeceğini düşünüyorsunuz?

EK 8. Özel Eğitim Alanı Uzman Görüşü

ÖZEL EĞİTİM UZMAN GÖRÜŞME FORMU

"*Sosyal Bilgiler Öğretmenleri için Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencilerine Yönelik El Kitabı Tasarımı"* isimli yüksek lisans tez çalışmasında kullanmak üzere hazırlayıp görüşünüze sunduğum bu görüşme formunda, tez çalışması için hazırlanan el kitabının içeriği hakkındaki görüşlerinizi ortaya koymayı hedefleyen sorular sıralanmıştır. Bu form ile amacımız, el kitabının uzman görüş çerçevesinde hazırlanmasıdır. El kitabına ekte ulaşabilirsiniz.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.
Ayşe Yüksel Kayacan

Akademisyenin:
Adı ve Soyadı

SORULAR

1. El kitabının içeriği, özel eğitim ve kaynaştırma/bütünleştirme konuları ile örtüşmekte mi? Bilgi hatası varsa bu hangi başlık ya da konularda yer almaktadır?
2. El kitabında yer verilen örnek etkinlikler öğrenciler için uygun mudur? Uygun olmadığını düşünüyorsanız, eksik ya da yanlış bulduğunuz noktalar nelerdir?
3. El kitabı (sosyal bilgiler) branş öğretmeni için uygun mudur? Uygun olmadığını düşünüyorsanız, gerekçelendiriniz.
4. Sizce sosyal bilgiler öğretmenleri için hazırlanan bu el kitabının kaynaştırma/bütünleştirme sürecini nasıl etkileyeceğini düşünüyorsunuz?

EK 9. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni

T.C.
GAZİANTEP VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-34659092-605.01-41340465 14/01/2022
Konu : Araştırma İzin Talebi
(Ayşe Yüksel KAYACAN)

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: Ankara Üniversitesi Rektörlüğünün 10.12.2021 tarihli ve 340656 sayılı yazısı.

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Ayşe Yüksel KAYACAN'ın Prof. Dr. Gürcan GÜRGEN danışmanlığında yürüttüğü "Sosyal Bilgiler Öğretmenleri İçin Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencilerine Yönelik El Kitabı Tasarımı" konulu anket uygulama isteği kapsamında, İlimizde bulunan ekli listede isimleri belirtilen okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik araştırma çalışma isteği, ilgi yazıda belirtilmektedir.

Bu kapsamda bahsi geçen anket uygulama isteği, Bakanlığımız Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı genelgesi kapsamında değerlendirilmiş olup; araştırmacının, araştırmasının bitiminden itibaren 15 gün içerisinde araştırma sonuçlarını 2 kopya halinde CD içerisinde Müdürlüğümüze bildirmesi şartıyla, İlimizde bulunan ekli listede isimleri belirtilen okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik anket uygulama isteğinin, eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde gönüllülük esasına göre uygulanması Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosu bünyesinde oluşturulan komisyonun uygunluk raporu doğrultusunda uygun mütalaa edilmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde; Olurlarınıza arz ederim.

Yasin TEPE
İl Milli Eğitim Müdürü

OLUR
Nihat KARABİBER
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres : Pancarlı Mah 58007 Sok Şehitkamil Gaziantep
Belge Doğrulama Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys
Bilgi için: Müd Yrd. M. Ali TİRYAKİOĞLU Şef E. YILDIRIM VHKİ: S.AYYILDIZ
Telefon No : 0 (342) 280 27 82
Unvan : Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni
E-Posta: gaziantepmem@meb.gov.tr
İnternet Adresi: www.gaziantepmeb.gov.tr Faks:3422802847
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr
Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden 74e7-ceef-3efd-919e-35b2 kodu ile teyit edilebilir.

EK 10. Etik Kurul İzni

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : **01/12/2021**
Toplantı Sayısı : **19**
Karar Sayısı : **365**

365-Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencilerinden **Ayşe Yüksel Kayacan**'ın "Sosyal Bilgiler Öğretmenleri İçin Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencilerine Yönelik El Kitabı Tasarımı" başlıklı tezi ile ilgili "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencilerinden **Ayşe Yüksel Kayacan**'ın "Sosyal Bilgiler Öğretmenleri İçin Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencilerine Yönelik El Kitabı Tasarımı" başlıklı tezinin araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

EK 11. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri için Kaynaştırma/Bütünleştirme Süreci El Kitabı

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİ İÇİN KAYNAŞTIRMA/BÜTÜNLEŞTİRME SÜRECİ EL KİTABI

Bilim Uzmanı Ayşe YÜKSEL KAYACAN

Prof. Dr. Gürcan GÜRGEN

ANKARA,2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ---- İ
TABLOLAR LİSTESİ ---- İİ
ŞEKİLLER LİSTESİ ---- İİİ
KISALTMALAR/SİMGELER ---- İV
GİRİŞ ---- V
BÖLÜM I ---- 1
1. ÖZEL EĞİTİM ---- 1
2. ÖZEL EĞİTİM TANI GRUPLARI ---- 2
2.1. Zihinsel Yetersizlik ---- 2
2.2. İşitme Yetersizliği ---- 3
2.3. Görme Yetersizliği ---- 4
2.4. Dil ve Konuşma Bozuklukları ---- 5
2.5. Özgül Öğrenme Güçlüğü ---- 6
2.6. Otizm Spektrum Bozukluğu ---- 8
2.7. Üstün/Özel Yetenekli Çocuklar ---- 10
2.8. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu ---- 11
3. ÖZEL EĞİTİMDE EĞİTSEL DEĞERLENDİRME SÜRECİ ---- 13
3.1. Tarama/Keşif Aşaması ---- 13
3.2. Rehberlik ve Araştırma Merkezi'ne Başvuru Öncesi Aşama ---- 13
3.3. Başvuru Aşaması ---- 14
3.4. Ayrıntılı (Resmi) Değerlendirme Aşaması ---- 14
3.5. Yerleştirme Aşaması ---- 14
3.6. Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) Geliştirme Aşaması ---- 15
3.7. İzleme Aşaması ---- 16
4. KAYNAŞTIRMA/BÜTÜNLEŞTİRME ---- 17
4.1. Kaynaştırmanın/Bütünleştirmenin Yararları ---- 19
4.2. Kaynaştırma/Bütünleştirme Tipleri ---- 19
Destek Eğitim Odası ---- 21
5. PROBLEM DAVRANIŞ VE TANIMI ---- 22
1. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI VE ÖZEL EĞİTİM UYGULAMALARI ---- 24
1.1. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMININ ÖZEL EĞİTİM PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ ---- 24
1.2. Özel Eğitime Gereksinim Duyan Öğrencilerle Sosyal Bilgiler ---- 26
1.3. Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencileriyle Sosyal Bilgiler ---- 26
2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI UYARLAMALARI ---- 28
2.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Uyarlamaları ---- 28
2.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Yöntemleri ve Materyal Uyarlamaları ---- 30
2.3. Alternatif Uyarlamalar ---- 33
BÖLÜM III ---- 35
1. UYARLAMA ÖRNEKLERİ ---- 35
1.1. Ağır Düzeyde Özel Gereksinimli Öğrenciler İçin Uyarlama Örnekleri ---- 35
1.2. Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencileri İçin Uyarlama Örnekleri ---- 39
1.2.1. 5. Sınıf Düzeyinde Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencileri İçin Uyarlama Örnekleri ---- 39
1.2.2. 6.Sınıf Düzeyinde Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencileri İçin Uyarlama Örnekleri ---- 48
1.2.3. Sınıf Düzeyinde Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencileri İçin Uyarlama Örnekleri ---- 55
2. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ---- 62
3. BEP VE KABA DEĞERLENDİRME ÖRNEKLERİ ---- 63
EK 1: SOSYAL BİLGİLER DERSİ BEP ÖRNEĞİ ---- 64
KAYNAKÇA ---- 67

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1:Özgül Öğrenme Güçlüğünün Yaygın Tipleri 6
Tablo 2:Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Tipleri 12
Tablo 3:Kaynaştırma/Bütünleştirmenin Yararları 19
Tablo 4:Tam Zamanlı Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulama ilkeleri 20
Tablo 5:Destek Eğitim Odası Hizmetinin İlkeleri 22

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Özel Eğitime İhtiyaç Duyan Öğrenciler---------- 1
Şekil 2: Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Engelliler Kanunu Erişim Adresleri---------- 2
Şekil 3: İstenmeyen Davranışların Altında Yatan Sebepler ---------- 7
Şekil 4: Otizm Spektrum Bozukluğu Yaygın Tipleri---------- 8
Şekil 5: OSB Tanısı Olan Çocukta Problem Davranışında Yapılması Gerekenler ----------10
Şekil 7: BEP Hazırlama Linki ----------15
Şekil 8: BEP Geliştirme Ekibi ----------16
Şekil 9: Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları----------17
Şekil 10: Eğitimine Devam Eden Özel Gereksinimli Öğrenci Sayıları (MEB,2022). ----------17
Şekil 11: Kaynaştırma/Bütünleştirme Sürecinde Yapılması Gereken Uyarlamalar ----------18
Şekil12: Destek Özel Eğitim Hizmetleri ----------20
Şekil 13: Problem Davranış ----------22
Şekil 14: Sosyal Bilgiler Dersinin Özel Eğitimde Kazandırdığı Beceriler (Sarılarhamamı, 2020). ----------26
Şekil 15: Sosyal Bilgiler Öğretimi Uygulama Basamakları ----------30
Şekil 16: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Stratejileri ----------32

KISALTMALAR/SİMGELER

BEP	Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı
IDEA	Individuals with Disabilities Education Act
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
OSB	Otizm Spektrum Bozukluğu
RAM	Rehberlik Araştırma Merkezi

GİRİŞ

Kaynaştırma/Bütünleştirme süreci, tüm öğrenciler için faydalı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrenciler, en az kısıtlayıcı ortamlarda sosyalleşebilirken aynı zamanda da kendilerini geliştirebilmektedirler. Eşit eğitim olanakları açısından da kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde eğitimine devam eden özel gereksinimli öğrencilerin potansiyellerini en üst düzeye çıkarabilmeleri için, öğretmenlerin birçok faktöre dikkat etmesi gerekmektedir. Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecinin sağlıklı ve verimli ilerleyebilmesi için öğretmenin özel eğitim hakkında temel bilgi ve ders uyarlamaları hakkında gerekli bilgi ve meslekî tecrübeye sahip olması büyük önem taşımaktadır. Öğretmenin okul idaresi, rehber öğretmenleri ve öğrencilerin aileleriyle iş birliği sağlaması ve öğrenciyi yakından tanıması da bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır. Bu şekilde öğretmenler bu süreci daha sağlıklı sürdürebilmektedir.

Özel gereksinimli öğrencilerin, toplumsal uyumu, sosyal yaşam becerilerini geliştirebilmeleri, rutin hayatlarının akışı, kendilerini tanıma ve ifade edebilmeleri için sosyal bilgiler dersi büyük önem taşımaktadır. Sosyal bilgiler öğretim programı incelendiğinde, özel gereksinimli öğrenciler için sosyal bilgiler dersinin; beceriler, değerler, öğrenme alanları, kazanımlar ve bireyin her yönüyle gelişimi açısından önemli bir ders olduğu görülmektedir.

Bu el kitabıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde; özel eğitimle ilgili temel kavramlar, özel eğitime ihtiyacı olduğu düşünülen öğrenci/ler için eğitsel tanımlama sürecinde öğretmenin sorumlulukları, Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı'nın nasıl oluşturulduğu ve sosyal bilgiler dersi ile ilgili uyarlamalar hakkında bazı temel kavramlar ve öneriler sunulmaktadır. Bu el kitabı oluşturulurken, öğretmenlerin özel eğitimle ilgili ihtiyaç duyabileceği mesleki bilgiler göz önünde bulundurulmuştur.

BÖLÜM I

1. ÖZEL EĞİTİM

Türkiye'de, örgün eğitim içerisinde özel gereksinimli öğrenci sayısı, yaklaşık yarım milyondur (MEB, 2022).

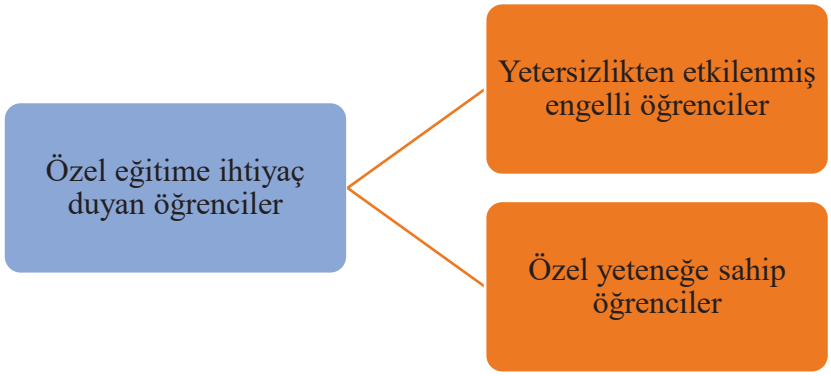
2022 tarihinde güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde; **özel gereksinimli birey**, *"çeşitli nedenlerle bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarına göre beklenilen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey"* olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2022). Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenciler, yetersizlikten etkilenmiş engelli öğrenciler ve özel yeteneğe sahip öğrencilerdir.

Türkiye'de, örgün eğitim içerisinde özel gereksinimli öğrenci sayısı, yaklaşık yarım milyondur (MEB, 2022).

Özel gereksinimli bir çocuğun normal gelişim gösteren çocuklardan farklılıkları;

- Zihinsel özellikleri,
- Duyusal becerileri,
- İletişim becerileri,
- Davranışsal ve duygusal gelişim özellikleri, şeklindedir.

2022 tarihinde güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre; **özel eğitim** ise, *"özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile özel eğitim gerektiren bireylerin bireysel yeterliliklerine dayalı, gelişim özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitim"* olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2022).

Şekil 1: Özel Eğitime İhtiyaç Duyan Öğrenciler

Türkiye'deki özel gereksinimi olan bireylerle ilgili hizmetlerinin başlıca yasal dayanakları, 1997 yılında yürürlüğe giren 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve bu kararnameye dayalı olarak çıkarılan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ile

2005 yılında yürürlüğe giren 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun'dur. Bu kanunlara ait erişim adresleri şekil 2'de yer almaktadır.

http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararname.pdf adresinden bu kararnameye ulaşılabilir (Erişim Tarihi 21 Aralık 2021).

https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5378.pdf linkinden Engelliler Hakkında Kanun'a ulaşabilirsiniz (Erişim Tarihi 21 Aralık 2021).

Şekil 2: Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Engelliler Kanunu Erişim Adresleri

2. ÖZEL EĞİTİM TANI GRUPLARI

2.1. Zihinsel Yetersizlik

Amerikan Zekâ Birliği'nin (2010) tanımına göre; *"zihinsel işlevlerde ve uyumsal davranışlarda gözlenen önemli düzeyde sınırlılıkların karakterize ettiği bilişsel, sosyal ve uyumsal becerilerde kendini gösteren bir yetersizlik türüdür."* Bu yetersizlik 18 yaşından önce ortaya çıkmaktadır (akt. Cavkaytar, Melekoğlu ve Yıldız, 2014).

2022 tarihinde güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre; zihin yetersizliği olan bireyler hafif, orta, ağır ve çok ağır düzeyde olmak üzere dört grupta toplanmaktadır (MEB, 2022).

Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Birey: Hafif düzeydeki zihinsel yetersizlikleri nedeniyle, özel eğitim ve destek eğitim hizmetlerine sınırlı düzeyde ihtiyaç duyan bireylerdir. Bu bireylerde zihinsel işlevler ile kavramsal becerilerde hafif düzeyde yetersizlik görülmektedir.

Orta Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Birey: Bu grupta olan bireylerin; temel akademik, günlük yaşam ve iş becerilerinin kazanılmasında; özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine yoğun bir şekilde ihtiyaç duyarlar ve zihinsel işlevler ile kavramsal becerilerinde sınırlılık biraz daha ileri düzeydedir.

Ağır Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Birey: Zihinsel ve kavramsal becerilerindeki eksiklikler daha fazladır. Öz bakım becerileri, öğretim de dâhil olmak üzere yaşam boyu süren, yaşamın her alanında tutarlı ve yoğun özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyaç duyan bireyler bu gruba girmektedir.

Çok Ağır Düzeyde Zihin Yetersizliği Olan Birey: Yalnızca bireyin zihinsel yetersizliği değil bunun yanı sıra başka yetersizlikleri bulunması nedeniyle de öz bakım, günlük yaşam ve temel akademik becerileri kazanamaması ve yaşam boyu bakım ve gözetime ihtiyaç duyan ve buna göre okullara yerleştirilen bireylerdir.

Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrenciniz, zihinsel yetersizlik tanılaması almışsa:

1. Öncelikle öğrenci hakkında tıbbi ve eğitsel tanımlamaya ulaşılmalı, aileden gerekli bilgiler edinilmeli ve normal gelişim gösteren sınıf öğrencileri önceden bilgilendirilmelidir.

2. Zihinsel yetersizliği olan öğrencilere, derste tekrarlara yer verme ve ek süre tanımaya önem verin.
3. Öğrencinin, neyi öğrenmeye ihtiyacı olduğu konusunda bilgi edinilmeli; aile, özel eğitim öğretmeni ve rehber öğretmeni ile iş birliği sağlanmalıdır.
4. Zihinsel yetersizlik tanısı olan öğrencilerde, sistematik öğretimin etkinliği bilinmektedir. Sistematik öğretimi, bir plan dâhilinde dersinizin akışına göre uygulayabilirsiniz.
5. Zihinsel yetersizlik tanısı olan öğrenciler için, öğretilecek sosyal bilgiler dersi kazanımı, küçük parçalara bölünerek uygulanmalıdır.
6. Zihinsel yetersizlik yaşayan öğrenci, davranış yönetimi açısından, sorunlar yaşayabilir veya problemli davranışlar sergileyebilir. Bu durum için hem öğretmenin hem de sınıf içerisindeki arkadaşlarının, öğrenciye karşı tutarlı davranışlar sergilemesi gerekmektedir.
7. Zihinsel yetersizlik tanısı olan öğrenci de sınıf kurallarına dâhil edilmeli, kurallar net bir şekilde anlatılmalı ve kavraması sağlanmalıdır.
8. Öğretim materyallerinde uyarlamalar yapılmalıdır. Öğretilecek konuyu basitleştirme, öğrenciyi konuşmaya cesaretlendirme, öğretimde yetersizliği olmayan akranları görevlendirme etkili diğer yollardandır. Sosyal bilgiler, iş birlikli yöntem ve grup çalışmalarına uygun bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır (Diken, 2020).
9. Öğretim sürecinde değerlendirme ve sınav uygulamalarına dikkat edilmeli, öğrencinin yetersizliğine uygun metin ve sınav kitapçıkları hazırlanmalıdır (Diken, 2020).
10. Mecaz, ima ve kinaye içeren cümlelerden kaçınılmalısınız.
11. Ders mümkün olduğunca en az iki duyuya hitap eden materyallerle desteklenmeli ve planlama buna göre yapılmalıdır.
12. Derste öğrencinin söylediği bir önceki cümleden yola çıkılarak, yeni sorulara yanıtlar genişletilmelidir.
13. Öğrenci, anlamını bilmediği kelimelerin anlamlarını sorması için cesaretlendirmelidir.
14. Küçük grup etkinlikleri planlanmalı, etkinlikler içerisinde öğretim programının gerektirdiği dil ve konuşma becerilerine odaklanılmalıdır (Bildiren ve Akyol, 2020).

2.2. İşitme Yetersizliği

2022 tarihinde güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre; *"İşitme yetersizliği; işitme duyarlılığının kısmen veya tamamen kaybından dolayı konuşmayı edinmede, dili kullanma ve iletişimde yaşadığı güçlükler nedeniyle, bireyin eğitim performansının ve sosyal uyumun olumsuz yönde etkilenmesi"* olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2022).

Sınıfınızda işitme yetersizliği tanısı olan kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için:

1. Öncelikle öğrenci hakkında tıbbi ve eğitsel tanımlamaya ulaşılmalı, aileden gerekli bilgiler edinilmeli ve normal gelişim gösteren sınıf öğrencileri önceden bilgilendirilmelidir.
2. Derste tekrarlara yer verme ve ek süre tanımaya önem verin.
3. Öğrencinin, neyi öğrenmeye ihtiyacı olduğu konusunda bilgi edinilmeli; aile, özel eğitim öğretmeni ve rehber öğretmeni ile iş birliği sağlanmalıdır.
4. Öğretilecek sosyal bilgiler dersi kazanımı, küçük parçalara bölünerek uygulanmalıdır.
5. Öğrenci sınıf kurallarına dâhil edilmeli, kurallar net bir şekilde anlatılmalı ve kavraması sağlanmalıdır.
6. Öğretim materyallerinde uyarlamalar yapılmalıdır. Öğretilecek konuyu basitleştirme, öğrenciyi konuşmaya cesaretlendirme, öğretimde yetersizliği olmayan akranları

görevlendirme etkili diğer yollardandır. Sosyal bilgiler, iş birlikçi yöntem ve grup çalışmalarına uygun bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır (Diken, 2020).

7. İşitme kaybı olan öğrencilere, alıcı dilde problem yaşadıkları için ek süre tanıma uygulaması yapılmalı, sosyal bilgiler dersinde anlatılacak konu görsellerle desteklenmelidir.
8. Sınıf içerisinde, öğrencinin sesi duymasına engel olabilecek her türlü gürültü azaltılmalı veya sınıf gürültü faktörlerinden arınmış olmalıdır.
9. İşitme kaybı yaşayan öğrenciler için gerekli teknolojik destek sağlanmalıdır.
10. Öğrenci, işitme yetersizliği yaşadığı için kendi sesini de duyamayabilir. Bu yüzden çok yüksek veya alçak sesle konuştuğu zaman, öğrencinin konuşması bölünmek yerine sadece onaylanmalıdır. Arkadaşlarının herhangi bir tepki vermesi engellenmelidir.
11. Öğrenci cihaz kullanıyorsa bu cihaz hakkında muhakkak gerekli eğitim veya bilgilendirme alınmalıdır.
12. Öğrenci işitme cihazı olarak bir koklear implant kullanıyorsa; sınıfta yardımcı cihaz olarak FM-radyo frekans aktarım sistemi kullanmanız önem taşımaktadır.
13. Öğrencinin benlik kavramı ve özgüven gelişimi için sınıf içerisindeki akranları ile eşit konuşma fırsatları verilmelidir (Bildiren ve Akyol, 2020).
14. Öğretim sürecinde değerlendirme ve sınav uygulamalarına dikkat edilmeli, öğrencinin yetersizliğine uygun metin ve sınav kitapçıkları hazırlanmalıdır (Diken, 2020).

2.3. Görme Yetersizliği

*Gözün yapısında ve gözün işlevlerinde meydana gelen problemler, gözde meydana gelen hastalıklar ya da hasarlar sonucunda **görme yetersizliği** ortaya çıkmaktadır (Diken, 2016).*

Sınıfta görme yetersizliği tanısı bulunan kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için:

1. Öncelikle öğrenci hakkında tıbbi ve eğitsel tanımlamaya ulaşılmalı, aileden gerekli bilgiler edinilmeli ve normal gelişim gösteren sınıf öğrencileri önceden bilgilendirilmelidir.
2. Derste tekrarlara yer verme ve ek süre tanımaya önem verin.
3. Öğrencinin, neyi öğrenmeye ihtiyacı olduğu konusunda bilgi edinilmeli; aile, özel eğitim öğretmeni ve rehber öğretmeni ile iş birliği sağlanmalıdır.
4. Öğretilecek sosyal bilgiler dersi kazanımı, küçük parçalara bölünerek uygulanmalıdır.
5. Öğrenci sınıf kurallarına dâhil edilmeli, kurallar net bir şekilde anlatılmalı ve kavraması sağlanmalıdır.
6. Öğretim materyallerinde uyarlamalar yapılmalıdır. Öğretilecek konuyu basitleştirme, öğrenciyi konuşmaya cesaretlendirme, öğretimde yetersizliği olmayan akranları görevlendirme etkili diğer yollardandır. Sosyal bilgiler, iş birlikçi yöntem ve grup çalışmalarına uygun bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır (Diken, 2020).
7. Görme yetersizliği yaşayan öğrenci için yardımcı teknolojik destekler önceden belirlenmelidir.
8. Öğrencinin ek bir engelinin olup olmadığı, tıbbi tanılaması ve eğitsel tanılaması hakkında bilgi edinilmelidir.
9. Öğrencinin sınıf içerisinde düşme, çarpma, vurma gibi durumları yaşamaması için sınıfın fiziksel uyarlaması özenli yapılmalıdır.
10. Görme duyusunda kayıp yaşayan öğrencilerin, işitme ve dokunma duyusunu kullanabilmesi için gerekli ortam uyarlaması ve destekler sağlanmalıdır.

11. Görme yetersizliği yaşayan öğrencinin, öğretim planlaması yapılırken, muhakkak dokunsal uyaranları destekleyecek materyallere yer verilmelidir. Kabartma haritalar, maketler veya üç boyutlu nesneler gibi.
12. Dersinizi işitsel uyaranlarla zenginleştirmenin yanı sıra, öğrenciye ek olarak seslendirilmiş metinlerle destek verilmeli, akranları tarafından sosyal kabullerini arttıracak işbirlikli yöntemlere yer verilmelidir.
13. Öğretim sürecinde değerlendirme ve sınav uygulamalarına dikkat edilmeli, öğrencinin yetersizliğine uygun metin ve sınav kitapçıkları hazırlanmalıdır (Diken, 2020).
14. Mecaz, ima ve kinaye içeren cümlelerden kaçınılmalısınız.
15. Derste öğrencinin söylediği bir önceki cümleden yola çıkılarak, yeni sorulara yanıtlar genişletilmelidir.
16. Öğrenci, anlamını bilmediği kelimelerin anlamlarını sorması için cesaretlendirmelidir.
17. Küçük grup etkinlikleri planlanmalı, etkinlikler içerisinde öğretim programının gerektirdiği dil ve konuşma becerilerine odaklanılmalıdır (Bildiren ve Akyol, 2020).

2.4. Dil ve Konuşma Bozuklukları

Çocuğun akademik performansını olumsuz yönde etkileyecek ses, akıcılık ve artikülasyon problemleri ile alıcı ve ifade edici dildeki problemleri içeren iletişim bozuklukları olarak tanımlanır (IDEA, 2004).

Sınıfta dil ve konuşma bozuklukları tanısı olan kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için:

1. Öncelikle öğrenci hakkında tıbbi ve eğitsel tanımlamaya ulaşılmalı, aileden gerekli bilgiler edinilmeli ve normal gelişim gösteren sınıf öğrencileri önceden bilgilendirilmelidir.
2. Derste tekrarlara yer verme ve ek süre tanımaya önem verin.
3. Öğrencinin, neyi öğrenmeye ihtiyacı olduğu konusunda bilgi edinilmeli; aile, özel eğitim öğretmeni ve rehber öğretmeni ile iş birliği sağlanmalıdır.
4. Öğretilecek sosyal bilgiler dersi kazanımı, küçük parçalara bölünerek uygulanmalıdır.
5. Öğrenci sınıf kurallarına dâhil edilmeli, kurallar net bir şekilde anlatılmalı ve kavraması sağlanmalıdır.
6. Öğretim materyallerinde uyarlamalar yapılmalıdır. Öğretilecek konuyu basitleştirme, öğrenciyi konuşmaya cesaretlendirme, öğretimde yetersizliği olmayan akranları görevlendirme etkili diğer yollardandır. Sosyal bilgiler, iş birlikçi yöntem ve grup çalışmalarına uygun bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır (Diken, 2020).
7. Öğrenci hakkında, gerekli bilgi edinildikten sonra ailesi ve rehberlik servisi ile iş birliğine gitmelisiniz.
8. Tüm öğrencilere yönelik genel bir yönerge vermeden önce, öğrencinin dikkatinin dağınık olmadığına, dikkatinin derste olduğundan emin olmalısınız.
9. Sözel dil kadar, sözel olmayan yollarla da iletişimi güçlendirin.
10. Öğrencinin dikkatinin derste olduğu zamanlarda, öğretimi daha da yoğunlaştırın.
11. Hızlı konuşmamalı, uzun cümleler kurmamalısınız. Bunun yerine kısa, net ve basit cümleler kurulmalıdır.
12. Öğrenciye sorulan sorular, açık uçlu olmalı ve kendisini ifade edebilmesine olanak tanınmalıdır.
13. Soyut kavramlar veya kazanımlarda anlaşılabilirliğin artması için ders; görsel materyallerle desteklenmelidir.
14. Mecaz, ima ve kinaye içeren cümlelerden kaçınılmalısınız.

15. Ders mümkün olduğunca en az iki duyuya hitap eden materyallerle desteklenmeli ve planlama buna göre yapılmalıdır.
16. Derste öğrencinin söylediği bir önceki cümleden yola çıkılarak, yeni sorulara yanıtlar genişletilmelidir.
17. Öğrenci, anlamını bilmediği kelimelerin anlamlarını sorması için cesaretlendirmelidir.
18. Küçük grup etkinlikleri planlanmalı, etkinlikler içerisinde öğretim programının gerektirdiği dil ve konuşma becerilerine odaklanılmalıdır (Bildiren ve Akyol, 2020).

2.5. Özgül Öğrenme Güçlüğü

Özgül Öğrenme Güçlüğü (ÖGG), "*yazılı ve sözlü dili anlama ve kullanmada temel olan bir veya daha fazla psikolojik sürecin etkilenmesiyle ortaya çıkan dinleme, düşünme, konuşma, okuma, yazma ve matematiksel hesaplamalar yapmadaki güçlükler olarak tanımlanmaktadır.*" (Etlan ve Acarlar, 2021). Özgül Öğrenme Güçlüğü yaşayan çocuklarda beklenmeyen bir şekilde akademik başarısızlık gözlemlenebilir. Özgül Öğrenme Güçlüğü nöro-gelişimsel rahatsızlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Özgül Öğrenme Güçlüğü'nün %80'ini Disleksi'nin oluşturduğu bilinmektedir (Ürper, 2021). Aşağıdaki tabloda Özgül Öğrenme Güçlüğü'nün yaygın tipleri yer almaktadır.

Tablo 1:Özgül Öğrenme Güçlüğünün Yaygın Tipleri

Özgül Öğrenme Güçlüğünün Yaygın Tipleri	
Disleksi (Okuma Güçlüğü)	ÖÖG'nde en yaygın tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrenci, ses ve harfler arasında ilişki kuramamaktadır. Öğrenci, okuma güçlüğü, harfleri karıştırma veya harfleri ters algılama sorunu yaşayabilir. Hece veya harf atlama, cümle/kelime sonuna ekleme yapma, yavaş okuma görülen en sık belirtilerdir.
Disgrafi (Yazma Güçlüğü)	Yazma güçlüğü anlamına gelmektedir. Öğrenci; düzensiz, yanlış, yavaş veya yazım kurallarına uymadan yazmaktadır.
Diskalkuli (Matematik Güçlüğü)	Matematik işlem güçlüğü anlamına gelir. Bu tipte, öğrenciler; matematik sembollerini öğrenmede güçlük yaşamaktadır. Çocuklar yetişkin oldukları zaman bile matematik işlemlerini parmaklarıyla yapmaktadırlar (Asfuroğlu ve Fidan, 2016).

Özgül Öğrenme Güçlüğü'ne sahip öğrencilerde, istenmeyen davranışlar gözlenebilmektedir. Bu davranışların sebepleri: dikkat çekme isteği, rahatsız olunan bir durumdan kaçma, duyusal uyarım için ve bir nesneyi kazanmak istenmesi.

Özgül Öğrenme Güçlüğü yaşayan çocuklara, yıllarca süregelen başarısızlık duygusundan dolayı, küçük küçük başarı duygusu tattırın.

Şekil 3: İstenmeyen Davranışların Altında Yatan Sebepler

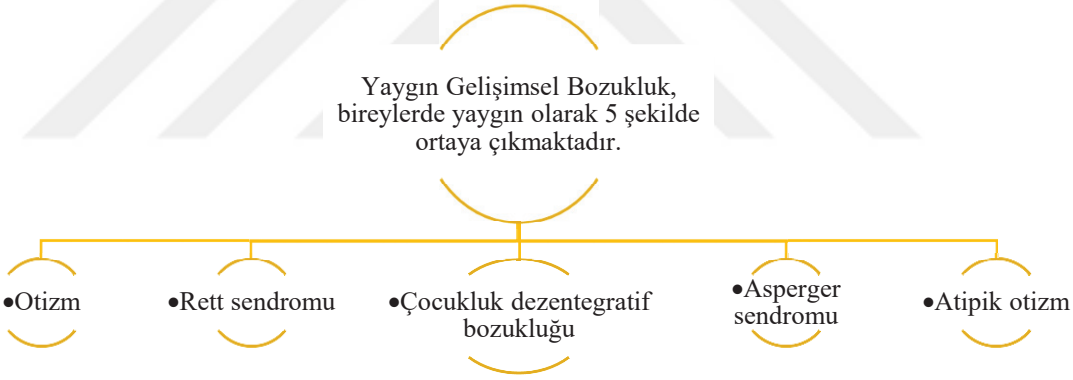
Özgül Öğrenme Güçlüğü yaşayan öğrencilerin sınıf yönetimi için:

1. Öncelikle öğrenci hakkında tıbbi ve eğitsel tanımlamaya ulaşılmalı, aileden gerekli bilgiler edinilmeli ve normal gelişim gösteren sınıf öğrencileri önceden bilgilendirilmelidir.
2. Derste tekrarlara yer verme ve ek süre tanımaya önem verin.
3. Öğrencinin, neyi öğrenmeye ihtiyacı olduğu konusunda bilgi edinilmeli; aile, özel eğitim öğretmeni ve rehber öğretmeni ile iş birliği sağlanmalıdır.
4. Öğretilecek sosyal bilgiler dersi kazanımı, küçük parçalara bölünerek uygulanmalıdır.
5. Öğrenci sınıf kurallarına dâhil edilmeli, kurallar net bir şekilde anlatılmalı ve kavraması sağlanmalıdır.
6. Öğretim materyallerinde uyarlamalar yapılmalıdır. Öğretilecek konuyu basitleştirme, öğrenciyi konuşmaya cesaretlendirme, öğretimde yetersizliği olmayan akranları görevlendirme etkili diğer yollardandır. Sosyal bilgiler, iş birlikçi yöntem ve grup çalışmalarına uygun bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır (Diken, 2020).
7. Mecaz, ima ve kinaye içeren cümlelerden kaçınılmalısınız.
8. Ders mümkün olduğunca en az iki duyuya hitap eden materyallerle desteklenmeli ve planlama buna göre yapılmalıdır.
9. Derste öğrencinin söylediği bir önceki cümleden yola çıkılarak, yeni sorulara yanıtlar genişletilmelidir.
10. Öğrenci, anlamını bilmediği kelimelerin anlamlarını sorması için cesaretlendirmelidir.
11. Küçük grup etkinlikleri planlanmalı, etkinlikler içerisinde öğretim programının gerektirdiği dil ve konuşma becerilerine odaklanılmalıdır (Bildiren ve Akyol, 2020).
12. Olumlu davranışları pekiştirin.
13. ÖGG olan çocuklar, genellikle kısa cevaplı sohbetler ettikleri için, açık uçlu sorular sorarak iletişimi sürdürmeye çalışın.
14. ÖGG yaşayan öğrenciler akademik başarısızlık sebebiyle dil becerilerinde problem yaşayabilmektedirler. Dilin sosyal kullanımı için teşviklerde bulunun.
15. ÖGG yaşayan öğrenciler, akıcı okumasına rağmen, anlamada problem yaşıyor olabilir. Bu yüzden, kavramları ve anlamlarını anlayıp anlamadığını mutlaka kontrol edin.
16. Sınıf kuralları belirleyin. Bu kurallara kesinlikle uymasını sağlayın.
17. ÖGG yaşayan çocukların dikkati çok kolay dağılabilir. Teneffüs sonrası öğrencilerin, derse tekrar uyum sağlayabilmesi için hazırlık yapın veya hazırlıklı olun.
18. Öğrencinin hatalı davranışını önlemek için öğrencinin arkadaş çevresini tutarlı tutun.
19. Öğrencinin, sosyal kabulünü arttırmaya yönelik etkinlikler planlayın.
20. Öğrenme güçlüğü yaşadığı için akademik benliği düşük olan çocukların, başarılı olmasına yardımcı olun.
21. Öğrenme güçlüğü yaşayan çocuklarda en fazla karşılaşılan problem, bellek problemidir. Bu problemin çözümü için tekrarlara önem verin.
22. Öğretiminizi şekillendirin, çalışmalarınızı esnetmeye çalışın, destek eğitim hizmetlerine önem verin.
23. Öğrenci hakkında, normal gelişim gösteren sınıf arkadaşlarını bilgilendirin.
24. Olanaklarınız dâhilinde, öğrenciniz için teknolojiyi kullanın.

25. Öğrencinin, sosyal becerilerine destek verin, rehberlik servisi, okul yönetimi ve aileyle iş birliği içerisine girin.
26. Öğrencinin, güçlü yönlerini bulmaya çalışın ve bu güçlü yönleri öğretimde kullanın.
27. ÖGG yaşayan öğrencilerin, yön bulma becerisi, mekân algısı çok zayıftır. Bu becerilere odaklanın.
28. ÖGG yaşayan öğrenci, zamanı karıştırır, sağ-sol yön koordinasyon becerileri zayıftır. Dersinizde bu kavramlara dikkat çekin.
29. Özgül Öğrenme Güçlüğü yaşayan çocuklara, yıllarca süregelen başarısızlık duygusundan dolayı, küçük küçük başarı duygusu tattırın.
30. ÖGG yaşayan öğrenciler, harita ve coğrafi planlarda güçlük yaşarlar, bu becerilere odaklanın (Yıldırım-Doğru, 2012).

2.6. Otizm Spektrum Bozukluğu

Yaygın gelişimsel bozukluk içerisinde yer alan Otizm Spektrum Bozukluğu*; yaşamın ilk yıllarında ortaya çıkan; iletişim ve duygusal karşılıklılık gibi kişiler arası ilişkileri içeren, yapısal sorunlar nedeni ile insanlara özgü sosyal etkileşim, fikir ve duygu paylaşımı, ortak hayat kurma, başkaları ile ilişki içerisinde olma gibi davranışları etkileyen bir durum; sosyal etkileşim, iletişim, dil gelişim ve davranış alanlarını temel fonksiyonların gelişmesinde gecikmeleri de içeren ileri düzeyde ve karmaşık bir bozukluk olarak değerlendirilmektedir (Diken ve Bakkaloğlu, 2016).* OSB'nun yaygın tipleri aşağıdaki şekle göre şunlardır:

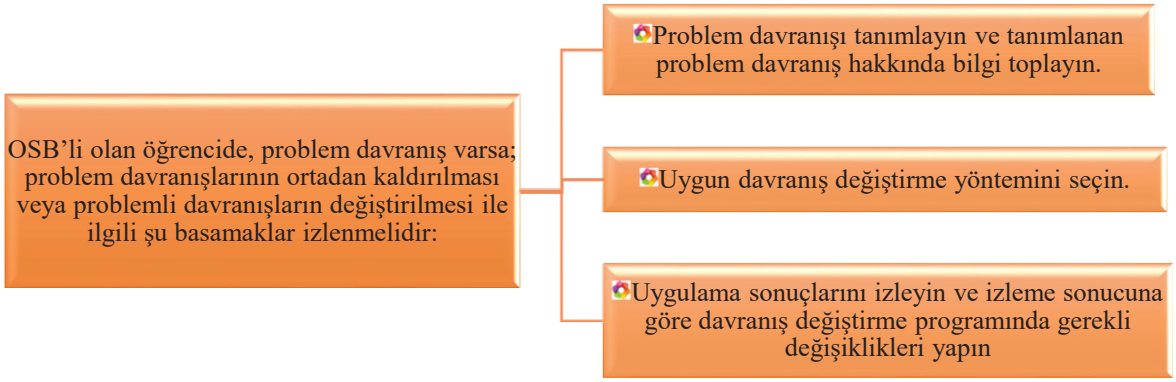

Şekil 4: Otizm Spektrum Bozukluğu Yaygın Tipleri

Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı olan kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için:

1. Öncelikle öğrenci hakkında tıbbi ve eğitsel tanımlamaya ulaşılmalı, aileden gerekli bilgiler edinilmeli ve normal gelişim gösteren sınıf öğrencileri önceden bilgilendirilmelidir.
2. OSB tanısı olan öğrenciler, zamanla uyaranlara alışabilirler. İlk etapta sınıf içerisinde yer alan uyaranlar en aza indirilmelidir (Renkli afişler, görseller vb.).
3. OSB tanısı olan çocuklar, kaygı düzeyi yüksek olduğu için, sınıf içerisinde oturma planı sık sık değiştirilmemelidir. OSB tanısı olan çocuklar, çok sık yapılan değişimlerden hoşlanmamaktadırlar.
4. Derste tekrarlara yer verme ve ek süre tanımaya önem verin.
5. Öğrencinin, neyi öğrenmeye ihtiyacı olduğu konusunda bilgi edinilmeli; aile, özel eğitim öğretmeni ve rehber öğretmeni ile iş birliği sağlanmalıdır.
6. Öğretilecek sosyal bilgiler dersi kazanımı, küçük parçalara bölünerek uygulanmalıdır.

7. Öğrenci sınıf kurallarına dâhil edilmeli, kurallar net bir şekilde anlatılmalı ve kavraması sağlanmalıdır.
8. Öğretim materyallerinde uyarlamalar yapılmalıdır. Öğretilecek konuyu basitleştirme, öğrenciyi konuşmaya cesaretlendirme, öğretimde yetersizliği olmayan akranları görevlendirme etkili diğer yollardandır. Sosyal bilgiler, iş birlikçi yöntem ve grup çalışmalarına uygun bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır (Diken, 2020).
9. Mecaz, ima ve kinaye içeren cümlelerden kaçınılmalısınız.
10. Ders mümkün olduğunca en az iki duyuya hitap eden materyallerle desteklenmeli ve planlama buna göre yapılmalıdır.
11. Derste öğrencinin söylediği bir önceki cümleden yola çıkılarak, yeni sorulara yanıtlar genişletilmelidir.
12. Öğrenci, anlamını bilmediği kelimelerin anlamlarını sorması için cesaretlendirmelidir.
13. Küçük grup etkinlikleri planlanmalı, etkinlikler içerisinde öğretim programının gerektirdiği dil ve konuşma becerilerine odaklanılmalıdır (Bildiren ve Akyol, 2020).
14. OSB tanısı olan çocuklarda, sosyal kabul düşük olduğu için özellikle derste uygulanacak yöntemlere önem verilmeli, akran kabulünde etkili olan strateji, yöntem ve tekniklere sıklıkla yer verilmelidir.
15. OSB tanısı olan çocuklarda, problem davranışın ortaya çıkma olasılığı yüksek olduğu için öğrencinin öğretmene yakın bir konumda ve özellikle fiziksel olarak öğretmenin kontrol edebileceği bir konumda olmasına dikkat edilmelidir.
16. OSB tanısı olan öğrenciler, öğretmenden gelebilecek her türlü yönerge için, öğretmeni rahat görebileceği bir konuma oturtulmalıdır.
17. OSB tanısı olan öğrencinin; model olma, sosyal öğrenme desteğiyle öğrenme olasılığı daha fazla olduğu için sınıf arkadaşlarıyla etkileşime girebileceği fiziksel ortamlar oluşturulmalıdır.
18. Sınıf içerisinde, görsel materyaller OSB tanısı olan öğrencinin rahatlıkla görebileceği yerlere asılmalıdır.
19. Yönergeler basit ve anlaşılır olmalı, küçük adımlarla verilmelidir.
20. OSB tanısı olan öğrenciye, öğretim sırasında seçenekler sunulmalı, doğru cevaba seçeneklerden gitmesi sağlanmalı ve ek süre verilmelidir.
21. OSB tanısı olan çocuğun takıntı haline getirdiği konular ya da davranışlar öğrenme için fırsata dönüştürmelidir. Örneğin, öğrenci balonu çok seviyor ve takıntı haline getirmişse, verilen görevleri yerine getirirse balonunu alabileceği yönergesi verilerek, öğretim daha verimli yapılabilir. OSB tanısı olan öğrenciler genellikle bir eşyasını veya nesneyi takıntı haline getirebilmektedir. Bu durum pekiştirmeye benzese de zaman zaman çok güçlü bir durum haline gelebilmektedir.
22. Öğrenmeye ilişkin, olumlu davranışlar mutlaka pekiştirilmelidir.
23. Gerçeklere dayalı veya dikkat çeken uyaranların yer aldığı ipuçları kullanılmalıdır.
24. Öğrencinin seviyesine uygun zorlukta görevler verilmelidir.
25. Materyaller hem yaşına hem de akademik seviyesine uygun seçilmelidir.
26. Derste, somut örnekler kullanılarak uygulama etkinlikleri yapılmalıdır.
27. Bilinmeyen ve öğrenilmesi gereken yeni bilgi ve kazanımlar, çocuğun bildiği çevrede sunulmalıdır.
28. Derste önemli olan noktalar vurgulanmalı ve unutmaması için ara tekrarlar yapılmalıdır. Derse başlamadan önce bu tekrarlara mutlaka yer verilmelidir.
29. OSB tanısı olan öğrencide, istenilmeyen davranışın yok edilmesi için, yerine mutlaka istenilen yeni bir davranış öğretilmelidir.
30. Öğrencinin güçlü ve zayıf yönleri, ilgi ve yetenekleri mutlaka belirlenmelidir (Akkuş, 2022).

Şekil 5: OSB Tanısı Olan Çocukta Problem Davranışında Yapılması Gerekenler

Şekil 5'te OSB tanısı olan çocukta problem davranışında yapılması gerekenler açıklanmıştır.

2.7. Üstün/Özel Yetenekli Çocuklar

Akranlarına göre farklılık gösterip zekâ puanları daha yüksek olan bireylerdir. Değerlendirme sonucu, etiketlenen bireyler BİLSEM 'de eğitim desteği alır. Bu bireyler genellikle, erken yaşta, hızlı okuma becerisi kazanır. Bu öğrencilerde sık sık rekabet, liderlik yarışı ve çatışma gibi bazı durumlar ortaya çıkabilmektedir. Özel yetenekli öğrenciler, bilişsel açıdan akranlarına göre daha ileride oldukları için diğer öğrencilere göre akademik düzeyleri ve ilgi alanları farklılaşabilmektedir.

Özel yetenekli bir öğrencinin bulunduğu sınıfta, zihinsel olarak daha geride olan öğrenci de bulunabilmektedir. Bu durum öğretmeni zorlayabilmektedir. Bu yüzden bir öğretmenin, normal gelişim gösteren akranlarına göre ileride veya geride kalan öğrencisi varsa sınıf içerisinde en az iki etkinlik uygulaması gerekebilmektedir (Bildiren ve Akyol, 2020).

Sınıfında özel yetenekli öğrenci bulunun öğretmenler şu konulara dikkat edilmelidir:

1. Özel yetenekli öğrenciler, potansiyellerine uygun bir şekilde olumlu bir sınıf ortamına ihtiyaç duyarlar.
2. Özel yetenekli çocuklar, akranlarından bir veya birkaç özelliği itibari ile ileride olabilirler. Fakat bazı özellikleriyle de akranlarından geri de olabilirler. Bu yüzden öğretmenin bu kaynaştırma öğrencisini iyi tanıması gerekmektedir.
3. Özel yetenekli öğrenciler, genellikle duygusal, bilişsel, hayali veya bir psiko-motor becerilerinde aşırı hassas veya duyarlı olabilmektedirler. Öğretmeninin bunu göz önünde bulundurması gerekmektedir.
4. Özel yetenekli öğrencilerde, aşırı merak ve çok soru sorma özelliğiyle karşılaşılmaktadır. Bu durum–öğretmenin ders akışını zora sokmaktadır. Bu noktada öğretmene düşen görev, sabırla soruları yanıtlayıp öğrencinin merakını gidermeye çalışmasıdır.
5. Özel yetenekli öğrenciler, mükemmeliyetçi yapılarından kaynaklı olarak; kendilerine, yeteneklerinin çok üstünde hedefler koyabilmektedirler. Sonrasında, bu hedefleri gerçekleştiremedikleri zaman, yoğun başarısızlık duygusunu yaşamaktadırlar. Bu duruma karşı, öğretmenler; öğrencileri, seviyesine uygun hedeflere teşvik etmelidir.
6. Özel yetenekli çocuklarda sıklıkla karşılaşılan problem davranışlarından biri, söz almadan sınıf içerisinde konuşmadır. Özel yetenekli öğrencilere, söz alma becerisinin kazandırılması gerekmektedir.

7. Öğrenci hareketli bir yapıdaysa, öğrenciye; fotokopi çekme, çalışma kâğıtlarını sınıfta dağıtma veya sınıf dışı materyali sınıfa getirme gibi, enerji sarf ettirecek görevler verilmelidir.
8. Özel yetenekli çocukların, küresel problemlere karşı kaygı düzeyi yüksektir. Sosyal bilgiler dersi yapısı gereği, küresel sorunları ele alan bir derstir. Sosyal bilgiler dersinde, öğretmen; küresel problemlerden birini veya birkaçını, ders çerçevesinde ele alarak bu problemleri başkalarının da bildiğine dair öğrenciye gerekli mesajları vererek bu kaygı düzeyini düşürmelidir. Bu dersin kazanımına göre, belgesel, haberler vb. getirilerek, sınıfta izlettirilebilir.
9. Özel yetenekli öğrencilerin akademik başarısı, diğer öğrencilere göre ileride olduğu için ödev seçimi, görev dağılımı; derse göre ilgi ve yeteneğine göre yapılmalıdır.
10. Özel yetenekli öğrenciler genelde sosyal ve popüler oldukları için ilgi ve takdir edilmeyi severler. Bu durumun fazla öne çıkması, diğer öğrencilerin, özel yetenekli çocukları dışlamasına sebep olabilmektedir. Bunun önüne geçilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.
11. Özel yetenekli öğrencilerden, yüksek beklenti içerisine girilmemesi gerekmektedir. Yüksek beklentiye girildiği taktirde ve öğrenci bunu yapamadığında, bunun sonucunda anlamsız taşkınlıklar yapma, agresiflik, aşırı sınav kaygısı, motivasyon düşüklüğü, çok düşünme, özgüvensizlik, stres, kaygı veya depresyon gibi duygu durumları oluşabilmektedir.
12. Özel yetenekli çocuklar, lider olmaya gereğinden fazla önem verebilmektedirler. Her etkinlikte, liderlik görevi verilmemeli. Bunun yerine bazı etkinliklerde liderlik görevi verilirken bazılarında ise yalnızca görev verilmelidir. Özel yetenekli öğrenci, etkinlik sürecinde yaptığı her doğru davranış için pekiştirilmelidir. Böylece, özel yetenekli öğrenciler, lider olmadan da başarılı olmayı öğrenebilmelidirler.
13. Özel yetenekli çocuklar, akranlarından daha ileride oldukları için; akranlarını daha geride bulmaktadırlar. Bu durum, onlarla çok fazla iletişim içerisine girmemelerine sebep olabilmektedir. Bunun sonucu da akranları tarafından dışlanma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden özel yetenekli öğrencilerin bulunduğu sınıflarda, sınıf içi etkinliklerde, oturma planında dengeli dağılıma önem verilmelidir (Çakır, 2021).

2.8. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

Dikkat eksikliği olan çocuklarda, bir işi bitirmeden yarım bırakma veya görevlerini tamamlamadan bulundukları yeri veya etkinliği erken terk etme şeklinde görülmektedir. Dikkat eksikliği yaşayan çocuklarda motivasyon eksikliği, dikkatlerini toplamakta güçlük gibi problemler görülmektedir. Dikkatlerini destek alarak toplasalar bile çok çabuk dağılabilmektedir. Dikkat eksiliği yaşayan çocuklarda ayrıca, düzensizlik, unutkanlık sürekli olarak eşya kaybetme gibi özellikler yoğun olarak görülebilmektedir (Yıldırım-Doğru, 2012).

Aşırı hareketlilik (hiperaktivite) olan çocuklarda ise, sürekli hareketlilik (el, ayak veya oturamama), sürekli veya belli aralıklarla yerinden kalkma, ayakta dolanma, çok konuşma, bazen hiçbir etkinliğe katılmama, sürekli sağa sola bakarak her an koşacakmış gibi hareket halinde olma gibi davranışlar görülür (Yıldırım-Doğru, 2012).

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğunun genel olarak üç tipi bulunmaktadır (Doğangün ve Yavuz, 2011). Bunlar Tablo 2'de açıklanmıştır.

Tablo 2:Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Tipleri

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Tipleri	**Özellikleri**
Dikkat Eksikliğinin Baskın Olduğu Tip	• Çocuklar genellikle tembel ve isteksizdir. • Vücutlarında herhangi bir hiperaktivite görülmezken, akılları sürekli olarak hiperaktiftir. • İçe dönük ve kafaları sürekli bir düşünce ile meşguldür.
Hiperaktivite ve Dürtüsel Davranışların Baskın Olduğu Tip	• Çocuk hiç yerinde duramaz, sürekli hareket eder ve çok konuşur. • Çocuk bir yere oturtulduğunda dahi elleri ve ayakları sürekli hareket halindedir. • Sorulara genellikle düşünmeden yanıt verirler. • Sosyal iletişim anlamında da kurallara uymayan, sorumsuz davranışlar sergilerler.
Birleşik Tip	• Bu gruptaki bireylerde hem dikkat eksikliği görülürken hem de hiperaktivite özellikleri görülür. • Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu tanılaması olan çocukların %85'i genellikle bu grup içerisinde yer almaktadır.

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu tanısı olan öğrenciler için sınıf içerisinde şu konulara dikkat edilmelidir:

1. Öncelikle öğrenci hakkında tıbbi ve eğitsel tanımlamaya ulaşılmalı, aileden gerekli bilgiler edinilmeli ve normal gelişim gösteren sınıf öğrencileri önceden bilgilendirilmelidir.
2. Sınıf içerisindeki görsel uyaranları azaltın veya kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin görsel uyaranları göremeyeceği, arkası uyaranlara dönük bir şekilde oturtun.
3. Derste tekrarlara yer verme ve ek süre tanımaya önem verin.
4. Öğrencinin, neyi öğrenmeye ihtiyacı olduğu konusunda bilgi edinilmeli; aile, özel eğitim öğretmeni ve rehber öğretmeni ile iş birliği sağlanmalıdır.
5. Öğretilecek sosyal bilgiler dersi kazanımı, küçük parçalara bölünerek uygulanmalıdır.
6. Öğrenci sınıf kurallarına dâhil edilmeli, kurallar net bir şekilde anlatılmalı ve kavraması sağlanmalıdır.
7. Öğretim materyallerinde uyarlamalar yapılmalıdır. Öğretilecek konuyu basitleştirme, öğrenciyi konuşmaya cesaretlendirme, öğretimde yetersizliği olmayan akranları görevlendirme etkili diğer yollardandır. Sosyal bilgiler, iş birlikçi yöntem ve grup çalışmalarına uygun bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır (Diken, 2020).
8. Mecaz, ima ve kinaye içeren cümlelerden kaçınılmalısınız.

9. Ders mümkün olduğunca en az iki duyuya hitap eden materyallerle desteklenmeli ve planlama buna göre yapılmalıdır.
10. Derste öğrencinin söylediği bir önceki cümleden yola çıkılarak, yeni sorulara yanıtlar genişletilmelidir.
11. Öğrenci, anlamını bilmediği kelimelerin anlamlarını sorması için cesaretlendirmelidir.
12. Küçük grup etkinlikleri planlanmalı, etkinlikler içerisinde öğretim programının gerektirdiği dil ve konuşma becerilerine odaklanılmalıdır (Bildiren ve Akyol, 2020).
13. Eğer öğrenci, sıklıkla sınıf içerisinde dolaşıyorsa; tekli sırada sırtı duvara dönük, köşe bir sıraya oturtulması, sırasında oturmasını sağlamak için etkili olabilmektedir.
14. Genel olarak, sınıf içerisinde sessizliğe önem verin. Dikkat dağınıklığı yaşayan bir öğrenciyi, sessiz bir köşeye ve uygun sınıf davranışını model alabileceği öğrencilerin yanına veya yakınına oturtmalısınız.
15. Öğrenciyi, birlikte çalışabileceği akranlarının grup çalışmasına dâhil edin. Akran öğretimini işe koşun.
16. Öğrencinizde aşırı hareketlilik varsa; fotokopi çekme, sınıf defteri taşıma gibi işler için öğrenciye sorumluluk verin. Bunu yaparken öğrenciyi sürekli kontrol etmeyi unutmayın.
17. Öğrenciniz yazma problemi yaşıyorsa, yazılı çalışmalar yerine sözlü veya görüntülü projeler hazırlatın. Ders esnasında ses kaydı yapmasına izin verin.
18. Öğrencinizin; kendini izleme, düzenleme ve öfke kontrolü gibi yöntemleri öğrenmesinde yardımcı olun. Bunu, öğrenci ile ilgili video kaydı alıp daha sonra beraber izleyerek yapabilirsiniz (Bildiren ve Akyol, 2020).

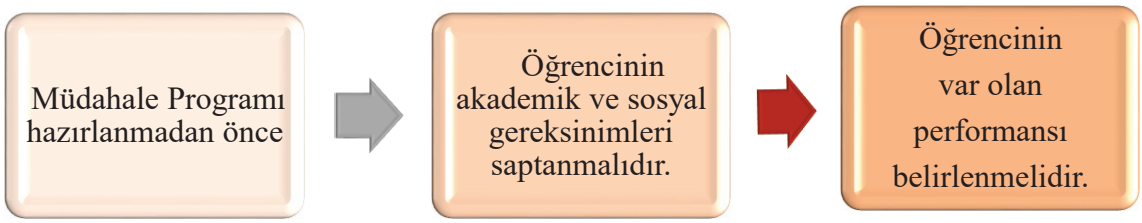
3. ÖZEL EĞİTİMDE EĞİTSEL DEĞERLENDİRME SÜRECİ

3.1. Tarama/Keşif Aşaması: Sürecin ilk aşamasıdır. Tarama tıbbi olarak, doğum öncesi ve doğumdan sonra da yapılabilmektedir. Fakat bazı yetersizlikler tarama ile belirlenememektedir. Birçok özel gereksinimli çocuk, okul çağında henüz belirlenememiş olabilmektedir. Öğretmenlerin dikkatli bir biçimde çocukları gözlemlemeleri; bu çocukların belirlenmesinde önem taşımaktadır Öğretmenler, bu noktada anahtar konumda olup sınıf içi etkinliklerde veya okul sürecinde şüphelenilen her çocuğu gözlemlemeli ve hakkında gerekli bilgiyi toplamalıdır. Öğretmenler ihtiyaç durumuna göre, kontrol listeleri veya ölçüt bağımlı ölçme araçları ile formal değerlendirme yapmalıdır. Bu süreçte öğretmen gerek duyduğunda diğer öğretmenlerden, okul rehberlik servisi veya idareden yardım almalıdır. Yapılan değerlendirme sonucuna göre öncelikle, öğrenci için ihtiyacına göre eğitim ve öğretimde uyarlama ve düzenlemeler yapılmalıdır. Eğer bunlara rağmen hala çocuktaki farklılıklar devam ediyorsa resmi olarak ikinci aşamaya geçilmelidir (Sak ve Toraman, 2020).

Tıbbi tanılama sürecini başlatmak için; öğrencinizi ve ailesini, onlara en yakın hastanelerin Pediatri bölümüne yönlendirebilirsiniz. Pediatri bölümü gerekli görürse, Çocuk Psikiyatrisi ve Çocuk Nörolojisine sevk yaparak, tıbbi tanılama sürecini başlatmaktadır. Bu aşamalardan sonra; çocuk, sağlık kurulunca değerlendirilerek tanılama almaktadır.

3.2. Rehberlik ve Araştırma Merkezi'ne Başvuru Öncesi Aşama: Bu aşamada öğretmen, öğrenci için çeşitli bütünleştirme çalışmaları yapmalıdır. Gerekli görülen

eğitimsel müdahalelerde bulunmalı, formal araçlarla öğrencinin özelliklerini ve durumunu belirlemelidir. Bilimsel çalışmalar, başvuru öncesi sürecin planlı ve sistemli bir biçimde uygulanırsa pek çok özel gereksinimli olan öğrencilerin, resmi olarak tanılanmasına gerek kalmadığını ve genel eğitim sınıflarında eğitimlerini etkili bir şekilde sürdürdüklerini göstermektedir (Sak ve Toraman, 2020). Bu yüzden genel eğitim ve özel eğitim uzmanlarından oluşan bir ekip oluşturularak öğrenci için bir müdahale programı hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. Müdahale programları hazırlıkları aşağıdaki gibidir.

Şekil 6: Müdahale Programı Hazırlıkları

Müdahale programı kapsamında sınıf öğretmeni:

1. Eğitim kazanımları ve yöntemlerinde,
2. Sınıfın fiziksel çevresinin düzenlenmesinde,
3. Materyallerde,
4. Sınıf yönetiminde,
5. Ev ödevlerinde uyarlamalar yapmalıdır (Cavkaytar, 2018).

Tüm bunların sonucunda; öğrenci ile ilgili olarak toplanan bilgiler ve yapılan düzenlemelerin sonuçları, kalıcı nitelikte bir öğrenme sorununun varlığına işaret ediyorsa öğrenci için başvuru sürecine geçilmesi gerekmektedir.

3.3.Başvuru Aşaması: Bu aşamadan önce toplanan tüm bilgiler, öğretmen tarafından bir dosya veya rapor haline getirilmelidir. Öğrenci hakkındaki düşünce, endişe, eksikler vb. her şey yazılı hale getirilmeli ve tüm bu veriler, velilerle de paylaşılmalıdır. Okul rehberlik servisi, okul idaresi, öğrenci velisi, sınıf öğretmeni; öğrenci ile ilgili ortak karar vererek, öğrenciyi tanılamaya yönlendirilmelidir.

3.4.Ayrıntılı (Resmi) Değerlendirme Aşaması: Ayrıntılı değerlendirme, Rehberlik Araştırma Merkezi (RAM) tarafından yapılmaktadır. Öğrenci, okuldan gönderilen bilgiler ve değerlendirme sonuçları birleştirilerek değerlendirmeye alınır. Bu aşama sonunda öğrenciye tanılama yapılır.

3.5.Yerleştirme Aşaması: Öğrenci bu aşamada, eğitsel tanısına göre bir eğitim kurumuna veya uygun bir sınıfa yerleştirilir. Bu aşamada öğrenci, öncelikle akranlarıyla eğitim görebileceği bir sınıfa yerleştirilir (Sak ve Toraman, 2020).

3.6. Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) Geliştirme Aşaması: Özel eğitime ihtiyacı olduğuna dair karar alınmış öğrenci için seçilen eğitim modülü, kazanımlar ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) hazırlamak için öncelikle kaba değerlendirme veya uygun görülen ölçme araçları veya yöntemle öğrencinin performans düzeyi belirlenmelidir.

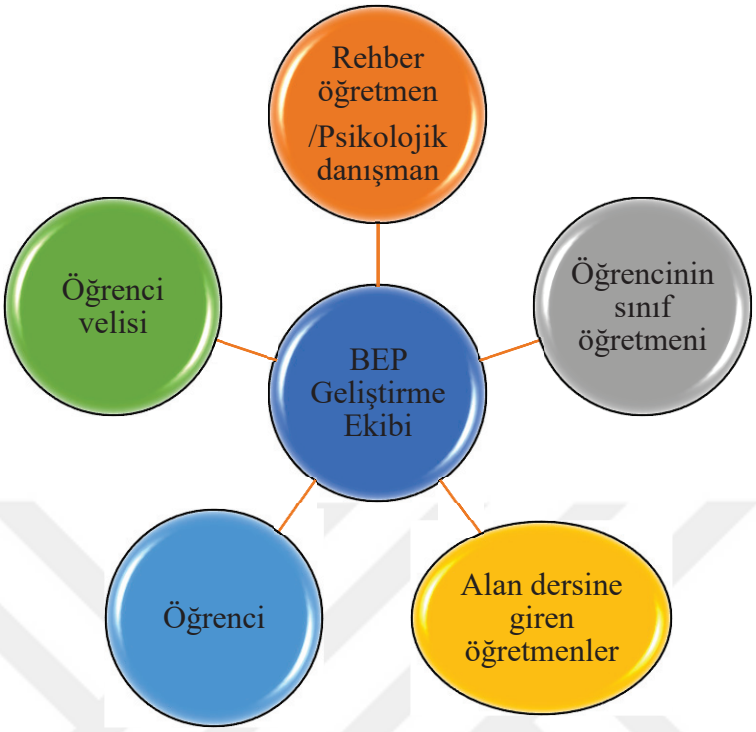
Kolaylıkla hazırlayabileceğiniz BEP link önerisi: http://erbaaram.meb.gov.tr/bep/planhazirla/ogrencibilgileri.php (Erişim Tarihi 20 Ocak 2021)

Şekil 7: BEP Hazırlama Linki

BEP, özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin, takip ettikleri öğretim programı temel alınarak gelişim özellikleri, eğitim ihtiyaçları ve performansları doğrultusunda hedeflenen kazanımlara ulaşmaya yönelik hazırlanan ve bu öğrencilere verilecek destek eğitim hizmetlerini de içeren özel eğitim programıdır (Sak ve Toraman, 2020). Özel gereksinimli olan her çocuğa BEP' in hazırlanması yasal bir zorunluluktur. BEP ders yılı başlamadan önce hazırlanır. BEP hazırlanırken, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin sınıf seviyesine göre, sosyal bilgiler öğretim programı temel alınır.

BEP hazırlanırken sosyal bilgiler dersi kapsamından hedeflenen kazanımları belirlemeden önce, öğrencinin hem ayrıntılı değerlendirilmesi hem de öğretime ilişkin değerlendirmelerinin düzenli ve sistematik olarak yapılması süreci kolaylaştırmaktadır. Öğrenci 6. Sınıfta olup akademik seviyesi 5.Sınıf ise bu durumda öğrenci için 5. Sınıf öğretim programı kazanımları temel alınır (Sönmez-Kartal ve Toper-Korkmaz, 2017). BEP hazırlamada öğretmenlere yardımcı olan çeşitli çevrimiçi ve çevrımdışı program ve uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamaya örnek Şekil 7'de yer verilmiştir.

BEP oluşturma ekibi aşağıdaki şekildeki gibidir (MEB, 2022).

Şekil 8: BEP Geliştirme Ekibi

Eğitim programının hazırlanması için, BEP'i hazırlayacak ekip oluşturulur. Uygun eğitim ortamlarıyla birlikte bu ortamlarda sunulacak destek eğitim hizmetleri belirlenir ve program hazırlanır. Uzun ve kısa dönemli amaçlar veya kazanımlar, uygun öğretim materyalleri ve öğretim yöntemleri belirlenir.

Uzun Dönemli Amaçlar/Hedefler/Kazanımlar: Öğrenciden, bir öğretim yılı sonunda kazanmasını istediğimiz davranışlardır. Bu amaçlar, öğretmene bir akademik yıl boyunca öğrenciye, hangi davranışları kazandıracağını veya öğretilecek kazanımları planlamaya yardım eder. Bu amaçlar gerçekçi ve ulaşılabilir olmalıdır.

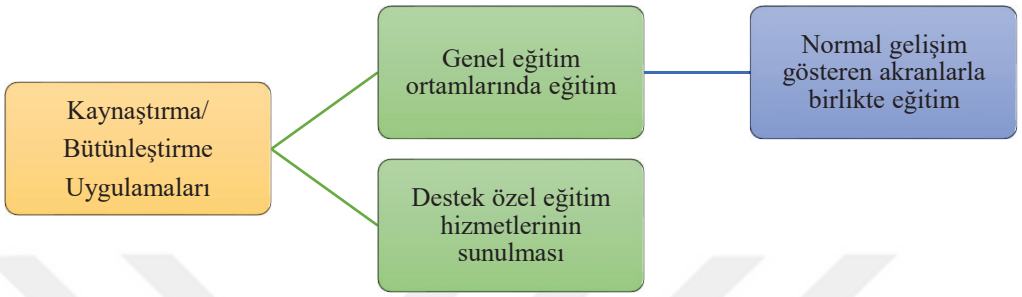
Kısa Dönemli Amaçlar/Hedefler/Kazanımlar: Öğrencinin var olan performans düzeyi ile uzun dönemli hedefler arasındaki ölçülebilir basamaklar olarak tanımlanır. Uzun dönemli hedeflere göre daha ayrıntılıdır. Kısa dönemli hedeflerin 4 temel öğesi bulunur: 1- Birey, 2- Davranış, 3- Koşul, 4- Ölçüttür (Alberto ve Troutman, 2015; çev. Sarı).

RAM tarafından hazırlanıp, öğrencinin devam ettiği okula gönderilen eğitim programı; tavsiye niteliğindedir. Bu program öğrencide destekletilmesi istenen alanlar için çerçeve oluşturmaktadır. Asıl BEP'i hazırlamak öğretmenin görevidir.

3.7. İzleme Aşaması*:* Bu aşamada öğrencinin, devam ettiği okul programı ve BEP' in gelişimi takip edilmektedir. Eğer istenen gelişim düzeyi yeterli değilse, öğrenci için BEP'te değişiklikler, eğitiminde düzenleme ve uyarlamalar yapılmalıdır.

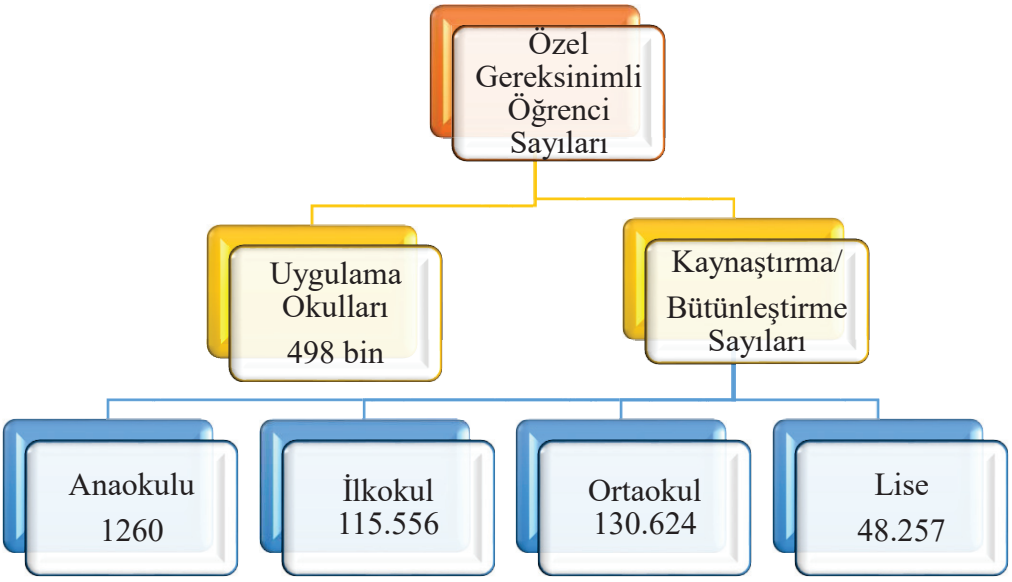
4. KAYNAŞTIRMA/BÜTÜNLEŞTİRME

2022 tarihinde güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre, kaynaştırma/bütünleştirme şu şekilde tanımlanmaktadır: *"Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademede diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla bu bireylere destek eğitim hizmetleri de sunularak akranlarıyla birlikte tam zamanlı ya da özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak verilen eğitim"* olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2022).

Şekil 9: Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları

Kaynaştırma eğitiminin gerekliliğine temel olan düşünce, özel gereksinimli öğrencilerin genel eğitim sınıfında sosyal ve akademik beceri alanlarında daha hızlı ilerleyeceklerinin düşünülmesidir. Özel eğitim öğrencileri ve normal gelişim gösteren öğrenciler, birbirini olumlu yönde etkilemekte, topluma uyum sağlamaları bütünleştirme yoluyla daha hızlı gerçekleşmektedir. Ayrıca özel gereksinimli öğrencilerin normal gelişim gösteren akranları ile aynı okulda veya aynı sınıfta bulunmaları sosyal ve manevi yönden de önem taşımaktadır. Kaynaştırma/Bütünleştirme yaklaşımına göre; tüm okullar kaynaştırma ortamı olarak ifade edilebilir. Bu okullarda, özel gereksinimi olan öğrenciler, akranları ile eşit eğitim alarak, içinde yaşadıkları topluma da etkin katılım göstermeleri sağlanabilmektedir (Diken, 2016).

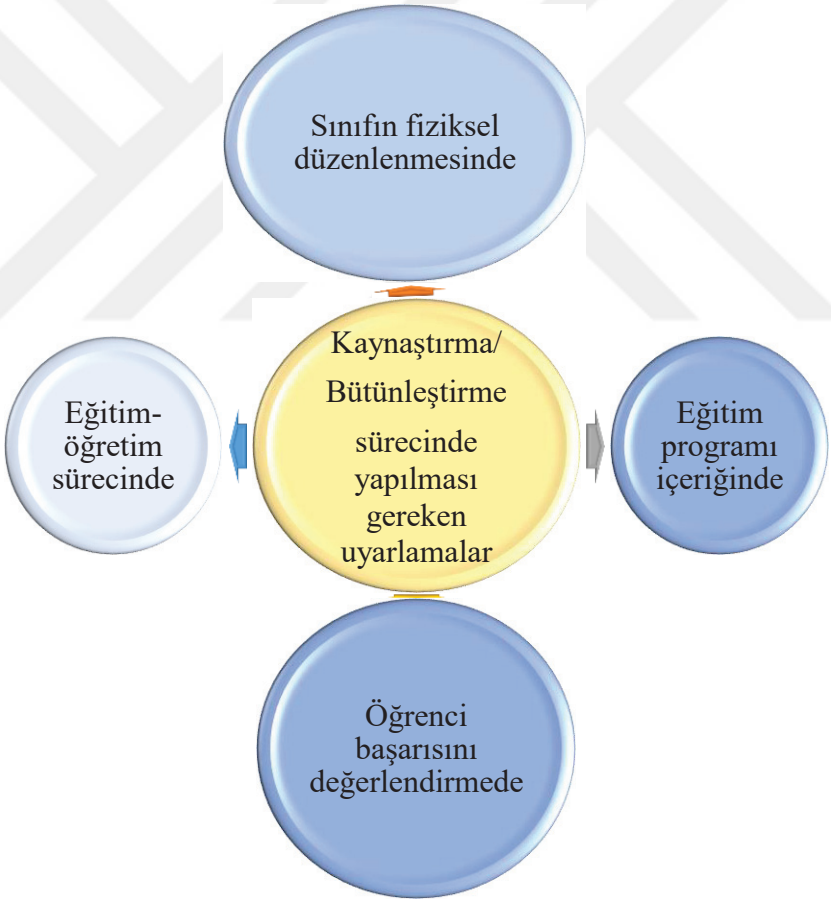

Şekil 10: Eğitimine Devam Eden Özel Gereksinimli Öğrenci Sayıları (MEB,2022).

Kaynaştırma/Bütünleştirmede; birlikte eğitim ve destek eğitim büyük öneme sahiptir. Özel gereksinimi olan öğrenciler, akranları ile aynı okula gitmeleri ve aynı sınıfta eğitimlerine devam etmeleri, ***birlikte eğitim***; öğrenci ve öğretmene de özel eğitim hizmetlerinin ve desteklerinin sağlanması da ***destek özel eğitim hizmetlerini*** ifade etmektedir. Bu nedenle, hem özel gereksinimi olan öğrencinin genel eğitim sınıfına yerleştirilmesi hem de özel eğitim desteği alması kaynaştırma için zorunludur (Sucuoğlu ve Kargın, 2006).

Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecinde özel gereksinimli öğrencileri destekleyici öğretimsel öneriler şu şekildedir:

1. Etkinliklere dikkat çekin,
2. Öğrencinin öğrenme için hazır olduğu düzeyi belirleyin,
3. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisinin kendi hızında ilerlemesine dikkat edin,
4. Derste tekrara önem verin,
5. Konuyu, küçük parçalara bölerek öğretin,
6. Her defasında bir basamak öğretin, kademeli ilerleyin,
7. Davranış sorunlarına önem verin,
8. Akranları işe katın, grup çalışmalarına yönelik çalışmalar yapın ve ödev verin.
9. Gerekli teknolojik desteği sağlayın ve derste kullanın (Cavkaytar, 2018).

Şekil 11: Kaynaştırma/Bütünleştirme Sürecinde Yapılması Gereken Uyarlamalar

Kaynaştırma/Bütünleştirme süreci öncesi veya kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde yapılması gerekenler:

1. Özel gereksinimli öğrenciye, kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde devam edeceği genel eğitim sınıfı hakkında bilgi verilmelidir.

2. Normal gelişim gösteren öğrenciler, özel gereksinimli olma konusunda bilgilendirilmeli, toplantılar yapılmalı, empati becerileri geliştirilmeli, akıllarına takılan sorular varsa bunlar yanıtlanmalı, gerekirse bu alanda uzman konuklar getirilerek öğrenciler ile konuşulmalıdır.
3. Öğrencilerin, süreç için iletişim becerilerine sahip olması sağlanmalıdır.
4. Özel gereksinimli bireyler ile ilgili görevler/ödevler verilmelidir.
5. Olabildiğince akran öğretiminden yararlanılmalıdır.
6. Bu sürecin sağlıklı ilerlemesinde diğer büyük görev ve sorumluluk okul rehber öğretmenlerine düşmekte ve gerektiğinde her türlü yardım istenmelidir.
7. Okuldaki tüm çalışanların, özel gereksinimli öğrencilere karşı olumlu ve destekleyici görüşler sergilemesi sağlanmalıdır.
8. Kaynaştırma/Bütünleştirme sınıflarında özel gereksinimli öğrenciler ve normal gelişim gösteren öğrenciler arasında, eğitimden eşit yararlanma fırsatı verilmelidir (Cavkaytar, 2018).

4.1.Kaynaştırmanın/Bütünleştirmenin Yararları

Kaynaştırma/Bütünleştirme uygulamaları, normal gelişim gösteren bireyler, özel gereksinimli bireylere ve öğretmenlere katkıları oldukça fazladır. Başlıca faydaları Tablo 3'te açıklanmıştır.

Tablo 3:Kaynaştırma/Bütünleştirmenin Yararları

Öğrenciler Açısından	Öğretmenlere Katkıları
▪ Süreç doğru uygulandığında, özel gereksinimli bireyler potansiyellerini en üst seviyede göstermektedirler. ▪ Özel gereksinimli öğrencilerin, iletişim ve sosyal becerileri çok hızlı bir şekilde gelişir ve topluma uyum sağlamaları kolaylaşır. ▪ Normal gelişim gösteren öğrenciler için, ileriki yaşamlarında toplumda karşılaşabilecekleri özel gereksinimli olma durumu ile ilgili deneyim elde ederler. Bu bireylere karşı empati kurma, iletişim kurabilme gibi becerileri edinirler. Kendilerini daha gerçekçi değerlendirirken, başkalarının ihtiyaçlarını da dikkate almayı öğrenirler.	▪ Her öğrencinin bireysel farklılığını öğrenir ve bundan sonraki eğitim ortamı ve programına göre bireyselleştirmeyi deneyimler. ▪ Mesleki performansta artış sağlanır. ▪ Her bir öğrencinin ihtiyacına göre eğitim vermesi gerektiği konusunda deneyimlenmiş olur (Bildiren ve Akyol, 2020).

4.2. Kaynaştırma/Bütünleştirme Tipleri

Kaynaştırma/Bütünleştirme süreci özel gereksinimli öğrencinin genel eğitim sınıfında bulunduğu zamana göre çeşitli tiplere ayrılmaktadır.

Tam Zamanlı Kaynaştırma/Bütünleştirme: Genel eğitim okullarında, özel gereksinimli öğrencilerin genel eğitim sınıfında tam zamanlı (bütün dersleri beraber almaları) olarak eğitim almalarıdır. Tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme sürecinin uygulama ilkeleri tablo 4'te açıklanmıştır.

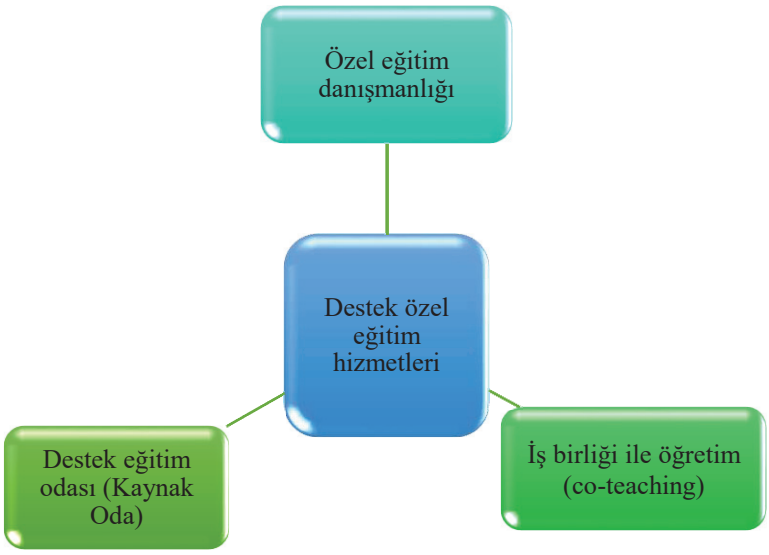
Tablo 4:Tam Zamanlı Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulama ilkeleri

Tam Zamanlı Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulama ilkeleri
1. Özel gereksinimli öğrenciler kendi akranları ile eğitim almalıdır. 2. Hizmetler okul merkezlidir. 3. Tanılama, değerlendirme, izleme gibi süreçler ekip çalışmasıdır. 4. Bütün öğrenciler öğrenebilir ve öğretilebilir. 5. Kaynaştırma/Bütünleştirmenin bir program dâhilinde verilen bir özel eğitim uygulaması şeklindedir.

Yarı Zamanlı Kaynaştırma/Bütünleştirme: Birden fazla yetersizliği olan öğrencilerin, yalnızca belirli derslerde genel eğitim sınıfında bulunmalarıdır. Buna göre özel gereksinimli öğrencinin ihtiyacına göre, destek eğitim hizmetlerinden yararlanmasına ve bireysel özelliklerine göre kaynaştırma/bütünleştirme sınıfındaki eğitim hizmetlerinden yararlanmasına fırsat verilmektedir. Bu dersler genellikle resim, beden eğitimi, müzik gibi dersleri içermektedir (Diken, 2016).

Destek Özel Eğitim Hizmetleri

Destek özel eğitim hizmetleri, öğrencinin bireysel özelliklerine göre olarak ihtiyaç duydukları alanlarda, sınıf içinde veya sınıf dışında eğitim almaları anlamına gelmektedir. Üç tür destek özel eğitim hizmeti bulunmaktadır (Diken, 2020). Bunlar:

Şekil12: Destek Özel Eğitim Hizmetleri

Her bir destek eğitim hizmeti tek başına kullanabileceği gibi üçünün de bir arada kullanabileceği düzenlemeler yapılabilmektedir.

Özel Eğitim Danışmanlığı

Özel eğitim danışmanlığı, danışmanların (özel eğitim öğretmeni, uzman rehber öğretmen) danışanlarla (genel eğitim sınıf öğretmenleri) beraber özel gereksinimli öğrencilerin, öncelikli ihtiyaç ve eksikliklerini belirleyip planlamaları; eğitim programına uygun strateji, yöntem ve teknik uygulamaları ve öğrenci değerlendirmelerini geliştirerek, sağlanan dolaylı bir hizmet türü olarak tanımlanmaktadır (Diken, 2020).

Bu hizmette, danışman öneri verip görüşmeler yoluyla yönlendirmeler yaparak öncelikli alanları, var olan durum ve sorunları belirler. Danışmanlık hizmeti veren özel eğitim öğretmeni, genel eğitim öğretmeni ile gerek duyduğunda öğrencinin davranışlarına ve akademik becerilerine yönelik problemleri belirleyerek çözüm yolları bulmasına yardımcı olabilmektedir (Diken, 2020).

Bu hizmet, genel eğitim sınıf öğretmenine sınıf içerisinde yaşadığı sorunlara çözüm bulabilmesi için fırsat verirken diğer yandan da tek başına çözemediği sorunlar için danışarak çözüm yolları bulmasını sağlar.

İş birliği ile Öğretim

Bu hizmet, bir sınıfta bulunan öğrencilerin tümünün, bir grubun veya daha fazla sayıdaki grubun öğretiminin sorumluluğunun paylaşılmasıdır. Bu hizmette genel eğitim sınıf öğretmeni ile özel eğitim öğretmeni aynı anda birlikte çalışırlar. Her iki öğretmen de planlama ve öğretim sürecine katılır.

İş birliği öğretimi modelleri şu şekildedir:

***Bir Öğretmen, Bir Gözleyen Öğretmen*:** Adından da anlaşılacağı gibi bir öğretmen, öğretim yaparken diğeri ise gözlemcidir. Öğretim yapan öğretmen tüm sınıfın öğretim sorumluluğunu üstlenirken, gözlem yapan öğretmen ise öğrencilerin ihtiyaçları, ilgi ve yetenekleri hakkında bilgi toplar.

İstasyon Öğretimi: Sınıf içerisindeki öğrenciler üç gruba ayrılırlar. Her bir grup, bir istasyon olarak adlandırılır veya değerlendirilir. Öğretim; her bir gruba bölünür. Bu hizmet modelinde öğretmenler iki istasyonda öğretim yaparken üçüncü istasyon ise bağımsız bir çalışma yapar.

Destek eğitim odası yönetmeliği linki: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_08/03045051_destek_egitim_odasi_kilavuz.pdf Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021

Paralel Öğretim: Sınıf iki gruba bölünür. İki öğretmen, iki gruba aynı anda aynı konuyu farklı materyaller üzerinden anlatır.

Alternatif Öğretim: Sınıftaki öğrenciler iki gruba ayrılır. Grup sayıları eşit değildir. Büyük grup ile bir öğretmen, küçük grup ile diğer öğretmen çalışarak performansları arttırmaya çalışırlar.

Ekip Öğretimi: İki öğretmen, aynı anda fakat farklı bakış açıları ve problem çözme yöntemleri ile bütün sınıfa grup öğretimi yaparlar (Diken, 2020).

Bir Öğreten Bir Yardım Eden: Bir öğretmen, bütün sınıfa tek başına öğretim yaparken diğer öğretmen ise öğrencileri bireysel olarak denetler ve destekler.

Destek Eğitim Odası

Genel eğitim ortamına yerleştirilen öğrencinin, problem davranışlarını azaltacak tedbirlerin alınması; akademik ve sosyal öğrenmelerindeki gereksinimlerini desteklemek, sınıf

ortamına başarıyla katılmasını sağlamak için verilen eğitime, *destek eğitim odası hizmeti* denir. Destek eğitim odası ile ilgili yönetmeliği yandaki şekilde yer alan linkten ulaşabilirsiniz. Tablo 5'te Destek eğitim odası hizmetinin temel ilkeleri açıklanmıştır.

Tablo 5:Destek Eğitim Odası Hizmetinin İlkeleri

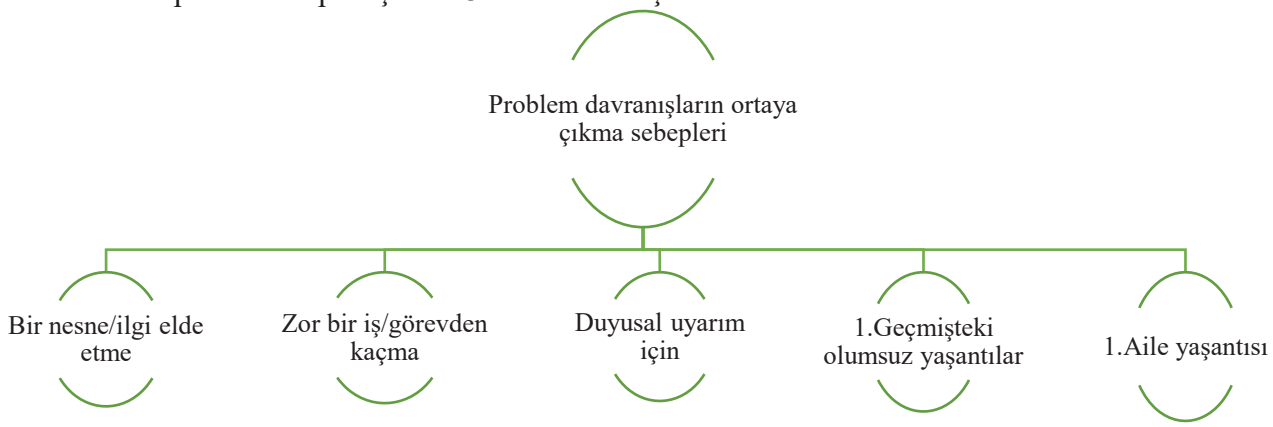
Destek Eğitim Odası Hizmetinin İlkeleri Şunlardır
1. Uygulama başlangıcında, bu hizmete alınacak özel gereksinimli öğrencinin, bireysel gereksinimi ve sorunları tam olarak belirlenmeli ve bir çerçeve çizilmelidir. 2. Destek eğitim odasında öğrencinin, ihtiyaç duyduğu eğitim tamamlanacak nitelikte bir planlama yapılmalıdır. 3. Özel gereksinimli öğrenci mümkün olduğunca sınıftan az sürede ayrı bırakılmalıdır. **4.** Destek eğitim odasında yapılacak olan çalışmalar genel eğitim sınıfındaki çalışma ile paralellik göstermelidir.

Destek eğitim odası sürecinde;

1. Özel gereksinimli öğrencinin sosyal ortamdan ayrılmamasına,
2. Özel gereksinimli öğrencinin serbest zaman etkinliklerinden akranları kadar yararlanabilmesine,
3. Genel eğitim sınıfındaki eğitim-öğretim etkinliklerini kaçırmamasına,
4. Genel eğitim ve özel eğitim öğretmenleri arasında iş birliğinin kurulmasında zorluk yaşanmamasına, önemle dikkat edilmelidir.

5. PROBLEM DAVRANIŞ VE TANIMI

Problem davranışı; bireyin farklı ortam, durum ve zamanlarda kendisine ve çevresindekilere zarar veren gözlenebilir ve ölçülebilir davranışlarıdır (Diken, 2020). Öğrenci problemli davranışı, bir amaç uğruna yapmaktadır. Öğrenci, elde ettiği veya elde edeceği duruma ulaşabilmek için problem davranışı devam ettirebilirler. Problem davranışların ortaya çıkmasına sebep olan sebepler Şekil 13'te ele alınmıştır.

Şekil 13: Problem Davranış

Problem davranışı olan öğrenci için; öğretmen, gerek gördüğü durumlarda, öğrencinin görüntü kaydını (video) alarak; bu kayıtları öğrenciyle beraber izleyerek konuşması, öğrencinin kendisinin farkında olması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu şekilde problem davranışı yaşayan öğrenci, kendi davranışının da farkında olur. Kendini izleyerek, daha sonrasında davranışlarını düzeltebilir. Problem davranışı yaşayan öğrencilerin kendini yönetme becerisine sahip olabilmesi için bu yöntem önem taşımaktadır.

Bazen, öğrenciniz öfke nöbeti yaşayabilir veya saldırgan davranışlar gösterebilir. Bu durumda:

1. Öğrencinizin, yüksek sesle, adını söyleyerek **DUR!** yönergesini verin ve sonrasında ses tonunuzu normalleştirin.

2. Öğrenci, istediğiniz davranışı sergileyene kadar, ona sürekli yönergelerinizi tekrar edin, ses tonunuzu olabildiğince normal seviyede tutun.

3. Eğer öğrenci sizi tehdit ediyorsa; fiziksel mesafenizi koruyun ve yardım gelene kadar herhangi bir şey yapmayın.

4. Öğrenci kendisine veya bir başkasına zarar vermiyorsa **DOKUNMAYIN!**

5. Öğrencinizi sakinleşebileceği bir alana götürün, öğrenci sakinleşmediği sürece asla yalnız bırakmayın (Cavkaytar, 2018).

BÖLÜM II

1. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI VE ÖZEL EĞİTİM UYGULAMALARI

1.1.Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Özel Eğitim Perspektifinden Değerlendirilmesi

Bireyin toplumsallaşması, eğitim yoluyla gerçekleştirilmektedir. Eğitim yoluyla gerçekleşmesi öngörülen toplumsallaşmanın temelinde ise eğitim ve öğretim programları yer almaktadır. Eğitim programları ve hedefler değerlendirildiğinde toplumsallaşmaya katkı sağlayan derslerin başında hayat bilgisi ve devamında sosyal bilgiler dersi olduğu görülmektedir.

Sosyal bilgiler, bireylerin doğal ve sosyal çevresini tanımasını ve sosyalleşmesini amaçlayan bir derstir. Sosyal bilgiler; kültürel mirasa duyarlı, sosyal ve doğal çevresini tanıyan, vatandaşlık aidiyetine ve problem çözme becerisine sahip, sorgulayan, üreten ve etkin katılım sağlayan bireyler yetiştirmeyi hedefler (MEB, 2018). Sosyal bilgiler öğretim programında yedi öğrenme alanı bulunmaktadır. Bu öğrenme alanları; bilgi, beceri ve değerlerin bir bütün olarak görüldüğü birbiriyle ilişkili bir yapıdadır. Sosyal bilgiler öğretim programında; öğrenme alanları, kazanımlar, beceri ve değerler bir bütün olarak organize edilmiştir. Öğrencilerden bu öğrenme alanlarından her birine yönelik bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor öğrenme çıktıları beklenmektedir (Çavuş, 2019). Öğrenciler öğrenme alanlarındaki kazanımları kazanırken; bilişsel, sosyal ve duygusal yönden de ilerleme göstererek; dil ve iletişim becerilerini de destekleyebilmektedirler. **7 Öğrenme alanı** içerisinde 131 kazanım yer almaktadır.

Bilim ve teknolojide yaşanan ani ve hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır. Bu nitelik dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır (MEB, 2018).

Sosyal bilgiler öğretim programı öğrencilere 27 temel **beceriyi** kazandırmayı hedeflemektedir. Sosyal bilgiler öğretim programı öğrencilere 27 temel beceriyi kazandırmayı hedeflemektedir. Sosyal bilgiler dersi bu beceriler aracılığıyla özel gereksinimli bireylerin, kendine güvenen ve topluma karışan bireyler olarak bağımsızlaşmasını sağlayabilmektedir.

Bir toplumun geleceğini inşa edilebilmesi için birtakım **değerlere** sahip bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal bilgiler öğretim programında 18 kök değer yer almaktadır. Okulda kazandırılan değerlerin, toplumsal olduğu kadar bireysel yönü de bulunmaktadır ve bu değerler bireyin davranışlarını yönlendirme de büyük etkiye sahip olabilmektedir. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisinin toplum içerisinde kültürünü ve değerlerini öğrenmesi aktif katılımını da kolaylaştırır. Örneğin; sorumluluk değeri, bireyin görevlerini yerine getirirken daha bilinçli olmasında, olaylar arasında neden sonuç-ilişkisi kurmasında, kişiliğini geliştirmektedir. Doğru öğretimle özel gereksinimli birey, hayatındaki sorumluluklarını öğrenerek buna göre davranışlar sergileyebilir. Sorumluluklarının farkında olması veya sorumluluk alabilmesi; bireyin ev, okul ve iş yaşamını da kolaylaştırabilir.

Toplum içerisinde her insan bir bireydir. Bireyler bir araya gelerek grupları oluştururlar. Bu bağlamda **Birey ve Toplum** öğrenme alanı ve bu alanda yer alan kazanımlar,

kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin grup katılımı ve bir grup oluşturma becerisinin kazandırılmasına olanak sağlayabilir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin toplum içerisinde yaşamını sürdürmesi, toplum kurallarını kazanması bu öğrenme alanındaki kazanımlar aracılığıyla verilebilir. Ayrıca bu öğrenme alanı ile kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin kendini tanıması toplum içerisinde iletişimi başlatması ve sürdürmesi için de büyük önem taşımaktadır.

Toplum içinde yer alan her bireyden Türk kültürünün özelliklerini tanıması beklenmektedir. Bireylerin kültürünü tanıması ve koruması, sosyal bilgiler dersi **Kültür ve Miras** öğrenme alanı kazanımları aracılığıyla kazandırılmaktadır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri de ait oldukları grup ve toplum içerisindeki kültürleri öğrenerek toplumsal kültüre dâhil olmaktadırlar. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine, kültürünü koruması ve geliştirmesi, toplumda bir arada yaşayacak milli bir bilincin oluşması bu öğrenme alanında yer alan kazanımlar aracılığıyla verilebilir. Bireylere, ortak geçmişin aktarılması, onların gelişimine ve topluma ilişkin aidiyet duygularına katkı sağladığından kültür ve miras öğrenme alanı önemlidir.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı kazanımları ile öğrencilere, mekânsal temel bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılması amaçlanmaktadır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri de bu becerileri kazanarak, günlük yaşamlarını kolaylaştırmakta ve yaşadıkları çevreyi daha iyi anlayabilmektedirler. Karmaşık bir çevrede yaşayan birçok kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi, bu öğrenme alanının kazanımları günlük yaşam akışlarını bağımsız bir şekilde devam ettirebilmelerini sağlayabilmektedir.

Değişen dünya ile teknoloji de çok değişmiş ve günlük hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. **Bilim, Teknoloji ve Toplum** öğrenme alanı kazanımları ile kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine, teknolojiyi kullanma becerisi, bilgiye teknoloji aracılığıyla erişme becerileri kazandırılabilir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri de günlük hayatlarında teknolojiyi doğru kullanarak yaşamlarını kolaylaştırabilirler.

Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri de toplum içerisinde yaşamını sürdürmek zorunda olan bireylerdir. Toplumdaki her birey gibi, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri de meslek edinebilen, üreten ve tüketen bireylerdir. **Üretim, Dağıtım ve Tüketim** öğrenme alanı kazanımları ile kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri, meslekleri tanıyarak bir meslek seçimi yapabilirler. Kendini tanıyan birey, kendisine en uygun iş ve mesleği seçebilir veya yönlendirilebilir. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri bu öğrenme alanında, ülkesinin ekonomik faaliyet ve çeşitliliklerini kavrar, istek ve ihtiyaçlarını belirler, tüketim kavramlarını öğrenerek yaşamlarını kolaylaştırabilirler.

Özel gereksinimli bireyler de toplum içerisinde diğer bireyler gibi bazı haklara sahiptir ve toplum içerisinde sorumlulukları ve ödevleri bulunmaktadır. **Etkin Vatandaşlık** öğrenme alanı kazanımları ile kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine sahip olduğu haklar, ödevler ve sorumluluklarının neler olduğu öğretilebilir. Bu öğrenme alanı kazanımları ile kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine toplumun bir parçası olarak sosyal katılım ve toplumu ilgilendiren konularda karar verme becerisi kazandırılabilir.

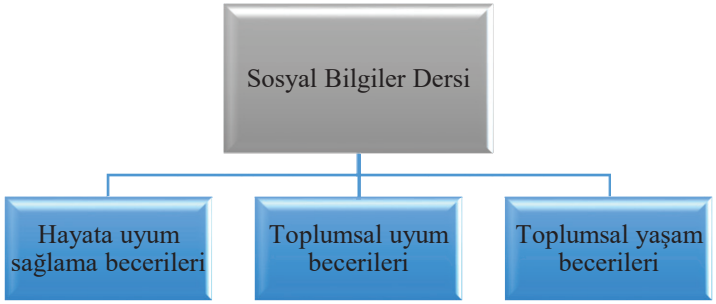
Değişen dünya ile ülkeler arasındaki etkileşimler çok fazla artmıştır. Ülkeler arasındaki ilişkiler küresel boyutta ve dinamik bir haldedir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri de aileleri ile haberleri izlemekte, dünya gündemini takip etmektedirler. **Küresel Bağlantılar** öğrenme alanı kazanımları aracılığıyla kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri, ülkeler arası ilişkiler ve bunların ülke ve topluma etkileri hakkında bir değerlendirme yapabilmektedirler. Diğer öğrenciler gibi kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri de komşu ülkeleri, farklı kültürleri öğrenebilir.

1.2.Özel Eğitime Gereksinim Duyan Öğrencilerle Sosyal Bilgiler

Özel eğitim programı, özel gereksinimli çocukların eğitim ihtiyaçlarını karşılamak ve öğretim düzenlemelerini iyileştirmek için bazı araç, teknik ve araştırma çabalarını içeren değiştirilmiş bir programdır (Sarılarhamamı, 2020). Özel gereksinimli bireyler için hazırlanan Özel eğitim programlarının temel hedefi; özel gereksinimli bireylerin bağımsız yaşam becerilerinin kazandırılması, toplumsal yaşama uyum sağlamalarının kolaylaştırılmasıdır (MEB, 2019). Özel Eğitim programları içerisinde sosyal bilgiler dersi doğrudan yer almamaktadır. Sosyal bilgiler dersi ile ilişkili kazanımlar, özel eğitim programları içerisinde dolaylı olarak, özel eğitim uygulama okullarında, *toplumsal yaşam becerileri* ve *hayat bilgisi* dersi içerisinde verilmektedir. Görme Engelliler Eğitim Programında, *sosyal hayat dersi* ve *hayat bilgisi* dersi; mesleki gelişim programlarında ise *toplumsal yaşam modülü*, sosyal bilgiler dersi ile ilişkili kazanımlara yer almaktadır (Kartal ve Korkmaz, 2017). Özel gereksinimli bireyler ihtiyaçlarına göre, rehabilitasyon merkezlerinde de destek eğitim almaktadırlar. Rehabilitasyon merkezlerinde, sosyal bilgiler dersine yer verilmemektedir. Rehabilitasyon merkezlerinde öğrenciler, toplumsallaşma ve toplumsal hayata uyum için sosyal becerilere yönelik eğitim almaktadırlar. Genel eğitim okulları bünyesinde açılan özel eğitim sınıflarında ise, kademe derecesine göre 4, 5, 6 ve 7. Sınıfta sosyal bilgiler dersi verilmektedir (MEB, 2022).

Kaynaştırma/bütünleştirme sürecinin her aşamasında, özel eğitim öğretmenlerinden; özel eğitim hizmet danışmanlığı alarak, sürecin daha verimli olmasını sağlayabilirsiniz.

Özel eğitim programlarının temel amaçları ve sosyal bilgiler dersi öğretim programının amaçları karşılaştırıldığında pek çok ortak amaçlarının olduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı kazanımları; özel gereksinimli öğrencinin, toplumsal yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyacağı; iletişim, gözlem, empati, sosyal katılım, yaratıcılık, karar verme, gibi temel pratik becerileri; basılı görsel kaynakları kullanma, tablo grafik okuma, yazılı anlatım vb. gibi akademik becerileri; özel gereksinimli öğrenciyi merkeze alarak, tüm bu becerileri kazanmalarını sağlayacak program yeterliliğine sahiptir (Yaylacı ve Aksoy, 2016).

Şekil 14: Sosyal Bilgiler Dersinin Özel Eğitimde Kazandırdığı Beceriler (Sarılarhamamı, 2020).

1.3.Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencileriyle Sosyal Bilgiler

Genel eğitim sınıflarında, kaynaştırma/bütünleştirme uygulaması tüm kademelerde planlı bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Kaynaştırma/Bütünleştirme eğitim süreci, öğrencilerin birbirlerinin bireysel farklılıklarını öğrenme, karşılıklı saygı göstermeleri ve kişisel

gereksinimlerini karşılamaya yönelik eğitim sürecini planlama ve uygulanma sürecini kapsamaktadır (Aihie ve Uwaoluetan, 2022; akt. Batu, 2012).

Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri, devam ettikleri okullarda; akranları ile aynı dersleri ve aynı öğretim programlarını takip ederler. Takip ettikleri bu derslerden biri de sosyal bilgiler dersidir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri ile normal gelişim gösteren öğrencileri aynı sınıflara yerleştirmek ve aynı ortamda bulunmalarını sağlamak, diğer öğrencilerin olumsuz tutumları üzerinde büyük önem taşımaktadır. Normal gelişim gösteren öğrencilerin özel gereksinimli bireyleri yakından tanıma fırsatı bularak olumlu bir kaynaşma söz konusudur. Özel gereksinimli öğrencilerin normal gelişim gösteren öğrencilerle aynı sınıfta kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde eğitimlerine devam etmeleri, sosyal uyum kurallarına uyma, hayatlarında gerekli olan öğrenmeleri diğer öğrencilerden model alarak öğrenme açısından da son derece önem taşımaktadır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri sosyal bilgiler dersi ile öğrenme alanlarını genişletirken aynı zamanda da eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini kazandırmaktadır. Bununla birlikte aynı sınıf içerisindeki tüm öğrencilerin uyum içinde öğrenmelerini sağlar. Sosyal bilgiler dersi aracılığıyla kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri okul içerisinde dayanışma kazanımları kazanırlar. Sosyal bilgiler dersi çerçevesinde kazanılan bilgiler, kavramlar, değerler, davranışlar, sosyal ve akademik beceriler; kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin bağımsızlaşmasında ve topluma katılımında önemli bir etkiye sahip özelliktedir. Özel eğitimde olduğu gibi kaynaştırma eğitiminde de bu derslerin temel amacı; temel yaşam becerilerini kazandırmak ve bireylerin toplumsal kişiliklerini ve ilişkilerini geliştirmektir. Sosyal bilgiler dersinin özelliklerine bakıldığında, kaynaştırma öğrencileri için diğer derslere kıyasla daha fazla öneme sahip olduğu söylenebilir.

Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin performans, ilgi ve gereksinimlerini belirleyerek uygun materyaller geliştirilerek öğretim yöntemine karar verilir. Öğretimsel içerikte uyarlamaların yapılması kaynaştırma sürecinin başarısını etkileyen faktörlerdendir. Kaynaştırma/bütünleştirme sürecinin daha başarılı ilerlemesi için öğretmenlerin hizmet içi eğitim alması da büyük önem taşımaktadır. Kaynaştırma uygulamaları, özel gereksinimli öğrencilerin eğitim ve öğretime ilişkin motivasyonlarını artırırken öz saygılarını ve sosyal becerilerini de geliştirmektedir. Uygulamalarda yapılan hatalar, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin yalnız kalmasına ve sürecin başarısız geçmesine sebep olabilmektedir. Uyarlama ve uygulamalarda öğretmenin öncelikli hedefi kaynaştırma bütünleştirme öğrencisinin ders sürecine aktif katılımını sağlamaktır. Bu şekilde kaynaştırma bütünleştirme öğrencileri sosyal bilgiler dersine aktif katılım sağlayabilir. Kaynaştırma bütünleştirme öğrenciler için uyarlama yapılırken öğrencilerin gelişimi merkezi alınarak yapılmalıdır.

Öğretmen, sosyal bilgiler öğretiminde:

1. Her iki gruptaki çocukların etkinlikler içerisinde birbirlerinden en iyi şekilde faydalanmalarına olanak sağlamalı ve gelişimlerine destek olmalıdır.
2. Normal gelişim gösteren öğrencilerle kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin her koşulda iletişim kurabilecekleri ortamları hazırlamalıdır.
3. Sosyal bilgiler dersi aracılığıyla kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerin benlik gelişimine yardımcı olmalı, toplum içerisinde bağımsız ve üreten bireyler olarak hayatlarını devam ettirmelerini kolaylaştırmalıdır (Aydın ve Sapasağlam 2019).

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde birtakım yeterliliklere sahip olması gerekmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programlarının alan yeterlilikleri incelendiğinde, *"Özel gereksinim duyan öğrencileri dikkate alan uygulamalar yapabilme"* (Anadolu Üniversitesi, 2022). *"İnsan hak ve özgürlükleri çerçevesinde kadın, çocuk ve özel gereksinimli bireylerin haklarını kapsamak ve eşit vatandaşlık ilkesine uygun hareket etmek"*, *"Öğrencilerin gelişim özelliklerine ve*

hazırbulunuşluk düzeylerine uygun, bireysel farklılıkları dikkate alan sağlıklı ve güvenli öğretim ortamları oluşturmak" (Ankara Üniversitesi, 2022). Bu yeterliliklerle öğretmenlerden; kaynaştırma eğitiminin ilkelerini bilme ve bu ilkeleri uygulayabilme, özel eğitim gerektiren bireylerin fark edilmesi, kaynaştırma/bütünleştirme eğitiminde kullanılan yöntem ve teknikleri bilme ve bu teknikleri uygulayabilme, ölçme ve değerlendirmenin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmesi beklenmektedir. Bu yeterlilikleri geliştirmek için öğretmenlerden, alanında uzman kişilerin kaynaklarını incelemeleri, aldıkları eğitim sürecinde bu konuya ilişkin akademik bir eğitim almaları ve özel eğitimle ilgili hizmet içi eğitim seminerlerine katılmış olmaları beklenmektedir (Kartallıoğlu, 2021).

2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI UYARLAMALARI

Öğretimsel uyarlama kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde olan çocukların, öğrenme sürecinde bireysel hızlarında öğrenmelerine olanak veren ve sınıf içerisinde derse ve etkinliklere aktif katılımı desteklemek amacıyla düzenlemelerin geliştirilmesidir (Sucuoğlu, Kargın, 2006).

Cavkaytar' göre (2018); eğitim-öğretimde üç tur uyarlama bulunmaktadır:

1. Öğretim programı uyarlamaları,
2. Öğretim yöntem ve materyal uyarlamaları,
3. Alternatif uyarlamalar.

2.1.Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Uyarlamaları

Kaynaştırma/ Bütünleştirme uygulamasına devam eden tüm öğrenciler, bağlı olduğu kurum ve kademenin sosyal bilgiler dersi öğretim programına bağlıdır. Hedeflenen tüm kazanımlar, genel eğitim programı süreciyle aynı devam ederken, öğretim programında öğrencilerin ihtiyaçlarına ve hazırbulunuşluklarına göre öğretmen tarafından birtakım uyarlamalar yapılması gerekmektedir

Sosyal bilgiler dersinin içeriği, kaynaştırma öğrencileri için uyarlandığında, yaşadığı topluma uyum sağlayabilen ve sorumluluklarını yerine getirebilen bireyler olarak yetişmektedirler. Kaynaştırma/Bütünleştirme uygulamasına devam eden öğrenciler, kayıtlı bulundukları okulun sosyal bilgiler dersi öğretim programına bağlı olarak eğitimlerine devam etmektedirler. Sosyal bilgiler dersi öğretim programının tüm kazanımları temel alınarak öğrencinin öncelikle hangi kazanımda olduğu belirlenmelidir. Elde edilen veriler ve kayıtlı oldukları okulun öğretim programları temel alınarak BEP hazırlanmalıdır. BEP hazırlanırken bir yıllık hazırlanmalı ve öğrencinin ulaşmasını istediğimiz, seviyesine uygun kazanımlar seçilmelidir.

Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri için öğretmen, ders yılı başlamadan önce BEP'i hazırlamalıdır. BEP hazırlanırken, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin sınıf seviyesine göre, sosyal bilgiler öğretim programı temel alınmaktadır. BEP hazırlanırken sosyal bilgiler dersi kapsamından alınacak olan kazanımları belirlemeden önce, öğrencinin daha önce öğrendiği sosyal bilgiler dersi kazanımları değerlendirme yoluyla muhakkak belirlenmelidir. Öğrencinin, sosyal bilgiler dersi ön ve geçmiş öğrenmeleri yoklanmalıdır. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisi hangi kademe veya sınıf düzeyinde ise kazanımlar buna göre belirlenir. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencilerinin ön öğrenmeleri, bulundukları sınıf düzeyine uygun değilse, önceki sınıf düzeylerinden kazanımlar seçilebilir. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisi 7. Sınıfa devam ederken öğrencinin öğrenmesi 4-5 veya 6.Sınıf seviyesinde ise, bu sınıf düzeyinde kazanımlar seçilmelidir.

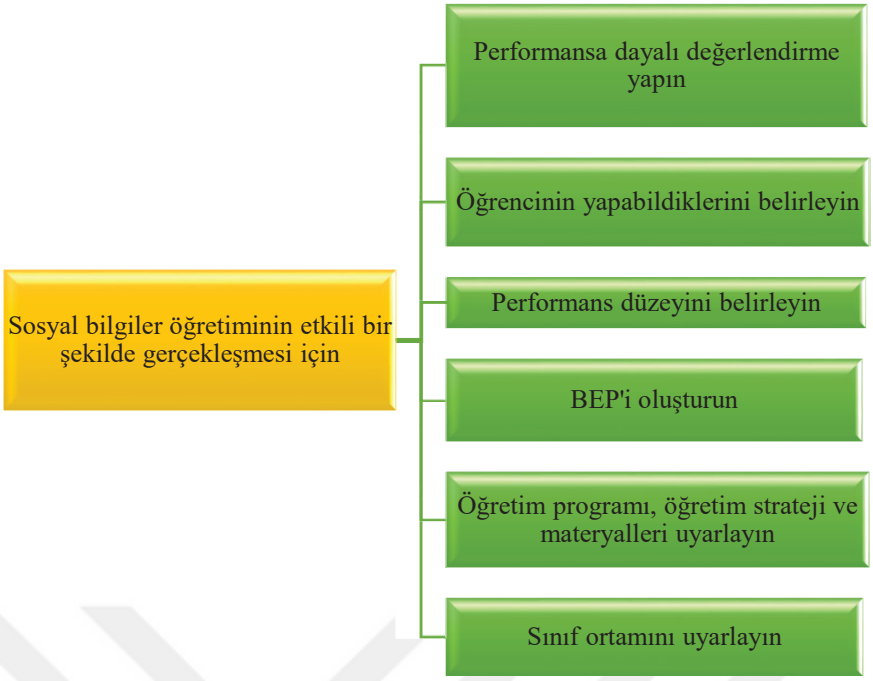
Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri için, sosyal bilgiler dersinde; konu işlenmeden önce, öğrencinin bilgisi yoklanmalı, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin bilgi düzeyi diğer öğrencilerle aynı seviyede değilse; kazanım alt amaçlara bölünmelidir.

Sosyal bilgiler dersinde yer alan üniteler ve konuların öğretmen tarafından analiz edilmesi gerekmekte ve öğrencinin seviyesine uygun bir şekilde istenilen yeni konu sıralaması hazırlanmalıdır. Bu şekilde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için yeni bir uyarlama yapılmalıdır. Öğretmen, üniteleri analiz ederken, öğrencinin anlayamayacağı veya seviyesinin üzerinde olan konuları elemesi ve öğrencisinin seviyesine göre yeni bir tema oluşturarak, öğretim programındaki kazanımları öğrenciye uyarlaması gerekmektedir. Öğretim programı yeniden uyarlanırken, birbiriyle alakalı içeriklerin mantıklı bir sırada ve öğrencinin günlük hayatta işine yarayabilecek bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Öğrenci için en önemli bilgi, kendi gündelik hayatında veya toplumsal yaşamda davranışa dökebileceği konulardır.

Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için sosyal bilgiler dersinde yer alan konuları, verilen sırada veya öğretim programına göre belirlenen sırada işleme zorunluluğu bulunmamaktadır. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri için sosyal bilgiler dersi öğretim programı, öğrencinin ihtiyacı doğrultusunda, öğretmenin sosyal bilgiler öğretim programını ve kazanımlarını temel alarak; öğrencinin gereksinimleri doğrultusunda ek veya yeni amaçlar oluşturması gerekmektedir.

Bu uyarlamalar yapılırken öğretmenlerin dikkat etmesi gereken bazı ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler:

1. Bireysel farklılıkları, gelişim özellikleri ve eğitim ihtiyaçları dikkate alınarak, çocuğa görelik ve bireysel gelişim ilkesine göre eğitim hizmeti sunulmalıdır.
2. Bireyler ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılmalıdır.
3. Uyarlamalar yapılırken bireyler, sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğunca ayırmadan, toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanıp yürütülmelidir.
4. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri, etkili vatandaş olarak yetiştirme programının vazgeçilmez bir unsurudur. Bu öğrenciler de geçmişi öğrenme, sorumluluk alma, topluma uygun davranışlar sergileme ve otoriteye bağlılık gibi bilgi, değer ve tutumlara sahip olabilirler. Bu yüzden *vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi* göz ardı edilmemelidir.
5. Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitsel performansları doğrultusunda amaç, içerik ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılarak diğer bireylerle birlikte eğitim görmelerine öncelik verilmelidir. Uyarlamalarda sosyal bilgiler dersini destekleyen disiplinler kullanılabilir. Sosyal bilgileri destekleyen tüm derslerden yardım alınarak bilgi temeli oluşturulabilir.
6. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ihtiyaçları, yeterlilikleri, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda kapasitelerini en üst düzeyde kullanmaları, üst öğrenime, meslek hayatına ve toplumsal yaşama hazırlanmaları amaçlanarak, yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler öğretimi temel alınabilir. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri öğrendikleri bilgileri hayatlarına davranış olarak yansıtabilirler. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri, karar verme, seçim yapma, sorun çözme gibi becerilere sahip olabilirler.

Şekil 15: Sosyal Bilgiler Öğretimi Uygulama Basamakları

Şekil 15'te sosyal bilgiler dersinin etkili bir şekilde gerçekleşmesi için yapılması gerekenler sıralı bir şekilde anlatılmıştır.

2.2.Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Yöntemleri ve Materyal Uyarlamaları

Sosyal bilgiler dersinin teorik bilgi yoğunluğunun fazla olması, bireye kazandırılması hedeflenen içeriklerin kapsamlı olmasına neden olmaktadır. Bu durum öğrencilerin konuları ezberlemesine yol açmaktadır. Fakat öğrencilerin ezberlemesi yerine, bazı öğrenme-öğretme stratejilerinden yararlanarak dersi daha anlamlı kılmak, öğrenmeyi kolaylaştıran bir dizi yaklaşımın getirilmesi olumlu sonuçlar doğuracaktır. (Gürgür, 2012).

Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri için, sanal sınıf veya blog oluşturabilir, ders öncesi hazırbulunuşluğunu arttırmak ve ders sonrası öğrencilerinizin eksikliklerini destekleyebilirsiniz. Sanal sınıf/blog aşağıdaki uygulamalar üzerinden açılabilir:
-ClassDojo
-Webquest (Zunal)
Google.sites

Sosyal bilgiler öğretim programı bireyi merkeze alarak öğrencileri soru sormaya, sorgulamaya ve eleştirel düşünmeye teşvik ederek; tartışma kültürü kazanmalarını amaçlamaktadır (Tay, 2017). Bunlara ek olarak sosyal bilgiler öğretim programı, öğrenme alanlarının yapısına bağlı olarak öğrencinin disiplinler arası bakış açısı geliştirmelerine katkı sağlamaktadır. Program yapısı gereği öğrencilerin, ilgi, istek ve yeteneklerini keşfetmelerini de sağlamaktadır. Sosyal bilgiler öğretim programı, "sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler" ve "yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler" anlayışlarına önem vermektedir. Öğrencilere, sosyal bilimcilerin kullandıkları bilimsel yöntemlerin sezdirilmesi beklenmektedir. Okulun içindeki ve dışındaki olaylardan yararlanılarak öğrencilere sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşılaştırılması ve karşılaştıkları sosyal problemler üzerine yansıtıcı düşünmeleri sağlanması beklenmektedir (MEB, 2018). Bu noktada

derste, araştırma- inceleme yoluyla öğretim stratejisi, örnek olay, problem çözme yöntemleri, grupla öğretim teknikleri önerilebilir.

Sosyal bilgiler öğretim programında, okul dışı ortamlardan da faydalanmaya önem verilmesi ve çalışmaların okulun yakın çevresinden (okul bahçesi gibi) pazaryerine, resmî dairelere, fabrikalara, sergilere, arkeolojik kazı alanlarına, atölyelere, müzelere ve tarihî mekânlara (tarihî yapılar, anıtlar, müze-kentler, savaş alanları, sanal müze gezisi vb.) yönelik olması beklenmektedir. Ayrıca uygun konularda sözlü tarih ve yerel tarih çalışmalarına da önem verilmesi istenmektedir. Bu bağlamda, sosyal bilgiler dersinde sınıfdışı öğretim tekniklerini kullanmak büyük önem taşımaktadır. Kazanımlarla ilgili güncel ve tartışmalı konular, farklı tartışma teknikleri kullanılarak problem çözme, eleştirel düşünme, kanıt kullanma, karar verme ve araştırma becerileriyle ilişkilendirilerek sınıfta tartışılması beklenmektedir. Öğretim yöntemleri içerisinde tartışma yöntemleri, sosyal bilgiler dersi için bu noktada büyük önem taşımaktadır (MEB, 2018). Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri için, sanal sınıf veya blog oluşturabilir, ders öncesi hazırbulunuşluğunu arttırmak ve ders sonrası öğrencilerinizin eksikliklerini destekleyebilirsiniz.

Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri ise, ders içinde bu konularda çok geride kalabilmekte ve öğretim programının öğrencilerden beklediğini zaman zaman yerine getirememektedirler. Bu yüzden sosyal bilgiler dersinde, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için strateji, yöntem veya teknik seçerken, diğer öğrencilerden soyutlanmamalarına ve sınıf öğrenmesinin çok gerisinde kalmayacak şekilde seçilmesi büyük önem taşımaktadır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için sosyal bilgiler dersinde en fazla tercih edilebilecek yöntem grupla öğretimdir. Derste, öğrencilerin birbirinin öğrenmesini desteklemesi ve model almaları için grup çalışmaları yapılmaktadır. Özellikle grupla öğretim teknikleri arasından, akran öğretiminden diğer tekniklere göre daha fazla başarı sağlanabilir. Akran öğretiminde öğrenciler arasında hem sosyal kabul güçlendirilir hem de kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin akademik başarısı daha çok desteklenmektedir. Akran desteği ile topluma uyum sağlamaları da kolaylaşmaktadır. Akran desteğiyle kazanmasını istediğimiz kazanımları daha kolay kazandırabilir, sınıf arkadaşını model almasını sağlayarak ona yardımcı olabilecek bir akran ile eşleştirerek akran desteği ve övgüsü alabileceği ortamlar oluşturmak kaynaştırma/bütünleştirme öğrencinin kendisini geliştirebilmesi için son derece büyük önem taşımaktadır. Öğrenme sürecinde, öğretmen gizli destek sağlayarak yetişkin desteği verebilir.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programı içeriği itibariyle göz önüne alındığında; iş birliklii ve akran desteği sağlanması durumunda öğretimin gerçekleşmesine olumlu yönde katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Yıldırım, 2019).

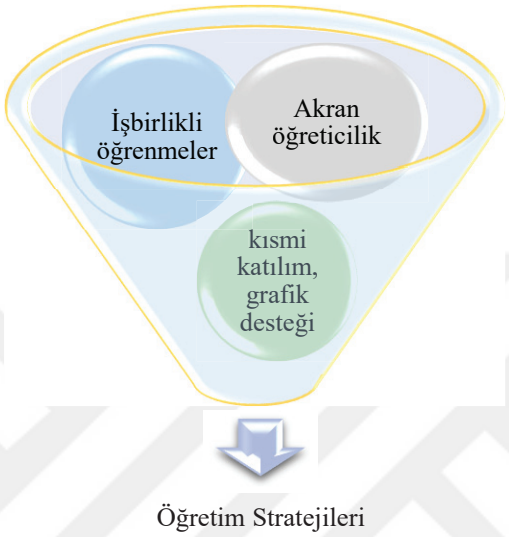
Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri için öğretim sürecinde:

- Akran kullanılabilir,
- Grup çalışmalarında, özel gereksinimli öğrencinizi daha az sayıdaki bir gruba yerleştirilebilir,
- Özel gereksinimli öğrencileri, onu daha yakından tanıyan akranlarının olduğu gruba yerleştirilebilir (Özel gereksinimli öğrencinizin, diğer öğrencilerin arasında; akrabası, komşusu ya da yakın çevresinden tanıdığı biri varsa, öncelikle akran eşleme veya akran öğretiminde bu öğrencilerle eşleme yapabilirsiniz).

Bireyselleştirilmiş öğretim, tudor destekli öğretim, programlı öğretim de sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek bireysel öğretim tekniklerindendir. Ayrıca sınıfdışı öğretim tekniklerinden özellikle ev ödevlerinin gruplama yapılarak verilmesi, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin okul dışında başarı oranını arttırabilecek bir yöntem olabilir.

Sosyal bilgiler dersinde, öğretim yöntemlerinizi güçlendirmek için;
-Google araç ve uygulamaları (müze, earth, dokümanlar, sites vb.)
-Sanal müze tur uygulamalarını kullanabilirsiniz.

Özel gereksinimli bireyler için sosyal bilgiler dersi kapsamında, aşağıdaki öğretim stratejilerden faydalanabilirsiniz.

Şekil 16: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Stratejileri

Sosyal bilgiler öğretim programında kavram öğretimi önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle kavram öğretiminde sınıflamalar ve farklı kavram öğretimi yaklaşımları dikkate alınmalıdır. Öğretmenlerden, anlam karmaşası, kavram karmaşası ve kavram yanılgılarının giderilmesine yardımcı olunması beklenmektedir (MEB, 2018). Bu yüzden materyal seçiminde grafikler, kavram ve zihin haritaları, konuyla ilgili şerit, levha ve maketler büyük önem taşımaktadır.

Sosyal bilgiler dersi kapsamında aşağıdaki uygulamalar aracılığıyla materyaller hazırlayabilir, derste kalıcılığı arttırabilirsiniz:
-Learningapps
-Toondoo
-Canva
-Lucidchart
-Powtoon
-Google araçlar

Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri için kavram öğretimi büyük önem taşımakta ve sosyal bilgiler dersi bağlamında önemli bir yer tutmaktadır. Bu yüzden kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin de kavramları doğru öğrenebilmesi için bu materyallere önem verilmelidir.

Efsane, destan, masal, atasözü, halk hikâyesi, türkü ve şiir gibi türlerden yararlanılarak sosyal bilgiler dersinin edebî ürünlerle desteklenebilir. Öğrenciler; konuları sevdirecek roman, tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı ve fıkra gibi edebî ürünler okumaya teşvik edilmelidir. Ayrıca uygun görülen kazanımlar resim, musiki, minyatür, hat, heykel, mimari, tiyatro, sinema gibi geleneksel veya modern sanat ürünleriyle desteklenmelidir (MEB,2018). Ayrıca sosyal bilgiler dersinde çevrimiçi ve çevrimdışı bazı uygulamalar aracılığıyla da materyaller hazırlayabilir, derste kalıcılığı arttırabilirsiniz. Bu materyaller: Learningapps, Toondoo, Canva, Lucidchart, Powtoon, Google araçlar…

Bu kazanımlarda okul ders kitabı dışında farklı yazılı eserlere yer verilebilir. **Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri** için, bu yazılı materyaller seçilirken seviyesine uygun sayfa sayısına, yazı puntosuna ve görsel zenginliğe önem verilmeli ve dikkat edilmelidir. Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kazanımlar, değerler ve beceriler **kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri** açısından daha somut anlamlandırmanın sağlanabilmesi için; yerküre, haritalar, şematik düzenleyiciler, zaman ve sıralama şeridi gibi çeşitli materyallere yer verilmesi, dersin daha başarılı yürütülmesini sağlamaktadır. Bu şekilde yapılan materyal uyarlamaları, var olan sosyal bilgiler öğretim programını öğrencinin gereksinimlerine cevap verecek hale getirmektedir ve etkili öğretimin gerçekleşmesine de katkı sağlanmaktadır (Yıldırım, 2019).

Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri için uyarlamalar yapılırken, materyal seçiminde öğrencinin yetersizlik türü göz önüne alınmalıdır.

Ayrıca:

- Aynı materyalleri farklı şekillerde kullandırabileceğiniz ödevler verin.
- Okuma görevleri yerine izletme veya dinletme görevi verin.
- Yazma görevlerini uyarlayın. Yazmak yerine boşluk doldurtma, dikte ettirme veya bilgisayarda yazma gibi görevler uyarlayın (Cavkaytar, 2018).

Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin yetersizlik türüne göre ders kitaplarının uygun noktalarında çalışma sayfası hazırlanabilir ve öğrencilerin seviyesine göre etkinlikler düzenlenebilir. Sosyal bilgiler eğitiminde kaynaştırma öğrencilerine etkili bir eğitim vermek için programların, içeriğin, öğretim yöntem ve tekniklerinin, araç, ve malzemelerin, sınavların ve sürenin, değerlendirme sürecinin boyutlarının yanı sıra fiziksel çevrenin adaptasyonuna da uyarlamalar yapılmalıdır. Bu tür öğretimin gerçekleştirilmesi, kaynaştırma öğrencilerinin etkili öğretimine önemli bir katkı sağlayabilir.

2.3.Alternatif Uyarlamalar

Alternatif uyarlamalar; öğretim programı, materyal, öğretim yöntemlerinden en az birinde veya öğrencinin ihtiyacına göre farklı alanlarda eğitim ve öğretiminde bireyselleştirilir. Alternatif uyarlamalarda, oturumlar kısa tutulmalı ve normal sınıfın ders programına geçişine de olanak sağlanmalı, dersin içeriği ve temalarıyla uyum sağlanmalı, uygun zamanlarda akranlarını da işin içine katılmalı ve bu uyarlamaların yazılı olarak kaydedilmesine dikkat edilmelidir. Alternatif uyarlamalarda, öncelikle öğrencinin ihtiyaç duyduğu kazanım/davranış seçilmeli ve öğretim, öğrencinin düzeyine göre bireyselleştirilmelidir.

Şekil 17: Alternatif Uyarlamalar

Alternatif uyarlamalarla öğrenmeler kalıcı hale getirilmeye çalışılmalıdır. Kalıcılığın sağlanabilmesi için eğitim-öğretim bazı uygulamalarla zenginleştirilmelidir. Öğrencilere, öğrenmelerinde tekrarlama, öğrendiği bilgiyi kodlama ve bilgiye erişmede çeşitli stratejiler uygulanabilir. Örneğin; öğrenciler not alırken kelimesi kelimesine not aldırılabilir, bir kavram ya da bilgi için anahtar sözcük öğretilebilir (Cavkaytar, 2018).

BÖLÜM III

1. UYARLAMA ÖRNEKLERİ

Öğrenme, öğretme sürecinde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerin başarılarını ve motivasyonlarını arttırmak için çeşitli uyarlamalar geliştirilerek uygulanmaktadır. Bu bölümde ağır düzeyde özel gereksinimli öğrenciler için sosyal bilgiler dersi 5-6 ve 7. Sınıf düzeyinde 3 öğrenme alanından 3 kazanıma yönelik; kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için ise 5-6 ve 7. Sınıf düzeyinde 7 öğrenme alanından 21 kazanıma yönelik etkinlik ve uyarlama örneklerine yer verilmiştir. Bu bölümde toplam 24 etkinlik ve uyarlama örnekleri bulunmaktadır.

1.1.Ağır Düzeyde Özel Gereksinimli Öğrenciler İçin Uyarlama Örnekleri

Bu bölümde, ağır düzeyde özel gereksinimli öğrenciler için sosyal bilgiler dersi 5-6 ve 7. Sınıf düzeyinde 3 öğrenme alanından 3 kazanıma yönelik etkinlik ve uyarlama örneklerine yer verilmiştir.

Uyarlama Örneği 1

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler

Kazanım: SB.5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Doğal afet kavramını genel olarak açıklar/tanımlar.
2. Doğal afetlere örnekler verir.
3. Doğal afetlerin olası sonuçlarından bahseder/sonuçlarını açıklar.
4. Doğal afet durumunda yakın çevresindeki insanlara yardımcı olur.

Öğretim Programında Geçen Beceriler: Çevre okuryazarlığı, gözlem.

Uyarlanmış Beceriler: Fark etme, eylemde bulunma/harekete geçme, öz güvenliği için tedbir alma (bir olayın doğal afet olduğunu fark etme/doğal afet durumunda kendini koruma)

Değerler: Doğal çevreye duyarlılık, dayanışma

Uyarlanmış Değerler: Dayanışma konusunda duyarlı olma (kendisini önemli ve değerli görme, insanlara katkı sağlayabileceğini fark etme, insan hayatına değer verme, sorunlar karşısında yeteneği ölçüsünde insanlara yardımcı olma)

A. MATERYAL UYARLAMA

Doğal afet konusu için üç boyutlu maketler, görseller, videolar tercih edilebilir.

B. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Grup çalışması (tek öğrenciniz varsa bire-bir uygulanacaktır), yaparak-yaşayarak öğrenme

Materyaller: Mukavva karton, toprak, ağaç maketleri, ev maketleri, fon kartonu, oyun hamuru, su, kırmızı guaj/sulu boya, bulaşık deterjanı, karbonat, sirke

Etkinlik Adı: Doğal Afetler

Etkinlik Süreci: Üç doğal afet seçilir. Bu doğal afetler sırasıyla; erozyon, deprem ve volkanik patlama. Erozyon için öğrencilerle birlikte iki farklı mukavva kartonu üzerine ince yapılı toprak yerleştirilir. Birinci mukavvada yalnızca ince yapılı toprak yer alırken ikinci mukavvada ise toprak üstüne ağaç maketleri yerleştirilir. Mukavva kartonu üzerinde yer alan toprağa üflenerek toprağın aşınması öğrenciye gösterilir.

Deprem doğal afeti için fon kartonlarından veya legolardan yapılan evler sıra üzerine koyulur. Sıra, öğretmen ve öğrenciler tarafından sallanarak deprem ve deprem etkisi öğrencilere anlatılır.

Volkanik patlamalar için, öğrencilerle birlikte oyun hamurundan volkanik bir dağ yapılır. Volkanik dağın bacasından içerisine sırasıyla kırmızı boyalı su, bulaşık deterjanı, karbonat koyulur. En son olarak biraz sirke eklenerek volkanik dağda magma çıkışı ve volkanik patlama öğrenciye anlatılır.

Uyarlama Örneği 2

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler

Kazanım: SB.6.7.2. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Ülkemizin çevresinde yer alan ülkeleri harita üzerinde gösterir.
2. Ülkemizin yurt dışından aldığı ürünlere örnekler verir.
3. Ülkemizin yurt dışına sattığı ürünlere örnekler verir.
4. Ülkemizin ekonomik ilişkilerinin olduğu ülkelere örnekler verir.

Öğretim Programında Geçen Beceriler: Araştırma, eleştirel düşünce.

Uyarlanmış Beceriler: Fark etme (kullandığı ürünlerin ihraç/ithal olduğunu fark etme), soru sorma (kullandığı ürünlerin üretim yerini/geldiği ülkeyi), fikir yürütme

Öğretim Programında Geçen Değerler: Kültürel mirasa duyarlılık

Uyarlanmış Değerler: Değer verme (ülkemizde üretilen ürünlere karşı), ekonomik ürünlere duyarlılık, tasarruf etme (kullandığı ürünlere karşı dikkatli kullanma)

B. MATERYAL UYARLAMA

Konu anlatımı için, kavram haritası hazırlanır. Ülkemizin diğer ülkelerle ilişkisini gösteren, görsellerle desteklenmiş harita kullanılır.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Anlatım yöntemi

Materyaller: Yapılandırılmış harita

Etkinlik Adı: Ürünlerimiz Nereden?

Etkinlik Süreci: Günlük hayatımızda en fazla kullandığımız beş ürün seçilir. Dünya haritası üzerinde beş ürünün hangi ülkeden geldiği veya hangi ülkeye sattığımıza dair görselleştirme yapılır. Öğrenciye Dünya haritası üzerinden ders anlatılır.

Uyarlama Örneği 3

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar

Kazanım: SB.7.7.3. Çeşitli kültürlere yönelik kalıp yargıları sorgular.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Farklı ülkelere örnekler verir.
2. Farklı kültürlere örnekler verir.
3. Kendisinden farklı özelliklere sahip insanlara saygı duyar.

Öğretim Programında Geçen Değerler: Barış, saygı

Uyarlanmış Değerler: Farklı kültürlere karşı saygı duyma, diğer insanlara karşı barışçıl yaklaşma (Çatışmadan uzak durma), farklı kültürlere karşı hoşgörülü olma

Öğretim Programında Geçen Beceriler: İş birliği, problem çözme, kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme

Uyarlanmış Beceriler: Başkalarıyla ortak çalışma yapma, karşılaştığı problemlere karşı çözüm yolları bulma, bir problemin tek doğrusunun olmadığını fark etme, ortak düşüncelerin tek doğru olmadığını fark etme, problem veya olayın sonucuna göre yorumlama

B. MATERYAL UYARLAMA

Dünya haritasına görseller eklenerek, farklı ülke ve kültürler öğrencilere fark ettirilir. Learningapps veya canva üzerinden poster hazırlanabilir. Ülke ve kültürleri tanıtan animasyon filmler izlettirilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Anlatım Yöntemi

Materyaller: Kültürleri gösteren poster

Etkinlik Adı: Yeni İnsanlar Tanıyorum

Etkinlik Süreci: Sınıfa konu anlatımı ve öğrencilerin farklı kültürleri tanıması, fark etmesi için farklı kültürlerle ilgili bir poster getirilir. Poster canva, leraningsapp uygulaması üzerinden veya fon kartonuna uygun görseller yerleştirilerek hazırlanabilir. Farklı kültürlere ait görsellerin altına hangi kültür olduğu yazılır. Hazırlanan poster üzerinden öğrencilere konu anlatılır, düzeylerine uygun sorular sorulur. Dersten sonra poster, ara tekrar için sınıfta öğrencilerin görebilecekleri bir yere asılır.

1.2.Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencileri İçin Uyarlama Örnekleri

1.2.1. 5. Sınıf Düzeyinde Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencileri İçin Uyarlama Örnekleri

Bu bölümde 5.Sınıf düzeyinde 7 öğrenme alanından 7 kazanıma yönelik etkinlik ve uyarlama örneklerine yer verilmiştir.

Uyarlama Örneği 1

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum

Kazanım: SB.5.1.3. Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Grup kavramını genel olarak tanımlar.
2. Dâhil olduğu gruplara örnekler verir.
3. Görev kavramını tanımlar.
4. Sorumluluk kavramını tanımlar.
5. Görev ve sorumluluklarına örnekler verir.
6. Plan yapmanın önemini açıklar.
7. Günlük plan yapar.

Beceriler: Sosyal katılım, karar verme

Değerler: Sorumluluk, aile birliğine önem verme

B. MATERYAL UYARLAMA

Konu anlatım için çalışma yaprağı, poster, kavram haritası, bilgi grafiği hazırlanarak konu ve kavramlar da somutlaştırma yapılır.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Grup çalışması, akran eğitimi, yaparak-yaşayarak öğrenme

Materyaller: Yapışkanlı not kâğıdı, fon kartonu, kalem

Etkinlik Adı: Okuldaki Görev ve Sorumluluklarımız

Etkinlik Süreci: Öğrencilerden, beraber oturdukları sıra arkadaşları ile ikili grup olmaları istenir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi sınıfta ön sıraya, akademik başarısı uygun grup çalışmasına yatkın bir arkadaşının yanına oturtulur. Öğretmen dersten önce hazırladığı, *"5/... sınıfının görev ve sorumlulukları"* başlıklı bir kartonu sınıfta herkesin görebileceği bir yere asar. Öğrencilerden 5 dk yanındaki arkadaşı ile okula karşı görev sorumluluklarını aralarında tartışmaları istenir. Her gruptan post-ite birer görev ve sorumluluk yazarak kartona yapıştırmaları istenir. Daha sonra her grubun yazmış olduğu sorumluluğu dönem sonuna kadar, grup arkadaşıyla uygulaması istenir. Örneğin, ışıkları kapatma sorumluluğunu yazan gruba, dönem boyunca sınıfın ışıklarını kapatma sorumluluğu verilerek kazanımın davranışa dökülmesi sağlanır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi de grup arkadaşının desteğiyle görev ve sorumluluk kavramlarını okul içerisinde kazanması sağlanmış olur.

Uyarlama Örneği 2

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras

Kazanım: SB.5.2.3. Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Kültür kavramını tanımlar.
2. Yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini tanımlar.
3. Yaşadığı çevredeki kültürel özelliklere örnekler verir.
4. Yaşadığı çevre ile farklı çevreler arasındaki kültürel benzerlik ve farklılıkları söyler.

Beceriler: Kültürel mirasa duyarlılık

Değerler: Araştırma, Türkçeyi doğru ve düzgün kullanma

B. MATERYAL UYARLAMA

Konuyla ilgili canva, leraningapps uygulamalarından poster hazırlanabilir, eba üzerinden kültür konusuyla ilgili animasyon filmler izlettirilir. *Google Arts and Culture* sayfası üzerinden hem farklı ülkelere ait hem de ülkemize ait kültürel öğelerle ilgili inceleme yapılabilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Anlatım, soru-cevap

Materyaller: Poster

Etkinlik Adı: Farklı Kültürleri Tanıyorum

Etkinlik Süreci: Ders öncesi öğretmen tarafından learningsappa veya canva üzerinden üç il ve yaşadıkları çevreye (şehre) ait kültürel özellikleri yansıtan poster hazırlanır. Yaşanılan çevrenin kültürel özelliklerini yansıtan poster öğrencilerin görebilecekleri bir yere asılır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinden posterde yer alan görselleri anlatması istenir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin anlatamadığı veya ifade problemi yaşadığı noktalarda, sözel ipucu veya seçenekler verilerek öğrencinin aktif katılımı sağlanır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin kendisini daha fazla ifade edebilmesi için, aktif yanıt gerektiren sorular sorulur. Etkinliğin devamında öğrencilerden, diğer üç farklı yerin kültürel özellikleri ve yaşadıkları çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırmaları istenir. Bu Karşılaştırmalar yapılırken kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine de seviyesine uygun sorular sorulur.

Uyarlama Örneği 3

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler.

Kazanım: SB.5.3.1. Haritalar üzerinde yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Harita kavramını tanımlar.
2. Harita çeşitlerine örnek verir.
3. Yaşadığı yeri harita üzerinde gösterir.
4. Yaşadığı çevredeki yeryüzü şekillerini harita üzerinde gösterir.
5. Haritalar üzerinde yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar.

Beceriler: Harita okuryazarlığı, gözlem

Değerler: Bilimsellik

B. MATERYAL UYARLAMA

Ders kitabında yer alan bilgiler azaltılarak, görseller arttırılıp destekleme yapılabilir. Harita becerisi ve öğretimin somutlaştırılabilmesi için Google Earth uygulamasından, yer küre ve haritalardan faydalanılabilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Teknoloji Tabanlı Öğretim, Bilgisayar Destekli Öğretim, Akran Öğreticilik, Anlatım, Soru-Cevap

Materyaller: Akıllı Tahta/Projeksiyon, Google Earth uygulaması

Etkinlik Adı: Şehrimizin Yeryüzü Şekillerini Tanıyoruz

Etkinlik Süreci: Akıllı tahta veya projeksiyon desteği ile Google Earth uygulamasına girilir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin daha yakından görmesi için ön sıraya alınır. Öğrencilerin yaşadığı şehirdeki yeryüzü şekilleri, Google Earth üzerinden gösterilir ve özellikleri anlatılır. Öğrencilerden etkinlik sürecinde not almaları istenir. Yaşadıkları çevrenin fiziki özelliklerini öğrenen öğrenciler ve kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi aynı zamanda yeryüzü şekillerini de somutlaştırarak yakından görürler. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin öğrenmelerini kontrol etmek için, basit düzeyde sorular sorularak kontrol edilir. Etkinlik sonunda, sıra arkadaşından kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin daha iyi kavraması ve öğrenmesi için, akran öğreticilik yapması istenir. Eksik ya da yanlış öğrenmesi varsa sıra arkadaşından, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisini desteklemesi istenir.

Uyarlama Örneği 4

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum

Kazanım: SB.5.4.1. Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Teknoloji kavramını tanımlar.
2. Sosyalleşme kavramını tanımlar.
3. Teknolojik ürünlere örnekler verir.
4. Teknolojinin toplumsal hayata etkilerine örnekler verir.

Beceriler: Bilimsellik

Değerler: Dijital okuryazarlık

B. MATERYAL UYARLAMA

Konunun daha iyi kavranması için anlatım görsellerle zenginleştirilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Tartışma yöntemi, anlatım yöntemi

Materyaller: Kâğıt, kalem

Etkinlik Adı: Hayatımdaki Teknolojik Ürünler

Etkinlik Süreci: Konu anlatımından sonra, öğrencilerden evde kullandıkları "en sevdikleri ve en sevmedikleri" bir teknoloji ürününü, bir sebebiyle yazmaları istenir. 3 dk. süre verilir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin seviyesine göre ek süre verilebilir. Daha sonra yazdıkları yanıtları sınıfta söylemeleri/okumaları istenir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinden de yazdıklarını söylemesi istenir ve nedeni anlattırılır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin kendini ifade etmesi, gerekçe gösterebilmesi ve teknoloji ürünlerinin işlevleri ile ilgili konuşması sağlanır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine teknolojik ürünlerin günlük hayatımızdaki yerini fark etmesi sağlanır.

Uyarlama Örneği 5

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim

Kazanım: SB.5.5.1. Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Ekonomik faaliyet kavramını tanımlar.
2. Ekonomik faaliyet çeşitlerine örnekler verir.
3. Yaşadığı yerin ekonomik faaliyetlerini açıklar.
4. Yaşadığı yerin ekonomik faaliyetlerine örnekler verir.

Beceriler: İş birliği, araştırma

Değerler: Sorumluluk

B. MATERYAL UYARLAMA

Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin daha iyi kavraması için, haritalar, grafikler sınıfa getirilir. Seviyesinin üstünde olan konular çıkarılarak, ünite öğrencinin düzeyine uygun hale getirilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Küçük grup çalışması

Materyaller: A4 kâğıt, kalem, ders kitabı

Etkinlik Adı: Çevremde Yetişen Ürünler

Etkinlik Süreci: Konu anlatımından sonra öğrenciler ikişerli gruplara ayrılır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi, uygun olan en fayda sağlayacak akranıyla eşlenir. Öğrencilere dört sütuna bölünmüş A4 kâğıdı dağıtılır. Sütunlarda sırasıyla ilkbahar, yaz, sonbahar ve kış mevsimlerinin adları yazılır. Öğrencilerden bu mevsimlerde yaşadıkları çevrede gördükleri mevsim özelliklerini yazmaları istenir. Etkinlikten önce öğretmen kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin yanına giderek "dün hangi meyve veya sebzeleri tükettin?" diye sorar (herhangi bir tüketim yapmamışsa daha önceki günler sorulabilir). Yanıt alındıktan sonra etkinlikten kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine bahsedilir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin arkadaşıyla beraber çalışması istenir. Gerekli olan yerlerde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin bulunduğu gruba müdahalede bulunulabilir. İkinci aşamada, öğrencilerden bu mevsimlerde, tükettikleri tarım ürünlerini yazmaları istenir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin kendisini ifade edebilmesi için, etkinlik sonunda ona da söz hakkı verilir.

Uyarlama Örneği 6

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık

Kazanım: SB.5.6.1. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Bireysel ihtiyaçlarını söyler.
2. Bireysel ihtiyaçlarına örnekler verir.
3. Toplumsal ihtiyaçlarını söyler.
4. Toplumsal ihtiyaçlarına örnekler verir.
5. İhtiyaçlarını karşılayan kurumları söyler.

Beceriler: Sosyal katılım, araştırma

Değerler: Toplumsal dayanışma

B. MATERYAL UYARLAMA

Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi konuyla ilgili yeniden düzenlenmiş anlatım için çalışma yaprağı, kavram haritası vb. materyaller hazırlanabilir. İhtiyaçlara yönelik video seçilip, metinler oluşturulabilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Tudor destekli eğitim

Materyaller: Ders kitabı, kâğıt, kalem

Etkinlik Adı: İhtiyaçlarımı listeliyorum

Etkinlik Süreci: Derste konu öğretmen tarafından anlatıldıktan sonra, üst sınıflardan uygun bir öğrenci/sınıf içerisinde akademik başarısı yüksek, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi ile çalışma yapması için ikili grup oluşturulur. Öğrencilere, bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarla ilgili ödev verilir. Öğrenciler, ödevi okuldan sonra beraber yapmaları için görevlendirilirler. Tudor destekli eğitimle, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi ders sonrası öğrenmeye devam ederek, pekiştirme sağlanır. Bir sonraki derste öğrenciden ödevini anlatması, sunması istenir. Öğrencinin eksik olduğu noktalarda geri bildirim verilir ve konu tekrar edilir.

Uyarlama Örneği 7

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar

Kazanım: SB.5.7.3.Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Turizm ve turist kavramını tanımlar.
2. Turizm çeşitlerine örnekler verir.
3. Ülkemizde öne çıkan turistik bölgelere örnekler verir.

Beceriler: Fikir yürütme

Değerler: Kültürel mirasa duyarlılık

B. MATERYAL UYARLAMA

Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi için, ders kitabı içeriği kontrol edilir. Küresel Bağlantılar öğrenme alanı ile ilgili üniteye bakıldığı zaman, ünitenin bilgi yoğunluğu göze çarpmaktadır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin seviyesine ve hazırbulunuşluk seviyesine göre konu sıralaması değiştirilebilir veya konulara çıkarma/ekleme yapılabilir. Bu ünite için daha basit düzeyde kavram haritası hazırlanıp konulara uygun daha öz ve dilin sadeleştirildiği çalışma yaprakları eklenebilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA (HARMANLANMIŞ ÖĞRENME MODELİ)

Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin dersten yüksek verim alabileceği modellerden biri de ***Harmanlanmış Öğrenme Modelidir.*** Harmanlanmış öğrenme modeli ile kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi derse hazırlıklı gelir, derste öğretmen anlatımından daha fazla verim alır. Aşağıda harmanlanmış öğrenme modeline yönelik bir plan yer almaktadır.

ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ

Kazanım: SB.5.7.3. Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Turizm kavramını tanımlar.
2. Turist kavramını tanımlar.
3. Turistik mekânlara örnekler verir.

Beceriler: Eleştirel düşünme, fikir yürütme, yaratıcılık

Değerler: Kültürel mirasa duyarlılık

Süre: 40+40 dk

Öğrenciler için ClassDojo'da veya uygun görülen sanal ortamda sanal sınıf açılır. Sanal sınıfta hem normal gelişim gösteren öğrencilere hem de kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için ders öncesinde ön hazırlık yapmaları amacıyla dersin konusuna uygun paylaşımlar yapılır. Ders öncesinde sanal sınıfta şu link paylaşılabilir: https://www.youtube.com/watch?v=ijxkuqkMejQ (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2022).

Öğrencilerden beklenen, ders öncesinde bu ders videosunu izlemeleri ve gerekli hazırbulunuşluğa sahip olmalarıdır.

Yöntemler ve Teknikler: Eğitsel oyun, interaktif test, beyin fırtınası, soru cevap, anlatım

Materyaller: Akıllı tahta, https://learningapps.org/view7224038 uygulaması (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2022), https://prezi.com/vln6i8vodpkm/turizm-ve-uluslar-arasi-iliskiler/?utm_campaign=share&utm_medium=copy sunumu (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2022).

Sınıf Ortamında (yüz yüze)	***Çevrimiçi/Çevrimdışı (teknoloji destekli)***
Kütüphane, laboratuvar vb.	

İlk *Basamak; Giriş Aşaması (4-5 dk.):* Öğrencilere, 4 önemli turizm merkezinden görüntüler gösterilerek "Görsele bakınca ne hissediyorsunuz?", "Hangi görselde olmak isterdiniz?" soruları sorulur. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine, bu soruları yanıtlarken ek süre verilebilir.	***İkinci Basamak; Keşfetme Aşaması (15dk.):*** Bu aşamada ***learnignsapss*** uygulaması yardımıyla kazanıma uygun bir şekilde hazırlanmış aşağıdaki linkte https://learningapps.org/view7224038)yer alan eğitsel oyun oynanır. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisine, eşleştirme sırasında ipuçları verilebilir. Eşleştirme oyunu bittikten sonra bu noktalardaki turizm objelerinin uluslararası ilişkilerdeki önemine değinilir. Eşleme oyunu ile kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri ön bilgileri ile etkinliği yapmaya çalışırken; öğretmenin vereceği ipuçları ile yeni bilgiler öğrenebilirler. Tüm öğrenciler, oyunda doğru cevaplandırmalardan hareketle yeni bilgiler öğrenerek ön bilgileri ile karşılaştırma yaparak a*kran eğitimi* gerçekleştirilir. ***Üçüncü Basamak; Açıklama Aşaması*** ***(20 dk.):*** Prezi programında hazırlanan sunum eşliğinde; ***anlatım ve soru-cevap yöntemi*** kullanılarak, aşağıdaki sunum eşliğinde ders anlatılır. https://prezi.com/vln6i8vodpkm/turizm-veuluslar-arasi iliskiler/?utm_campaign=share&utm_medium=copy
Dördüncü Aşama; Bilgiyi Derinleştirme Aşaması (10dk): Bu aşamada ***beyin fırtınası*** tekniği kullanılarak; sınıf ortamı kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin tahtayı görebileceği ve göz teması kurulabilecek şekilde düzenlenir. • Uluslararası alanda ülkemizdeki turizm faaliyetlerinin gelişmesi için neler yapılabilir? Sorusu tahtaya yansıtılır.	

Öğrencilerin düşünmeleri için (2-3 dk.) zaman verilir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi cesaretlendirilir, fikrini söylemesi için desteklenir.	

DEĞERLENDİRME	
Biçimlendirici (Dönüt Önemli) ***Beşinci Basamak; İlk Değerlendirme (10 dk.):*** Akıllı tahta/projeksiyonda aşağıdaki uygulama açılır. Öğrencilerden metni uygun kelimelerle doldurmaları istenir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi kontrol edilir ve eksik olduğu noktalarda o anda müdahale edilerek, düzeltilir. Uygulama Learningapps üzerinden hazırlanmıştır. https://learningapps.org/display?v=pe1ufx8x320 (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2022).	***Nota Yönelik Değerlendirme*** ***Beşinci Basamak; İkinci Değerlendirme (20 dk.):*** Aşağıdaki görselde yer alan ***İnteraktif test hazırlama programı*** yardımıyla hazırlanmış test sınıfta değerlendirme için kullanılır. Öğrenmelerin yetersiz olduğunu düşünüyorsanız hem kaynaştırma/bütünleştirme hem de diğer öğrencileriniz için oluşturduğunuz sanal sınıfta çalışma yaprağı, video, ev ödevi vb. etkinliklerle eksik öğrenmeleri giderebilirsiniz.

1.2.2. 6.Sınıf Düzeyinde Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencileri İçin Uyarlama Örnekleri

Bu bölümde 6.Sınıf düzeyinde 7 öğrenme alanından 7 kazanıma yönelik etkinlik ve uyarlama örneklerine yer verilmiştir.

Uyarlama Örneği 8

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum

Kazanım: SB.6.1.1. Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Aile içindeki rollerini söyler.
2. Aile içinde kendi rolünde kendinden beklenen davranışları söyler.
3. Okul içerisinde kendi rollerini söyler.
4. Okul içerisinde kendi rolünde kendinden beklenen davranışları söyler.

Beceriler: Dayanışma

Değerler: Zaman ve kronolojiyi algılama

A. MATERYAL UYARLAMA

Aile içerisinde rollere ilişkin kavram veya zihin haritası hazırlanabilir. Kazanıma yönelik animasyon filmi hazırlanarak sınıfta izletilir.

B. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Anlatım, akran öğreticilik, ders dışı etkinlik

Materyaller: Ders kitabı, yardımcı kaynaklar

Etkinlik Adı: Rollerimizin Değişimi

Etkinlik Süreci: Öğretmen derste, gerçek yaşamları temel alarak dersi anlatır. Ders sonunda öğretmen, öğrencilere örnek aldıkları, kendi hayatlarından önemli bir kişiyi seçmelerini ister. Seçtikleri kişinin çocukluğundan itibaren bulunduğu rolleri zaman şeridinde, kronolojik sıraya göre hazırlamalarını söyler. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi, uygun bir öğrenciyle eşlenir. İki öğrenci, ödevlerini beraber yapmaları için görevlendirilir. Sınıfta bu ödevi sunmaları ve zaman şeridine *göre kendilerinin nerede ve hangi rolde oldukları* sorulur.

Uyarlama Örneği 9

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras

Kazanım: SB.6.2.1. Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Haritada Orta Asya bölgesini gösterir.
2. İlk Türk devletlerine örnekler verir.

Beceriler: Zaman ve kronolojiyi algılama

Değerler: Kültürel mirasa duyarlılık

B. MATERYAL UYARLAMA

Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisi için İlk Türk devletlerine ait yazılı eserlerin içerikleri basitleştirilerek cümleler daha anlaşılır hale getirilebilir. Haritalar, görseller ve sanal uygulamalara yer verilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Grup çalışması, akran öğreticilik, eser inceleme

Materyaller: Kâğıt, kalem, ders kitabı

Etkinlik Adı: İlk Eserlerimizi İnceliyorum
Etkinlik Süreci: İlk Türk devletlerinin yazılı eserleri temel alınarak öğrenciler için sadeleştirilmiş bir metin oluşturulur. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin metni oluşturulurken, öğrencinin seviyesi göz önüne alınarak; metin anlaşılır ve sade bir dilde, görsellerle zenginleştirilmiş olarak hazırlanır. Öğrenciler sayılarına göre gruplara ayrılır. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisi uygun bir gruba yerleştirilir. Hazırlanan metin tüm gruplara dağıtılır. Öğrenciler metinden yola çıkarak, "İlk Türk devletlerinin özelliklerini" yazmaları istenir.

Uyarlama Örneği 10

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler

Kazanım: SB.6.3.4. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.

Uyarlanmış Kazanım:

1. İklimleri söyler.
2. İklimleri özellikleriyle eşler.
3. İklim ve yaşam tarzı arasındaki ilişkiyi açıklar.

Beceriler: Araştırma, mekânı algılama

Değerler: Doğal çevreye duyarlılık

B. MATERYAL UYARLAMA

Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi için, ders kitabı içeriği kontrol edilir. Sosyal bilgiler ders kitabı öğrencinin seviyesine uygun değilse, konuyla ilgili yeniden düzenlenmiş konu anlatım için çalışma yaprağı, poster veya bilgi grafiği hazırlanabilir. İklimleri anlatan animasyon filmleri seçilebilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Anlatım, soru-cevap

Materyaller: Fon kartonu, konuyla ilgili görseller

Etkinlik Adı: İklimler ve İnsanlar
Etkinlik Süreci: Ders öncesi, öğretmen fon kartonuna dünya haritasını hazırlar. Bu haritada iklimin insan yaşamına etkisini yansıtan görseller yerleştirir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin de görebileceği bir yere asılır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine, gördüğü görselleri yorumlaması, hangi iklim olabileceği hakkında sorular sorarak öğretmen süreci başlatır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine şu sorular sorulabilir:

- Resimde insanlar nasıl giyinmiş?
- Sence insanlar neden bu kıyafetleri giymiş olabilir? Vb.

Uyarlama Örneği 11

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum

Kazanım: SB.6.4.2. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Bilimsel araştırma kavramını söyler.
2. Bilimsel araştırmanın teknolojiye etkisini açıklar.
3. Teknolojik gelişmelerin insanlık için önemini açıklar.
4. Teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam için olumlu yönlerinin önemini söyler.
5. Teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerinde olumsuz yönlerini söyler.

Değerler: Bilimsellik

Beceriler: Yenilikçilik, araştırma

B. MATERYAL UYARLAMA

Ders öncesi öğrenciye ön hazırlık olması için görsellerle zenginleştirilmiş çalışma yaprağı hazırlanabilir veya ders öncesi sanal sınıf uygulaması üzerinden eğitici video yayınlanarak, izlemesi sağlanır.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Anlatım, soru-cevap, düşün- eşleş-paylaş, akran eğiticilik

Materyaller: Kâğıt, kalem, ders kitabı

Etkinlik Adı: Gelişen Teknoloji
Etkinlik Süreci: Öğrencilere, "Ülkemizin en çok hangi alanlarda teknolojisini daha çok geliştirmesini isterdiniz?" sorusu sorulur. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi ve tüm öğrencilerin bireysel olarak soruya 3 dk. içerisinde üç yanıt yazması istenir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin, öğretmen tarafında kontrol edilerek ve gerektiğinde ipucu verilerek soruya yanıtlar yazması sağlanır. Daha sonra tüm öğrencilerin yazdıkları yanıtları, yanındaki arkadaşı ile eşleşerek karşılaştırmaları, tartışmaları ve ortak oldukları düşüncelerini işaretlemeleri istenir (5 dk). Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi sıra arkadaşı ile eşlenerek aynı basamakları izlediğinden emin olunur. Son olarak öğrencilerden, ortak düşüncelerini temel alarak, diğer 3-4 grup ile bir araya gelmeleri ve düşüncelerini paylaşmaları istenir. Bir araya geldikleri grup arkadaşları ile en çok önemli olduğunu düşündükleri düşüncelerini sınıfta paylaşırlar. Süreçte, kaynaştırma/ bütünleştirme öğrencisinin cesaretinin kırılmaması için, grup arkadaşlarından önemli gördükleri fikirlerden birinin de kaynaştırma/bütünleştirme öğrencinin fikri olması istenebilir. Böylece öğrencinin akademik öz güveni kırılmaz, kendisini ifade etmek için cesaretlendirilir.

Uyarlama Örneği 12

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Üretim, Tüketim ve Dağıtım

Kazanım: SB.6.5.6. İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Meslek kavramını tanımlar.
2. Mesleklere ilişkin kavramları tanımlar.
3. Mesleklere örnekler verir.
4. Mesleklerin özelliklerini söyler.
5. Meslek edinebilmek için gerekli eğitim sürecini açıklar.

Değerler: Sorumluluk

Beceriler: Girişimcilik, araştırma

B. MATERYAL UYARLAMA

Mesleklerle ilgili görseller zenginleştirilmiş kavram haritası, bilgi grafiği veya sunu hazırlanabilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Rol oynama, canlandırma

Materyaller: Mesleklere göre araç-gereçler

Etkinlik Adı: İlgimi Çeken Meslekler
Etkinlik Süreci: En çok tercih edilen veya ihtiyaç duyulan meslekler küçük kâğıda birkaç temel özelliğiyle beraber yazılır. Sınıftaki öğrenci sayısına göre, öğrenciler gruplara ayrılır. Her gruba bir meslek verilir ve canlandırmaları istenir. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisi için en uygun rol verilerek desteklenir. Canlandırmalar yapılırken kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine mesleki sorular sorularak sürece dâhil edilir.

Uyarlama Örneği 13

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık

Kazanım: SB.6.6.4. Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Demokrasi kavramını tanımlar.
2. Demokrasinin önemini söyler.
3. Toplumsal hayatta demokrasinin önemini açıklar.

Değerler: Eşitlik

Beceriler: Politik okuryazarlık, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma

B. MATERYAL UYARLAMA

Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri için, demokrasi ile ilgili gazete haberi hazırlanabilir, zaman ve tarih şeritlerine yer verilebilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Anlatım, soru-cevap

Materyaller: Kural listesi

Etkinlik Adı: Kurallarımızı Değiştiriyoruz
Etkinlik Süreci: Öğrencilere, "Sınıfta hangi kuralı değiştirmek istersiniz?" sorusu sorulur. Gelen yanıtlar tahtaya yazılır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin de yanıtı alınır ve tahtaya yazılır. Daha sonra oylamaya gidilerek değiştirilen kural belirlenir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin de görüşü alınarak yeni kural yazılır ve tüm öğrencilerin yeni kural değişimine kadar uyması istenir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin de yeni kuralı edinmesi sağlanarak, süreç boyunca gözlemlenir.

Uyarlama Örneği 14

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar

Kazanım: SB.6.7.2. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Ekonomiye ilişkin başlıca kavramları söyler.
2. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ilişkilerine örnekler verir.

Değerler: Ülkesine karşı duyarlılık

Beceriler: Araştırma, eleştirel düşünme

B. MATERYAL UYARLAMA

Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi için grafik, harita ve görsellere yer verilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Grup çalışması, ev ödevi

Materyaller: Barkodu bulunan ürünleri

Etkinlik Adı: Ürünlerimi Tanıyorum
Etkinlik Süreci: Öğrenciler, sınıf mevcuduna göre gruplara ayrılır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi, model alacağı ve onu tanıyan bir gruba yerleştirilir. Öğrencilerden, dersten önce ürün üzerinde yer alan barkodu araştırmaları istenir. Aralarında görev paylaşımı yaparak, topladıkları bilgileri sınıfta sunmaları istenir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin seviyesine uygun görev verilerek, sunuma aktif katılımı için öğretmen ve arkadaşları rehberlik eder. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin, daha fazla anlamlandırma yapabilmesi için, sunu esnasında sorular sorularak, öğrenme kontrolü yapılır ve dönüt verilir.

1.2.3. Sınıf Düzeyinde Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencileri İçin Uyarlama Örnekleri

Bu bölümde 7.Sınıf düzeyinde 7 öğrenme alanından 7 kazanıma yönelik etkinlik ve uyarlama örneklerine yer verilmiştir.

Uyarlama Örneği 15

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum

Kazanım: SB.7.1.2. Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır.

Uyarlanmış Kazanım:

1. İletişim kavramını tanımlar.
2. Olumlu iletişim yollarını söyler.
3. Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim kurmanın önemini açıklar.

***Değerler*:** Sorumluluk

Beceriler: İletişim kurma

B. MATERYAL UYARLAMA

Konu anlatımında, görsel uyarlamalar yapılarak konuyla ilgili kavram haritası hazırlanabilir. Ders kitabında öğrencinin seviyesinin üstünde olan konular çıkarılabilir ve soyut kavramlar için görsellerle somutlaştırma yapılabilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Canlandırma.

Materyaller: Kâğıt, kalem

Etkinlik Adı: İletişim Engelleri

Etkinlik Süreci: Öğrencilere, "İletişimde hoşlanmadıkları engeller." sorulur. Daha sonra bu engeller, listelenerek her biri not kağıdına yazılır ve katlanarak torbanın içerisine koyulur. Öğrenciler sayılarına göre gruplara ayrılarak, her grubun bir kâğıt çekmesi istenir. Çekilen kâğıtları canlandırmaları ve diğer arkadaşlarının da hangi iletişim engeli olduğu tahmin edilmesi istenir. Süreç boyunca kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin katılımı için, fikri alınarak değerli olduğu hissedilir. Grup arkadaşları adına kâğıt çekmesi istenerek, seviyesine uygun bir rol dağılımı için gruba gerekli rehberlik yapılır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi canlandırma yaparken kendini kötü hissettirecek tepkiler verilmemeli, arkadaşları ve öğretmen tarafından takdir edici sözlerle cesaretlendirilir.

NOT: Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencileri, iletişim kurma ve sürdürmede sorun yaşayabilmektedirler. Bu yüzden etkinlik sürecinde; ses tonunu yükseltme, bağırma, suçlayıcı ifadelerin kullanılması gibi noktalarda dikkat edilmesi gerekmektedir. Diğer öğrenciler etkinlikten önce mutlaka bilgilendirilmelidir.

Uyarlama Örneği 16

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras

Kazanım: SB.7.2.5. Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Kültür, sanat ve estetik kavramlarını tanımlar.
2. Osmanlı'da kültür anlayışını söyler.
3. Osmanlı'da sanat anlayışını söyler.
4. Osmanlı'da estetik anlayışını söyler.
5. Osmanlı'da kültür, sanat ve estetik anlayışlarına örnekler verir.

Değerler: Estetik, kültürel mirasa duyarlılık

Beceriler: Kanıt kullanma

B. MATERYAL UYARLAMA

Derste eserleri göstermek ve dersi somutlaştırma için Google sanal turlar veya müzelerin sanal turları sınıf içerisinde kullanılabilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Teknoloji destekli eğitim

Materyaller: Projeksiyon, dizüstü bilgisayarı, akıllı tahta

Etkinlik Adı: Müzelerimizi Geziyorum
Etkinlik Süreci: Osmanlı Devleti'nde sanat ve estetik anlayışı için, sanal müze turu düzenlenir (Pera müzesi vb.). Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi, derse aktif katılabileceği bir yere oturtulur. Müze turunda çocukların seviyesine uygun, başlıca eserler ekrana yansıtılarak, eser hakkında öğrencilerden yorum yapması istenir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin kavraması ve somutlaştırma yapabilmesi için, aktif yanıt gerektiren sorular sorulur. Öğrenci kısa cevaplar verirse, sorular farklılaştırılarak tekrar sorulur. Öğrencinin zorlandığı noktalarda öğretmen tarafından ipuçları ile desteklenebilir.

Uyarlama Örneği 17

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler

Kazanım: SB.7.3.3. Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Göç kavramını tanımlar.
2. Göç kavramına ilişkin kavramları tanımlar.
3. Göçün nedenlerini söyler.
4. Göçün sonuçlarını söyler.

Değerler: Göçe karşı duyarlılık

Beceriler: Kanıt kullanma, harita ve grafik yorumlama

B. MATERYAL UYARLAMA

Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi için göç ile ilgili kavram haritaları hazırlanabilir, görsellerle zenginleştirme yapılarak kısa animasyon filmlerine yer verilebilir. Kaynaştırma/öğrencisinin seviyesine uygun göç grafikleri ve göç haritaları kullanılabilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Tartışma

Materyaller: Konuyla ilgili görseller

Etkinlik Adı: Göç
Etkinlik Süreci: Tahtaya en fazla göç veren ve en fazla göç alan iller ve bu illerin özellikleri yazılır/yansıtılır. Öğrencilerden bu bilgileri temel alarak göçün nedenlerinin neler olabileceği hakkında yorum yapmaları istenir. En fazla göç alan ilimizde göçün sonuçları görselleştirilerek yansıtılır. Öğrencilerden bu görselleri yorumlayarak göçün sonuçlarının neler olduğunu görsel yorumlama yapmaları yoluyla istenir. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisinin de göçün nedenleri ve sonuçlarını, görsel okuma yoluyla kavraması sağlanır.

Uyarlama Örneği 18

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum

Kazanım: SB.7.4.1. Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Bilgiye ilişkin temel kavramları tanımlar.
2. Bilginin önemini söyler.
3. Bilginin korunmasın kullanılan araç-gereçlere örnekler verir.
4. Bilginin yaygınlaştırılmasında kullanılan araç-gereçlere örnek verir.
5. Bilginin aktarılmasının önemini açıklar.

Değerler: Bilimsellik, özgürlük

Beceriler: Zaman ve kronolojiyi algılama

B. MATERYAL UYARLAMA

Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi için, zaman ve tarih şeritleri kullanılabilir. Ders kitabı öğretim ilkeleri temel alınarak kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin seviyesine göre tekrar düzenlenebilir. Konuda görsellerle zenginleştirilerek öğrenciye kendi yaşamından örnekler sunulabilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Küçük grup çalışması

Materyaller: Ders kitabı

Etkinlik Adı: Bilgimi Aktarıyorum

Etkinlik Süreci: Öğrenci sayısına göre, sınıf 3 gruba ayrılır. İlk grup bilgiyi depolayan, ikinci grup bilgiyi yaygınlaştırmak için çabalayan üçüncü grup ise bilginin yayılmasını engelleyendir. Öğretmen, ilk gruba yayması için önemli bir bilgi verir. İlk grubun görevi, bilgiyi depolaması için ikinci gruba ulaştırmaktır. Bilgiyi yaymaya çalışan ve depolayan iki grup karşılaştığında üçüncü grup engellemek için, gürültü vb. engelleyici hareketler yaparak bilginin yayılmasını engellemeye çalışacaktır. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencisi, seviyesine uygun bir gruba yerleştirilir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri genellikle karmaşık durumlarda panikleyebilmektedirler. Bu yüzden öncelikle birinci veya ikinci gruba yerleştirilmesi daha uygun olabilir.

Uyarlama Örneği 19

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim

Kazanım: SB.7.5.1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüze örneklerle açıklar.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Toprağın önemini söyler.
2. Toprağın yönetimdeki önemini söyler.
3. Toprağın üretimdeki önemini söyler.
4. Toprağın ekonomik yönden önemini söyler.
5. Toprağın önemini geçmişten günümüze örneklerle açıklar.

Değerler: Dayanışma, çalışkanlık

Beceriler: Değişim ve sürekliliği algılama, zaman ve kronolojiyi algılama, araştırma

B. MATERYAL UYARLAMA

Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi için ders kitabı kontrolünden sonra konuyla ilgili canva, leraningapps vb. uygulamalar üzerinden zaman çizelgesi, poster veya kavram haritası hazırlanabilir. Toprağın, tarımda kullanılışı ile ilgili Google Earth gezisi yapılabilir, günümüzde kullanılmaya başlanan topraksız üretim hakkında görsel örnekler veya videolara yer verilebilir. Toprak çeşitleri ve Munsell renk skalası sınıfa getirilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Grup çalışması

Materyaller: Munsell renk skalası, kalem, kâğıt küpler

Etkinlik Adı: Toprağı Tanıyorum

Etkinlik Süreci: Etkinlik, Cabbar- Güngör, B. (2021). *Bildiğin Toprak! Öğrenme Akışı Ders Tasarımı ile Toprağa Farklı Disiplinlerden Bakış, adlı makalesinden uyarlanmıştır* (Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/351600260_Bildigin_Toprak_Ogrenme_Akisi_Ders_Tasarimi_ile_Topraga_Farkli_Disiplinlerden_Bakis. Erişim Tarihi: 4 Nisan 2022).

Toprak renklerini yansıtan Munsell renk skalası yansıtılarak öğrencilere, "Sizce bunlar neyin rengidir?" sorusu yöneltilir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin de yanıtı alınır. Alınan yanıtlardan sonra, "biraz toprak hakkında konuşalım, toprağın rengi dışında başka hangi özellikleri vardır?" diyerek öğrencilerin ilgisi çekilir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine gerekli durumlarda ipucu veya seçenek verilerek soruyu yanıtlaması sağlanır. Öğrenciler sayılarına göre gruplara ayrılırlar. Gruplara 3'er küp dağıtılarak, küpün birine günlük hayatlarında en fazla kullandıkları 6 nesneyi, ikinci küpe 6 adet canlı ismi, son küpe ise 6 adet elektronik alet yazmaları istenir. Gruplardan küpleri havaya atarak üstte görünen 3 nesnenin toprakla ilişkisini gösteren resim yapmaları veya bir metin yazmaları istenir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi, iyi anlaştığı gruba yerleştirilerek, sorular daha basit düzeyde sorulur. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine:

- İlk küp için; hayatında en çok hangi nesneyi/eşyanı kullanıyorsun?
- İkinci küp için bir canlı ismi söyler misin?

- Üçüncü küp için; bir tane elektronik nesne örneği verir misin? gibi daha basit düzeyde sorular sorulabilir.

Uyarlama Örneği 20

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık

Kazanım: SB.7.6.2. Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Demokrasiyle ilgili kavramları tanımlar.
2. Atatürk'ün demokrasinin gelişimi için katkılarına örnekler verir.

Değerler: Toplumsal barış

Beceriler: Araştırma, politik okuryazarlık

B. MATERYAL UYARLAMA

Olayların oluş sırasını gösteren zaman ve tarih şeritleri kullanılabilir, öğretmen tarafından yapılandırılmış gazete veya birkaç sayfalık dergi tercih edilebilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Anlatım, soru-cevap

Materyaller: Yapılandırılmış gazete

Etkinlik Adı: Geçmişten Gelen Gazete
Etkinlik Süreci: Öğretmen dersten önce konuyla ilgili görseller bularak bir gazete haberi hazırlar. Gazete hazırlanırken hem kaynaştırma/bütünleştirme hem de diğer öğrenciler göz önünde bulundurularak hazırlanır. Gazetenin yalnızca bir sayfası kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi için metin dili sadeleştirilmiş ve görsellerle zenginleştirilmiş şekilde hazırlanır. Yansıtılan gazete haberi için sorulur sorularak görseller yorumlatılır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi için hazırlanan sayfaya gelindiğinde, seviyesine uygun sorular sorulur, görsel yorumlama sözel ipucu verilerek yaptırılır.

Uyarlama Örneği 21

A. ÖĞRETİM PROGRAMINI UYARLAMA

Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar

Kazanım: SB.7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.

Uyarlanmış Kazanım:

1. Küresel sorun kavramını tanımlar.
2. Küresel sorunlara örnekler verir.
3. Küresel sorunlara yönelik çözüm önerisi geliştirir.

Değerler: Çevreye karşı duyarlılık, çevreye karşı saygı, çevreye karşı sorumluluk

Beceriler: İş Birliği, problem çözme

B. MATERYAL UYARLAMA

Küresel sorunlarla ilgili belgesel, film veya animasyon kullanılabilir, küresel sorunların sonuçları için simülasyon örnekleri sınıfta izletilebilir.

C. ÖĞRETİM YÖNTEMİ UYARLAMA

Yöntemler: Küçük grup çalışması

Materyaller: Akıllı tahta, kalem

Etkinlik Adı: Küresel Sorunları Çözüyorum
Etkinlik Süreci: Öğrencilerin ve kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin küresel sorunu fark etmesi için öğrencilere "Dünya'da küresel problem var mı?" alınan yanıtlar tahtaya yazılarak giriş yapılır. Öğrenciler sınıf mevcut sayısına göre küçük gruplara ayrılır. Her gruba bir küresel sorun verilir ve bu küresel soruna çözüm önerileri getirmeleri istenir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi, uygun olan akranlarının grubuna yerleştirilir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi hakkında grup arkadaşlarına bilgilendirme yapılır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi de sürece dâhil edilerek akran öğreticiliği ile desteklenir.

2. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Bir performansın gerçekleşme düzeyini belirleme veya gözlenen performansa sayı tayin etme sürecine ölçme denir. Ölçme sonuçlarının bir ölçüt ile karşılaştırılıp karara varılmasına ise değerlendirme denir (Demirtaşlı, 2017).

Akademik başarıların değerlendirilmesi, özel gereksinimli bireyler için en önemli parçalardan birini oluşturmaktadır. Akademik başarıların değerlendirilmesi ile öğrencinin performans düzeyi ortaya çıkarken aynı zamanda güçlü ve zayıf yönleri temel alınarak, yeni dönem BEP 'inin hazırlanması veya değerlendirilmesi için önemli bilgiler de vermektedir. Kaynaştırma/Bütünleştirme sürecinde eğitimine devam eden öğrencilerin değerlendirilmesi BEP kazanımları temel alınarak yapılır.

Tüm ölçme ve değerlendirme süreçlerinde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin yetersizlik türü, gelişim özellikleri ve eğitim performansları doğrultusunda; süre, ortam, yöntem, cihaz ve materyaller de gerekli düzenlemeler yapılarak süreçle ilgili gerekli tedbirler alınmalıdır. Bireysel farklılıklardan dolayı öğrencileri, tek tip ölçme araçlarıyla ve akademik gelişimlerini tek bir yöntem veya teknikle değerlendirmek uygun değildir. Tıpkı eğitim sürecinde olduğu gibi eğitimde değerlendirme boyutunda da öğrencilerin aktif katılımı büyük önem taşımaktadır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine sınav hazırlanırken, diğer öğrencilerle aynı sınav yerine, öğrenme seviye ve hızlarına göre çalışma sayfaları veya sınavlar hazırlanmalıdır. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine sınavlarda gerektiğinde ara vermelerine izin verilmelidir (Avcıoğlu, 2016).

Değerlendirme, sürece yönelik ve sonuca yönelik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bireylerin ölçme ve değerlendirmeye konu olan ilgi, tutum, değer ve başarı gibi özellikleri zamanla değişebilir. Bu sebeple söz konusu özellikleri tek bir zamanda ölçmek yerine süreç içindeki değişimleri dikkate alan ölçümler kullanmak esastır (MEB, 2018). **Sürece yönelik değerlendirme** de temel hedef geri bildirimdir. Öğrenciye öğretim hedefleri doğrultusunda öğrenmelerinin niteliği hakkında geribildirim verilir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin akranlarına göre geride kalmaması için sıklıkla bu değerlendirme türü ile kontrol edilmeli, geri bildirim verilip gerektiğinde öğrencinin yanlış öğrenmesi varsa düzeltilmelidir. Bu süreçte öğretmen öğrenci ile doğrudan iletişim halindedir. Bu durum da öğrenmelerin daha kontrollü olmasını sağlamaktadır. Bu değerlendirme de öğrencinin sahip olduğu yeterliliklerden yola çıkarak geliştirilmesi gereken yeterlilik ve beceriler de öğrenciye bildirilmelidir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinde akademik başarının ve benliğin düşük olması sebebinden dolayı öğrencinin sadece eksikliklerini belirlemek ve bildirmek öğrencide başaramıyorum algısına sebep olabilir. Bu yüzden öğrenciye yapabildikleri ve başarabildikleri konularda da geribildirim vermek büyük önem taşımaktadır. Böylece öğrencide, eksiklerini gidermesi için kendine güven duygusunun pekişmesi ağlanmış olur. Sürece yönelik değerlendirme, zamanında ve düzenli aralıklarla yapıldığı zaman öğrencinin akademik başarısına yol gösterici olmaktadır. Kaynaştırma/Bütünleştirme öğrencilerinde değerlendirme yapılırken, sürece yönelik değerlendirme temel alınmalıdır (Kargın ve Güldenoğlu, 2021).

Sonuca yönelik değerlendirme ise öğretim süreci sonucunda sonunda gerçekleştirilmektedir. Ölçme sonuçlarına göre öğrencinin durumu sayısal bir ifade ile belirtilir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için sürece yönelik değerlendirme kadar sonuca yönelik değerlendirme de önem taşımaktadır. Sonuca yönelik değerlendirme ile öğrencinin ailesine ve okul yönetimine, öğrenci hakkında bilgi verilmektedir. Sonuca yönelik değerlendirme yapılırken sürece yönelik yapılan tüm değerlendirmeler de göz önünde bulundurulmalıdır. Her iki değerlendirme şekli birbirinden ayrılmadan dönem sonu için bir sayı tayin edilmelidir. Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri değerlendirilirken tek bir ölçme aracı ya da değerlendirme türü kullanılmamalıdır. Kaynaştırma öğrencinin gelişimine veya çabasına göre

not verilmeli ve öğrenciye dönem başında ön test, dönem sonunda ise bir son test uygulanmalıdır. Bu iki test arasındaki çıkan sonuca göre bir yılsonu değerlendirmesi de yapılabilir. Örneğin, öğrenci ön test düşük son testte ise yükselme varsa öğrencinin çabası da göz önünde tutulmalıdır (Kargın ve Güldenoğlu, 2021).

3. BEP ve KABA DEĞERLENDİRME ÖRNEKLERİ

BEP hazırlama ve Kaba Değerlendirme formları erişim adresi:

Millî Eğitim Bakanlığı Çorum Rehberlik ve Araştırma Merkezi:

https://corumram.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/19/01/138844/dosyalar/listele_dosya_1801164.html 25 Nisan 2022 tarihinde erişilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı Gölbaşı Rehberlik ve Araştırma Merkezi:

https://golbasiram.meb.k12.tr/tema/dosyadetay.php?KATEGORINO=1797480&git=1 25 Nisan 2022 tarihinde erişilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı Çorum Rehberlik ve Araştırma Merkezi:

https://corumram.meb.k12.tr/icerikler/bep-ve-kaba-degerlendirme-formlari-sitemizeyuklenmistir_3520247.html 25 Nisan 2022 tarihinde erişilmiştir

Millî Eğitim Bakanlığı Kocasinan Rehberlik ve Araştırma Merkezi:

https://kocasinanram.meb.k12.tr/tema/dosyadetay.php?KATEGORINO=1819836&git=1 25 Nisan 2022 tarihinde erişilmiştir.

Özel Eğitime dair ihtiyaç duyulabilecek diğer formlar için erişim adresi:

Millî Eğitim Bakanlığı Çorum Rehberlik ve Araştırma Merkezi:

https://corumram.meb.k12.tr/icerikler/bep-ve-kaba-degerlendirme-formlari-sitemize-yuklenmistir_3520247.html 25 Nisan 2022 tarihinde erişilmiştir.

EK 1: SOSYAL BİLGİLER DERSİ BEP ÖRNEĞİ

T.C.

……Kaymakamlığı

…….Ortaokul Müdürlüğü

Sosyal Bilgiler Dersi (BEP) Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı

Ad-Soyad: …….
Sınıf: ……..

Eğitsel Performans
5.4.1. Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.
5.4.3. Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar.
5.5.1. Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder.
5.5.6. Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.
4.1.1. Resmi kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.
4.1.3. Eser ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır.
4.2.2. Ailesi ve çevresindeki milli kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.
4.3.2. Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer.

Uzun Dönemli Amaç/Kazanım: 5.4. Bilim, Teknoloji ve Toplum Ünitesi Kazanımlarını Kavrar.				
Kısa Dönemli Amaç/Kazanım	**Davranışlar**	**Öğretim Yöntemleri**	**Araç-Gereçler**	**Başlama-Bitiş Tarihi**
5.4.2.Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular.		Sunuş-Buluş Stratejisi Akran Öğretimi Büyük-Küçük Grup Çalışması	Afiş, Bilgisayar, Çalışma Kâğıtları, Poster, Projeksiyon	06-09/ 06-10 2021

5.4.4. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.		Grup Çalışması, Doğrudan Anlatım	Afiş, Resimli Kartlar,	07-10/07-11 2021
5.4.5. Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır.		Grup Çalışması, Akran Öğretimi	Afiş, Çalışma Kâğıtları	08-11/22-01 2022
Uzun Dönemli Amaç/Kazanım: Üretim, Tüketim ve Dağıtım Ünitesi Kazanımlarını Kavrar.				
Kısa Dönemli Amaç/Kazanım	**Davranışlar**	**Öğret. Yönt.**	**Araç-Gereçler**	**Tarih**
5.5.2. Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanır.		Sunuş- Buluş Yöntemi, Bireysel Öğretim	Afiş, Çalışma Kâğıtları, Hikâye Kitabı	07-02/07-03 2022
5.5.3. Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder.		Anlatım, Akran Öğreticilik	Poster, Resimli Kartlar, Harita	08-03/08-04 2022
5.5.4. Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder.		Grup Çalışması, İstasyon Tekniği	Harita, Akıllı Tahta, Grafikler	09-04/09-05 2022
5.5.5. İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir.	Farklı alanlarda yeni fikirler geliştiren başarılı girişimcilerin çalışmalarından örnekler verilerek öğrenciler yeni fikirler üretmeye teşvik edilir.	İstasyon Tekniği, Model Olma	Poster, Afiş	10-05/10-06 2022

Öğrenci Velisi	Sınıf Rehber Öğretmeni	Branş Öğretmeni
İmza	İmza	İmza

Birim Başkanı	Rehber Öğretmen
İmza	İmza

KAYNAKÇA

Adanır, S. (2018). *Zihinsel Engelli Çocuklarda Akran Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri (*Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Elâzığ, Türkiye.

Avcıoğlu, H. (2016). *Özel Gereksinimi Olan Bireylerin Değerlendirilmesi.* Ankara: Vize Yayıncılık.

Aksoy, V. (2016). *Özel Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi.

Akkuş, M. (2022). *Sınıf Öğretmenlerinin Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencilerine Yönelik Uyarlamalar* (Yüksek Lisans Tezi). Amasya Üniversitesi, Amasya, Türkiye.

Alberto P. A.& Troutman, A. C. (2015). Uygulamalı Davranış Analizi (Eğitimciler İçin). Çev. Sarı. H. Ankara: Pearson.

Allen, L., & Calhoun, E. F. (1998). Schoolwide action research: Findings from six years of study. *Phi Delta Kappan,* 79 (9), 706-710.

Anadolu Üniversitesi Bologna Bilgi Sistemi Program Yeterlilikleri. https://abp.anadolu.edu.tr/tr/program/programCiktilari/1989/11 Erişim Tarihi: 17 Aralık 2022.

Ankara Üniversitesi Bologna Bilgi Sistemi Program Yeterlilikleri. http://bbs.ankara.edu.tr/Program_Yeterlilikleri.aspx?bno=4532&bot=2174 Erişim Adresi: 17 Aralık 2022.

Arslan, S. ve Özpınar, İ. (2008). Öğretmen Nitelikleri: İlköğretim Programlarının Beklentileri ve Eğitim Fakültelerinin Kazandırdıkları. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, *2*(1), 38-63. https://dergipark.org.tr/tr/pub/balikesirnef/issue/3366/46484

Ateş, R.C. (2018). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Öz Yeterlik İnançlarının İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye.

Atlan, N. (2019). *Ortaokula Devam Eden Kaynaştırma Öğrencilerinin Yaşam Doyumları, Aile İşlevleri ve Kaynaştırma Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi (*Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Ayantaş, T. (2019). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Meslek Bilgisi Yeterliliklerinin Geliştirilmesinde Ders İmecesi Uygulaması* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara, Türkiye.

Aydın, D. ve Sapsağlam, Ö. (2019). "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Kaynaştırma Uygulamalarının İncelenmesi". Ejer Congress 2019 Bildiri Kitabı, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Balcı, E. (2019). Disleksi Hakkında Öğretmen Görüşleri ve Karşılaştıkları Sorunlar. *Ege Eğitim Dergisi, 20(1*), 162-179. doi:10.12984/egeefd.453922

Bar, H. (1997). Defining Social Studies. Department of Socail Physical and Health Education, University of Waikato.

Barth, J. L. ve Demirtaş, A. (1997). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: YÖK Yayını.

Bateman, D. F. ve Bateman, C. F. (2001). A Principal's Guide To Special Education (Vol 3). Arlingtton, Virginia: Council for Exceptional Children.

Batu, S. (2012). Kaynaştırma ve Destek Özel Eğitim Hizmetleri. Özel Eğitime Gereksinimi Olan
Öğrenciler ve Özel Eğitim. Ankara: Pegem Akademi, ss. 89-107.

Başoğlu, S. (2022*). Altıncı Sınıf Fen Bilimleri Dersinde Eleştirel Düşünme ile Desteklenen Etkinliklerin Uygulanması: Bir Eylem Araştırması* (Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa, Türkiye.

Bayar, A. (2015). Kaynaştırma Uygulamalarında Öğretmen Yeterliği Ölçeğinin Türkçeye Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 71-85.

Bildiren, A. ve Akyol, B. (2020). *Özel Eğitimde Bütünleştirilmiş Sınıf Yönetimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Büyükalan, S. ve Yaylacı, Z. (2018). Normal Gelişim Gösteren Öğrenciler ile Kaynaştırma Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Kavramına İlişkin Metafor Algıları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi,* 19(4), 679-697. doi:10.21565/ozelegitimdergisi.376764

Cabbar-Güngör, B. (2020). Bildiğin Toprak! Öğrenme Akışı Ders Tasarımı ile Toprağa Farklı Disiplinlerden Bakış. *STEM Eğitim Dergisi*, *Cilt 1 (1),* 47–65. https://www.researchgate.net

Cavkaytar. A. (2018). *Özel Eğitim*. Ankara: Vize Akademi.

Cavkaytar, A., Melekoğlu, M. Ve Yıldız, G. (2014). Geçmişten Günümüze Özel Gereksinimli Olma ve Zihin Yetersizliği: Dünya'da ve Türkiye'de Kavramların Evrimi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal bilimler Dergisi* ss. 111-12. info:eu-repo/semantics/openAccess

Çavuş, E.İ. (2019). *Özel Eğitim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Okuryazarlığı Becerisinin Geliştirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Değer, Ş. (2018). *Yönetici ve Öğretmen Görüşlerine Göre Okul Öncesi Dönemde Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarına Yönelik Tutumların İncelenmesi (*Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli Üniversitesi, Kırklareli, Türkiye.

Deniz, E. (2018). *Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri: Bir Meta-Sentez Çalışması (*Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi, Diyarbakır, Türkiye.

Diken, H. İ. (2016). *Erken Çocukluk Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Diken, H. İ. (2020). *Özel Eğitim ve Kaynaştırma*. Ankara: Pegem Akademi.

Diken, H. İ. ve Bakkaloğlu, H. (2016). *Zihin Yetersizliği ve Otizm Spektrum Bozukluğu.* Ankara: Pegem Akademi.

Doğan, S. Ve Özen, A. (2022). Otizmli Çocuklara Tipik Gelişen Akranlardan Oluşan Küçük Grup Öğretiminde Akademik Becerilerin Öğretimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 1 (17).* https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.896866

Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 17*(2), 77-96. Erişim adresi: http://dergipark.org.tr/cusosbil/issue/4379/60037

Doğru, S.Y. (2012). *Öğrenme Güçlükleri*. Ankara: Eğiten Kitap.

Düşünür, D. (2018). *İlkokullarda Kaynaştırma Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri (*Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli, Türkiye.

Elias Avramidis & Brahm Norwich (2010) Teachers' Attitudes Towards İntegration / İnclusion: A Review Of The Literatüre. *European Journal Of Special Needs Education, 17:2,* 129 147. Https://Doi.Org/10.1080/08856250210129056

Engelliler Hakkında Kanun. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5378.pdf 21Aralık 2022 Tarihinde Erişilmiştir.

Erden, M. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi.* Ankara: Alkım Yayınevi.

Eripek, S. (2012). *Zihin Yetersizliği Olan Bireyler ve Eğitimleri*. Ankara: Babil

Etlan, E. Ve Acarlar, F. (2021). Öğrenme Güçlüğü Olan ve Olmayan Öğrencilerde Pragmatik Dil ile Okuduğunu Anlama Becerileri Arasındaki İlişki. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 5(1),* 66-84. https://dergipark.org.tr

Fidan, E. (2022). *Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlanmasına Yönelik Öz Yeterliklerinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak, Türkiye.

Girgin, İ. (2021). Eğitimcilerin Kaynaştırmaya Yönelik Mesleki Gelişim İhtiyaçları. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi. Cilt 18, Sayı Eğitim Bilimleri Özel Sayısı*, 4151-4175. DOI: 10.26466/opus.845376

Gür, P. (2018). *Kaynaştırma Öğrencisi Olan Sınıf Öğretmenlerinin Öğretimsel Uygulama ve Değerlendirmeye İlişkin Yaptıklarının Belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa, KKTC.

Güzel-Özmen, R. (2003). Kaynaştırma Ortamlarında Öğretimsel Düzenlemeler. A. Ataman (Ed.), Özel Eğitime Giriş (ss. 51-83), Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Hanaylı, G., Öztürk, A.A., Baysan, S. ve Akar Vural, R. (2020). Sosyal Bilgilerin Doğası, Anlamı ve Nasıl Öğretildiği Üzerine Bir Durum Çalışması: Öğretmen Görüşleri. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 11(1*), 210-238. https://dergipark.org.tr

Hornby, G. (2015). Inclusive Special Education: Development Of A New Theory For The Education Of Children With Special Educational Needs And Disabilities. *British Journal Of Special Education, Volume:42, Number: 3*, 235. DOI: 10.1111/1467-8578.12101.

IDEA. (2004). *Individuals with Disabilities Education Act Part B, Data Collection History.* Kasım 12, 2012 tarihinde IDEA Web Sitesi: http://www.ideadata. org/docs/bdatahistory.pdf adresinden alındı.

Işıtan, D. ve Dayı, E. (2022). Sınıfında Özel Gereksinimli Öğrenci Bulunan Genel Eğitim Öğretmenlerinin Özel Eğitim Danışmanlığına İlişkin Görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 23*(1), 85-107. https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.790359

İlk, G. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarına Yönelik Görüşlerinin ve Deneyimlerinin İncelenmesi (*Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

Jackson, P. W. (1992). Handbook of Research on Curriculum. Macmillan Publishing Company. New York, NYlCX122.

Kanat, H. (2015). *Kaynaştırma Öğrencisi Olan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yaptıkları Eğitim-Öğretim Faaliyetlerine İlişkin Görüş ve Önerileri* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Kargın, T. (2004). Baş Makale: Kaynaştırma: Tanımı, Gelişimi ve İlkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi,* 5(2),1-13.

Kargın, T. (2007). Eğitsel Değerlendirme ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlama Süreci. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 8*(01), 1-15. Doi:10.1501/Ozlegt_0000000103

Kargın, T. Ve Güldenoğlu, B. (2021). *Özel Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi.

Kartallıoğlu, A. (2021). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu, Türkiye.

Kırcaali-İftar, G. (1998). *Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Eğitim.* Özel Eğitim (s.113). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kuyumcu, Z (2011). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) Geliştirilmesi ve Uygulanması Sürecinde Öğretmenlerin Yaşadıkları Sorunlar ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye

Luckner, J.L. (2013). Catherine Ayantoye. Itinerant Teachers Of Students Who Are Deaf Or Hard Of Hearing: Practices And Preparation. 19. Doi:10.1093/Deafed/Ent015.

Millî Eğitim Bakanlığı*, Destek Eğitim Odası.* https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_08/03045051_destek_egitim_odasi_kilavuz.pdf 29 Aralık 2022 Tarihinde Erişilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı, *Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Uygulamaları.* https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_07/24014806_kaynastirma1.sra.pdf 20 Nisan 2022 Tarihinde Erişilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı, Millî Eğitim Temel Kanunu. *https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/08144011_KANUN.pdf* Erişim Tarihi: 3 Aralık 2022.

Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü. *Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri Kılavuzu.* *https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_08/24144420_HYZMET_YCY_EYYYM_FAALYYETLERY_KILAVUZU_Guncellendi.pdf* Erişim Tarihi: 15 Aralık 2022

Millî Eğitim Bakanlığı, *Özel Eğitim Programları*. https://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-egitim-ile-ilgili-yayimlar/icerik/123 18 Aralık 2022 Tarihinde Erişilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı, *Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Program*ı. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_09/04010347_zihinselengellibireylerdestekeitimprogram.pdf 25 Kasım 2022 Tarihinde Erişilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı, *Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararname.pdf 21 Aralık 2022 Tarihinde Erişilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı, *Özel eğitim Yönetmeliği.* https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_06/24163215_ozel_eYitim_yonetmeliYi_son_hali.pdf 1 Mart 2022 Tarihinde Erişilmiştir.

Özmen, R. G. (2009). Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Öğretiminde Öğrenme Güçlüğü Olan ve Zihinsel Yetersizlikten Etkilenmiş Öğrenciler İçin Şematik Düzenleyicilerin Oluşturulması ve Sunumu. *Millî Eğitim Dergisi,* 181, 289-301.

Öztürk, C. (2007). *Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Yaklaşım.* Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (s. 21-50). Ankara: Pegem Yayınları.

Öztürk, C. ve Kafadar, T. (2020). 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi, 10(1),* 112-126. https://doi.org/10.24315/tred.550508

Öztürk, D. Ve Akdal D. (2022). Sınıflarında Özel Gereksinimli Öğrencileri Olan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Bütünleştirme Ortamlarında Sosyal Bilgiler Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:61,* Sayfa:453-484. DOI: 10.21764/maeuefd.975998

Rossa, C. (2017). The History of Special Education. *Journal for Perspectives of Economic Political and Social Integration, Sciendo, vol. 23(1-2)*, pages 209-227. DOI: 10.1515/pepsi-2017-0011.

Sak, U. ve Toraman, S. (2020). *Türkiye'de Özel Eğitim Hizmetleri.* Ankara: Özel eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Sarılarhamamı, H. (2020). *Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitimde Sosyal Bilgiler Dersinin Yeri ve Önemi,* Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye.

Sönmez-Kartal, M. ve Toper-Korkmaz, Ö. (2017). *Özel Eğitimde Fen bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Slavica, P. (2010). Inclusive education: Proclamations or reality (primary school teachers' view). *Online Submission, 7*(10), 62-69. Erişim adresi: https://eric.ed.gov/?id=ED514777

Sönmez-Kartal, M. ve Toper-Korkmaz, Ö. (2017). *Özel Eğitimde Fen bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Sucuoğlu B. ve Kargın T. (2006*). İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları: Yaklaşımlar, Yöntemler, Teknikler.* Morpa Yayınları.

Sucuoğlu, B. Ve Kargın, T. (2012). *İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları Yaklaşımlar, Yöntemler, Teknikler.* Ankara: Kök Yayınevi.

Sucuoğlu, B. (2010). *Zihin Engelliler ve Eğitimleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Sucuoğlu, B. (2006). *Etkili Kaynaştırma Uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Yayınevi.

Sucuoğlu, B. (2006). Etkili Kaynaştırma Uygulamaları, Yeni İlköğretim Programları ve Öğretmen Yeterlilikleri Işığında. Ekinoks Eğitim Danışmanlık Hizmetleri: Ankara

Talim Terbiye Kurulu, *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*. https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686SOSYAL%20BİLGİLER%20ÖĞRETİM%2PROGRAMI%20.pdf 29 Aralık 2022 Tarihinde Erişilmiştir.

Tanrıkulu, M. (2010). *Kaynaştırma Ortamlarında Öğrenim Gören 9. Sınıfı Total Görme Engelli Öğrencilere Harita Bilgisinin Öğretimi (*Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Tay, B. (2017). 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Öğretim Programının Karşılaştırması. *International Journal Of Eurasia Social Sciences, Vol: 8, Issue: 27, pp.* (461-487). https://www.ijoess.com

Tekinağaç, Y. (2015). *Özel Eğitim Sınıfında Çalışan Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programına İlişkin Görüşleri (*Yüksek Lisans Tezi). Ağrı Çeçen Üniversitesi, Ağrı, Türkiye.

TDK. (2019). Güncel Türkçe Sözlük. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982, 20 Ekim). *Resmî Gazete* (Sayı: 17844). Erişim adresi:
http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17863_1.pdf

Ürper, S. (2021). *Özgül Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Sözcük, Okuma, Fonolojik Farkındalık ve Sözel Dil Becerilerinin İncelenmesi (*Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

Yaylacı, Z. Ve Aksoy, B. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimindeki Yeterlilikleri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,* 6, 19-40.

Yaylıca, Z. (2016). *Sosyal Bilgiler Dersinde, Zihinsel Yetersizliğe Sahip Öğrencilere Yön Bulma Becerisinin Kazandırılması* (Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Yazçayır, G. (2020). *Özel Gereksinimli Öğrencilere Yönelik Destek Eğitim Odası Uygulamalarının İncelenmesi, Karşılaştırılması* (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.

Yıldırım, S. (2019). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yeterlilikleri: Samsun İli Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). 19 Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye.

Yıldırım-Doğru, S. (2012). *Öğrenme Güçlükleri*. Ankara: Eğiten Kitap, ss. 79-103.

BENZERLİK BİLDİRİMİ

"Sosyal Bilgiler Öğretmenleri İçin Kaynaştırma/Bütünleştirme Süreci El Kitabı Tasarımı" başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihal Tespit Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) "Yedi sözcükten daha az olan benzeşmeler" (2) "Kaynaklar" (3) "Doğrudan alıntılar" ve (4) "Lisansüstü tezim ile ilgili yapmış olduğum kendi yayınlarım ve yararlandığım mevzuat metinleri gibi kaynaklar" dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	: 14-Nis-2023
Gönderim Numarası	: 2064349130
Sayfa Sayısı	: 97
Sözcük Sayısı	: 22793
Karakter Sayısı	: 174577
Benzerlik Oranı	: % 6
Savunma Tarihi	: 27.03.2023

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihali Engelleme Programı'na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10'dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı: Ayşe YÜKSEL KAYACAN

Tarih: 19.01.2023

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı: Ayşe Yüksel Kayacan

E-Posta Adresi:

İş Deneyimi:

Unvan	**Görev Yeri**	**Yıl**
Özel Eğitim Öğretmeni	Doğanpınar Ş. C. T. İlkokulu	2020-
Özel Eğitim Öğretmeni	Hüseyin Polat Özel Eğitim Uygulama Okulu	2019-2020

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	**Bölüm/Program**	**Üniversite**	**Yıl**
Lisans	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	Ankara Üniversitesi	2015-2019
Lisans	Zihin Engelliler Öğretmenliği	Ankara Üniversitesi	2015-2019